



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

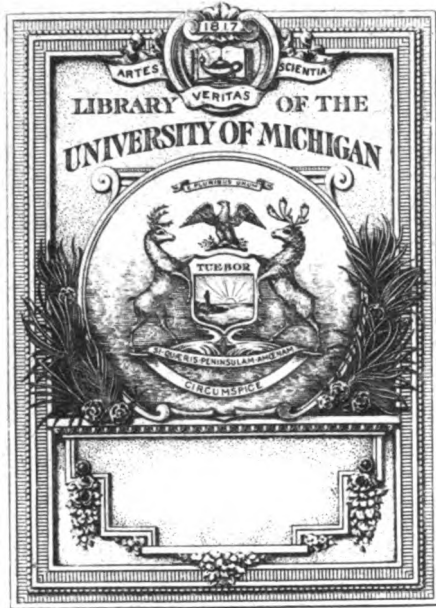
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

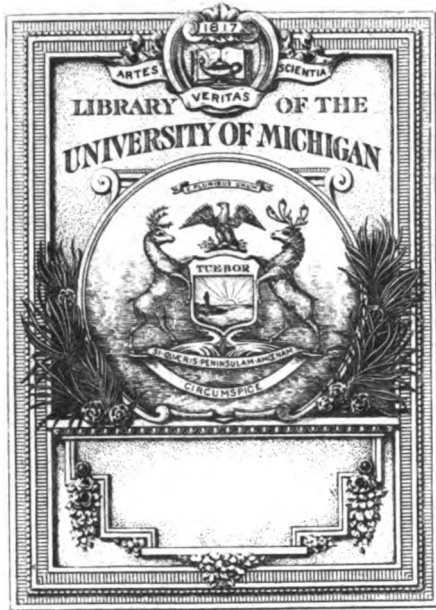
Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

B 487953



DH
651
.K32



DH
651
.K32

DH
651
-K22

De Belgische Omwenteling

IN

LUIK EN LIMBURG

TOT AAN

HET VERLIES VAN VENLO IN NOVEMBER 1830

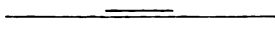
DOOR

^{let u op de}
P. H. VAN DER KEMP.

MET EEN VOORWOORD VAN GENERAAL-MAJOR

W. E. A. WÜPPERMANN

schrijver van „De geschiedenis van den tiendaagschen veldtocht in Augustus 1831”.



'S-GRAVENHAGE

NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP M. VAN DER BEEK'S BOEKHANDEL

1904.



01

VOORWOORD.

Door den Schrijver aangezocht om zijn hier volgend werk onder de aandacht van belangstellende lezers te brengen, wordt daaraan na kennismaking met den inhoud gaarne door mij voldaan. En dat in het vertrouwen, dat het werk vele zulke lezers zal vinden, nu zich in de laatste jaren eene neiging begint te openbaren om te zoeken in onze belangrijke archieven en particuliere verzamelingen. Daarin ligt nog zooveel belangrijks verscholen onder de massa van officieele en officieuze bescheiden, soms verborgen in kisten en op zolders van hen, die niet eens de waarde van hun bezit beseffen.

Daarom mag elke poging, die gedaan wordt om licht te verschaffen in de duisternis van het verleden, door den denkenden mensch met belangstelling worden begroet, niet alleen om daardoor te voldoen aan een gevoel van, zij het dan ook eerbiedige, nieuwsgierigheid naar dat verleden, maar om daaruit kostbare leering te putten voor het heden en de toekomst.

En men behoeft daarbij nog niet eens te gaan tot de geschiedenis van lang vervlogen tijden; nog omtrent de gebeurtenissen van de laatst verloopene eeuw ligt veel in het duister, meer bepaald omtrent die van de troebele najaarsmaanden van het jaar 1830. Veel te weinig zijn inzonderheid de politieke feiten, zooals ze inderdaad zijn ontstaan en verlopen, bij het nageslacht bekend. En toch hebben zij zoo eene groote waarde naar werkelijkheid

366775

bekend te worden, misschien in den tegenwoordigen tijd nog meer dan in dien, welke kort na die gebeurtenissen doorleefd werd.

Naar werkelijkheid en naar waarheid, te meer daar in de meeste tijdens of onmiddellijk na de omwenteling in het genoemde jaar in het licht verschenen geschriften, zoowel van Nederlandsche als van Belgische zijde, eene hartstochtelijke partijdigheid de werkelijkheid verdraait en de waarheid verkracht. Ongetwijfeld echter is van die partijdigheid het minste te bespeuren in de officieele bescheiden, wier samenstellers uit den aard der zaak daaraan minder offerden dan de zoo velen, die zonder eenige verantwoordelijkheid aan hun eigen opvatting van recht of onrecht lucht gaven.

Uit die officieele stukken, die den Schrijver, dank zij zijne familiebetrekking, ten dienste stonden, heeft hij in overvloed kunnen putten en zoo een arbeid kunnen verrichten, die ons betreffende het besproken tijdperk, veel meer dan vroeger het geval was, tot de waarheid brengt. Oorspronkelijk bedoeld als eene handeling van piëteit tegenover zijn grootvader, den onvergetelijken generaal DIBBETS, kan die arbeid, wanneer hij gelezen en naar waarde geschat wordt, eene nuttige les worden voor de toekomst.

Terloops zij herinnerd hoe, waar sommigen der spelers in het door den Schrijver ten tooneele gevoerde drama meedoogenloos aan de kaak gesteld worden, anderen, die in en na de droevige revolutiedagen werden verguisd, in eere worden hersteld. Hoofdstuk aan hoofdstuk toont verder aan, hoe gemis aan samenwerking tusschen burgerlijke en militaire autoriteiten, gemis aan behoorlijk tastbare voorschriften en duidelijk uitgesproken bevoegdheid en daardoor gemis aan zelfstandigheid en initiatief leidt tot wanorde, smaad en nederlaag. Als eene ernstige waarschuwing rijst de gedachte aan den wanhopigen toestand van rustige burgers, tot verzet en oproer gestuwd en opge-

zweept door hoogere en lagere hen overheerschende machten, van eerlijke ambtenaren van den staat naast hunne gelijken, behoorende tot eene dien staat vijandig gezinde partij, van trouwe krijgslieden, verlaten door hunne makkers en minderen, soms door hunne hooggeplaatste meerderen.

En te midden van dien chaos, van eene ziedende botsing der losgelaten menschelijke hartstochten, vertoont zich als een onwankelbare rots de heldenfiguur van den generaal DIBBETS, den beleidvollen gouverneur, die door zijn ijzeren wil niet alleen Maastricht wist te bedwingen, maar die door zijne verstandige, steeds vooruitziende maatregelen niet alleen veel onheil en leed wist te voorkomen, maar ook die hem toevertrouwde veste en daarmede eene geheele provincie voor Nederland heeft behouden.

Zooals die beproefde krijgsman een lichtend voorbeeld blijft voor het nageslacht, zoo — het zij nog eens herhaald — is het stuk geschiedenis, dat zich onder zijn oog afspeelde, een leerzaam onderwerp voor de toekomst. Moge het overdacht en begrepen worden.

WÜPPERMANN.

INHOUDSOPGAVE.

Inleiding	Blz. 1
---------------------	-----------

HOOFDSTUK I.

De organen der openbare meening te Luik	8
--	----------

Het Waalsche element: blz. 8. — Voornamen Brusselsche, Gentsche en Luiksche bladen: blz. 9. — „Le Courier de la Meuse” van Kersten: blz. 9. — „Le Politique” van Joseph Lebeau: blz. 9. — De waarschuwingen van „Le Courier”: blz. 9—10.

HOOFDSTUK II.

Van den opstand te Brussel.	11
--	-----------

De Nijverheidstentoonstelling: blz. 11. — „La Muette de Portici”: blz. 12. — De troepenmachten onder Prins Frederik en onder generaal Cort Heyligers: blz. 13. — Desertiën: blz. 14.

HOOFDSTUK III.

Luik gerevolutionneerd op den 27ⁿ Augustus 1830.	15
--	-----------

De gouverneur jonkheer Sandberg: blz. 15. — De Veiligheidscommissie: blz. 16. — Burgerwapening: blz. 16. — Eene petitie van grieven naar 's-Gravenhage: blz. 17.

HOOFDSTUK IV.

Het Luiksche garnizoen naar de Citadel op den 28ⁿ Augs. 1830.	18
---	-----------

Generaal Van Boecop: blz. 18. — Het afleggen der Oranjekleuren: blz. 19. — De Citadel: blz. 20. — Teverdenheid der Veiligheidscommissie: blz. 21.

HOOFDSTUK V.

Blz.

Luik in afwachting op de petitie van grieven: 29—31 Augs. 1830. 21

Luitenant Caron naar Maastricht: blz. 21. — Het wegnemen der wapenschilden: blz. 22. — Uitbreiding van den opstand over de provincie: blz. 22. — De „Courier de la Meuse” en gouverneur Sandberg vol lof over schutterij en burgerwacht: blz. 23.

HOOFDSTUK VI.

Het hek is van den dam: 1—18 September 1830 24

Rustige rust: blz. 24. — De kazernes: Les Écoliers en St. Laurent: blz. 24. — Luitenant Meyer: blz. 26. — Mislukking van de commissie der Luiksche deputatie naar 's-Gravenhage: blz. 27. — Ontbinding der Veiligheidscommissie en der schutterij: blz. 27. — Graaf De Berlaymont: blz. 28. — De „Courier de la Meuse” over de scheiding: blz. 28. — Gouverneur Sandberg bij den bisschop: blz. 29.

HOOFDSTUK VII.

De ondergang van het Nederlandsch gezag in de provincie Luik: 19—28 September 1830 29

Versterking der Citadel onder majoor Menso: blz. 30. — „Moord” van Wibrin: blz. 31. — Plundering van de kazerne St. Laurent: blz. 32. — Vermeestering van het fort „La Chartreuse”: blz. 32. — Verrassing bij Oreya: blz. 34. — Beschieting van „Ma Campagne”: blz. 35. — Het „te wapen” te Luik: blz. 35. — Plundering van het kleedingmagazijn der infanterie: blz. 36. — Valsch bericht over de capitulatie van Brussel: blz. 36. — Vertrek van gouverneur jhr. Sandberg: blz. 37.

HOOFDSTUK VIII.

De hoofden van het burgerlijk en van het militair gezag in de provincie Limburg 38

De stemming te Maastricht: blz. 38. — De gouverneur baron De Beeckman: blz. 39. — Luitenant-generaal Von

Heldring: blz. 40. — Zijne maatregelen bij het uitbreken van den opstand: blz. 41. — Zijne vervanging door generaal-majoor Dibbets: blz. 42. — Diens verleden: blz. 42.

HOOFDSTUK IX.

Aanvang der woelingen in Limburg tot 26 September 1830. 45

Samenzweringen te Maastricht: blz. 45. — De secretaris van den gouverneur: blz. 46. — Vermoedens tegen den provincialen commandant Daine: blz. 46. — Opstootje aan de „Vrouwe-poort”: blz. 48. — Verraad aan de „Tongersche poort”: blz. 49. — Dibbets' lastgevingen tegen rustverstoring: blz. 49—50. — Het comedie-gezelschap van Fiévé: blz. 50. — Staat van Roermond; van Eysden; van het kanton Sittard; van Heerlen: blz. 50—53.

HOOFDSTUK X.

De eerste mislukking om op den 28ⁿ September 1830 met een te Maastricht gereed gemaakt konvooi de Citadel van Luik ter hulp te komen 53

Het wagenpark te Maastricht: blz. 53. — De weg naar Luik via Tongeren: blz. 54. — Terugzending van het konvooi door Cort Heyligers van Tongeren naar Maastricht: blz. 55. — Van Boecop's nuttelooze strijd met het oog op de komst van het konvooi: blz. 56.

HOOFDSTUK XI.

De tweede mislukking om op den 30ⁿ September 1830 met een te Maastricht gereed gemaakt konvooi de Citadel van Luik ter hulp te komen 57

Vertrek van het konvooi in den nacht van 29 op 30 September: blz. 58. — Generaal Daine bevelhebber: blz. 59. — Aankomst te Tongeren op den 30ⁿ: blz. 60. — Ontmoeting met de muitelingen te Rocour: blz. 61. — Conventie van Daine met De Berlaymont: blz. 62. — De kurassiers van Daine: blz. 63. — Uitval uit de Citadel: blz. 64. — Het

monument „La Tombe”: blz. 65. — Verantwoording van De Berlaymont: blz. 67—69. Blz.

HOOFDSTUK XII.

Dibbets' beoordeeling van het beleid der Daine-expeditie . . . 69

Daine's rapport d.d. 3 October: blz. 70. — De bedenkingen daartegen te 's-Gravenhage d.d. 13 d.a.v.: blz. 71. — Dibbets' beschouwingen d.d. 20 October: blz. 73.

HOOFDSTUK XIII.

Maastricht in staat van Oorlog, daarna in staat van Beleg verklaard: 1—4 October 1830 77

Gemis aan goede bepalingen voor den Oorlog-en Belegstaat: blz. 78. — Verschil tusschen Oorlog-en Belegstaat: blz. 78. — De aanleiding tot strengere maatregelen: blz. 79.

HOOFDSTUK XIV.

De provincie Limburg in opstand: 2—8 October 1830 . . . 81

Roermond: blz. 81. — Sittard: blz. 82. — Heerlen: blz. 82. — Het district Hasselt met Tongeren: blz. 82. — De districts-commissaris C. E. M. Ruys: blz. 83. — De Zuid-Willemsvaart: blz. 83. — Versterking te Maastricht onder generaal Everts: blz. 84. — Majoor Buno naar Roermond: blz. 85. — Ritmeester De Groote naar Maaseyck: blz. 85. — Besluit van Gedeputeerden in het belang der Zuid-Willemsvaart: blz. 85. — Generaal Bruce te Venlo: blz. 86.

HOOFDSTUK XV.

Dibbets' derde mislukte poging om de Citadel van Luik ter hulp te komen: 4—6 October 1830 86

Correspondentie van Dibbets met Oorlog: 1—3 October: blz. 86. — De familie Behr: blz. 87. — Dibbets' voorstel aan De Berlaymont van 4 October: blz. 89. — De Arlonsche

gevangenen: blz. 90. — Tusschenkomst van Charles de Brouckère: blz. 91. — Mislukking der onderhandelingen: 6 October: blz. 92.

HOOFDSTUK XVI.

De capitulatie der Citadel van Luik: 6 October 1830 . . . 93

Muiterij in de Citadel: blz. 93. — De „Conventie” van den 6ⁿ: blz. 94. — De uittocht: blz. 95. — Vreugde te Luik: blz. 95. — Een woord van Gijsbert Karel van Hogendorp: blz. 96. — Nadere onderhandelingen tusschen Dibbets en De Berlaymont over de uitwisseling der gevangenen: blz. 96. — Hunne uitwisseling d.d. 9: blz. 98. — Het einde der Luiksche omwentelingsgeschiedenis: blz. 99.

HOOFDSTUK XVII.

Limburg toenemend ten opstand neigend: 6—16 October 1830. 99

Verwijdering der 2^e afd. kurassiers d.d. 6: blz. 100. — Muitzucht van het 5^e regiment lichte dragonders en van de 14^e afdeling infanterie: blz. 100. — Het werken van de advocaten Wuestenraad en Jaminé: blz. 100. — Herinneringen van Demany betrekkelijk een overval van Maastricht: blz. 101. — Een onbetrouwbaar verhaal over een plan tot gevangenneming van Dibbets: blz. 101. — Maatregelen ter beveiliging van de Zuid-Willemsvaart: blz. 102. — Weinige dienstvaardigheid van de Pruisische autoriteiten: blz. 102. — De bezetting te Maaseyck vervangen d.d. 9: blz. 103. — Onrust te Roermond: blz. 104. — Muiterij bij de maréchaussée: blz. 104. — Heerlen en Kerkrade: blz. 105. — Sittard: blz. 106. — Wanverhouding tusschen den gouverneur en den opperbevelhebber: blz. 107. — Ontruiming van Maaseyck: blz. 108. — Nieuwe maatregelen ter beveiliging van het Kanaal: blz. 109. — Gerucht, dat Dibbets plundering heeft veroorloofd: blz. 110. — Gemoedstoestand van Dibbets: blz. 110. — De Antwerpsche proclamatie d.d. 16 October van den Prins van Oranje: blz. 112.

HOOFDSTUK VIII.

Het plan tot den opstand te Maastricht d.d. 18 October 1830. 115

Het hoofdkwartier van den opstand in de vesting: blz. 115. — Ontwikkeling van het plan: blz. 116. — Mislukt door de weifelmoedigheid van Daine: blz. 118. — De verdachte houding van den gouverneur De Beeckman: blz. 120. — De mislukking van den aanval van buiten: blz. 120. — Belangrijke mededeelingen van Jaminé over de mislukking van den opstand: blz. 122.

HOOFDSTUK XIX.

De houding van den gouverneur De Beeckman 125

Mededeelingen van baron De Billehé: blz. 125. — Oordeel van generaal Dibbets: blz. 127. — Ontslag en vertrek van den gouverneur: blz. 128. — Dibbets' weigering om hem de vesting weder binnen te laten: blz. 130.

HOOFDSTUK XX.

De verwijdering van generaal Daine: 20 October 1830 . . . 131

De generaals Everts en Daine overgeplaatst: blz. 132. — Vervanging van Daine door generaal Van Boecop: blz. 132. — Daine's ongenegenheid om zijne bestemming te volgen: blz. 133. — Zijne verdachte houding: blz. 134. — Zijn vertrek: blz. 134.

HOOFDSTUK XXI.

De uitbreiding van den opstand in de provincie Limburg: 23—30 October 1830 135

Dibbets' verkenningen: blz. 135. — De onmiddellijke omgeving van de vesting in opstand: blz. 136. — Valkenberg en Gulpen: blz. 136. — Bree en Reckheim: blz. 136. — De ingenieurs Sermoise en Conrad: blz. 137. — Doorbraak bij Neeroeteren d.d. 27 op 28 October: blz. 137. — Maas-eyck, Eindhoven, Helmond, Weert: blz. 138—139. — Dibbets dringt op versterking aan: blz. 139.

HOOFDSTUK XXII.

Verwijdering van muitende elementen uit het garnizoen van Maastricht: 24 Oct.—5 Nov. 1830 139

Gisting wegens de verkiezingen voor het Brusselsch Congres: blz. 140. — Zuivering der 14^e afd. infanterie: 24 Oct.: blz. 140. — Van het regiment N^o. 5 lichte dragonders: 25 Oct.: blz. 140. — Het Koninklijk besluit over het ontslag aan Belgische militairen: blz. 140. — Toegezegde komst van kapitein De Leeuw van Coolwijk: blz. 141. — Mouterij onder de officieren der kurassiers N^o. 1: 13 Oct.: blz. 141. — Komst van De Leeuw van Coolwijk: 2 Nov.: blz. 142. — Ontbinding van het regiment dragonders N^o. 5: 3 Nov.: blz. 143. — Vertrek van al de Belgische officieren en mouterij onder de mindere militairen 4/5 Nov.: blz. 143. — Mouterij onder de artillerie: 5 Nov.: blz. 143. — Dringend verzoek om versterking: 5 Nov.: blz. 144.

HOOFDSTUK XXIII.

Het verlies van Venlo: 11 November 1830 145

Generaal Bruce vervangen door Schepers: 24 October: blz. 145. — Bedenkelijke staat der vesting: blz. 145. — Daine, bevelhebber van het Belgische Maasleger: blz. 146. — Gevangenneming van ingenieur Conrad: 6 Nov.: blz. 146. — Daine bezet Roermond: 9 Nov.: blz. 147. — Inneming van Venlo: blz. 147. — Beschuldigingen tegen generaal Schepers: blz. 148. — Geheel Limburg, op Maastricht na, verloren: blz. 149.

HOOFDSTUK XXIV.

Naar aanleiding van Daine's overgang 150

Beslag op zijn te Maastricht achtergelaten inboedel: 1830—1839: blz. 150. — Daine's karakter: blz. 151. — Zijne oneerlijke gedragingen: blz. 150. — Zijn dood in 1848: blz. 153.

HOOFDSTUK XXV.

Blz.

Dibbets' en Van Boecop's samenwerking: 1830—1839 . . . 153

Dibbets' gerustheid: blz. 154. — De wegzending zijner familie: blz. 154. — De ritmeester Van Golstein: blz. 154. — Dibbets' waardeering van Van Boecop: blz. 155. — Het overlijden van den opperbevelhebber: blz. 156. — Aftreden en overlijden van Van Boecop: blz. 158—159.

 BIJLAGEN.

Deze worden bij dit werk gevoegd in een afzonderlijk deel.

INLEIDING.

Bij het uitbreken van den Belgischen opstand lag mijn vader als luitenant der genie in garnizoen te Antwerpen; hij was echter destijds werkzaam te Mechelen. Naar zijne standplaats teruggekeerd, werd door hem de gansche Antwerpsche geschiedenis mede gemaakt, tot hij bij het beleg van 1832 in het dijbeen ernstig gekwetst werd, hetgeen verplaatsing naar Holland noodzakelijk maakte. Van Hellevoetsluis werd hij in 1834 of 1835 gezonden naar Maastricht. Deze vesting was sinds 1830 in staat van beleg, die eerst met den vrede in 1839 zou opgeheven worden. Daar huwde mijn vader in 1837 **BERNARDINE JULIE LOUISE DIBBETS**, mijne moeder, jongste dochter van den opperbevelhebber. De oudste zoon uit dat huwelijk werd naar den grootvader genoemd.

Het laat zich verklaren, dat in zulk een gezin de Belgische gebeurtenissen nogal eens het onderwerp van gesprek en van verhalen waren. Het heeft op mij van jongs invloed uitgeoefend tot kennisneming van hetgeen er over gepubliceerd werd; het deed er mij tevens een geopend oog voor hebben, dat de Nederlandsche geschiedschrijver niet voldoende recht liet wedervaren aan generaal **DIBBETS'** verdiensten. Geenszins dat men die heeft onderschat; maar tegenover historische bedrijven als *Tiendaag-sche veldtocht*, *Beleg van de citadel van Antwerpen*, enz. valt de uiteenzetting ervan vrijwel in het niet. Ik constateer slechts, maar wil er niemand een verwijt van maken. De aard der menschen brengt mede, dat men meer gevoelt en meer kan doen gevoelen voor de onrust van het slagveld en van eene tot dagelijkschen strijd aanleiding gevende belegering, dan voor rustige handhaving van het bestaande; maar toch, wanneer deze handhaving geschiedt onder omstandigheden, die door velerlei redenen hoogst

belangrijk zijn te kennen; wanneer eene opera-vertooning van den Italiaanschen vesper te Brussel den opstand doet uitbreken, en te Maastricht metterdaad een officier in arren moede een burger op de markt overhoop steekt, zonder dat hier de *Amour sacré* in daden zich omzet; wanneer men te doen heeft met eene oproerige gemeente, met eene muitende soldatenbeweging, met een komplotten makend garnizoen, waaraan wordt deelgenomen door militairen van de laagste tot de hoogste rangen; wanneer de opperbevelhebber soms niet weet, hoe aan geld en aan levensmiddelen te komen; wanneer gouverneur, gedeputeerden der provincie, hoogste rechterlijke ambtenaren, eerste waterstaatsdienaren, bevelen gevende kadaster- en 's landsgeld-bewaarders, schutterij van chef tot tamboer, neiging toonen zich tegen het gezag te keeren; wanneer de opperbevelhebber te midden van zulk eene omgeving zich negen jaren lang moet opgesloten beschouwen binnen een vestingmuur met eene bevolking, op wie zulk een isolement loodzwaar drukt, met eene bezetting, voor welke de duivel der verveling, althans gemis aan afwisseling, ten slotte demoraliseerend moet werken; — dan, ja, dan verrijst voor ons onwillekeurig in steeds lichtender stralen het beeld van den man, die gedurende al die langzaam zich voortslepende jaren met schier onbeperkt gezag den menschen bevredigend gaf, wat hun toekwam en voor het vaderland zonder slagvelden en zonder bombardementen wist te behouden deze vesting en daarmede Nederlandsch Limburg.

Het is zoo, wat kapitein MARTIN-DECAEN in zijn dagboek over „*Cinq semaines dans l'Ouganda révoltée*” heeft opgeteekend — zie *Revue des Deux Mondes* van Mei 1902, blz. 179 — „Il n'y a rien d'aussi monotone qu'un journal de siège, surtout quand on est bloqué, sans combattre”; nochtans niet zonder spanning leest men de journalen, waarin Maastrichts negenjarige belegstaat wordt beschreven in allen eenvoud, met verwachtingen en teleurstellingen, met loffelijke en afkeurenswaardige daden, met eene nooit wankelende geestkracht van den alles en allen bezielenden, maar zichzelf in de eerste plaats verloochenenden bevelhebber, tot hij de eeuwige rust ingaat, juist in de dagen, dat vrede in huis en hof zou terugkeeren.

Aan de droge rapporten een eigen leven te geven, zóó dat de

lezer tot blijvende kennisneming worde opgewekt, is zeker niet zonder bezwaar; en wellicht mag men het ook daaraan toeschrijven, dat zelfs een man als generaal KNOOP, niet slechts voortreffelijk militair schrijver, doch die door ongeveer gelijke omstandigheden als de mijne, zich tot deze tijden meer persoonlijk aangetrokken moest gevoelen, voor het werk terugschrikte. Maar in piëteit is eene drijvende kracht gelegen, die het moeilijke niet spoedig te moeilijk telt, en zoo nam ik op mij een arbeid, die anders beter den militairen geschiedschrijver zou toevertrouwd zijn.

Dit werk is slechts een zeer klein, doch afgesloten deel van hetgeen over de jaren 1830—1839 van de Maastrichtsche krijgsgesbeurtenissen valt te verhalen. Ik mag mij niet vleien daarin den lezer in allen deele te kunnen doen gevoelen de mate van geestkracht, die noodig is geweest tot de verkrijging van het resultaat, hetwelk in Limburgs behoud zijne bekroning vond en die DIBBETS eerlang over de ziekte, waaraan hij juist tijdens die bekroning in 1839 zou overlijden, deed schrijven, dat het lichaam door zoovele jaren van spanning was getroffen geworden. Op één gewichtig punt wensch ik echter aanstonds in het bijzonder de aandacht te vestigen. Men kan zich geene voorstelling vormen van de diepe verslagenheid, van de alles verlamende moedeloosheid, die in de rangen van het leger onder den indruk der revolutie werd teweeggebracht en voortwoekerde ten gevolge van de weinige krachtsinspanning, die van de Regeering uitging. Dat DIBBETS tegen dit kwaad bleek opgewassen, is niet hoog genoeg aan te slaan. Mijn vader, destijds een jonge man, heeft het in zijne *Herinneringen* opgeteekend, hoezeer hem ouderen van dagen onverwacht uit de hand vielen. Veroorloof mij deze enkele bladzijde, ten aanzien van den gedrukten geest bij menig militair te Antwerpen, weer te geven:

„Intusschen kreeg de stad een zonderling aanzien, door al die vlugtende Hollanders en veel Belgische ambtenaren, met goederen en bagage; tevens die afzonderlijke detachementen troepen, gewapend en ongewapend uit de Belgische vestingen, zoodat de ellendigste logementen als opgepropt waren. Op alle gezigten was moedeloosheid en angst te lezen en alle zelfvertrouwen, waarvan ik veel voorbeelden zoude kunnen aanhalen,

was verloren. Eén staaltje wil ik er toch van geven. Een hoofd-officier, ridder van 't Legioen van eer en van de Militaire Willems-orde, dus een man, die den oorlog jaren lang had bijgewoond en mij dikwijls van zijne feiten in 't beleg van *Hamburg* had verteld, ontmoette ik des avonds ten 1/2 10 uur in de Societeit; hij liep als een ongelukkige rond om naar zijn logement te komen, daar hetzelfde in eene gevaarlijke buurt lag. Ik verzekerde hem, dat hij gerust door de stad kon gaan en dat niemand hem iets zou zeggen. Hij verzocht mij toch zoo vriendelijk, om met hem te gaan, dat ik zulks deed. De lange straat ingegaan zijnde, vonden wij daar eene zamenscholing van werklieden voor een huis, waar binnen twee lampen voor het raam brandden (een politie-maatregel, dat elkeen tot 10 uur licht voor zijn raam moest hebben). Op een 10 pas van die groep, schreeuwde een kerel: *begot jongens, daar komen kaeskoppen aan*, en dit hoorende, staat mijn Hamburger stil en wil terug. Reeds zeer gewoon aan dien scheldnaam, zeide ik hem, dat hij niet moest aarzelen en doorstappen; de groep opende zich dan ook en liet ons ongehinderd voorbij; maar een 50 pas verder, zien wij op eenigen afstand, eene tweede groep, mannen en vrouwen, die om eenige kaarsen, waartusschen eene gekleede stroopop, den gewezen Minister van *MAANEN* voorstellende, dansten; in 't halve duister was het als iemand, dien zij hadden opgehangen. Ik had die vertooning ook al meer gezien, waardoor zij zeker minder indruk op mij maakte; maar mijn goede hoofdofficier, aan mijnen arm geklemd, kon haast geen stap meer doen en wilde mij maar niet gelooven, dat het niets beteekende. Aan de groep gekomen en officieren ziende, trokken zij de stroopop uit, schaarden zich in twee rijen, en mannen en vrouwen spottenderwijze aanslaande, gingen wij er tusschen door. Nu wees ik op een 100 pas het logement, want zeer vermoeid, wilde ik terug, maar kon den arm niet los krijgen, zoo had de schrik den man bevangen; ging dus verder mede en bragt hem ter plaatse. Later hoorde ik, dat hij had verteld, van 't groot gevaar, hetwelk hij op dien togt geloopt had en overleefde hij ook niet lang de doorgestane angsten der revolutie; en men moge het gelooven of niet, veel oude ijzervreters verkeerden in 't geval van mijn hoofdofficier. Ik moest toen alleen den langen weg,

wel 20 minuten, naar mijn kwartier terug, maar het was 10 uur geslagen en alle groepen van de straten verdwenen. Antwerpen had zich ter ruste begeven."

De grondstof voor mijn arbeid vindt men in 's Rijks archief te Maastricht en in het archief van het Departement van Oorlog te 's-Gravenhage. Het is mijne bedoeling niet geweest om hetgeen reeds publiek domein werd, opnieuw te publiceeren. Waar ik het bekende andermaal mededeel, moet het uitsluitend dienen voor de omlijsting van mijne eigen archivalische mededeelingen. Slechts wanneer ik de feiten *niet* aan de archieven ontleen, geef ik de bronnen op; de eerste maal vermeld ik de titels ten volle, verder enkel verkort. Het veelvuldig verwijzen naar min of meer breede noten aan den voet der bladzijden werkt storend op de kennismeming van den tekst; daarom heb ik dit, behoudens enkele uitzonderingen, vermeden en in een afzonderlijk gedeelte den inhoud van al de noten opgenomen.

Op een paar bronnen wensch ik hier reeds de aandacht te vestigen.

Naar de niet uitgegeven *Herinneringen* mijns vaders zal ik nog een paar malen verwijzen, al handelen zij niet over Maastricht.

In het jaar 1841 is te Amsterdam bij J. C. VAN KESTEREN uitgegeven in twee deelen een „*Historisch Romantisch tafereel, uit de dagen der Belgische omwenteling*”, door een zich noemenden G. L. H. MISPELBLOM VAN DE SCHELDE, en dat ten titel voert, „*Luik in 1830*”. De schrijver zegt, dat hij slechts den romantischen vorm heeft verkozen om *te meer den leestlust te prikkelen*, doch dat hij overigens eene zoo volledig mogelijke schets van het gebeurde gaf, dank de door hem ontvangen mededeelingen van „een ooggetuige, die van alles eene naauwkeurige aantekening hield, en voor wiens getrouwheid zijn karakter en stand ons waarborgen”. 't Is wel mogelijk; er komen echter bijzonderheden in voor, die stellig zóó niet gebeurd zijn; hierdoor weet men niet, wat er in aannemelijk, wat verwerpelijk is. Dit behoeft mij evenwel niet te weerhouden, hier en daar op de mededeelingen van den schrijver de aandacht te vestigen, mits men dan slechts bedenke, dat het verhaal geene geschiedkundige bron is.

Van een ander karakter en als letterkundig product van

veel meer belang, is het te Luik in 1889 bij CH. AUG. DESOER uitgegeven werk van den heer J. E. DEMARTEAU, directeur eener normaalschool, getiteld „*Aux armes de Bavière, scènes du vieux Liège 1829—1830*”, dat van bl. 186 af, de Belgische woelingen, speciaal ook de Luiksche gebeurtenissen, in novellen-trant behandelt op eene sarcastische, lang niet onverdienstelijke wijze. Zoo geeft hij o. a. terug de dichterlijke producten dier dagen, zooals ze op straat werden gezongen, en heeft hij evenzeer plezier in het moedgeschreeuw zijner landgenooten . . .

Tremblez, car il est redoutable

Le Lion Belgique

Quand on le pique!

Ook over de spotprenten dier dagen vindt men aardige mededeelingen (bl. 220). Het *bête* in de dubbele beteekenis van *beest* en *stommerik* nemende, krijgt men o. a. den prins van Oranje te zien, als hij in den vorm van een giraf te Brussel zich waagt, waaraan al de beesten des lands hunne hulde komen bewijzen. Alleen de oude Belgische leeuw keert grommend met den staart tusschen de beenen naar het paleis terug. . . Dan drukt de Giraf zich geruststellend over het bezoek uit: „Messieurs, il n'y a rien de changé chez vous, il n'est qu'une bête de plus!”

Deze beide boeken, zoomede een nader te noemen werk over de geschiedenis der straten van Luik, waren niet in de bibliotheken van 's-Gravenhage en Leiden voorhanden; door welwillende tusschenkomst der eerste, mocht ik die echter ter beschikking krijgen uit de Luiksche universiteits-bibliotheek.

Ook de gebeurtenissen te Maastricht hebben den romanschrijver beziel, blijkens een in 1851 aldaar in twee deeltjes uitgegeven verhaal, getiteld „*L'Orpheline de Maastricht, épisode de la révolution de 1830*”. Aan dit in de Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage aanwezige, doch onbeduidend schriftuur van DE POULLY heb ik niets ontleend.

In deze bibliotheek is ook voorhanden eene niet onaardige uitgave, in 1880 en 1881 te Amsterdam bezorgd en getiteld „*België in 1830 of facsimilés van de handteekeningen der personen in de gebeurtenissen aldaar betrokken, met korte aantekeningen betreffende dezelve*”; men denke er echter aan, dat die aan-

teekeningen volstrekt niet nauwkeurig zijn; in weerwil b.v. van zijne handteekening, gevolgd door eene verbeterde reproductie, wordt de naam van DIBBETS er verkeerd gespeld.

Mijne aandacht werd op de hiervoren vermelde Luiksche werken gevestigd door den heer F. VAN VEERDEGHEM, hoogleeraar in de Nederlandsche letterkunde aan de universiteit te Luik, die dus nu de plaats inneemt van den in 1830 door de Luikenaren weggejaagden beroemden KINKER. Ten einde mij namelijk beter op de hoogte der gebeurtenissen te kunnen stellen, heb ik mij van 17 tot 31 Juli 1903 te Maastricht en in zijne bekoorlijke omstreken opgehouden; zoo bezocht ik ook Luik, waar de hoogleeraar VAN VEERDEGHEM wel de onvolprezen welwillendheid had om mij, met betrekking tot de plaatsen, die aan de omwenteling aldaar herinneren, tot mentor te zijn. Nu weder terugziende op die aangename dagen, kan ik slechts mijn warmen dank ervoor herhalen.

's-Gravenhage, December 1903.

v. d. K.

HOOFDSTUK I.

De organen der openbare meening te Luik.

HET WAALSCH ELEMANT. — VOORNAME BRUSSELSCH EN GENTSCH BLADEN. — „LE COURIER DE LA MEUSE” VAN KERSTEN. — „LE POLITIQUE” VAN JOSEPH LEBEAU. — DE WAARSCHUWINGEN VAN „LE COURIER”.

Geschiedschrijvers beweren te weten, dat het aan de Maas gelegen Luik zou dagteekenen van ongeveer 800 en dat destijds het grootste deel der bevolking bestond uit aan de Nederlandsche bevolking verwante Germanen: de Eburonen. De bisschoppelijke zetel in die streken was destijds nog te Tongeren, doch in 908 werd deze naar Luik overgebracht. Sinds betjverden zich de geestelijke vorsten om de jonge hoofdstad uit te breiden, zoomede de onbebouwde domeinen der kerk, zijnde het grootste gedeelte der provincie, te doen ontginnen. Gallië, toenmaals zeer in beroering, bood een geschikt veld voor emigratie aan. Gehoor gevende aan de roepstem der bisschoppen, stroomden de Gallen of Wallen naar de Maasstad, waardoor het Germaansche element in toenemende mate voor het Fransche of Waalsche week. De omstandigheden, waaronder de provincie Luik eene bevolking kreeg met een van de omgeving verschillend karakter, moge op onderscheidene wijzen worden medegedeeld ¹, het valt niet te ontkennen, dat zij om meer dan ééne reden grooter sympathie moest gevoelen voor de Fransche naburen, dan voor de weinig toeschietelijke Noord-Nederlanders, wier regeering in 1814 ook aan de Belgen was opgelegd. Waar niet voor wederzijdsche welwillende opvattingen plaats scheen, had misschien wijs regeeringsbeleid banden van onderlinge waardeering en van vruchtdragend samengaan kunnen leggen; doch de lezer weet hoever men destijds zich van staatkundigen zin verwijderde. Met de koppigheid, aan het onverstand eigen, werden alle on-

rustbarende teekenen des tijds minachtend of als wrekende gerechtigheid tegemoet getreden en scheen men dus ook doof voor de waarlijk ernstige stemmen, die uit de publieke meening in de Zuidelijke Nederlanden of laten wij ze aanstonds kortheidshalve België noemen, opgingen tegen de anti-nationale richting van het hoogste gezag.

Daar had men te Brussel *Le Belge*, „ami du roi et de la patrie”, geredigeerd door LEVÆE en gesteund door DE STASSART; zomede *L'Émancipation*, de tegenwoordige *Indépendance*. Noemen wij ook Gent met zijne invloedrijke bladen, de *Catholique des Pays-Bas* en het *Journal de Gand*. Geen dezer stond echter in uitnemendheid van redactie gelijk met het te Luik verschijnend orgaan der Katholieken: *Le Courier de la Meuse*, „Journal politique, littéraire et commercial”. Oppericht in 1820, had het tot redacteur gekregen een geboren Maastrichtenaar P. KERSTEN, die, vóór hij naar de bisschopsstad verhuisde, als professor doceerde aan het athenaeum te Maastricht, en van wien nog in 1860 werd getuigd, dat hij een der meest uitnemende publicisten is geweest, die België ooit gehad heeft. Bracht deze hulde hem een landgenoot toe ³, zelfs de Nederlandsche *Staatscourant* erkende, nadat de omwenteling haar beslag had gekregen, dat het Luiksche blad „steeds” *eene zekere gematigdheid* in den strijd tegen onze regeering had aan den dag gelegd: een lof ongetwijfeld niet van beteekenis ontbloomt ⁴.

Niet minder verdienstelijk in den strijd voor vrijzinniger richting werd KERSTEN's orgaan bijgestaan door een mede te Luik in 1824 opgericht liberaal blad, waarvan de weervoorspelende vreemde naam *Mathieu Laensberg* ⁴ vier jaren later werd herdoopt in dien van *Le Politique*. Zijne knappe leiders, waaronder JOSEPH LEBEAU, PAUL DEVAUX, de gebroeders FIRMIN en CHARLES ROGIER, FELIX VAN HULST, HENRI LIGNA ⁴, deelden wel gansch andere opvattingen dan de Katholieke pers, doch toen eenmaal, in de luider wordende ontevredenheid tegen het Nederlandsche regeeringsbeleid, het groote verbond tusschen Katholieken en Liberalen in België was tot stand gekomen, volgden beide organen slechts ééne alles beheerschende, alles leidende leuze: aan de personeele regeering van koning WILLEM I een einde te maken.

Wat in de niet tot uitdrukking komende gedachten dier menschen omging, valt bezwaarlijk te zeggen; dat echter afscheiding hun wachtwoord was, werd zeer zeker niet op den voorgrond gesteld. Maar in 1830 hadden 's Konings regeering en de voor geen politieken zin vatbare invloedrijke Noord-Nederlanders de ontevredenheid over de bestaande territoriale vereeniging hoog, zéér hoog doen stijgen, en terwijl het alzoo grolde, werd koning KAREL X gedurende de Julimaand van dat jaar uit Frankrijk verdreven. In de centra van het Belgische volksleven deed deze gebeurtenis het bloed onstuimiger vloeien. De *Courier de la Meuse* van aanvang Augustus schetste hoe men zoowel te Brussel als te Luik de dagbladbureelen bestormde, het volk op straat te zamen liep om zich de berichten te hooren voorlezen, hoe *nog nooit*, stond er, de openbare belangstelling zóó bleek geprikkeld. Veertien dagen later zijn de verhoudingen spannender geworden en geeft het blad de kalme waarschuwing om het toch niet tot het uiterste te laten komen. Vrijheid voor de drukpers, voor het onderwijs werd verlangd; geene stoffelijke macht zou in staat zijn, meende het blad, haar aan banden te leggen. Frankrijk had dit nu andermaal geleerd; de Nederlandsche regeering moest dus in het aldaar gebeurde geene redenen zien, werd gewaarschuwd, om nu nog verder tot reactie over te gaan. Hoe ook! de *Belgische natie* — aldus reeds bewust of onbewust scheiding uitsprekende — toone zich wijs en verstandig; wat aan de Seine werd verkregen met geweld, moest men aan de Senne trachten te erlangen door vreedzaam verzoeken, maar verzoeken met moed en met volharding. Mocht ook de ministerieele *Gazette des Pays-Bas* de wijsheid der Regeering waardeerdend aan de Grondwet toetsen, de *Courier* las haar de les met zich evenzeer te stellen op de voorschriften der bestaande Grondwet. Erkend werden hare gebreken, maar, voegde het blad er bij, gebrekkig als ze was, behoefde men er geen misbruik van te maken. Het deed er ook voor het oogenblik niet toe, dat de Constitutie inderdaad voor verbetering vatbaar bleek; zij sloot immers geenszins uit *ministerieele verantwoordelijkheid*, en daarmede zou reeds alles gewonnen zijn.

Den 21^a Augustus eene nieuwe, hoogst opmerkelijke waarschuwing van KERSTEN's orgaan. Dat de Koning zich toch niet

door vleiers liet overhalen tot het nemen van nieuwe gestrenge maatregelen; deze raadgevers zullen het koninkrijk nog in vlam zetten en den troon *ten halve* omver doen werpen! Den 24ⁿ en den 25ⁿ luidde het op nieuw, dat de toestand meer en meer critiek werd; dat de storm steeds meer het eigen land naderde! Dat men zich toch haaste de harten der Belgen te winnen, dat men zich niet verblinde met de gedachte: Frankrijk is niet gelijk de Nederlanden... *Le temps marche*... Het was reeds te laat! ^(a)

HOOFDSTUK II.

Van den opstand te Brussel.

DE NIJVERHEIDSTENTOONSTELLING. — „LA MUETTE DE PORTICI”. —
DE TROEPENMACHTEN ONDER PRINS FREDERIK EN ONDER
GENERAAL CORT HEYLIGERS. — DESERTIËN.

Brussel zou zich in feestdos tooien naar aanleiding van eene medio 1830 te houden nijverheidstentoonstelling. Vandaar eene aanschrijving d.d. 10 Juli door den generalen staf uit Gent, waar BERNHARD, hertog van Saksen-Weimar bevel voerde, gericht aan den chef van het 5^e Groot Militair Commando te Maastricht om voor het bewaren der orde een eskadron van het regiment Lichte Dragonders N^o. 4 naar de hoofdplaats te zenden ⁷.

Intusschen heerschte er te 's-Gravenhage ongerustheid; men sprak er van plannen om troepen en schutterijen daar gereed te doen houden, ten einde op alle gebeurlijkheden voorbereid te kunnen zijn. Wie de geruchten van naderenden opstand verbreidden, wist men niet; maar zij werden ingegeven, besliste de *Courier des Pays-Bas* uit haat tegen België en de Belgen ⁸.

Mijn vader, tijdelijk in garnizoen te Mechelen, hoorde trouwens ook aan tafel, speciaal van den Officier van Justitie „dat het in België wel eens tot opstand konde komen”. Den 22ⁿ Augustus,

(a) Zie de belangrijke uittreksels uit de courant in noot 6 der Bijlagen.

een Zondag, kwam daar uit Brussel preeken dominee PAAUW, die tot tekst nam: *Wie ooren heeft om te hooren, die hoore.* „Z.W.Eerw.”, memoreert mijn vader, „sprak zulke geheimzinnige taal, dat men elkander vroeg, wat is er toch gaande? en dit is toch zonderling, dat bij al die bestaande geruchten, het Gouvernement deed, alsof het niets wist of hoorde.” De Regeering meende te moeten toonen, dat zij zich boven al die bedreigingen verheven achtte. Terwijl het gevaar reeds voor de deur stond, gelastte ze nog den 23ⁿ terugzending van troepen uit Brussel, „om”, zegt de geschiedschrijver van *Neêrlands Heldendaden te land*, „geen argwaan te doen blijken”⁹.

Destijds behoorde *La Muette de Portici* tot het repertoire der opera's. Eene advertentie in de *Staatscourant* van 24 en 25 Augustus kondigde aan, dat ze den 26ⁿ voor de 7^e maal te 's-Gravenhage zou opgevoerd worden. Ook te Brussel kwam ze ten tooneele; maar reeds weken te voren had dit daar tot schandaal aanleiding gegeven. De *Pays-Bas* schreef in verrukking, dat nog nooit het stuk met zulk een geestdrift was toegejuicht. Vooral de aria *Amour sacré de la patrie, rends nous l'audace et la fierté* had zulke onstuimige bravo's ontlokt, dat de voorstelling een oogenblik moest gestaakt worden; het tooneel van den moord had een onbeschrijflijken indruk gemaakt¹⁰. Den 25ⁿ wilde men het stuk te Brussel weder opvoeren. De autoriteit verbood het; stond het daarna toch toe, maar... met schraping van het *Amour sacré*¹¹! Het publiek der propvolle opera joelde toen naar buiten; de opstand was hiermede uitgebroken.

De luitenant der rijdende artillerie VOËT werd in allerijl naar Mechelen gezonden om een regiment dragonders te ontbieden; tot spoed aanmanende, geloofde men hem ter nauwernood dat het ernst was, toen de troepen op marsch gingen; „ik meen zelfs zonder patronen voor hunne karabijnen en pistolen”, schrijft mijn vader. Den 26ⁿ was de Jobstijding te 's-Gravenhage gekomen; den volgenden dag gelastte *Oorlog* per expres, dat ook uit Antwerpen troepen moesten oprukken, „ten einde in de residentie tot nader order garnizoen te houden”.

Tegelijkertijd werd het belang van de Maasstreek met de gewichtige vestingen Luik en Maastricht ingezien. Uit Kampen,

Zwolle, Deventer togen versterkingen naar het zuiden, spoedshalve de infanterie gedeeltelijk per as ¹³. Onder de uit Deventer opkomenden, behoorde de cadet L. C. BÈHR, die den 14ⁿ September 2^o luitenant werd en zijne officiersloopbaan opende met naar de Belgen over te gaan. De *Staatscourant* van den 30ⁿ Augustus berichtte voor het eerst, dat in den avond van den 25ⁿ „ernstige ongeregeldheden” te Brussel waren uitgebroken; doch, werd er zonderling genoeg bijgevoegd, „reeds eenige dagen te voren had men onder het gemeen aldaar vrij wat gisting bespeurd”.

Op alle zuidelijke steden was de beweging der hoofdstad van noodlottigen invloed ¹³. Te vergeefs ook had de prins van Oranje getracht door zijne tegenwoordigheid te Brussel de harten der bevolking te winnen. De opgestane stad moetende verlaten, kwam hij in den avond van den 3ⁿ September te Mechelen per rijtuig, echter zonder eenige dekking. Op de markt van paarden moetende verwisselen, was hij in een oogenblik door de menigte omringd. Er heerschte eene diepe stilte, memoreert mijn vader, die daar lusteloos rondliep. De prins sprak vele burgers aan en men hoorde een enkel geroep van *leve de prins van Oranje!* — aanstonds echter afgebroken door *vive la liberté!* Bloedrood scheen dien avond de maan aan het hemelgewelf; allerlei voorstellingen ten voor- en nadeele der omwenteling werden er uit afgeleid. Het publiek verkeerde in grooten angst. De officier van Justitie kwam mijn vader ter zijde, waarschuwde hem en nam met tranen in de oogen afscheid, onder mededeeling dat, zoo noodig, steeds op hem beroep kon worden gedaan. Zij zagen elkaar niet weder.

Den 4ⁿ September aanvaardde luitenant-generaal GIJSBERTUS MARTINUS CORT HEYLIJGERS het bevel over de manschappen, die uit het noorden naar de Maasstreek waren getogen ¹⁴. Aan het hoofd van circa 8500 man trok hij in de richting van Luik; doch zoowel deze troepenmacht, als die welke zich onder bevel van prins FREDERIK in de richting naar Brussel bewoog, werd verhinderd aanstonds krachtdadig op te treden, doordien de Regeering het beter achtte, dat de herstelling van het gezag zou uitgaan van de Staten-Generaal, die voor den 13ⁿ September waren bijeengeroepen om te beraadslagen over de middelen ter bevrediging van de Zuid-Nederlandsche wenschen. Zoo geschiedde

het, dat beide korpsen kantonnementen betrokken: eene om en bij Maastricht, het andere om en bij Antwerpen. Tot de Limburgsche kantonnementen behoorde het op één uur van Maastricht gelegen *Lanaeken* met *Vroenhoven*, waar eene afdeeling kurassiers was gelegen; hare Waalsche bestanddeelen verlieden zóó snel, dat men zich den 11ⁿ September verplicht zag de afdeeling binnen de vesting Maastricht te zenden, waar ze intusschen door onbetrouwbaarheid grootendeels niet te gebruiken was; vier onderofficieren en tien kurassiers liepen dien zelfden dag met pak en zak naar de Luiksche muitelingen over, liefst eene verklaring achterlatende, dat zij niet langer tegen hunne broeders wilden dienen. Een detachement infanterie lag gekantonneerd te *Freeren*, 'n drie uur van Luik, op den weg naar Tongeren; ook dit dreigde geheel te verlopen. Kapitein PÉL gaf daarom den 10ⁿ evenzeer last tot den marsch naar Maastricht, maar onder aanvoering van sergeant PONIN keerden 2 sergeants, 1 korporaal, 1 vice-korporaal en 31 soldaten met hunne wapenen terug naar Luik, vanwaar zij herkomstig waren. Den 11ⁿ kwam het treurig overschot te Maastricht aan. „Een zoo schadelijk voorbeeld”, berichtte dien dag de opperbevelhebber aldaar aan *Oorlog*, „vooral in den tegenwoordigen staat van zaken, zal te meer invloed hebben, daar ik met zekerheid onderricht ben, dat sedert eenige dagen, zoo hier als in omliggende dorpen, zich personen uit Luik en Brussel vertoonen, welke trachten door aanbieding van geld, de militairen tot ontrouw aan hunne vanen over te halen.” De *Courier de la Meuse* hield over deze desertiën geregeld triomfantelijke berichten in, die natuurlijk mede ter aanmoediging tot afval strekten¹⁴. Te 's-Gravenhage wilde men echter de zaken aangezien hebben, alsof men nog onder normale omstandigheden verkeerde en de toekomst in handen hield; zoo werd op last van daar eene commissie van hoofdofficieren uit Antwerpen naar Mechelen gezonden om het betreffelijk onbeduidende werk mijns vaders, overeenkomstig de bepalingen, op te nemen. Ter nauwernood ontsnapten de heeren aan gevangenneming, zoo niet erger^(a).

(a) Zie het aardige verhaal in noot 16 der Bijlagen.

HOOFDSTUK III.

Luik gerevolutionneerd op den 27ⁿ Augustus 1830.

DE GOUVERNEUR JONKHEER SANDBERG. — DE VEILIGHEIDSCOMMISSIE. — BURGERWAPENING. — EENE PETITIE VAN GRIEVEN NAAR 'S-GRAVENHAGE.

Een centrum van stadsleven in de Waalsche hoofdplaats is de *place du Théâtre*, waarop uitkomt de *boulevard de la Sauve-nière*. Nog treft men daar aan het *Café au Point de Vue*, een geliefkoosd punt voor samenkomsten in de dagen van 1830. Maar vooral liep het destijds druk in het nu tot een Duitsch bierhuis veranderde *Café des Deux-Fontaines*, want van hier vertrokken en daar kwamen aan de diligences op Brussel, die dus het eerste nieuws van de gebeurtenissen er brachten ¹⁷. Toen alzoo in den avond van den 26ⁿ geruchten te Luik zich verbreidden over de ongeregeldheden van den vorigen avond, stroomde het den 27ⁿ naar het Theaterplein om er meer van te vernemen.

De toekomst van het Nederlandsch gezag zou nu in de eerste plaats afhangen van het beleid des hoogsten vertegenwoordigers aldaar, den gouverneur Jonkheer SANDBERG; maar kennismemende van al het door hem verrichte, kost het moeite zich van hard oordeelen te onthouden. Nochtans diene men zich van de verschoonende omstandigheden rekenschap te geven, niet ook te vergeten, dat mislukken van een streven zoo licht tot partijdig veroordeelen leidt ¹⁸.

De gouverneur was, in weerwil van zijn Noord-Nederlandschap, gezien in zijne provincie, hetgeen ongetwijfeld voor zijn beleid getuigt. De maatregelen der Regeering, die het zaad der ontevredenheid in België welig deden opschieten, keurde hij zóózeer af, dat een en andermaal de bladen berichten inhielden over zijn aanstaand ontslag; die tegenstand vereert des gouverneurs inzicht en passend onafhankelijkheidsgevoel. Onder zulke

omstandigheden laat zich zeer wel eene opvatting verklaren en verdedigen, die heil zoekt in een bedachtzaam medegaan met de nu plotseling zoo handtastelijk uitgesproken volkswenschen. Tegenover het door hem verloren proces kan men wellicht met eenigen grond aanvoeren, dat een buitengewoon man de teekenen des tijds anders zou hebben opgevat; maar ook dan vordert de billijkheid te erkennen, dat over het geheel genomen, de toestanden niet voorzien werden; door de Regeering waarlijk het allerminst, die immers de gezaghebbers tot het nemen der meest zachte maatregelen vermaande.

Reeds SANDBERG's eerste daad bleek eene door de uitkomst niet gerechtvaardigde handeling te zijn.

Ziende hoezeer de Brusselsche gebeurtenissen Luik beroerden, riep hij reeds in den ochtend van denzelfden 27ⁿ Augustus in het Gouvernementsgebouw te zamen eene *Commission de Sûreté Publique*, bestaande uit mannen, die weliswaar vijanden waren van alle geweld en wanorde, die ook niet bepaalde bestrijders van het koninklijk huis konden geacht worden, maar die dan toch bekend stonden, als, gelijk *Le Politique* van den volgenden dag rondweg te kennen gaf „*citoyens de l'opposition*” ¹⁹. Hare 13 leden, waaronder advocaat LEBEAU, lid der redactie van *Le Politique*, dan de drukker van den *Courier de la Meuse*, verder fabrikant ORBAN, enz. hebben zich inderdaad zeer spoedig bij den zich vestigenden nieuwen staat van zaken aangesloten ²⁰. Het bedenkelijke van den maatregel lag hierin, dat alzoo de gouverneur het initiatief had genomen om de bestaande wettige machten aanstonds op zijde te doen stellen door een college, dat op niets anders was gebaseerd dan op de te Brussel uitgebroke omwenteling.

Zoodra men zich geconstitueerd had, verhuisden Gouverneur en Commissie van het hotel der Provinciale Staten naar het stadhuis, waar men nu met het Gemeentebestuur samenwerkte om zoo allengs het Nederlandsch gezag te zien ondergaan. Besloten werd tot de oprichting van eene burgerwacht te paard; de schutterij, *la garde communale*, zou versterkt worden door eene burgerwacht te voet; schutters betrokken dadelijk de militaire posten.

De gouverneur gaf bij proclamatie van denzelfden 27ⁿ der

goede burgerij kennis van deze maatregelen. Opmerkelijk voor het weinig doordachte ervan is, dat dit stuk reeds den 26ⁿ was geredigeerd. Alles diende voor het behoud der rust, heette het in dat ongelukkige document; daarom ook was aan de schutterij bevolen „om gezamenlijk met de militaire magt de voornaamste posten te bezetten”²¹. Die samenwerking bestond daarin, dat de militairen door de schutters werden vervangen! De generaal der provincie, baron VAN BOËCOP, achtte zich verplicht om, overeenkomstig de Haagsche bevelen, aan het burgerlijk gezag ook in deze aangelegenheid het laatste woord te laten²².

In den namiddag traden commissiën uit de burgerij de vergaderzaal der heeren binnen. Ze verlangden, dat er afgevaardigden naar 's-Gravenhage gezonden zouden worden, ten einde den Koning eene petitie van grieven aan te bieden; het stuk werd kant en klaar medegebracht. De wenschen waren breedelijk geformuleerd; „opregte naleving der grondwet” prijkte er in als een beteekenisvol verwijt.

De Veiligheidscommissie maakte aanstonds bij proclamatie bekend, dat de grieven door eene deputatie onder 's Konings aandacht zouden worden gebracht „om de herstelling derzelve te verzoeken”. Men volgde trouwens ook in dit opzicht het voorbeeld van Brussel²³.

In de proclamatie stond bovendien de belangrijke mededeeling, dat op aanvraag van den bevelhebber der schutterij, de generaal, commandant der plaats, „scherpe patronen en vuursteenen” ter beschikking van deze zonderlinge rustbewaarders had gesteld! Daar kregen de heeren een bericht over het naderen van twee eskadrons cavalerie uit Maastricht. In plaats dat de ordelievende Veiligheidscommissie blijde was met deze machtsversterking, ging men verschrikt generaal VAN BOËCOP vragen, of het waar was. De bevelhebber antwoordde, dat hij er niets van wist, het ook niet geloofde, maar in ieder geval estafetten den Maastrichtschen weg zou opsturen, ten einde aan de dragonders te verbieden de stad in te komen! Zóóveel wijsheid ontlokte warmen lof aan de *Courier de la Meuse*²⁴; men kan het zich voorstellen.

Aldus was reeds op den eigen 27ⁿ Augustus de afval der provincie Luik bezegeld, zonder opstand en zonder bloedvergie-

ten; gemakkelijker omwenteling liet zich kwalijk denken. Wel had THORBECKE, destijds hoogleeraar te Gent, recht, drie dagen later aan GROEN VAN PRINSTERER te 's-Gravenhage te schrijven: „Het voorbeeld te Luik gegeven, weegt mijns inziens oneindig zwaarder, dan al hetgeen te Brussel is voorgevallen”; geheel in overeenstemming hiermede, boekstaafde in 1831 een geschiedschrijver der omwenteling: „A Liége on fit pis encore qu'à Bruxelles”²⁵.

HOOFDSTUK IV.

Het Luiksche garnizoen naar de Citadel op den 28ⁿ Augustus 1830.

GENERAAL VAN BOECOP. — HET AFLEGGEN DER ORANJE-KLEUREN. —
DE CITADEL. — TEVREDENHEID DER VEILIGHEIDSCOMMISSIE.

Generaal-Majoor CORNELIS GERARDUS IMAN baron VAN BOECOP was provinciale commandant te Luik. Het is vermoedelijk niet te veel gezegd, wanneer men beweert, dat de zwakheden van den provincialen gouverneur een ongunstigen invloed op dien bevelhebber hebben uitgeoefend. Terwijl de omschrijving der bevoegdheden in gevallen, als waarvoor men nu zoo onverwacht werd geroepen, zeer te wenschen overliet en het burgerlijk gezag in ieder geval het hoogste was, moest ook de onmiskenbare Nederlandsche gezindheid van den gouverneur te zwaarder wegen bij de maatregelen, die slechts onder medewerking van den generaal konden uitgevoerd worden. Toch vraagt men zich af, hoe deze zich verantwoord kon achten met het toevertrouwen der militaire posten aan burgerwapening en het verstrekken van ammunitie aan voor het gezag niet welgezinden. Zou het waar zijn, hetgeen een novelle-schrijver opmerkt, dat VAN BOECOP ernstig ziek was geweest, en men dientengevolge de meegaandheid moet toeschrijven „meer aan zijne ongesteldheid, dan wel aan wijs beraad”?²⁶ Hoe ook, reeds den volgenden dag konden de oogen voor den ernst der gebeurtenissen opengaan.

In den ochtend van den 28ⁿ, toen de Brusselsche *Courier des Pays-Bas* de gistende geesten had aangeblazen ²⁷, werden schutterij en burgerwacht door het volk aangesproken over het dragen van de bij de tenue behoorende oranje-kokarde. De Veiligheidscommissie riep men op, om te gelasten, dat het weerzinwekkend koninklijk zinnebeeld van oud Oranje zou vervangen worden door de Luiksche kleuren; en zoo waar! — „maîtrisé par les circonstances impérieuses du moment”, weende *Le Courier de la Meuse* — de Commissie gaf zich dra gewonnen. Haar lid ROGIER klom zelfs dadelijk op torens en daken om de Luiksche vlag te doen wapperen. „J'arbore”, teekent hij in zijne *Herinneringen* als eene merkwaardigheid aan, „les couleurs liégeoises, rouge et jaune, à l'hôtel de ville, à la porte d'Amercoeur, à la tour Saint-Paul, à la salle de spectacle” ²⁸. Mocht soms de omwenteling niet slagen, de heeren waren immers door deze dringende omstandigheden van het oogenblik voldoende gedekt. En dan die Luiksche kleuren, „qui rappellent les glorieux souvenirs de nos ancêtres”, luidde de onzin in een nader te noemen Zondagsnummer van het blad: Wat waren zij anders, werd spatieerend herinnerd, dan gemeentelijke kleuren? Heelemaal dus niet „un signe de scission”; wel foei, zonder dat . . . „notre conscience, notre devoir nous eussent défendu d'y consentir”. Na een paar dagen reeds trad het valsche van dergelijke beschouwingen aan den dag, gelijk wij zullen zien.

Aldus maakte de Commissie dien 28ⁿ bij proclamatie bekend, dat binnen 24 uren schutterij en burgerwacht zouden aannemen de Luiksche banier, „Rood en Geel”, — „echter”, werd er aan toegevoegd, „met eerbiediging der kleur, welke door het leger wordt gedragen” ²⁹. Generaal VAN BOËCOP zou tegen deze proclamatie zijn opgekomen; men wees hem echter op de bevolen eerbiediging van de door het leger gedragen kleuren; hij had er dus niets mede te maken ³⁰.

En respectant les couleurs de l'armée. . . Dienzelfden 28ⁿ vertoonde zich de eerste luitenant CARON op straat, dragende de garnizoensdienst aanwijzende oranje-sjerp. Hij had in last om den 29ⁿ een detachment infanterie via Maastricht naar Venlo te begeleiden en begaf zich uit dien hoofde den vorigen dag naar den plaatselijken commandant voor de bespreking dezer aan-

gelegenheid. Het gemeen dwong hem echter, rapporteerde den 29ⁿ de opperbevelhebber van Maastricht aan *Oorlog*, „onder de sterkste bedreigingen” de sjerp af te leggen, „hetgeen te meer opvallende is”, meende de rapporteur, „daar hij hun verzekerde hun stadgenoot te zijn”. Onder deze omstandigheden, meende VAN BOECP zich niet langer in de stad zelve te mogen ophouden.

Luik strekt zich aan beide oevers van de Maas uit; het belangrijkste gedeelte ligt op den linkeroever. Aan het noorden hiervan verheft zich op een ruim 150 meter hoogen heuvel de Citadel, die beide deelen over hare gansche uitgestrektheid bestrijkt. In 1818 gebouwd, heeft zij haar langsten tijd vermoedelijk doorleefd, nu andere omstandigheden in de eischen der verdediging zich voordoen; destijds was zij echter een werk van het grootste gewicht en kon zij voor de muitende stad eene ernstige bedreiging worden. Maar onverwacht als de onlusten uitbraken, miste de sterkte levensvoorraden en toen het ruchtbaar werd, dat bevelen waren gegeven om haar in staat van verdediging te brengen, vorderde het gemeen, dat ook daar de posten door burgerwachten zouden worden vervangen. Hetzij om dit te beletten, gelijk BOSSCHA verhaalt, hetzij dat de quaestie over de kleursverandering den doorslag gaf, zooals de schrijver elders mededeelt ³¹, den 28ⁿ ging de generaal zijn hoofdkwartier op de Citadel vestigen. „Voorzichtig was dit zeker; of het goed was, is eene andere vraag”, meent generaal KNOOP ³². Ja natuurlijk, nadat het een muizenval zou blijken, waaruit de bevelhebber met zijne soldaten weldra moest trekken, om voor altijd het Nederlandsch gezag in het Waalsche land te zien prijs gegeven, kan de vraag verwijtend rijzen: *of het goed was?* Intusschen, waar eenmaal de staat van losbandigheid bleek toegelaten, niet tijdig tegengegaan door de verklaring van den oorlog- of belegstaat, daar had de opperbevelhebber voor zijne verantwoording te nemen een onbetrouwbaar garnizoen, dat ten slotte niet grooter bleek dan 'n 900 man, eene macht zeer zeker te zwak in deze stad met nauwe straten en opgewonden bevolking. In de Citadel gekazerneerd, werden althans de pogingen van zoovelen om den militair tot afval te brengen veel moeilijker gemaakt.

Het kan overigens niet ontkend worden, dat met 's generaals aftocht naar de Citadel, de Veiligheidscommissie weer een

goeden dag werk achter zich had. Men moest dan ook rustig zijn, vermaande ze andermaal in eene mededeeling, die den 29ⁿ, wegens den Zondag, in een extra-nommer van de *Courier de la Meuse* verscheen; afgewacht behoorde te worden, wat de Luiksche commissie uit 's-Gravenhage, in antwoord op de petitie van grieven medebracht. De Grondwet heette aller plechtanker: wij wenschen, werd herinnerd, niets anders dan hare volledige uitvoering; zoo hebben wij het altijd gewild, maar onze kracht is nu grooter, omdat wij tot grooter eenheid zijn gekomen³³. Doch nu ook was eene waardige houding jegens het garnizoen plicht, dat immers zoozeer getoond had van goeden wille te zijn en men dus niet tot loon daarvoor behoorde aan te randen³⁴. O neen! zette ook de redactie van de courant onder die mededeeling: „Nous devons le proclamer”, — dat men inzonderheid gouverneur SANDBERG voor zijn groot vertrouwen erkentelijk moest zijn³⁵.

Waarlijk! ondankbaar was men niet

HOOFDSTUK V.

Lulk in afwachting op de petitie van grieven: 29—31 Augustus 1830.

LUITENANT CARON NAAR MAASTRICHT. — HET WEGNEMEN DER WAPENSCHILDEN. — UITBREIDING VAN DEN OPSTAND OVER DE PROVINCIE. — DE „COURIER DE LA MEUSE” EN GOUVERNEUR SANDBERG VOL LOF OVER SCHUTTERIJ EN BURGERWACHT.

In het vorige hoofdstuk maakten wij kennis met luitenant CARON. Den 29ⁿ des ochtends 7 uur stond hij voor het gouvernementshotel gereed om met zijn detachement van 95 man naar Maastricht te vertrekken; slechts 5 miliciens ontbraken. Een detachement gewapende burgerij en de kapitein-adjutant van den generaal deden den troep uitgeleide langs den linker Maasoever over de tegenwoordige *quai St. Léonard*. Aan het einde hiervan heeft men de geschutgieterij; ofschoon belangrijker inrichting dan de 's-Gravenhaagsche werkplaats, wordt sedert, ook in België, het geschut niet dáár, doch vooral van elders, als

van KRUPP, verkregen. Het detachement-CARON tot de geschutgieterij genaderd zijnde, meende de burgerwacht naar huis te kunnen gaan, waarvan een met messen en steenen gewapende volkshoop gebruik maakte om de soldaten te dwingen naar de stad terug te keeren, „niettegenstaande zij allen met den besten wil schenen beziel te zijn”, berichtte de luitenant toen hij te Maastricht aankwam³⁶; want deze had er zich met al zijne onderofficieren en den tamboer, tot een gezamenlijk aantal van 16, doorgeslagen.

Op den namiddag van deze glorierijke overwinning gingen de goede ingezetenen wat door de stad wandelen, om alle wapenschilden, waarin de Nederlandsche leeuw prijkte, te vernielen. Leden der Veiligheidscommissie waren daarover zeer boos geworden en hadden het volk gewezen op „l'inconvenance et l'arbitraire de cette conduite”³⁷. Och kom! En opdat dan nu de menigte zou weten, dat de heeren der Commissie ook op straat wat te zeggen hadden, maakten ze bekend, dat zij zich zouden tooien met eene sjerp van de Luiksche kleuren³⁸. Burge-meester en Schepenen proclameerden tegelijkertijd een dringend verzoek aan de burgerij om toch het gemeen te beletten, een slag in de eigendommen van anderen te slaan³⁹.

De losbandigheid verbreidde zich nu ook over de omliggende gemeenten. De *Courier de la Meuse* kon zich evenzeer niet langer inhouden; in hare toenemend oorlogzuchtige stemming bewie-rookte ze schutterij en burgerwacht, die met het geweer in den arm het gezag op zijde stelden⁴⁰. Eere ook, vergat zij niet te zeggen, den legerbevelhebbers, die dat alles maar aanzagen; eere den generaal VAN GEEN te Namen, wiens „honorable résolution de ne pas intervenir dans nos troubles civils”, de ware opvatting heette: navolgenswaardig voorbeeld dus voor VAN BOËCOP en zijne Citadel met bombardeervermogen⁴¹.

Het gepeupel bleef zich intusschen aan plundering en geweld overgeven, zoodat bij afkondiging van den 30^{en} door de Veiligheidscommissie en het Gemeentebestuur een verbod tegen volksverzamelingen eindelijk werd uitgevaardigd; om het te handhaven, was het echter nu te laat. De *Courier de la Meuse* voorspelde bovendien in haar nummer van den 31^{en} opstand — alsof die er nog niet was! — indien de Koning geen gehoor verleende

aan de petitie van grieven; indien mannen als minister VAN MAANEN de regeeringsrichting bleven bepalen; indien GROEN's aanhittende *Nederlandsche Gedachten* als de leidende politiek werd gehandhaafd; men moest er zich wel rekenschap van geven, herinnerde het artikel spatieerend, dat de leden der oppositie ten slotte tot handhaving van de orde waren geroepen; en geroepen door wien? Door het eigen hoofd van het gezag, door den geachten heer SANDBERG. Het is op de uitnoodiging dier leden geweest, dat de gansche stad, jong en oud, van de eerste familiën, zich toewijgend hebben gewapend om voor de verkrijging der constitutioneele vrijheden in toom te houden... „un peuple brave et indigné"! Dat de Regeering zich hoede voor eene uitbarsting, wanneer zulk een edel en dapper volk zijn zin niet mocht krijgen⁴¹!

Zoo ontving de heer SANDBERG zijne troeven t'huis; maar niemand minder dan de gouverneur zelf gaf op dien 31ⁿ eene getuigenis af over het heerlijk gedrag der schutterij en der burgerwacht. Men leest het in eene circulaire aan de districts-commissarissen en aan de leden der gemeentelijke administratiën, weldra in de dagbladen gepubliceerd. Van alle kanten, schrijft de gouverneur, vraagt men wapenen om de eigendommen te beschermen: ik kan ze u niet geven. Zijn uwe huizen, merkt hij aan de vragende autoriteiten op, citadellen, in voege gij in staat zoudt zijn, de wapenen slechts te verstrekken aan wie gij vermeent ze te kunnen toevertrouwen? Wat, als men ze van u met geweld zou vorderen? Hoe kan ik ze ook zonder gevaar verzenden? Het is onmogelijk, dat menschen, die voldoende waarborgen aanbieden, geene wapenen kunnen machtig worden. Jachtgeweren laten alle soort van ammunitie toe en hunne behandeling is een ieder bekend. Indien de toestand der gemeente het vordert, wapent dan de goede burgers, huurt zelfs wapenen, en... vermakelijke naïfiteit! — volgt het schoone voorbeeld der gemeentelijke en burgerwachten van Luik!⁴²

Ah! *Le bel exemple*. De *Courier* weent van aandoening op het gezicht van al die gewapende braven. „On est ému", staaft KERSTEN's blad van den 1ⁿ September, „de voir le patriotisme que montrent nos gardes communales et bourgeoises"! .

HOOFDSTUK VI.

Het hek is van den dam: 1—18 September 1830.

RUSTIGE RUST. — DE KAZERNES: LES ÉCOLIERS EN ST. LAURENT. — LUITENANT MEYER. — MISLUKKING VAN DE COMMISSIE DER LUIKSCHÉ DEPUTATIE NAAR 'S-GRAVENHAGE. — ONTBINDING DER VEILIGHEIDSCOMMISSIE EN DER SCHUTTERIJ. — GRAAF DE BERLAYMONT. — DE „COUBIER DE LA MEUSE” OVER SCHEIDING. — GOUVERNEUR SANDBERG.

De illusiën van gouverneur SANDBERG blijken uit de *Staatscourant* van 31 Augustus. Naar „de laatste berigten” koesterde men de beste verwachtingen over de gezindheid der stad. Wel heerschte er „grootte gisting”, maar de pogingen der Veiligheidscommissie en der schutterij tot het handhaven van de orde werden met den besten uitslag bekroond. „Ook had”, werd verder medegedeeld, „het volk, te midden der opgewondenheid, op verschillende wijzen blijken aan den dag gelegd, dat zij Nederlanders blijven wilden, en geenerlei andere Regering begeerden.” Hoe zich die vriendelijke stemming uitte, onderonden de militairen, die door VAN BOECOP in de stad waren achtergelaten.

Op den rechter Maasoever ligt de kazerne *Les Écoliers*, waar verblijf hield 'n bataljon artillerie met kanonnen en geweren. Het gebouw is tegenwoordig voor cavalerie ingericht en onderging veranderingen. Waar zich nu uitstrekt de *boulevard de la Constitution* met de *place du Congrès* had men destijds een betrekkelijk onbebouwd veld. De groote poort der kazerne is op den boulevard; doch voorheen was de uitgang aan den kant der *rue devant les Écoliers*, meer een steeg dan eene straat, evenals haar verlengde, de *rue des Écoliers*. Aan den toestand der woningen en krotten, gelijk men ze nog aantreft, zal wel zooveel niet zijn veranderd; daar pakte zich samen, al hetgeen van den soldaat voordeel wist te trekken. Een bataljon kon zich in die engten niet vrij bewegen, wanneer

de bevolking het er op toelegde den uitgang te belemmeren, gelijk toenmaals geschiedde. Uit de *rue des Écoliers* kwam men ongeveer recht op de *pont des Arches*: tot aan Maastricht de eenige brug in die dagen over de beneden-Maas; ook zij bestaat nog, maar is 'n drietal meters hooger op verlegd. Over de brug gaande, heeft men eene heele wandeling door een druk gedeelte der stad naar de noordwaarts gelegen Citadel; sloeg men daarentegen rechts af, b.v. langs de *quai de la Butte Maestricht* en de reeds genoemde *quai St. Léonard* dan ging men den weg op naar de Limburgsche sterkte.

Onder de bedreigingen der rondwarende bevolking moest de bezetting trachten een goed heenkomen te zoeken. Aan 8 artillerie-officieren, zoomede aan 114 onderofficieren en kanonniers gelukte het inderdaad om in de nachtelijke duisternis van de vier op den 28ⁿ volgende dagen naar de Citadel te ontsnappen. Het restant bleef achter onder den overste A. PÉTER, toen de Veiligheidscommissie aan verdere versterking van de Citadel een einde maakte en men overeen kwam, dat de overste met zijne macht naar Maastricht zou trekken. Na de achtergelaten geweren nog een weinig onbruikbaar gemaakt te hebben, begaven zich de militairen derwaarts, mede in den nacht, en wel van den 1ⁿ op den 2ⁿ; eene sterke burgerwacht deed haar uitgeleide tot het dorp Coronmeuse (Kromme Maas). De kazerne werd aan de zorgen van de burgerwacht toevertrouwd.

Dienzelfden nacht heerschte er ook beweging in de kazerne *St. Laurent*. Daar was namelijk door generaal VAN BOECOP achtergelaten 'n bataljon infanterie met 1500 geweren van met groot verlot afwezige lotelingen. Het gebouw, ook nog eene kazerne, ligt in het westelijk einde in een woelig stadsdeel van den linker-Maasoever, dus aan dezelfde rivierzijde als de noordelijk gelegen Citadel. Om deze te bereiken moet men de drukke voorstad *St. Walburge* doorgaan en de enge wegen beklimmen, die vandaar naar den top des heuvels leiden. Onder de bestaande omstandigheden viel daaraan voor onze in drang verkeerende soldaten niet meer te denken. In alle stilte en gebruik makende van de verslapping der waakzaamheid, kroop men des nachts de kazerne uit, ging wel een eind noordwaarts op, doch om uit te komen op den grooten weg naar Tongeren.

Overeenkomstig de afspraak stuitte men daar op twee bataljons, die van Tongeren waren gezonden om de Citadel te hulp te komen. Aldus versterkt, keerden nu ook de St. Laurent-soldaten om en ging het gezamenlijk de Citadel op, waar men in den ochtend van den 2ⁿ September binnentrok. Ongeveer tegelijkertijd gingen de Luikenaren eens kijken naar de kazerne St. Laurent, een nieuwe lauwer aan de glorie der omwenteling, door CHARLES ROGIER aldus gejournaliseerd: „à 5 heures du matin. Prise de possession avec quatre hommes de la caserne Saint Laurent près de la citadelle”⁴¹!

Niet zonder een gevoel van weehheid leest men, wat gebeurde met de twee bataljons, die van Tongeren de Citadel waren binnengetrokken. Er zouden nog twee bataljons komen, doch toen gouverneur SANDBERG hiervan hoorde, richtte hij een dringend schrijven aan den bevelhebber te Vilvoorden, prins FREDERIK, om den opmarsch niet te gedoogen, daar dan te Luik ongetwijfeld oproer zou uitbreken⁴². Men stelde zich dus steeds op het standpunt, dat er geen oproer was! Prins FREDERIK zond in antwoord dadelijk den luitenant der artillerie MEYER te paard naar Luik met een brief aan den gouverneur, waarin beloofd werd van de troepentoezending af te zien en de heer SANDBERG mede kennis kreeg, dat aan generaal VAN BOECOP bevolen was alles te vermijden, wat de menschen kon verbitteren. Zoo werd in die rampzalige dagen van hooger hand de geestkracht der militaire bevelhebbers verlamd!

Luitenant MEYER, de stad binnenrijdende, werd eenvoudig door het gewapende volk aangevallen en van zijn brief beroofd, dien de courant terstond afdruckte⁴³. Men liet hem toen wel naar de Citadel gaan, doch niet dan na onder doodsb bedreiging beloofd te hebben bij den generaal te bewerken, dat de uit Tongeren in de Citadel gekomen bataljons . . . de Citadel weer zouden verlaten. De ongelukkige gouverneur maakte zich mede tot orgaan van dit verzoek en generaal VAN BOECOP schijnt ook nu niet genoeg zichzelf te zijn geweest, om dan toch eindelijk eens zijne tanden te laten zien. En zoo waar! Den 3ⁿ verlieten deze troepen de sterkte, waarin ze den vorigen dag hadden weten te komen. Het vorstelijk bevel „om met name alles te vermijden, dat zonder noodzaak de geesten kon

verbitteren of de hoofden warm maken", miste inderdaad zijne uitwerking niet. Maar de gouverneur bleek dan toch enorm boos, dat men zoo onbescheiden was geweest om den voor hem bestemden brief te ontrukken aan luitenant MEYER en dien in de courant te plakken. Daar hij nu wilde doen weten, dat de goede ingezetenen zoo iets niet mochten doen, vaardigde de gouverneur eene origineele bekendmaking uit, die indrukwekkend aldus besloot: *je ne demande rien pour moi que je n'accorde volontiers en droit et en fait au moindre prolétaire!*⁴⁷

De opgewondenheid was in deze dagen vermeerderd door de terugkomst in den ochtend van den 2ⁿ der Luiksche deputatie uit 's-Gravenhage. Haar verslag trekt de aandacht eensdeels door de soberheid der mededeelingen over de audientie bij den Koning, die zich weigerachtig had betoond in het tegemoet komen aan de belangrijkste wenschen, anderdeels door den onverwachten sprong hiervan op eene korte toespraak der heeren aan hunne stadgenooten, waarin zij duidelijk genoeg te kennen gaven, dat het laatste woord nu staat gesproken te worden. De stellers zijn blijkbaar onder den indruk van het gewicht der gebeurtenissen.

Aanstonds werd het verslag door de Veiligheidscommissie en het Gemeentebestuur gepubliceerd; er stond onder het stuk niets anders, dan dat de openbaarmaking op last van deze autoriteiten geschiedde⁴⁸.

De *Courier de la Meuse* deed het verschijnen in haar nummer van den 3ⁿ. Ook zij nam het op zonder eenig bijschrift, maar wel protesteerde de courant tegen het schelden der Noord-Nederlandsche bladen op de *verraderlijke, muitende* Belgen en tegen het samentrekken der troepen. *La Belgique n'est pas un pays à dompter* huilde het in het gezwets van dit volk, dat eeuwen lang nooit anders dan de meest mogelijke knechtschap onder allerlei wereldlijke en geestelijke vorsten, baronnen, graven, heerlijkheidhouders en priesters niet te vergeten, had verdragen: een verleden van dorpstwisten en zonder nationale geschiedenis, dus nationalen band.⁴⁹

De Veiligheidscommissie, nu de toestanden in het geheel niet meer meester, ontbond zich. De burgemeester legde eenvoudig zijn ambt neder. Door de straten joelde het⁵⁰:

Le Liégeois fort honnête
 Ayant toujours payé
 Ce qui était demandé,
 Le Roi fort malhonnête
 Ne veut rien accorder.
 Il cherche le malheur
 Et il le va trouver. . . .

De schutterij ging uiteen, er voor bedankende om nog langer de Nederlandsche uniform te dragen; de gemeentelijke bewachting hervormde zich in eene stedelijke garde, *garde urbaine*, die zelf hare officieren koos en tot commandant kreeg 'n graaf DE BERLAYMONT, man van zeer geringe beteekenis en voor wien de tijd zou komen, dat hij met zoo menig ander berouw gevoelde over de richting om van één belangrijk land twee onbeduidende rijkjes te maken ⁴¹.

De nieuwe militaire macht werd verdeeld, schrik niet, in *legioenen*, die men naar de windstreken doopte, zoodat er vier van die ontzagwekkende afdeelingen waren. Eene parade op den 12ⁿ September gehouden, toonde aan, verklaarden de bladen — deskundige beoordeelaars! — dat een model van een leger was verzezen ⁴².

Reeds den 5ⁿ September had de Luiksche *Courier* onder het hoofd „Grande Question” het onstaatkundige *Afscheiding* doen hooren. „*Séparation!*” riep het blad uit, „ne craignons plus de prononcer ce mot.” Waarom zou men nu ook vreezen, nu dat de officieele autoriteiten den steun der militaire macht hadden geweigerd, ja eenmaal op de Citadel gekazerneerde troepen weder hadden laten vertrekken? — „Vive la Belgique!” luidde een volgend hoofdartikel van den 6ⁿ; „*Séparation! Oui, sans la séparation point de liberté ni de bonheur pour les Belges.*” — Onder deze bedrijven door gingen de goede ingezetenen weder een robbertje plunderen. Den 9ⁿ begon men barricades op te werpen en den 16ⁿ had het gepeupel zijn slag geslagen; maar de schuld dier ongerogeldheden lag niet bij de brave burgers, maar bij de ellendige Hollanders, die met hunne „infâmes machinations” het heldere water van eene placide omwenteling troebel wisten te maken door het uitstrooien van geld! Zoo althans schetterde advocaat LEBEAU in de *Politique* ⁴³.

Toch bleef men, waar het noodig werd geacht, handelen in naam des gouverneurs, ja men plakte in de gemeenten stukken aan met zijne onderteekening, waaraan de heer SANDBERG part noch deel had. Wel foei! vermaande 's gouverneurs rondschrijven van den 13ⁿ aan de burgerlijke en militaire autoriteiten der provincie ". Daar nu echter niemand meer zich zijner bekommerde, riep hij den 16ⁿ eene krachtvolle hulp in, namelijk... van de pastoors. Hij verzocht daartoe den bisschop van Luik om de geestelijken uit te noodigen het volk tot rust te vermanen. 't Was een best adres. Met plezier wilde men daar een herderlijken brief doen afgaan. De bisschop zelf was wel afwezig, maar zijn plaatsvervanger zond, geheel overeenkomstig 's gouverneurs wenschen, een rondschrijven de provincie in ". Toen ontstonden nieuwe plunderuitstapjes, hetgeen den gouverneur aan de gemeenten den 18ⁿ in herinnering deed brengen, dat zij zelve voor de veroorzaakte schade verantwoordelijk waren ". Zoo al vermanende en schrijvende, werkte men het Nederlandsch gezag te Luik den grond in.

HOOFDSTUK VII.

De ondergang van het Nederlandsch gezag in de provincie Luik: 19—28 September 1830.

VERSTERKING DER CITADEL ONDER MAJOOR MENSCH. — „MOORD” VAN WIBRIN. — PLUNDERING VAN DE KAZERNE ST. LAURENT. — VERMEESTERING VAN HET FORT „LA CHARTREUSE”. — VERRASSING BIJ OREIJE. — BESCHIETING VAN „MA CAMPAGNE”. — HET „TE WAPEN” TE LUIK. — PLUNDERING VAN HET KLEDINGMAGAZIJN DER INFANTERIE. — VALSCH BERICHT OVER DE CAPITULATIE VAN BRUSSEL. — VERTREK VAN GOUVERNEUR JHR. SANDBERG.

Generaal VAN BOECOP begon de toekomst te donkerder in te zien, omdat er onder zijne eigen troepen een met den dag aangroeiende slechte geest heerschte. Vuurpijlen van de Citadel

opgaande, schijnen van den nood in den nacht van den 7ⁿ te hebben kennis gegeven, gelijk de Luiksche *Courier* den volgenden dag bekend maakte. Als antwoord werd de bevelhebber in den nacht van den 12ⁿ op den 13ⁿ door vier vuurpijlen op den Tongerschen weg gewaarschuwd, dat de hulp op komst was. Hij haastte zich dit den gouverneur te doen weten, onder mededeeling, dat men er niets vijandigs in behoefde te zien, dat dus de ingezetenen volkomen gerust konden zijn, en dat de hulp noodig was om den dienst te verlichten, daar het garnizoen zeer aan oogziekte leed. Iedere correspondentie schijnt in die dagen naar de pers te verdwalen; de *Courier de la Meuse* van den 14ⁿ drukte ook dezen brief af⁵⁷. Inderdaad naderde een bataljon van 500 man uit Tongeren onder majoor MENS0, een officier, die nog ruim gelegenheid zou vinden om zijne verdiensten aan den dag te doen treden. Met slaande trom kwam de troep de Citadel binnen⁵⁸. Ook slopen den 17ⁿ en den 18ⁿ 15 kanonniërs met een officier en onderofficier der artillerie in de sterkte: eene zeer gewenschte komst tevens, wjl het er aan voldoende geschutbediening ontbrak⁵⁹.

In de muitende stad waren de militaire krachten echter evenzeer aangegroeid, dank het steeds grooter aantal deserteurs: uit het leger overgelopen, heette het als altijd in de bladen, vol afkeer „de répandre le sang de leurs concitoyens et de leurs parents peut-être”⁶⁰. Uit verveling en brooddronkenheid zwierven de losbandigen bij voorkeur om de wallen der Citadel, waar ze de militairen beleedigden. Met groote beleefdheid noodigde de Legioenen-bevelhebber de schooiers uit om dat bedrijf na te laten. De militairen verdienden slechts lof, proclameerde DE BERLAYMONT den 10ⁿ; de burgerij behoorde zich op een afstand van het glacis te houden; nam zij deze waarschuwing niet in acht, zijzelve zou er de gevolgen van ondervinden⁶¹. Het kwam inderdaad tot eene afdoende les.

Als men den hoofdingang der Citadel verlaat, loopt men op eene herberg, die echter eerst 'n vijf jaar geleden daar werd gevestigd; maar slaat men rechts om, de richting dus op van den Tongerschen weg, langs den voet van het glacis een paar minuten wandelende, dan wordt de *rue St. Walburge* bereikt,

aan welker rechterzijde een particulier huis staat, dragende in den gevel het jaartal 1736, terwijl boven de deur met zwarte letters is aangegeven: *Ma Campagne*. Nog een tien jaar geleden kende men het als eene herberg, die daar reeds in 1830 als zoodanig bestond; de omtrek was veel minder bebouwd dan nu; in de nabijheid sloot zich het glacis van de Citadel aan.

Den 19ⁿ had er zich weer veel volk verzameld; men jouwde de schildwachten uit; te vergeefs werd het gepeupel toegevoepen om zich te verwijderen. Een officier gaf toen aan een schildwacht last tot vuren; het schot trof zekeren WIBBIN, die dood ter nederstortte⁶². En zoo had men het nu gaande: WIBBIN, held, martelaar! Hij had heelemaal niets gedaan, vertelde de courant van den 20ⁿ. „Les parents et les amis de la victime”, luidde het geraasmakend, „étaient exasperés au dernier point et voulaient à tout prix venger cette mort.” Ze wilden zeker het kasteel stormenderhand innemen. Even schreeuwerig haastte zich de karakterlooze DE BERLAYMONT van VAN BERCOP te eischen vervolging voor hetgeen hij klakkeloos weg noemde *een lagen moord*; van de Citadel kreeg hij het bondige antwoord, dat het slechts eigen schuld was, dat men buiten de wallen moest blijven, dat hijzelf immers tegen de gevolgen had gewaarschuwd⁶³.

Den 21ⁿ werd de martelaar met de vereischte bombarie van het St. Lambertplein geleid naar het kerkhof *Robermont*: een gansche tocht van den linker Maasoever naar het uiterste zuid-westelijk gedeelte der op den rechteroever gelegen stad. Het kerkhof is nog steeds in gebruik; het ligt aan den weg over Hervé naar Aken, destijds de eenige militaire gemeenschap over de *pont des Arches* via Leuven, Thienen, St. Truyen, tusschen Brussel en Luik. Er zijn op dit kerkhof enkele gedenkteekenen, die de aandacht trekken, als van FRÈRE ORBAN, maar het bleek mij niet, dat de herinnering aan de grafplaats van den eersten „martelaar” der Luiksche omwenteling bewaard bleef. De begrafenis zelve was anders onbeschrijfelijk akelig. „On peindrait difficilement”, schreef zelfs de courant, die anders zéér goed borduren kon, „l'impression triste qu'a produite ce lugubre spectacle et les divers sentiments qu'il excitait.”

Men had zich intusschen reeds een weinig weten te verzetten.

Den dag van den „moord”, den 19ⁿ, werd de kazerne St. Laurent geplunderd, waar, gelijk de lezer weet, wapenen en militaire goederen waren achtergelaten. VAN BOECOP eischte het geroofde op; DE BERLAYMONT antwoordde, dat de wapenen al onder de rustbewaarders *verdeeld* waren! De generaal opende de mogelijkheid van een bombardement; men liet het dreigement voor hetgeen het was⁶⁴. De legioenen-bevelhebber had trouwens geenerlei gezag over de menigte. Den 20ⁿ wendden zich de muitelingen naar een ander punt.

In de nabijheid van het hiervoren genoemde kerkhof Robermont ligt evenzeer op eene hoogte als de Citadel, het fort *La Chartreuse*, dus aan het zuid-oostelijk einde van het op den rechter Maasoever gelegen stadsgedeelte. Citadel (op den linker-oever), *pont des Arches*, fort Chartreuse trokken destijds ongeveer één lijn; van beide sterkten beheerschte men de stad. *Chartreuse* komt mede eerlang voor slooping in aanmerking; reeds in 1830 schijnt het meer als bewaarplaats of als wachtpost dan als eene versterking beschouwd te zijn. Toen VAN BOECOP de Citadel tot zijn hoofdkwartier maakte, liet hij althans er 'n 10 man achter, die dagelijks van de Citadel werden afgelost. Ongemoeid trokken deze wachten heen en weer, ofschoon de weg driekwartier gaans was⁶⁵. Zoo lagen er dan ook op den 20ⁿ September een sergeant-majoor-opzichter, een sergeant, een korporaal en zes man; de opzichter heette SCHUT, de sergeant ANTONIE GABRIEL⁶⁶.

Met de leuze: *wraak over Wibrin!* vielen in den middernacht van den 19ⁿ op den 20ⁿ de muitelingen het fort aan. Vandaar de volgende aan den generaal gerichte brief, die door zijn eenvoud aandoenlijk is:

„*Chartreuse*, den 20 Sept^r 1830.

Dierbre Generaal!

„De toestand, waarin ik mij met de wacht bevind, is onuitsprekelijk; gepasseerde nacht om 11^{1/2} uur heeft men hier de barrière van het fort met geweld open gebroken, en kan dezelve thans niet sluiten; men heeft de kapitale poort en werken beklommen; ik ben genoodzaakt geweest om pleton-

„vuur op deze muitelingen te maken en hierop zijn deze
„gevlugt; evenwel komt mij een vrouw in allerijl berichten,
„dat men onze negen hoofden heden middag door de stad
„zal rondragen; — dan zal men de wacht niet laten pas-
„seren; in dezen toestand verzoek ik eerbiedig UH.Ed.G.
„hulp, dewijl ik mij zonder hulp niet meer weet te redden.

„Dierbr. Generaal

„UwEd.G. onderd. dienaar

„SCHUT

„S.-majoor d'art.”

In den loop van den 20ⁿ werd de aanval hernieuwd; na eene heldhaftige verdediging ging het fort over. DE BERLAYMONT wist zich nog tijdig van de paar menschen der bezetting meester te maken, die in de gevangenis van *St. Léonard* werden opgeborgen, ten einde „deze brave militairen”, schreef hijzelf aan VAN BOECOP tegen het grauw te beveiligen⁶⁷. De Luiksche autoriteiten toch hadden zich gehaast hare verontschuldigen bij den generaal aan te bieden over eene daad, die door het laagste gemeen en tegen de bevelen van het Legioenenhoofd was bedreven. Niettemin noemt het Luiksche standaardwerk *Les rues de Liège* deze vermeestering van een door tien menschen verdedigde sterkte *un épisode glorieux!*⁶⁸

VAN BOECOP, die van het gebeurde mede bericht had gekregen door den korporaal, aan wien het gelukt was te ontsnappen, protesteerde tegen het bezet houden van het fort; DE BERLAYMONT antwoordde, dat alles buiten zijn weten plaats vond en hij te vergeefs den zich opgeworpen hebbenden commandant, „den jongen CLERMONT”, gelast had de sterkte te ontruimen. Evenmin werd voldaan aan den eisch tot uitlevering der gevangen genomen manschappen, „niettegenstaande”, leest men in de *Staatscourant* van 27 September, „sommige officieren der burgerwacht pogingen hadden gedaan om hen aan den generaal VAN BOECOP uit te leveren”; men scheen ze in gijzeling te willen houden, ook voor het geval VAN BOECOP er toe besloot de stad te bombardeeren.

Met een triompheerend hoerah! vierde de *Courier de la Meuse*

van den 21ⁿ het heldenfeit der verovering van *La Chartreuse*. Het Luiksche vaandel was er geheschen, werd verhaald, door den eigen broeder van WIBRIN, wiens dood de aanvallers zóó had geprikkeld, dat niets hen had kunnen weerstaan!⁶⁹ Generaal VAN BOREOP, de gevangenhouding der bezetting van de *Chartreuse* aan den opperbevelhebber van Maastricht, generaal DIBBETS, meldende, voegde er aan toe, dat hij nu in correspondentie met generaal CORT HEYLIGERS te Tongeren was getreden, ten einde in ieder geval de gemeenschap zooveel doenlijk open te houden⁷⁰. Den 22ⁿ maakten de muiters zich meester van de kazerne der maréchaussée, waaruit o. a. de paarden werden weggehaald, terwijl de kapitein, die in een rijtuig wilde ontvluchten, zich zag aangehouden en naar het stadhuis gebracht⁷¹. Ernstiger was het, wat in den nacht van den 22ⁿ op den 23ⁿ gebeurde. Ruim 19 kilometer noordwestwaarts van Luik, op den weg naar Brussel ligt het dorp *Oreye*. Daar had generaal HEYLIGERS een detachement gevestigd, ten einde te verhoeden, dat Luiksche opstandelingen Brussel te hulp kwamen. Men zou zeggen, dat als men zulk eene bedoeling heeft, het vanzelf spreekt, dat men zich hoede voor overrompeling van dezelfde zijde, waartegen de post was gericht.... In den nacht van den 22ⁿ trok een troepje Luikenaren, waaronder zich bevond 'n twaalfstal der uit de omgeving van Maastricht gedeserteerde kurassiers, naar den bewakingspost, die totaal uit elkander werd geslagen!⁷² Hoerah!! voor de dappere kurassiers juichte het in zes coupletten waarvan er een luidde:

Nous sommes douze cuirassiers
 Qui donneront latte baissée
 Sur les jaunes fusiliers.
 Dans la première trouée,
 Suivez les douze cuirassiers.

Het eerste bloed is gestort, juichte mede over dezen triomf L'Observateur du Hainaut. „L'effet de cette expédition peut être immense; il a doublé la confiance et la force de nos citoyens armés: il leur a appris quelle puissance est aux bras qui combattent pour la liberté et la patrie, et de quelle faiblesse et de quel découragement le Dieu de justice frappe les oppresseurs”.⁷³

Ontmoediging?! Nu, dan had de courant zeker geene kennis genomen van het kranig optreden van generaal CORT HEYLIERS, die in een brief van belang d.d. 23 September durfde schrijven aan graaf DE BERLAYMONT over de verrassing van Oreye. Alsof inderdaad woorden geen geld kosten, besloot het bazige stuk aldus: „Ik sommeer u, Mijnheer, om u nopens dat bedrijf te verklaren...; om mij dadelijk de soldaten terug te zenden, en mij te doen weten: of ik de stad Luik moet beschouwen als eene vijandelijke stad, die zich bloot stelt aan alle gevolgen, welke zulk een staat van zaken moet na zich slepen”⁷⁴. 't Was werkelijk te onnoozel.

Generaal VAN BOECOP had dit alles uit de verte van zijn muizenval moeten aanzien, zonder zich te kunnen bewegen; zonder ook eigenlijk te weten, wat er aan de hand geweest was, gelijk hij den 23ⁿ aan generaal DIBBETS te Maastricht over de plundering der maréchaussée-kazerne en de verrassing van Oreye berichtte⁷⁵.

Den volgenden dag waagden eenige gewapende muitelingen zich in dezelfde herberg *Ma Campagne*, waar WIBBIN zoo rustig zou gezeten hebben. Ze schoten op de schildwachten, dat dezen met hunne geweerkogels beantwoordden. Toen de herberg nog niet verlaten werd, gaf VAN BOECOP last er twee schoten uit het kanon op te doen; een twaalfpondskogel kwam terecht vlak voor het huis van den drukker der *Politique*. Sinds leed de Citadel geen last meer van deze bezoeken, maar dienzelfden 24ⁿ had eene nieuwe geschiedenis plaats, die de gansche stad in beweging bracht.

Ten zuidoosten, als het ware grenzende aan den voet des heuvels, waarop de Citadel zich bevindt, ligt de voorstad *Vivegnies*. De generaal had vernomen, dat daar ergens in eene verlaten kolenmijn eene batterij door de muiters zou zijn opgeworpen; echter kwam eene in den vroegen ochtend van den 24ⁿ heengezonden verkenning met het geruststellend bericht terug, dat niets was ontdekt. Eenige landlieden, die de soldaten gezien hadden, zagen intusschen daarin *de komst van het Nederlandsche leger* en haastten zich hiervan in de stad kennis te geven. Ziedaar alles in rep en roer. Het *te wapen* deed zich alom hooren. De stormklok luidde; de winkels sloten; de

straten werden opgebroken; vrouwen en kinderen vlogen met de mannen aan het werk der barricaden; de dagbladen konden wegens gemis aan zettters niet verschijnen ⁷⁶. VAN BOËCOP begreep er niets van. „Zoo op het oogenblik wordt de generaal marsch in de stad geslagen en de alarmklok luidt”, kon hij slechts mededeelen in een P.S. van een aan DIBBETS gezonden schrijven. Eerst den volgenden dag vernam hij de oorzaak van het lawaai; de *Courier de la Meuse* van den 25ⁿ meende het misverstand te moeten toeschrijven aan het halen van aardappelen door soldaten van de Citadel uit de omliggende velden. Een schildwacht der muitelingen bij het kruitmagazijn *Boyards* had die menschen aangezien voor de voorhoede van eene Nederlandsche troepenmacht en uit dien hoofde alarm gemaakt.

Den 26ⁿ moest VAN BOËCOP aan CORT HEYLIGERS berichten, dat nu ook het kleedingmagazijn der infanterie was geplunderd, en alzoo de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de muiters zich staken in de aldaar gevonden uniformen, ten einde zich zoo noodig voor soldaten van het leger te kunnen uitgeven. Verder kon de Citadel, die tot dusver nog steeds tegen betaling het noodige verkreeg, geenerlei voedingsmiddelen zonder geweld meer machtig worden; reeds den 25ⁿ had men moeten beginnen met den rijstvoorraad aan te spreken bij gemis aan aardappelen.

Daar scheen zich een lichtpunt op te doen. Den 23ⁿ waren onze troepen Brussel binnen getrokken en algemeen verbreidde zich het gerucht, dat de oproerige hoofdstad had gecapituleerd ⁷⁷. Generaal DIBBETS te Maastricht, mede van de overwinning der troepen bericht ontvangende, haastte zich zijn ambtgenoot te Luik er van mededeeling te doen. De opwinding van zoo kort te voren in de bisschopsstad maakte voor eene even diepe verslagenheid en vrees plaats. „De tijding, de stad Brussel door Zijner Majesteits troepen bezet is”, antwoordde VAN BOËCOP d.d. 27 aan DIBBETS, „heb ik dadelijk na de ontvangst, aan de inwoners van Luik kenlijk gemaakt. Er heerscht in de stad eene groote stilte; eenige straten waren gedepaveerd en de keisteenen op de zolders gebragt; dan ik ben onderrigt, de regering ⁷⁸ een bevel heeft uitgevaardigd in 24 uren alle de straten weder in hun vorigen staat moesten zijn, waaraan reeds gedeeltelijk is voldaan.”

Het duurde niet lang of de waarheid van de ontruiming der Belgische hoofdstad door onze troepen trad aan den dag. Toen ook verdween Jhr. SANDBERG van het tooneel *sans phrase*, wegens gezondheidsredenen. Als braaf kapitein had hij zich op het zinkend schip van het Nederlandsch gezag te Luik zoo lang maar eenigszins mogelijk was, staande gehouden. Het smartelijke der indrukken moet, dunkt me, niet te beschrijven zijn, hoe men daar in slechts ééne maand zijn naam ziet verbonden, in de geschiedenis zijns vaderlands, aan een roemloozen ondergang. Gedeputeerden der provincie Luik deden er de volgende aankondiging van:

„La députation des états de la province de Liège,

„Informe les autorités administratives que ses séances
„n'ont point été interrompues par l'absence momentanée
„pour motif de santé de Mr. SANDBERG, conseiller d'état,
„gouverneur de la province, lequel a délégué l'un de ses
„membres pour le suppléer.

„En conséquence n'ayant cessé d'exercer et continuant
„d'exercer ses pouvoirs, elle invite instamment les régences
„des villes, les administrations des communes rurales, etc.
„à suivre avec zèle les affaires et à ne point laisser leur
„correspondance en souffrance.

„Fait en séance extraordinaire à Liège, le 28 Septembre
„1830.

Baron DE CROSSIER,
BELLEFROID,
H. BOUSSEMARY,
DELEEUW.”

Van nu knoopt zich het verdere lot der citadel van Luik aan de mede te behandelen geschiedenis der beweging in Limburg. De driedaagsche strijd in de straten van Brussel op 24—26 September had toch de verdrijving van prins FREDERIK's troepen tengevolge, waardoor de omwenteling te Luik mede bevestigd werd. „Victoire!!” prijkte het in de *Courier de la Meuse* van den 30^{en}, die het overnam van de Brusselsche *Pays-Bas*: „Les hordes de brigands qui sous le nom de soldats avaient pénétré

dans nos murs, ont été forcés de les abandonner. Une armée de Tartares ne se serait pas conduite avec plus de cruauté et de brutalité, que l'ont fait les soldats hollandais." En zonder zich verder om de beschikkingen van Jhr. SANDBERG, voor de tijdelijke vervulling van diens ambt te bekommeren, wees het Voorloopig Bewind te Brussel tot gouverneur van Luik aan ÉTIENNE DE SAUVAGE, den vice-president van het voormalige door SANDBERG in het leven geroepen Veiligheidsbestuur. Tegelijkertijd beloonde de nieuwe regeering ook de Luiksche advocaten J. LEBEAU en RAIKEM voor hunne diensten aan de omwenteling bewezen: den een door de aanstelling tot advocaat-generaal, den ander door de benoeming tot procureur-generaal bij het Provinciaal gerechtshof te Luik. De nieuwe gouverneur aanvaardde den 4ⁿ October het bestuur met eene kennisgeving, voorkomende in de *Courier de la Meuse* van den volgenden dag, waarin hij nadruk legde op „les circonstances à la fois difficiles et glorieuses où se trouve notre belle patrie”.

HOOFDSTUK VIII.

De hoofden van het burgerlijk en van het militair gezag in de provincie Limburg.

DE STEMMING TE MAASTRICHT. — DE GOUVERNEUR BARON DE BEECKMAN. — LUITENANT-GENERAAL VON HELDRING. — ZIJNE MAATREGELEN BIJ HET UITBREKEN VAN DEN OPSTAND. — VERVANGING DOOR GENERAAL-MAJoor DIBBETS. — DIENS VERLEDEN.

Zoo er eene belangrijke gemeente was, wier bevolking aanstonds groote sympathie voor de beweging, te Brussel uitgebroken, moest gevoelen, dan kon men zeker daaronder beschouwen de toen nog gewichtige vesting Maastricht. Daar was sinds jaren het goed geredigeerde blad *L'Éclaircur* tegen de misstanden der persoonlijke regeering van koning WILLEM I opgekomen; daar had

het katholicisme het afgemeten en militant karakter, dat deze godsdienst aanneemt, wanneer het protestantsche invloeden moet vreezen; daar zag men reeds in 1821 het gemeentebestuur, met burgemeester HENNEQUIN aan het hoofd, opkomen tegen de onwettig beschouwde instelling der schutterij, waaruit een groot schandaalwekkend staatkundig proces voortvloeide; daar was slechts den 18ⁿ Mei 1828 het optreden van een dronken kanonnier tegen een evenmin nuchteren boer noodig, om tot de meest venijnige uitvallen te leiden tegen het Nederlandsche juk, hetgeen den schrijver, advocaat WUESTENRAAD in de *Éclairreur* mede een proces bezorgde; van deze stad zag men weldra met het uitbreken der omwenteling mannen van mindere of meerdere beteekenis op den voorgrond treden, als CHARLES DE BROUCKÈRE HENNEQUIN, DESTOUVELLE, de drie gebroeders BOSCH, kolonel NIJPELS, procureur-generaal CRUTS, de advocaten JAMINÉ, VAN COUBERG, WUESTENRAAD, de familie RUYSCH, enz.

Gouverneur der provincie was baron M. H. G. DE BEECKMAN EN LIBESART, staatsraad, kamerheer des Konings, een Zuid-Nederlander met vele bezittingen in het Limburgsche en wiens sympathieën naar de Belgische zijde waren. Hij heeft aan „eer en plicht” niet te kort gedaan, oordeelde eerlang de opperbevelhebber der vesting, maar de bijvoeging, dat generaal DIBBETS hem dit dan ook hardhandig belet heeft, zou zeker niet in strijd met de waarheid geweest zijn. „Het is intusschen buiten kijf” — leest men dan ook in eene ongeteekende memorie van 15 September 1831, voorhanden in het DIBBETS-archief van het departement van Oorlog, een stuk, waarnaar nog meermalen zal verwezen worden, omdat het geschreven schijnt door een met vele bijzonderheden bekenden persoon, al blijkt hij niet altijd juist ingelicht — „Het is intusschen buiten kijf, dat wanneer de gouverneur DE B. zich rondborstig voor het Gouvernement had verklaard, de factie, die nu eenen steun in zijne achterhoudendheid heeft gehad, bijzonder de priesters, zouden nooit het hoofd hebben durven opsteken. Hij beleed voor den Koning en hoogstdeszelfs huis te zijn, doch zijn afkeer voor het Gouvernement straalde evenzeer door en hij was zijn eigenlijk vaderland België met hart en ziel toegedaan. Velen met mij gelooven, dat indien eendragt bij het Provinciaal bestuur had bestaan, de

zaken welligt eene geheel andere wending zouden genomen hebben, maar daarin heeft veelal het kwaad gelegen. De zwakheid van zijnen voorganger, om zich te laten regeren, heeft zijne zwakheid in het politieke bevorderd; zelf het roer van administratie in handen nemende, vond zeker iemand zich van zijnen vroegeren invloed verstoken, en werkte hij ook al niet openlijk tegen, zoo was hij werkeloos. Vandaar zijn toeval tot de unionisten, of eigenlijk tot de geestelijke partij, want hij is te hard Roomsch om het liberalisme toegedaan te zijn, die, welke ook de pogingen van een weldenkend, bij hem gezien ambtenaar geweest zijn, om zulks voor te komen, hem ongevoeliger wijze in hunne belangen hadden weten over te halen."

Het rijk der Nederlanden was destijds verdeeld in 7, later 6 *Groot Militaire Commando's*, waarvan het 5^e Maastricht tot hoofdkwartier had met den luitenant-generaal GERHARD HEINRICH VON HELDRING tot bevelhebber. Geboortig uit het befaamde soldatenland Hessen, had hij met den mannelijken leeftijd, zijne jaren al strijdende doorgebracht in dienst van de republiek der Vereenigde Nederlanden, van Engeland, van den koning van Westfalen, van koning WILLEM I; in 1816 vereerde hem deze met het ridderkruis 3^e klasse der Militaire Willemsorde, in 1821 zelfs met het commandeurskruis⁷⁹. Zulk een houwdegen en man van veel krijgservaring moest volkomen op zijne plaats geacht worden, toen hij „met zeer veel leedwezen" het bericht over het gebeurde te Brussel bij brief d.d. 26 Augustus van den provincialen commandant van Zuid-Brabant zeide ontvangen te hebben en Maastricht het slechte voorbeeld toonde te willen volgen. *Oorlog* kon dan ook met reden hem schrijven, dat de Koning ten volle op hem vertrouwdde voor het aannemen van „eene imposante en kalme houding", om „voorzigtigheid met energie te paren"⁸⁰.

Dit was echter gemakkelijker gezegd dan gedaan in die dagen, toen de bevelhebbers nog niet de bevoegdheid hadden den staat van oorlog of beleg af te kondigen. „Waar geen in-beleg-stelling vergund werd", herinnert ook BOSSCHA afkeurend⁸¹, „bekwamen de militaire bevelhebbers den stelligsten last om wel eene indrukwekkende houding aan te nemen, maar niet te vergeten, dat zij zich in vrede bevonden en te midden van broeders."

Hoe ook, Von HELDRING maakte er van, wat slechts mogelijk scheen. Op denzelfden 30ⁿ Augustus van *Oorlog's* aanschrijving, kreeg de opperbevelhebber zóó zekere berichten, dat verkleede lieden het platte land rondliepen om Limburg, waartoe ook *Tongeren* behoorde, in opstand te brengen, dat hij geschut op den hoofdwal te Maastricht deed plaatsen om de toegangen tot de vesting te bestrijken. Tegelijkertijd nam hij eene hoogst verdienstelijke afwijzende beschikking.

Oorlog had namelijk den minister van Binnenlandsche Zaken, C. G. GHISLAIN DE LA COSTE, verzocht, om tot de gouverneurs van sommige provinciën eene aanschrijving te richten betreffende het in effectieven dienst stellen der *schutterijen*. De minister, een Zuid-Nederlander, voldeed daaraan, maar voegde er op eigen gezag de machtiging aan toe, om, ter ondersteuning van de *schutterijen*, *burgerwachten* op te richten. Hierdoor won de meening veld en werd de schijn geboren, dat de burgerwapening eene den Koning welgevallige daad was. De militaire bevelhebbers hadden ook niet de bevoegdheid, bericht BOSSCHA²², om de oprichting van burgerwachten tegen te gaan, wanneer de burgerlijke autoriteit haar wenschelijk achtte, en deze be- toonde in dit opzicht overal grooten ijver, gelijk wij dit te Luik zagen.

Ook de gouverneur van Limburg wenschte aanstonds de ingezetenen te wapenen. Hoe de generaal dit heeft belet, is mij niet bekend; maar hij berichtte aan *Oorlog*, dat hij deze wapening „voor het tegenwoordige als onnoodig” achtte, waarmede het departement zich volkomen vereenigde²³. Aangezien „in de burgerwachten, niet in het muitend gepeupel, de kiem eener revolutie” lag, merkt de geschiedschrijver nog elders op²⁴, was Von HELDRING's tegenwerking eene zeer hoog op te teekenen daad, te hooger, wanneer men ziet, hoe overal elders in België de revolutie slechts haar gang ging.

Iederen dag grepen er inderdaad gebeurtenissen plaats, die de toestanden spannender maakten, hetgeen den opperbevelhebber verplichtte tot uitbreiding zijner voorzorgsmaatregelen, waaronder d.d. 15 September de vaststelling van *correspondentielijnen* van Maastricht met de omgeving²⁵. Aldus ontwikkelde zich de dienst geregeld en met spoed. Dagelijks ook onderhield men de

gemeenschap met Luik, eerst door ordonnansen en later, toen de revolutie de overhand kreeg, door een detachement infanterie, voorgegaan door eenige ruiters. De detachementen ontmoetten afdeelingen uit de Citadel, die op wegen, welke den vorigen dag bepaald waren, van elkander de berichten overnamen⁶⁶.

Wat is er dan gebeurd, dat VON HELDRING niettemin plotseling van het tooneel verdween? Geschiedde het op eigen aanzoek? Het blijkt niet. Onder het barnen der omwenteling, zien wij hem bij koninklijk besluit van 16 September 1830 op non-activiteit gesteld met een wachtgeld van f 4000 's jaars, „en zulks in afwachting, dat aan hem, het pensioen zal worden verleend”, hetgeen nochtans, waardoor het ontslag te vreemder wordt, eerst geschiedde in 1835; den 19^{en} September van dat jaar overleed hij op 84-jarigen leeftijd. De openbare meening schijnt gevonden te hebben, dat VON HELDRING in krachten te kort schoot. Men leest althans in de hiervoren vermelde ongeteekende Nota: „Het Militair Gouvernement, dat aan eenen tachtigjarigen grijsaard was opgedragen, werd door den Koning aan den generaal DIBBETS gegeven en de generaal VON HELDRING, die wel de oudste soldaat en officier van de armée was, doch die tevens geest en energie niet meer bezat, om in dit critiek oogenblik den stroom der rebellie af te weren, kreeg zijn sedert lang verdiend pensioen. Van dat uur af, zag men de middelen van verdediging aanwenden, om de innere muitzieken door gepaste middelen van voorzorg te bedreigen en te beteugelen.”

Het geslacht van den in VON HELDRING's plaats benoemden generaal-majoor BERNARDUS JOHANNES CORNELIS DIBBETS is tot de 17^e eeuw nagespoord⁶⁷. Men mag zich gerechtigd achten het eene Arnhemsche, althans eene Geldersche familie te noemen. De generaal werd te Arnhem den 7^{en} September 1782 geboren en was dus in de dagen der revolutie 'n vijftiger. Zijne ouders heetten GERRIT JAN DIBBETS en WILHELMINA FREDERIKA VAN MEURS. In 1796 trad hij als cadet in dienst; vier jaren later was hij luitenant; in 1807 is hij kapitein bij de garde van koning LODEWJK en ridder der orde van de Unie. In 1809 wordt hij onverwacht geroepen tot het belangrijke commandement van Delfzijl. „Envoyez”, luidde 's Konings order van 19 Augustus

aan *Oorlog*, „le lieutenant-colonel DIBBETS à *Delfszyl*, pour prendre le commandement de cette forteresse; il laissera le commandement provisoire de la compagnie des Vétérans de ma garde au sous-officier le plus en état d'en être chargé, tant pour l'administration et la comptabilité que pour le service et la discipline. Le Commandant actuel de *Delfszyl* sera arrêté”. Na Hollands inlijving werd DIBBETS majoor-commandant van het regiment Kweekelingen en in 1813 commandant van een regiment tirailleurs der keizerlijke garde. Den veldtocht van dat jaar maakte hij mede en had er o. a. tot chef den Franschen generaal BARROIS, weinig vermoedende, dat hij dezen officier in 1831 als vijand te Luik tegenover zich zou hebben. Hetzelfde jaar 1813 zag hij zich bevorderd tot kolonel van het regiment kweekelingen der garde, terwijl hem bovendien het Legioen van Eer gewerd. ⁸⁰

Den keizer ten einde toe trouw gebleven zijnde, kreeg DIBBETS eerst in Februari 1814 zijn eervol ontslag. Weinige weken later benoemde de herstelde Nederlandsche regeering hem tot kolonel-inspecteur der infanterie; het volgende jaar verwierf hij den rang van generaal-majoor. Alsnu belast met het oppertoezicht over de te vormen infanterie-korpsen, werkte DIBBETS mede tot de samenstelling van het herboren Nederlandsche leger, welks gebreken, boekstaaft een bekend militair schrijver, hij in zijne rapporten met tal van kenmerkende feiten openhartig blootlegde ⁸¹. De Militaire Willemsorde 3^e klasse ontving hij in 1815; hetzelfde jaar bezorgde hij een *Reglement op de exercitiën van de infanterie, inhoudende de soldaten- en pelotonsschool*.

Vervolgens trad DIBBETS op als provinciaal commandant van Limburg, daarna als inspecteur der infanterie van het 5^e Groot Militair Commando, eindelijk als commandant der 4^e divisie infanterie. Hierover voerde hij het bevel, toen de omwenteling uitbrak en hij, van eene inspectiereis te Maastricht terugkomende, aangevoerd werd voor de vervanging van luitenant-generaal VON HELDRING, zij het dan ook met behoud van den reeds vijftien jaren bekleeden lageren rang. Het besluit, waarbij DIBBETS tot opperbevelhebber werd benoemd, ging vergezeld van eene dépêche van *Oorlog* d.d. 17 September, waarin de departementschef berichtte: „Ik twijfel geenszins, of dit blijk van 's Konings hoog vertrouwen

zal door U naar waarde worden geschat, en door UHedG. niets onbeproefd zal worden gelaten, om Zijner Majesteits gezag, in het Groot Militair Kommando en in de belangrijke vesting Maastricht, thans onder Uwe onmiddellijke bevelen staande, voor zooveel de tegenwoordige moeilijke omstandigheden in het Zuidelijk gedeelte des Rijks zullen toelaten, te doen handhaven en eerbiedigen."

Aan dat vertrouwen heeft de benoemde ten volle beantwoord. „Maastricht alleen wordt behouden door de geestkracht van den bevelhebber", is generaal KNOOP's uitspraak "°, die door alle schrijvers over die dagen, Nederlanders zoowel als vreemdelingen, wordt beaamd; dank DUBBETS bleef alzoo ook Limburg een deel van het koninkrijk der Nederlanden.

„'s Konings nieuw bewijs van vertrouwen", antwoordde de benoemde d.d. 19 September aan *Oorlog*, „van aan mij het opperbevel en provisioneel het 5^e Groot Militair Kommando op te dragen, gevoel ik ten volle, en wordt door mij naar waarde geschat, Uwer Excellentie de stelligste verzekering gevende, dat ik niets onbeproefd zal laten, om in den geest van Uwer Excellenties bevelen Zijner Majesteits gezag met nadruk te doen handhaven en eerbiedigen. Eendragt en vertrouwen daar te stellen, zal steeds de zorg mijner handelingen zijn, en zoo de omstandigheden het zullen vorderen, zal het aan ijver en standvastigheid niet ontbreken."

Inderdaad, deze standvastigheid benevens, waar het slechts kon, groote goedheid kenmerkten negen jaren lang het tactvol optreden van den bevelhebber, te midden van eene tot opstand geneigde bevolking. In het gansche archief van den belegstaat over negen jaren, ontmoette ik geen enkel dreigend stuk, waaraan niet ten slotte uitvoering werd gegeven; maar ook geen stuk, waaruit gemis aan begrip blijkt van het lijden eener burgerij, wier handel en nijverheid in het pantser van den belegstaat moesten kwijnen. En als dan ook bij zijn afsterven in Maart 1839 het groote hart ophield te kloppen, was het niet 'n verlichtend *oef!* dat uit hare kringen opging, maar gevoelden vriend en vijand, dat een buitengewoon soldaat, een braaf burger en een waardig Nederlander uit haar midden was weggerukt.

HOOFDSTUK IX.

Aanvang der woelingen in Limburg tot 26 September 1830.

SAMENZWERINGEN TE MAASTRICHT. — DE SECRETARIS VAN DEN GOUVERNEUR. — VERMOEDENS TEGEN DEN PROVINCIALEN COMMANDANT. — OPSTOOTJE AAN DE „VROUWE-POORT”. — VERBAAD AAN DE „TONGERSCHE POORT”. — DIBBETS' LASTGEVINGEN TEGEN RUSTVERSTORING. — HET COMEDIE-GEZELSCAP VAN FIÉVÉ. — STAAT VAN ROERMOND; VAN EYSDEN; VAN HET KANTON SITTARD; VAN HEERLEN.

Dadelijk na het uitbreken van den Brusselschen opstand, vormden zich in September te Maastricht onderscheidene gesloten kringen, waar de wijze om zich van het Nederlandsch gezag los te maken, het onderwerp van beraadslaging was. Tot de leiders behoorden de advocaten K. JAMINÉ en J. F. WUESTENRAAD; in koffehuizen en op andere openbare plaatsen vuurden ze den ontevreden geest aan. Een staf van 24 geestverwanten hield menigvuldige bijeenkomsten in de concertzaal onder de comédie en in eene herberg buiten de St. Pieterspoort, *De Torentjes*, geheeten. Jongelieden, onder de aantrekkingskracht, die geheimzinnig samenzweren schijnt uit te oefenen, teekenden een beëdigd verbond om òf deel te nemen aan den te Maastricht te verwekken opstand, òf zich naar Luik en Brussel te begeven, waar hun eene nadere bestemming aangewezen, zoo mede voor geldelijken onderstand gezorgd zou worden. Maar er waren toch afscheidingsgezinde ouders en bloedverwanten van de samengezworenen, die dat hoog spel geenszins goedkeurden en de verleiders der jongelingschap met verwijtingen overlaadden; beëdigden werden daarentegen door vermaningen als volgt op de volvoering van hun plicht gewezen: „Indien ALBERT POSWICK zijne gedane beëdigde belofte niet gestand blijft en onmiddellijk de stad verlaat, om de Belgen te hulp te komen, zal hij volgens de wetten van den oorlog met den dood gestraft worden.”

Vele jongelieden verlieten inderdaad de stad; men verspreidde

het gerucht, dat het geschiedde uit vrees voor den nieuw opgetreden bevelhebber, die den 19ⁿ September het oppercommando had aanvaard ⁹¹. **DIBBETS**, destijds niet voldoende op de hoogte, haastte zich eene geruststellende afkondiging te doen verspreiden, waarin werd medegedeeld, dat zoolang de rust ongestoord bleef, geene maatregelen van gestrengheid zouden genomen worden ⁹². De omstandigheden drongen er echter den bevelhebber wel vanzelf toe om de menschen de stad uit te zetten.

Tot een der grootste onruststokers behoorde de eigen secretaris van den gouverneur, zekere **Misson**, die dan ook al heel spoedig in Belgischen dienst zou overgaan. **DIBBETS** klaagde bij **DE BEECKMAN** over de storende praatjes, die zijn secretaris op openbare plaatsen uitstrooide, speciaal ten aanzien der troepenbewegingen van generaal **CORT HEYLIGERS**; schriftelijk werd den gouverneur in den ochtend van den 26ⁿ verzocht om er **Misson** over te onderhouden ⁹³. Dadelijk vervoegde **DE BEECKMAN** zich bij den bevelhebber; deze herhaalde strengere maatregelen te zullen nemen, zoo in **Misson's** houding geene verandering kwam en dat „hij zoude worden gearresteerd”, gelijk **DIBBETS** van deze samenkomst aan **CORT HEYLIGERS** berichtte. De gouverneur merkte op dat, behoudens enkele kwaadwilligen, in het algemeen de menschen goedgezind waren, en dat **Misson** geene mededeelingen in koffiehuizen had gedaan. De generaal antwoordde, dat de plaats niets ter zake deed; dat het genoegzaam was, dat de mededeelingen in het openbaar gedaan werden om hoogst strafwaardig te zijn; dat eindelijk, indien men op bewijzen van het aangevoerde mocht blijven staan, deze binnen weinige uren aangebracht konden worden, doch alsdan ook de arrestatie zou plaats vinden ⁹⁴.

In den avond van dezen zelfden 26ⁿ ontstond er een opstootje, dat gelukkig bedwongen werd. Het gewicht er van is eerst door latere onthullingen aan den dag getreden. Daarin komt telkens de naam voor van des opperbevelhebbers provincialen commandant, den generaal-majoor **DAINE**. Volgens het zoozeer besproken werk van den luitenant-generaal **A. EENENS** over in later tijd tegen België gerichte samenzweringen van hoofdofficieren, was er den 28ⁿ September 1830 tusschen de leiders der Luiksche opstandelingen, **DE BERLAYMONT** enz., eene afspraak tot stand gekomen

met den provincialen commandant en de meest invloedrijke Zuid-Nederlandsche officieren van het garnizoen te Maastricht, dat, zoodra de citadel van Luik zou zijn overgegaan en alzoo de Luiksche krachten vrij werden, deze zich op Maastricht zouden richten, als wanneer bij aankomst voor de vesting, de schutterij en de Belgische militairen te Maastricht beloofden op te staan en **DIBBETS** te dwingen de stad over te geven. Aan **DAINE** zou toegezegd zijn 100.000 francs om zijne schulden te betalen, de rang van luitenant-generaal en de uitkeering van een groot pensioen aan zijne weduwe, zoo hij bij den opstand het leven verloor; de graaf **ÉMILE D'OULTREMONT**, president der Luiksche Veiligheidscommissie stelde zich schriftelijk voor de nakoming der geldelijke beloften verantwoordelijk. Het geheele plan, dat in October tot uitvoering moest komen, mislukte echter, dank des opperbevelhebbers voortreffelijke maatregelen, „agissant avec la plus grande énergie”.

Generaal **EENENS** is echter allesbehalve eene volstrekt betrouwbare autoriteit, zoodat zijne mededeelingen ten deze ook wel minder juist kunnen zijn; maar het trekt de aandacht, dat bij de onthullingen over het gebeurde op den 26ⁿ **DAINE**'s naam niet ongerept is gebleven, en dat deze datum al zeer weinig verwijderd is van het door **EENENS** medegedeelde op den 28ⁿ. In de hiervoren vermelde ongeteekende memorie van September 1831 wordt **DAINE** als een van de stille hoofden der samenzwering genoemd, die geregeld de omwentelingsclub bezocht of althans er gemeenschap mede onderhield. Alleen bevreedt het mij, dat **DIBBETS** daarvan zóó volstrekt niets bleef weten, dat hij hem zelfs, naar we zien zullen, eene belangrijke expeditie naar de citadel van Luik durfde opdragen. In ieder geval, bij het standje op den 26ⁿ was leider zekere **GENETELLE**, die een onbepaalden invloed had op de kolenwerkers en andere bij hem dienende daglooners; verder nog de herbergier **OLIVIER** en zekere **STEINS**, zoon van een expediteur te Maastricht. Zoowel op den 25ⁿ als den 26ⁿ konden de ingewijden bij de herbergiers **GULIKERS** op het Vrijthof en **WOUTERS** aan de Vrouwepoort vrij drank krijgen; geld werd van eene Waalsche zijde uitgekeerd. **DAINE** zelf zou den 25ⁿ f 60 gegeven hebben aan den kolenwerker **P. DREUX** om dit onder zijne kornuiten te verdeelen; deze voldeed er aan.

Ten zuiden van de fraaie brug over de Maas, die Maastricht met de voorstad Wijck verbindt, verheft zich niet ver van de rivier eene in Romaanschen stijl gebouwde katholieke kerk, naderhand met Gothische bestanddeelen vermengd. Het is de alleszins bezienswaardige *Onze Lieve Vrouwe*; vooral het choor is voor hen, die nooit in de gelegenheid waren het karakteristieke van den Romaanschen stijl te aanschouwen, zeer, zeer belangrijk. Het vandalisme van den Franschen revolutietijd maakte echter van het gebouw in 1794 een *tuighuis en constructie-winkel der artillerie* tot de ernstige betoogen van generaal DIBBETS er in 1837 toe leidden, dat de Regeering het fraaie gedenkstuk der oudheid aan de katholieken teruggaf. In de nabijheid dier kerk had men de sinds afgebroken *Onze Lieve Vrouwepoort*, waarboven in 1830 geschut was geplaatst; het voornemen bestond nu zich hiervan meester te maken, ten einde het tuighuis geopend te krijgen en zich van de wapenen aldaar te bedienen. In die dagen had de generaal reeds bevolen, dat de poorten der stad tegen zonsondergang gesloten moesten worden en daar het al vroeg donker werd, zou het den 26ⁿ September reeds ten 6 ure geschieden. De samengezwoorenen schijnen daarop niet te hebben gerekend; zij wilden in ieder geval de sluiting niet toelaten, ook met het oog op de velen, die zich nog buiten de stad bevonden. Men liep te hoop onder de kreten: *A bas la cocarde d'Orange! Vive Napoléon!* Ja waarlijk, ook *Leve Napoleon*, precies als te Brussel^o. De militairen hielden zich echter flink; de deuren gingen op den vastgestelden tijd dicht. Toen wilden de buitengeslotenen, zonder poortgeld te betalen, binnen. Eene groote menigte steenkolenwerkers trachtte langs de binnenzijde der vesting de deuren met geweld open te sperren, hetgeen natuurlijk evenmin gelukte.

„De imposante houding, welke het garnizoen heeft aangenomen”, rapporteerde DIBBETS den 27ⁿ aan *Oorlog*, „was voldoende tot de dadelijke herstelling der rust; eenige personen, die als drijfveren dezer aanvankelijke onlusten worden beschouwd, is men op het spoor; vier zijn gearresteerd, waarvan twee ontslagen, en de beide anderen aan den heer Procureur des Konings aangegeven zijn.” De voor vervolging aangehouden en waren de brouwersknecht GORISSEN, die 10 dagen gevangenis

kreeg, en de bovengenoemde P. DREUX, die werd vrijgesproken.

Wanneer men van de *Vrouwkerk* door de Witmakers- en Tongersche straten naar het zuid-westelijk punt der stad wandelt tot aan de Jezuitenkerk, dan is men genaderd tot een uiteinde der stad, waar zich verhief de *Tongersche poort*⁹⁷. Ook daar schuilde verraad. Tot dusver was er slechts voor iedere poort één officier aangewezen om de wacht te houden en voor de sluiting te zorgen; aan de Tongersche was er een Zuid-Nederlander mede belast. Generaal DIBBETS vernam op het stelligst, dat men haar niet dacht dicht te maken, waartoe men den portier op het oogenblik der sluiting onder een voorwendsel zou trachten te verwijderen. Daar er echter onder de Zuid-Nederlandsche officieren van het garnizoen reeds over het poortsluiten merkbaar misnoegen was, vreesde de opperbevelhebber de ontevredenheid ten top te voeren, indien hij kortweg den wachthebbenden officier verving. „Om geen opzien te wekken”, deelde DIBBETS eerst in een rapport van 29 December 1835 aan *Oorlog* mede, werd in den namiddag van het afgesproken oogenblik de beschikking genomen, dat de sluitingsrapporten voortaan door *twee* officieren zouden worden geteekend; hierdoor bleef de Tongersche poort evenzoo voor overrompeling behoed. DIBBETS heeft dezen maatregel, ook toen zijne aanleiding had opgehouden, laten voortbestaan gedurende den langen belegstaat van 9 jaren, en wel wegens het noodzakelijk toezicht op de vreemdelingen alsmede op den uit- en invoer. „Zonder deze dienst”, verklaarde de opperbevelhebber d.d. 17 Juli 1835 aan *Oorlog*, „had nimmer aan den uitvoer van granen, zout, gedistilleerd, koloniale waren enz. gedacht kunnen worden; eenen maatregel onberekenbaar voor de stad, en nog dagelijks allernadeeligst voor den Belgischen handel”⁹⁸.

Nu dat het dus bleek, dat het ook te Maastricht tot eene uitbarsting dreigde te komen, droeg de opperbevelhebber den 27ⁿ September aan den gouverneur op om het gemeentebestuur, ingeval er oproerige bewegingen zouden ontstaan, dadelijk op het raadhuis te doen vergaderen en verder door dat bestuur te doen afkondigen:

1^o Eene aanmaning aan de ingezetenen tot behoud van orde en rust, die tot dusver zoo volkomen hadden geheerscht;

2° Een verbod tegen samenscholingen, waarbij de militaire macht, na de derde vruchteloos gedane sommatie ze zou uiteen drijven ;

3° Eene ernstige waarschuwing tegen het houden van oproerige voorlezingen op straat of het aanheffen van dergelijke kreten, daar de schuldigen onmiddellijk voor den rechter zouden worden gebracht ;

4° Eene bekendmaking, dat bijaldien de orde en rust niet ten volle door gewone middelen te handhaven waren, de belegstaat zou afgekondigd worden, zoodat het van het hoogste belang zou zijn, dat een ieder medewerkte om in het behoud der vrijheden te blijven, waarop de ingezetenen tot dusver alle recht en aanspraak hadden.

Zoo zien we hier den opperbevelhebber aanstonds zijn gezag opleggen aan het burgerlijk bestuur, zonder buitengewone Veiligheidscommissiën en even onbetrouwbare Burgerwachten. De eersten, die zouden gevoelen, dat het ook de bedoeling was om de daad bij het woord te voegen, waren de leden van het destijds bekende comedie-gezelschap van FRÉVÉ. De directeur had niet slechts de brutaliteit een stuk te laten spelen zonder voorafgaande goedkeuring, maar de heeren hielden tevens oproerige gesprekken. In een ommezien waren ze de vesting uitgezet. Sinds bleef voor jaren de stad van tooneelvoorstellingen beroofd, hoeveel drang er ook op den bevelhebber werd uitgeoefend, om hem omtrent dit onderwerp tot andere gedachten te brengen **.

Wat de toekomst van Maastricht zou geweest zijn, indien des opperbevelhebbers machtige hand haar niet in toom had kunnen houden, blijkt afdoende uit hetgeen in de nabij gelegen steden der provincie geschiedde.

Onder de plaatsen, die in 1815, toen de soevereine vorst van Brussel over Luik door Limburg naar 's-Gravenhage reisde, zich onderscheidde in betuigingen van aanhankelijkheid, behoorde *Roermond*, bij den intocht op 6 Juni 1815. Met allen luister en geestdrift hem ontvangende, drong zich de geheele burgerij, nadat de vorst aan de Roerbrug door het gemeentebestuur was begroet, om het rijtuig, vergunning vragende de paarden af te spannen, om den wagen binnen te trekken, waartoe duizenden

de handen gereed hielden. Het verzoek niet kunnende afslaan, werd het rijtuig onder het gejuich des volks door de menigte voortgetrokken tot de woning van baron MICHIELS VAN KESSENICH, waar door den vorst zijn intrek werd genomen.

Sinds genoot de stad slechts voorspoed; de koophandel nam aanmerkelijk toe; de fabrieken vermeerderden en breidden zich uit; de treurige Fransche tijd werd slechts als een donkere achtergrond in herinnering gebracht. Toch verkeerde dit alles, toen eenmaal de revolutionnaire geest over de menschen hier vaardig werd.

De stad was geene vesting en had ook geen garnizoen. Den 16ⁿ September rapporteerde de provinciale commandant DAINE over oproerige geschriften en gesprekken. Den 18ⁿ kwam de agent van 's Rijks schatkist te Roermond, JACQUES DOMINICUS NIJPELS, aan DAINE mededeelen, dat er zich eenige slechtgezinde en gevaarlijke personen bevonden, dat de geregelde opbrengst der belastingen verminderde, dat alzoo de komst eener bezetting wenschelijk ware. Den volgenden dag had DIBBETS het opperbevel aanvaard en werd hem door DAINE aanbevolen een detachement dragonders onder ritmeester VAN ALDERWERELT naar de bedreigde plaats te zenden¹⁰⁰.

De opperbevelhebber noodigde gouverneur DE BEECKMAN en procureur-crimineel CRUTS tot eene conferentie uit. DIBBETS zette den bedenkelijken staat van zaken uiteen en gaf zijne verwondering te kennen, dat noch de plaatselijke autoriteit, noch 's Konings procureur HENRI DE BROUCKÈRE krachtig was opgetreden. De heeren vonden echter de onlusten van geenerlei beteekenis; de standjes waren slechts toe te schrijven aan vreemdelingen. Het zenden van troepen achtten zij onnoodig en te bedenkelijker, omdat ze dan bij de burgerij ingekwartierd moesten worden; wat procureur DE BROUCKÈRE betref, deze had gedaan wat hij kon. De opperbevelhebber liet zich echter niet om den tuin leiden. Met de stukken in de hand toonde hij aan, dat opzettelijk verschillende zaken waren verzwegen, zoodat Mr. CRUTS moest beloven zijn procureur te berispen¹⁰¹.

DE BROUCKÈRE, broeder van CHARLES, werd het nu te warm; hij liep naar de Belgen over; den 2ⁿ November volgde Mr. CRUTS dat loffelijk voorbeeld door zich naar Luik te begeven.

Op DIBBETS hadden dan ook de ontradende adviezen van den gouverneur en den procureur-crimineel geen invloed; denzelfden 19ⁿ schreef hij baron DE BEECKMAN aan, dat het gemeentebestuur van Roermond zou worden gelast om alles voor de komst der troepen gereed te houden, die denzelfden dag waren vertrokken. De gouverneur voldeed er aan, doch liet tevens in zijn bericht hiervan aan DIBBETS, doorschemeren, dat hij den maatregel bleef betreuren, te meer wijl er niet alleen in de stad schutterij zich bevond, maar er ook eene burgerwacht was opgericht ¹⁰². Het voorbeeld van Luik moest dus worden nagevolgd!!

Den 22ⁿ berichtte DAINE, dat VAN ALDERWERELT als garnizoenscommandant te Roermond was opgetreden; een paar dagen later zond deze een hoogst ongunstig rapport, dat volkomen DIBBETS' voorstelling over den ernst van den staat der zaken bevestigde.

Ten zuiden van Maastricht, nader derhalve bij Luik, was het zoo mogelijk nog ernstiger gesteld. Het zuidelijkste dorp der tegenwoordige provincie Limburg is het op een kleine twee uur gaans gelegen *Eysden*, op den weg naar Luik, met het fraaie aan de Maas gelegen park en goed gerestaureerd „kasteel” van den graaf DE GELOES. In dit nest had men zich de vrijheid veroorloofd luidruchtig feest te vieren en kanonschoten te lossen ter eere van de omwenteling. Op eene aanschrijving hierover van DIBBETS aan den gouverneur, mede d.d. 19 September, werd geantwoord, dat deze het gemeentebestuur had berispt en dat aan alle gemeenten, tusschen Luik en Maastricht gelegen, was bevolen om zich van dergelijke feiten te onthouden ¹⁰³.

In het kanton *Sittard* traden als belhamels van het verzet op een herbergier FRENKEN, verder een TIEMMENS, maar vooral een Duitsche baron RIEBELD, zoon van een destijds in Beierschen dienst zijnden officier, die gedurende de Fransche overheersching te Sittard had gelegen. De baron, wiens familie uit de omstreken van Dusseldorf herkomstig was, had vele goederen aan den Rijn en bezat in het Sittardsche den invloed, dien een man van fortuin zoo gemakkelijk kan krijgen.

Halfweg Aken—Sittard, ten oosten van Maastricht, ligt het dorp *Heerlen*. Daar woelde het met zekeren GEELKERKEN en een

notaris VAN SLIJPE aan het hoofd; vooral deze naamgenoot van den ons getrouwen burgemeester van Maastricht in die dagen, beijverde zich om de hoofden warm te maken¹⁰⁴.

HOOFDSTUK X.

De eerste mislukking om op den 28ⁿ September 1830 met een te Maastricht gereed gemaakt konvooi de Citadel van Luik ter hulp te komen.

HET WAGENPARK TE MAASTRICHT. — DE WEG NAAR LUIK VIA TONGEREN. — TERUGZENDING VAN HET KONVOOI DOOR COERT HEYLIGERS VAN TONGEREN NAAR MAASTRICHT. — VAN BOECOP'S NUTTELOOZE STRIJD MET HET OOG OP DE KOMST VAN HET KONVOOI.

Te midden van de zorgen, die den Maastrichtschen opperbevelhebber voor de handhaving van het gezag in de hem toevertrouwde vesting drukten, wijdde hij in de eerste plaats zijne aandacht aan de maatregelen om zijn zoo hooggeachten wapenbroeder VAN BOECOP te Luik hulp te doen toekomen in levensmiddelen.

De aanleg van een wagenpark met trekbeesten moest hieraan ten goede komen. Dank den ijver van den districtscommissaris G. KERENS, werden er, blijkens diens schrijven d.d. 29 September, steeds gereed gehouden 6 wagens, ieder met 2 paarden bespannen, waardoor de dienst tot 13 October was verzekerd. Verder had de intendant DE RAS eene opgaaf gekregen, waar wagens en paarden gerequireerd konden worden.

Uit den aard der zaak liet men voor de paarden het oog vallen op die zware Limburgsche platvoeters, die voorzien van de met koper beslagen tuigen, de zich met breede raderen bewegende voertuigen der landbouwers dier streken in langzamen, maar vasten tred over de onvriendelijke kei- of zware modder-

wegen heentrekken. De eigenaren vonden echter zulk eene onderscheiding wel wat al te vleierend; zij meenden, dat de equipages er dan ook maar aan moesten gelooven, gelijk Burgemeester en Schepenen den opperbevelhebber berichtten ¹⁰⁶. DIBBETS antwoordde, dat hij het voorstel „volkomen” billijk vond, doch dat deze regeling overigens eene gemeentelijke zaak was, waar hij buiten stond ¹⁰⁶. De toeneming der eischen om transport deed echter reeds den 2ⁿ October het gemeentebestuur aan DIBBETS verklaren, dat de voldoening boven de krachten der stad ging, daar „bijna dagelijks tien tot vijftien karren gevraagd worden, welk getal zeer moeilijk te vinden is”, gelijk ook de districts-commissaris nader in een schrijven van 5 October verklaarde. Vandaar het voorstel des gemeentebestuur om de voorziening van het wagenpark geheel aan den commissaris over te laten, waardoor de aanvulling van buiten de gemeente mede mogelijk zou worden. Goedkeurend haastte zich de opperbevelhebber hiervan den gouverneur kennis te geven, „ten einde aan de billijke vraag der regering worde voldaan, kunnende daartoe des noodig over de gewapende magt worden beschikt”. Men ziet uit deze correspondentie, dat aan de verhouding tusschen den opperbevelhebber en het dagelijksch bestuur der gemeente niets ontbrak.

Inmiddels had reeds bij schrijven van 26 September generaal VAN BOËCOP naar Maastricht gemeld, dat hij zonder geweld geene levensmiddelen meer kon krijgen, dat zijne voorraden opraaften en dat hij daarom de intendance van generaal CORT HEYLIERS te Tongeren om mondbehoefden, zoomede om geld gevraagd had; hij verzocht DIBBETS om deze aanvraag „met kracht te ondersteunen” ¹⁰⁷. Het verzoek was eigenlijk overbodig, want denzelfden 26ⁿ had DIBBETS aan generaal CORT HEYLIERS te Tongeren bericht: „De Heer Intendant DE RAS heeft reeds in het noodig approvisionnement der Citadel voor den tijd van veertien dagen voorzien; eenige koebeesten zijn al op den weg naar Tongeren; morgen zal hun aantal op dertig worden gebracht, en gelijk de overige levensmiddelen aldaar zijn aangekomen.”

De voorziening der Citadel uit Maastricht ging alzoo via *Tongeren*. Men had anders kortere wegen. Men kan althans nu,

zoowel langs den linker- als den rechter-Maasoever vrij wat spoediger de reis maken. Vooral langs de bekoorlijke linkerzijde over Biesland, Canne, Eben, heeft men slechts 'n 28 kilometers, een klein 6 uur gaans; daarentegen ligt Tongeren aan den top eens driehoeks, waarvan Maastricht—Luik de basis is, met de opstaande, hier liggende zijden Maastricht—Wylré—Tongeren = 18 en Tongeren—Freeren—Juprelle—St. Walburge—Luik = 19, dus 37 KM., dat is bijna 2 uur verschil. Er waren echter overwegende redenen, waarom wij steeds dezen langeren weg zien verkiezen. Men kon ook destijds wel langs de Maas van Maastricht naar Luik, doch de eenige militaire weg, geschikt voor zware en ruimte vorderende transporten, was over Tongeren. Afscheiden daarvan, leidde deze weg, met zachte helling naar boven gaande, buiten den zoom van Luik, langs den rand van St. Walburge rechtstreeks naar de Citadel, terwijl men anders door de drukke voorsteden Vivegnies, St. Léonard, St. Walburge, slechts met moeite en langs een omweg den berg moest opkomen.

Den 26^{de} kon CORT HEYLIGERS nog aan VAN BOECOP door een vermoemd persoon doen berichten, dat het konvooi den 28^{de} in den ochtend Tongeren zou verlaten; het antwoord luidde, dat het dan met 300 man van de Citadel tegemoet zou worden gegaan. Helaas! Daar krijgt de Tongersche bevelhebber de opdracht van prins FREDERIK, wiens hoofdkwartier was in het 9.6 KM. ten noorden van Brussel gelegen Vilvoorde, om eenige krijgsmacht naar de zijde van Leuven te doen bewegen, ten einde een deel van de strijdkrachten der opstandelingen van Brussel af te leiden. Dien last ten aanzien van „eenige krijgsmacht” heeft CORT HEYLIGERS — terecht of ten onrechte, wat buiten mijne beoordeeling valt — opgevat in den zin, dat hij al zijne troepen in den avond van den 27^{de} deed oprukken naar *Cortenbergh*, gelegen tusschen Leuven (11.2 KM.) en Brussel (14.5 KM.), waar de krijgsmacht zich roemloos en nutteloos heen en weer bewoog, „evenals”, is de aardige uitdrukking van KNOOP, „het graf van Mahomed tusschen twee zeilsteenen”¹⁰⁶; terwijl het konvooi, waarvoor men te Maastricht zoo voortreffelijk had gezorgd, eenvoudig van Tongeren werd teruggezonden, omdat de generaal er geene dekking meer voor geven kon.

DIBBETS' teleurstelling hierover blijkt slechts middellijk uit zijne berichten aan *Oorlog* en aan den Pruisischen regeeringspresident (gouverneur) te Aken, den heer VON REIMANN, die voor de maatregelen op de grenzen, geregeld van den gang der Limburgsche zaken mededeeling ontving ¹⁰⁹.

Onbekend met deze terugzending, maakten de muiters te Luik, overigens steeds goed op de hoogte van hetgeen in het belang der Citadel beraamd werd, zich gereed om den uittocht der troepen van daar te beletten; terwijl VAN BOECOP er voor moest zorgen, dat de weg open bleef. Zoo begon men reeds in den nacht van den 27ⁿ op den 28ⁿ over en weer in de onmiddellijke omgeving van de Citadel te schieten, tot de muiters, vermoed van het waken, een oogenblik naar de stad terugkeerden ¹¹⁰. Hiervan werd door een detachement van 300 man onder majoor MENSO gebruik gemaakt om den weg naar Tongeren op te gaan. Gelijk reeds verhaald, moet men daartoe voor een klein deel door St. Walburge, een weg, die aan eene zijde met huizen bezet is, waaronder het *Ma Campagne*. Het detachement nu werd uit die huizen beschoten; het drong niettemin door tot men op eene barricade stuitte. VAN BOECOP liet toen den troep terugkomen en geschut op de barricade spelen, ten einde deze bevorens te vernietigen, hetgeen waarlijk aanleiding gaf tot een brutaal schrijven van het legioenenhoofd DE BERLAYMONT. De bevelhebber der Citadel stoorde er zich weliswaar niet aan, maar onderwijl te vergeefs naar het Tongersche konvooi uitziende, eindigde ook hij met zijne krachten aldus te verspillen ¹¹¹.

DIBBETS vernam nog dien 28ⁿ het gebeurde van den militairen brievenbode, die, tusschen de Citadel en Tongeren gaande, generaal CORT HEYLIGERS niet meer aantrof, zoodat hij nu de reis naar Maastricht voortzette, om daar rapport te doen. De opperbevelhebber haastte zich prins FREDERIK en VON REIMANN op de hoogte te stellen ¹¹².

Toen de Prins dit bericht ontving, was hijzelf na den bekenden driedaagschen strijd uit Brussel verdreven geworden.

HOOFDSTUK XI.

**De tweede mislukking om op den 30ⁿ September 1830
met een te Maastricht gereed gemaakt konvooi de
Citadel van Luik ter hulp te komen.**

VERTREK VAN HET KONVOOI IN DEN NACHT VAN 29 OP 30 SEPTEMBER. — GENERAAL DAINE BEVELHEBBER. — AANKOMST TE TONGEREN OP DEN 30ⁿ. — ONTMOETING MET DE MUITELINGEN TE ROCOUR. — CONVENTIE VAN DAINE MET DE BERLAYMONT. — OVERVAL VAN HET KONVOOI. — DE KURASSIERS VAN DAINE. — UITVAL UIT DE CITADEL. — HET MONUMENT „LA TOMBE”. — VERANTWOORDING VAN DE BERLAYMONT.

De geschiedkundige bijzonderheden, die in dit hoofdstuk worden weergegeven, behooren in het kader van ons onderwerp tot een der meest belangrijke. Psychologisch begrijpt men niet den man, die uitdrukkelijk vraagt aan het hoofd eener expeditie geplaatst te worden, die ook geene enkele handeling pleegt, welke eenigermate het vermoeden van verraad wettigt, maar niettemin handelt in strijd met zijn geheele verleden, dat hem als een dapper en doortastend krijgsman van tamboer tot generaal-majoor had doen opklimmen. Het eenige, wat men er van schijnt te kunnen zeggen, is dat de bevelhebber zedelijk gestemd was voor de omwenteling, die hij feitelijk had te bestrijden. Deze tweeslachtigheid, afgescheiden van alle andere karakter-ondeugden, die bij generaal DAINE zeker niet gering waren, maakte den bevelhebber zwak; — zwak, evenals de bevelhebbers van NAPOLEON in de honderd dagen het waren, toen zij voor eene zaak streden, waarvan zij konden vermoeden, dat het strijden zonder succes zou zijn. . . .

Denzelfden 27ⁿ September der heillooze opbraak van generaal CORT HEYLIGERS, had *Oorlog* aan generaal DIBBETS herinnerd, dat de positie van Maastricht er te gewichtiger door werd en dat de belangen der Citadel van Luik niet minder de aandacht moesten trekken ¹¹³. Bij een schrijven van den 30ⁿ, handelende

over het approvisionnement van Maastricht, vulde *Oorlog* dit aan, met de mededeeling, dat boven de behoefte dezer vesting, ook moest gerekend worden op eene zekere hoeveelheid levensmiddelen in reserve „ten einde de citadel te Luik, bij iedere gunstige gelegenheid, welke zich daartoe opdoet, te voorzien, en zoo mogelijk, aldaar ook eenen voorraad van zes maanden, berekend volgens de sterkte der bezetting bijeen te brengen.” Dien eigen dag was reeds eene nieuwe poging tot het verleenen van hulp in het werk gesteld.

Men had in de Limburgsche hoofdstad 10 karren met levensmiddelen en f 15000 aan specie gereed gemaakt, die onder begeleiding van 600 man infanterie onder majoor BEKIUS, 120 kurassiers en twee zesponders met dubbele bediening onder den luitenant F. DOORMAN, bestemd waren om in den nacht van den 29ⁿ op den 30ⁿ, des avonds ten elf uur, de vesting te verlaten. Te Tongeren moest het eskadron kurassiers door een ander, aldaar in garnizoen, worden vervangen, om vervolgens naar de Citadel door te gaan. Uitdrukkelijk verbood de opperbevelhebber, dat men zich *in* Tongeren zou ophouden; buiten de Maastrichtsche poort aldaar zouden de in garnizoen liggende eskadrons het konvooi afwachten, gezamenlijk dan de stad doortrekken, tot men bij de Luiksche poort uitkwam, terwijl de troepen, die niet naar de Citadel mede oprukten, buiten vermelde poort de wacht moesten blijven houden, tot de behouden aankomst ter bestemming was bericht.

Generaal VAN BOECOP had mede reeds de tijding van het naderend konvooi vernomen. Hij zou, zoodra het op nagenoeg een uur afstand van de voorstad St. Walburge was genaderd, gewaarschuwd worden: over dag met twee kanonschoten of indien het nog donker was met vuurpijlen; VAN BOECOP moest dan andermaal trachten troepen tegemoet te zenden.

Werd het konvooi aangevallen, dan behoorde het tot op halfweg Tongeren terug te trekken, terwijl men op dat punt positie moest nemen.

Geene middelen tot slagen behoorden onbeproefd gelaten te worden, luidde verder DIBBETS' order aan den bevelhebber van het konvooi, al het mogelijke zou daartoe aangewend worden: „zonder iets anders in aanmerking te nemen, dan het behoorlijk

en zoo spoedig doenlijk uitvoeren der expeditie, zijnde het van het grootste gewigt, tot behoud der Citadel, binnen de 24 uren, levensmiddelen daar te doen komen." De leider werd ten slotte persoonlijk verantwoordelijk gesteld voor de opvolging en geheimhouding van DIBBETS' instructiën.

Als bevelhebber voor dezen belangrijken tocht konden drie hoofdofficieren in aanmerking komen, namelijk de provinciale commandant, generaal-majoor DAINE, de plaatselijke commandant, kolonel BRADE, eindelijk de commandant der 14^e afdeeling infanterie, kolonel VAN DUYNEN.

Op zichzelf genomen, was de begeleiding niet zóó moeilijk, dat een generaal gevorderd werd; maar DAINE vroeg er met aandrang om. Geboren den 13ⁿ October 1782 te Andenne in de provincie Namen, deed hij bij den opperbevelhebber zijn Zuid-Nederlandschap gelden, in verband met tegen hem loopende praatjes; op hoogen prijs verklaarde hij het te stellen, den Koning eens te kunnen bewijzen, dat men op hem vertrouwen kon. Het belang der expeditie in aanmerking nemende, had DIBBETS geenerlei reden zijn provincialen commandant deze gunst te weigeren. DAINE mocht geen ontwikkeld man zijn — zóó weinig, dat hij ter nauwernood scheen te kunnen schrijven, terwijl hij moeite had eene kaart te lezen! — maar van de laagste rangen zoo hoog opgeklimmen in de Napoleontische oorlogen, had hij daarmee zijne dapperheid beloond gezien en was hij den 20ⁿ December 1826 provinciale commandant van Limburg geworden, zonder dat hij ooit aanleiding scheen gegeven te hebben, om hem als ongeschikt te beschouwen. Met dat al is DIBBETS niet voetstoots op DAINE's aandrang ingegaan, doch eerst na een breed onderhoud; ten slotte meende hij hem voor de leiding van het konvooi te moeten aanwijzen, ook in aanmerking nemende, zijne „langdurige ondervinding en ijver voor 's Konings dienst", gelijk DAINE medegedeeld werd, in des opperbevelhebbers schrijven d.d. 29 September, waarbij tevens aan hem de zeer in bijzonderheden tredende, afdoende instructie voor de uitvoering der expeditie werd toegezonden ¹⁴.

Tegen den nacht van den 29ⁿ stonden wel al de tien karren gereed, maar aan de requisitiën voor de levering van trekpaarden bleek niet geheel voldaan. Op het vernemen hiervan

ijlde DIBBETS zelf naar de woning van den gouverneur, waar eene vrij hevige woordenwisseling plaats had, wegens dit gebrek aan medewerking. De gouverneur beleed zijne onschuld en zorgde intusschen voor de nog tijdige komst der trekbeesten. Zoo kon men nu op marsch gaan, maar daar bedacht zich DAINE, dat de weg bij St. Walburge en de Citadel opgebroken kon zijn en dus herstelling behoefde. Dadelijk zond DIBBETS op het ontvangen verzoek om 1 genie-officier met 40 mineurs en sapeurs, zoomede de noodige gereedschappen, een detachement met kapitein C. D. VAILLANT als chef, verder den kapitein J. B. HULET en den 2ⁿ luitenant P. HARTING. Tegelijkertijd liet de opperbevelhebber DAINE weten, dat hij, zoo noodig, over meer kon beschikken; verder dat, indien hij zich verplicht zag terug te trekken, dan daarvan dadelijk kennis te geven, als wanneer hem een half bataljon zou ter hulp gezonden worden langs binnenwegen tusschen Tongeren en Freeren; eindelijk zond DIBBETS nog eenige oogenblikken vòòr het vertrek der expeditie een brief aan DAINE, die de strekking had om de tusschen deze en VAN BOECOP bestaande oneenigheden bij hunne ontmoeting als uit den weg geruimd te beschouwen.

In den ochtend van den 30ⁿ ten vijf ure bereikte de expeditie Tongeren. Hier moest ze eenige karren aantreffen, ten einde de belading der Maastrichtsche voertuigen te verlichten, speciaal van belang bij het stijgen van den nu te volgen weg. Hierdoor schijnt eenige vertraging te zijn ontstaan, waardoor, naar DAINE's later beweren, de muitende stad tijdig werd gewaarschuwd. Men kan echter wel zeker zeggen, dat het daaraan toch niet zou hebben ontbroken; reeds gedurende eenige dagen waren de muiters gelegen in de open grasvlakte aan de stadszijde, waar de straat niet was aangebouwd. „Sur l'avis de l'arrivée d'un convoi de ravitaillement pour l'ennemi”, zegt DEMARTEAU op bl. 250 van zijn aantrekkelijk verhaal, „tous les volontaires des quatres légions urbaines, regagnèrent leur poste sur la hauteur, se séparant ensuite pour surveiller la plaine de Liège à Rocour.” Hoe ook, DAINE de mogelijkheid voorziende, dat de tegenstand grooter kon zijn, dan oorspronkelijk verwacht was, nam de drie eskadrons, die te Tongeren in garnizoen lagen, mede, terwijl hij het uit Maastricht herkomstige eskadron niet opdroeg

om, bij bericht van behouden aankomst van het konvooi, naar Maastricht terug te keeren, doch beval te Tongeren te verblijven. Dit alles was in strijd met hetgeen men hem bevolen had; echter getuigt deze voorzichtigheid van het ernstig voornemen de expeditie te doen slagen. Wat hem dan bezielde heeft om, van het oogenblik, dat hij voor de opstandelingen stond, geheel in afwijking daarvan te handelen, blijft een raadsel.

Versterkt met de Tongersche eskadrons ging het den vier uur langen eentonigen weg naar Luik op, tot men tegen 12 uur in den middag ter hoogte van *Rocour* — nu een station van den tramweg van Luik op Tongeren, vòdr Juprelle — ongeveer één uur nog van St. Walburge, op Luiksche benden stuitte, die in eene-uitgestrekte linie van bataljons en échelon, alle hoogten vòdr de voorstad hadden bezet en door geschut werden gesteund. VAN BOECOP in den vroegen ochtend de herrie in de stad waarnemende en kanonnen hoorende rijden, dacht dat de muiters het op de Citadel gemunt hadden, waarom hij alvast een levendig geschutvuur op de stad deed openen. Het is mogelijk, dat dit DAINE weerhouden heeft om zijne nadering met kanonschoten, gelijk hem bevolen was, aan VAN BOECOP te doen weten. BOSSCHA, zeer goed ingelicht, maakt op bl. 478 der *Heldendaden* den expeditie-commandant er een ernstig verwijt van; als echter generaal DIBBETS verplicht wordt, naar wij nog zullen lezen, om over het gebeurde critiek uit te oefenen, zwijgt hij over hetgeen toch anders als een hoogst bezwarend verzuim zou beschouwd moeten worden.

DAINE op de muitelingen stuitende, bevond zich, volgens de deftige mededeeling van de *Courier de la Meuse* aan den zoom van „het kamp” te Xhovémont; hij werd er gecomplimenteerd door een bendevoofd, wiens naam voor de geschiedenis verloren schijnt gegaan. Het ware nu goed geweest, indien de expeditie-commandant zich beter herinnerd had dat gedeelte zijner instructie om er naar te streven, den tocht ten einde te brengen *zonder iets in aanmerking te nemen*; men zie het belangrijke stuk in de *Bijlagen* onder noot 114. Op dit gewichtig en beslissend oogenblik scheen de bevelhebber echter meer te gevoelen voor 's Konings voorschrift, dat de officieren zich moesten beschouwen als te midden van broeders en in tijd van vrede te zijn.

Nauw toch had het bende hoofd medegedeeld, dat men het konvooi niet zou doorlaten of dit gaf dadelijk tot eene gezellige gedachtenwisseling aanleiding. DAINE deed het beleefd verzoek om den legioenenbevelhebber, dus graaf DE BERLAYMONT, de komst van het konvooi te doen weten en dezen uit te noodigen zelf te verschijnen *om gezamenlijk te onderhandelen*. Dit was ten eenenmale in strijd met de door DIBBETS gegeven instructie en kan alleen wellicht verklaard worden door den weezin, dien de bevelhebber gevoelde om een geweld aan te wenden, dat hem misschien het overgaan voorgoed onmogelijk maakte.

Het bende hoofd gaf goedgunstig zijne toestemming, maar eerst moest dan DAINE aan VAN BOECOP bevelen, dat vervelende schieten te doen ophouden; en zoo waar! dadelijk schrijft de expeditie-commandant met potlood het volgend briefje, blijkens de noot op blz. 479 der *Heldendaden*:

„Mon cher Général, Me trouvant devant le Faubourg
 „avec un convoy de vivres pour votre citadelle et en
 „négotiation avec les autorités pour épargner de verser le
 „sang ni de part ni de l'autre, veuillez cesser le feu de
 „vos pièces de canon de la citadelle.”

DAINE's adjudant, kapitein UMBGROVE, moest dat leuke verzoek gaan overbrengen; de samenrottende menigte verplichtte hem evenwel terug te keeren. Toen beproefde men het met een man te paard, die inderdaad ten 12 ure de Citadel bereikte. Het vuren hield aanstonds op.

Toen eerst verscheen DE BERLAYMONT... De expeditie-commandant maakte zijn verlangen bekend om de karren in de Citadel te brengen en persoonlijk met generaal VAN BOECOP te spreken; hij beloofde, dat de Citadel dan de stad niet zou bombardeeren. De legioenenbevelhebber begon met te weigeren, week echter voor den vernieuwden aandrang, doch veroorloofde slechts de toelating van vijf karren; hierin berustte DAINE. Men ging nu eene overeenkomst aan — let wel, men sloot eene overeenkomst — en voor de stipte opvolging ervan verpande niet alleen DE BERLAYMONT zijn eerewoord, doch hetzelfde deden de hem omringende officieren. Militaire dekking mocht niet medegaan, maar wel DAINE, zijn adjudant en twee

andere Nederlandsche officieren; verder zou als begeleiding strekken iets wat wel een leger waard scheen, namelijk DE BERLAYMONT zelf en drie zijner officieren. De overeenkomst bepaalde verder, dat de bevelhebber der Citadel zou worden uitgenoodigd niet meer te vuren, zoolang hij zich van leeftocht zou kunnen voorzien.

Zoo ging de stoet op weg... DAINE, UMBGROVE, de luitenant der maréchaussée MAJONETTE en de luitenant der kurassiers EVERS, reden aan het hoofd der vijf karren; dan volgde het legioenenhoofd met een paar onbekende lieden, die zich voor officieren uitgaven! Het treurspel te Brussel, toen den 2ⁿ September zich de prins van Oranje te midden van een muitend gemeen, zonder militaire dekking, zich gewaagd had, werd hier herhaald. De karren met geld en levensmiddelen waren dan ook zoo'n verleidelijke prooi voor tuchteloze, deels hongerige benden, dat deze klad in het boek der *Heldendaden* den schrijver op blz. 480 niet ten onrechte doet vragen, of DAINE plotseling „onnoozel” geworden was.

Het konvooi de Citadel genaderd zijnde, had men aan de karren slechts eene kleine rechtsche beweging te geven, om, in plaats van vooruit naar de bestemming te voeren, de sterke hellingen van *rue Montagne St. Walburge* en *rue Pierreuse* af te dalen; een enkele ruk aan de paarden was daartoe voldoende. DEMARTEAU verhaalt evenzeer op blz. 262: „Quelques pillards n'eurent qu'à tirer un peu à la bride droite des chevaux pour que tout le train fût en un instant engagé sur la pente rapide de Xhovémont.”¹¹⁸

Deze verleiding konden de goede Walen niet weerstaan. Er werd ook wat bij geschoten en het scheelde weinig of graaf DE BERLAYMONT zelf zou onder de kogels van zijne eigen heldenscharen zijn gevallen. De nu ter elfder uur aanrukkende troepen bleken niet bestand tegen de algemeene verwarring. Het verkeerde evenwel, toen DAINE zijne kurassiers onder de ritmeesters MORBOTTER en VAN GOLSTEIN last gaf hun plicht te doen; 'n klein dertigtal muiters werd neergehouwen; onze geschiedschrijvers getuigen van eene „grootte slachting”, van het „totaal verslaan der muiters”¹¹⁹. De op onze troepen gerichtte batterij werd vermeesterd, de commandant LUGGERS gedood;

men vond zijn lijk terug, zegt het opgeschreefd verslag van de *Courier de la Meuse* van 2 October „horriblement mutilé”. Zulke wreedaards!

De cavalerie had natuurlijk, schrijft de courant, een groot voordeel tegenover de braven zonder paarden; nochtans deden deze dapperen *verscheidene kurassiers* in het stof bijten, en evenzoo waren er *verscheidene kurassiers* onder het moordend lood van de batterij gevallen! Couranten-onzin; bij de batterij viel slechts de opperwachtmeester SLEWAGEN met één kurassier; verder sneuvelden er nog vier. En dan de bravoure-daden!!¹¹⁷ Over het gepleegd verraad zelf echter geen woord van afkeuring; de aanvallers waren dan ook zoo verbitterd . . . over het gebeurde te Brussel¹¹⁸.

Te midden van die aanvallen onzer kurassiers, deelt verder het Luiksche blad mede, kwam een detachement burgerwacht aanzetten. *La vue de cette colonne jeta le trouble parmi les cuirassiers* „qui se débandèrent aussitôt et s'enfuirent tout, abandonnant les charettes chargées de vivres et trois canons, qui sont tombés en notre pouvoir”, namelijk die eerst op de mitters zelven veroverde kanonnen¹¹⁹! Een feit is het, dat de karren ons ontgaan waren en DAINE geen heil er in zag den strijd voort te zetten. Zoo gelastte hij den terugtocht naar Tongeren.

En terwijl aldus roemloos werd weggereden, meende VAN BOECOP, dat het oogenblik daar was om de onzen ter hulp te snellen. Onder kolonel HENRI THÉODORE DAVID DE FAVAUGE ijde men in de richting van den strijd. Ofschoon van alle kanten uit de huizen beschoten, drong men door, begaande volgens het Luiksche courantenverslag natuurlijk allerlei wreedheden — het gewone thema van de Belgische bladen dier dagen —, ja men had . . . *ces soldats indisciplinés ont brisé les croisés des maisons*¹²⁰!! Al voortgaande ontwaarde echter DE FAVAUGE van DAINE's macht niets meer; de troep moest dus nu alleen weer terug naar de Citadel, hetgeen natuurlijk met groote moeilijkheden gepaard ging¹²¹. Luitenant LONGHIENNE, een Luikenaar, sneuvelde daarbij. „C'était un brave militaire”, schreef de *Courier de la Meuse*, „qui n'avait pas craint de faire connaitre plusieurs fois sa façon de penser, touchant la guerre que les Hollandais font aux Belges.”

Na nog een weinig uit de huizen hier en daar beschoten te zijn, kon DAINÉ's troepenmacht zonder hinder den weg naar Tongeren den 30ⁿ September ten einde brengen. Volgens de Luiksche *Courier* was inzonderheid het eskadron kurassiers zeer gedund, niet alleen door het gevecht, gelijk reeds medegedeeld, maar ook door desertie¹²². Adjudant UMBERGVE zette onmiddellijk de reis naar Maastricht voort, waar hij des middernachts aankwam. DIBBETS ontving uit zijn mond de tijding der rampspoedige mislukking, zoomede het bericht, dat Tongeren nu ook in staat van oproer verkeerde. De opperbevelhebber gaf uit dien hoofde last, dat ook de aldaar in garnizoen liggende eskadrons zich naar Maastricht moesten begeven. Den 1ⁿ October des middags ten 12 ure was DAINÉ met zijne troepen in de vesting terug. Onze *Staatscourant* van den 4ⁿ d. a. v. deelde in sobere bewoordingen het ellendig verloop der expeditie mede.

Ter plaatse ongeveer, waar de charge van DAINÉ's kurassiers 'n dertigtal muiters deed sneven, bij de wijk *Xhovémont*, is op een onaanzienlijk grasplateautje, omringd door stijve populieren, een monument verzezen, in de wandeling enkel genoemd *La Tombe*. De gewone bezoeker van St. Walburge zou het ongemerkt voorbijgaan, ter zijde als het ligt en den indruk makende, dat het zich schaamt voor de herinnering, dat de 24 mannen, waaronder LUEGERS, die daar begraven zouden liggen, behoorden tot benden, die verraad pleegden tegenover eene stellig aangegane overeenkomst. Het gedenkteeken bestaat uit eene door een krans gekroonde zuil, waarop met gouden letters prijkt:

307bre

1830.

Daarneven zouden onder de eenvoudige grasbedekking de enkele kurassiers liggen, die in de vervulling van hun plicht waren gesneefd. De Waalsche gemeente schijnt echter niets te gevoelen voor het weinig hartverheffende, dat gelegen is in het oneerlijk verbreken van afspraken, en zoo trekken jaarlijks (vroeger op den 30ⁿ September, sedert enkele jaren den laatsten zondag van die maand) leden van de *Société littéraire Wallonne*, van oud-gedienden en van andere Waalsche vereenigingen met de *chasseurs-éclaireurs de la garde civique*, naar *La Tombe*, om de

heldedaden van dien grooten dag daar te vieren, „où reposent les braves qui combattirent pour assurer notre autonomie nationale”, herinnert het *Journal de Liège* van 28 September 1903, en om zich op te winden voor eene altijd smartelijke, politiek te veroordeelen scheiding van twee kleine volken. *Le pèlerinage à la tombe de St^e Walburge*, zooals de Luiksche bladen die plechtigheid noemen, wordt begonnen met aan het stadhuis af te halen „le drapeau d'honneur accordé à la ville de Liège par décret du gouvernement, le 28 mai 1831”. De vlag is dan met rouwkrip gesierd. . . Rouwen voor gevallen helden, op wie het vaderland zich moet verhoovaardigen, in vreugde over hun bezit moet verkeerden? . . . Of, ziehier de eigen woorden van het *Journal de Liège*:

„Le cortège s'ébranlait, en route vers St^e Walburge; les „gendarmes aux bonnets féroces, les Sociétés aux tuyaux „de poêle reluisants, la musique dont les éclats de cuivre „ébranlent les poitrines et les vitrines. Un gai soleil avivait „toutes les couleurs, vivifiant les roses des chapeaux fémi- „nins, versant de l'or et de l'ardeur, et la marche fanfa- „ronne de *Sambre et Meuse* s'éclaboussait en héroïsme dans „le cœur des citadins.

„Dans ce fracas pompeux et clinquant, il y eut soudain „une tache lugubre; à la hampe du premier drapeau, qui „passa, un crêpe découragé pendait. La valeur de ce sym- „bole, son aspect, étaient tels qu'ils changeaient en céré- „monie mortuaire la fête glorieuse. Ah ça! pourquoi ce „crêpe? pourquoi ce deuil que l'attitude de la foule, la „clameur des fanfares, le soleil et la terre démentaient. Je „sais, il y a des restes mortels à Sainte-Walburge et c'est „vers un tombeau que ce cortège processionnait, mais ces „restes mortels sont des dépouilles de héros, mais cette „tombe est un piédestal d'apothéose et l'humanité doit-elle „pleurer, comme de vulgaires trépassés, ceux que sa volonté „installe parmi les dieux?

„Devant leur fosse, au jour des funérailles, plus tard aux „pèlerinages annuels, combien de fois un orateur ne leur „a-t-il pas dit: — Non, vous n'êtes pas morts, héros, malgré

„la nature, malgré le temps, à jamais vous vivez! — Pour-
 „quoi les crépes aux hampes des drapeaux démentent-ils
 „l'orateur bien inspiré?

„L'Église catholique, pleure-t-elle ses martyrs? Pourquoi
 „la Patrie pleurerait-elle les siens? Ils ont vécu le destin
 „qu'ils ont voulu, ils ont eu la part qu'ils ont choisie, leurs
 „yeux avant de se clore ont vu la réalisation du rêve qu'ils
 „avaient élu; où y a-t-il le motif à sanglots et à lamenta-
 „tions défaillantes? Peut-être quand, de suite après la mort,
 „leurs familles les pleuraient, fut-il bon de calmer l'exal-
 „tation des fanfares et de mettre en berne les drapeaux
 „tentés de s'enflammer au vent de l'héroïsme, mais
 „aujourd'hui, les douleurs humaines se sont tuées, les plaies
 „se sont cicatrisées. . . .

„Pèlerins du mausolée de Sainte-Walburge, la fierté gonfle
 „vos cœurs, laissez s'évanouir dans le soleil les signes de
 „deuil, et pour entendre la leçon virile qui émane du tom-
 „beau, soyez debout, soyez joyeux!”

Tegenover dergelijken, jaarlijks terugkeerenden nonsens, zij het voor het behoud der geschiedkundige waarheid goed, aan de vergetelheid te ontrukken de feiten, niet zooals ze geboekstaafd werden door oppervlakkige, hartstochtelijke couranten, noch door wellicht eenzijdige voorstellingen van Nederlandsche schrijvers, doch door den man, wiens verantwoordelijkheid hier zwaar moest wegen, den graaf DE BERLAYMONT.

Op den terugtocht naar Tongeren en Maastricht was door de onzen medegenomen een tot de muiters behorende notabele, die zich voor de nakoming van de afspraak over het konvooi als gijzelaar had gesteld. DE BERLAYMONT waagde het denzelfden 30ⁿ een brief aan DIBBETS te schrijven om dien man weer los te laten. Het totaal gemis aan eergevoel in deze overigens juiste uiteenzetting van het gebeurde spreekt er zóódanig uit, dat alle verder commentaar overbodig wordt. De opperbevelhebber achtte het beneden zich er op te antwoorden, maar het stuk zelf is overigens, wegens zijne overeenstemming met de waarheid, belangrijk. Het volge daarom hier:

„Ayant été informé qu'une colonne de troupes se dirigeait

„vers la Citadelle par la route de Tongres, et que le Général,
 „qui la commandait, désirait avoir une entrevue avec moi,
 „je me suis empressé de me rendre aux avant-postes où
 „j'ai eu l'honneur de rencontrer monsieur le Général DAINÉ
 „à la tête de sa colonne qui avait fait halte.

„Il m'a demandé de faire entrer dans la Citadelle un convoi
 „de vivres sous sa garde et d'y aller lui-même pour s'abou-
 „cher avec le Commandant; il motivait sa demande sur la
 „promesse que la ville ne serait pas bombardée, et sur ce
 „que, dans l'état où les choses étaient à Bruxelles, il ne
 „convenait pas de commettre de nouvelles hostilités.

„J'ai d'abord refusé d'accéder à cette demande, mais sur
 „de nouvelles observations de Monsieur le Général DAINÉ,
 „je crus devoir consentir à laisser entrer dans la citadelle
 „cinq charrettes du convoi: j'ai engagé ma parole et celle
 „de mes officiers.

„Pour exécuter cette convention, je pris la précaution
 „d'en faire prévenir les commandants des corps de la colonne
 „d'observation. Je m'acheminai ensuite vers la Citadelle
 „avec Monsieur le Général DAINÉ, l'un et l'autre accom-
 „pagnés de plusieurs de nos officiers respectifs: nous pré-
 „cédions de dix pas les cinq charrettes.

„Arrivés près de la Bascule, une bande d'hommes indisci-
 „plinés, méconnaissant la voix de ses chefs, s'opposa à
 „l'exécution des mesures loyalement arrêtées.

„Il a été impossible à mes officiers et à moi de les em-
 „pêcher de faire usage de leurs armes; nos jours ont été
 „menacés; plusieurs fois, nous avons été couchés au joue;
 „des cris à *la trahison* se faisant entendre, ce n'est même
 „qu'en courant le plus grand danger, que nous sommes
 „parvenus à dégager la personne de Monsieur le Général
 „DAINÉ et celles de ses officiers; il ne nous est resté qu'à
 „déplorer les suites funestes d'une insubordination que nous
 „n'avons pu contenir.

„Tel est, Monsieur le Général, l'exposé fidèle de ce qui
 „s'est passé aujourd'hui devant la Citadelle; je ne crains
 „pas avoir besoin de protester de ma loyauté et de la
 „pureté de mes intentions.

„D'après ces explications vous m'accorderez, Général, que
 „je suis en droit de réclamer, au nom de la ville, Monsieur
 „JACQUES BEHR, qui s'est volontairement et de lui-même
 „constitué en ôtage comme garantie de notre bonne foi.
 „Agréé etc.”

Het is deze roemrijke gebeurtenis, die jaarlijks herdacht wordt bij *La Tombe*, bij deze in steen gehouwen strophen van VAN MAERLANT'S *Spiegel Historiae*, waar hij het *Walsh* en *Valsh* als genoeg hetzelfde doet hooren, om te dichten:

Die scone Walsche valsche poeten,
 Die meer rimen dan si weten
 Bellegen

HOOFDSTUK XII.

Dibbets' beoordeeling van het beleid der Daine-expeditie.

DAINE'S RAPPORT D.D. 3 OCTOBER. — DE BEDENKINGEN DAAR-
 TEGEN TE 'S-GRAVENHAGE D.D. 13 D. A. V. — DIBBETS'
 BESCHOUWINGEN D.D. 20 OCTOBER.

Den dag, dat DAINE te Maastricht geslagen terugkwam, dus den 1^o October, zond DIBBETS eene dépêche aan *Oorlog*, waarin het volgende voorkwam:

„Tot gisteren laat in den avond, was de hoop niet geheel
 „verdwenen, om te kunnen vermoeden, dat de expeditie,
 „ten geleide van het convooi levensmiddelen onder het
 „bevel van den heer generaal-majoor DAINE, zoo al niet
 „geheel of immers ten deele was geslaagd, zich in zeker-
 „heid bevond. Omstreeks twaalf uren dezen nacht, bragt
 „de kapt.-adjutant van voornoemden Generaal mij voor-
 „loopig de tijding, dat, de kolonne op een korten afstand
 „van de faubourg St. Walburge genaderd zijnde, en eene
 „sterke magt belet hebbende door te dringen, er onder-
 „handelingen waren geopend, dat de graaf DE BERLAYMONT,
 „op de verzekering er alleen beoogd werd de bezetting der

„Citadel van levensmiddelen te voorzien, zijn woord van „eer had gegeven, het convooi op zich zelve aldaar vrijelijk „zoude worden toegelaten; dat men, zich daarop berust „hebbende, hetzelfde, ter hoogte van de voorstad gekomen „zijnde, door de muitelingen in bezit was genomen.

„Om 12 uur, dezen morgen, zijn de heer gen.-majoor „DAINE en zijn onderhebbend escorte alhier teruggekeerd.

„In mijn order, waarvan afschrift bij deze gevoegd, wordt „hoegenaamd van geene onderhandelingen gewag gemaakt, „en bij het 5^e punt wordt voorzien hoedanig te handelen, „in geval er geene zekerheid bestond, het convooi zijne „bestemming te doen bereiken. Ik zal van den heer gen.- „majoor DAINE een schriftelijk rapport ontvangen van al „hetgeen door hem ten dezen verrigt zal zijn, hetwelk ik „nog heden avond met de post aan U.E. zal verzenden.”

Den 3ⁿ antwoordde het Departement „met zeer veel leed- „wezen” het bericht te hebben ontvangen; doch men zou „het ge- „detailleerde rapport van genoemden Generaal inwachten, om met „opzigt tot het gebeurde mijne intentiën nader te doen kennen” (a).

DAINE zond zijne verantwoording niet in den 1ⁿ, gelijk hij be- „loofd had, noch den 2ⁿ, doch eerst den 3ⁿ. De opperbevelhebber bood het stuk dadelijk, met de rapporten der ondergeschikte chefs van de expeditie, *Oorlog* aan bij het volgende korte schrijven: „Ik haast mij Uwe Exc. hierbij te doen toekomen, het op dit oogenblik ontvangen rapport van den heer generaal-majoor DAINE, betreffende de expeditie tot het vervoer van levens- „middelen voor de citadel te Luik.”

Om het schrijfwerk zooveel mogelijk te beperken had het „hoofdkwartier te Maastricht niet de gewoonte van het aanhou- „den van afschriften der van derden ontvangen stukken, die „naar *Oorlog* werden opgezonden; vandaar dat in het DIBBETS- „archieef van het departement van *Oorlog* niet onbelangrijke ge- „gevens voorkomen, die men mist in de DIBBETS-verzameling „van 's Rijks archief te Maastricht; trouwens ook omgekeerd „vult het eene het andere aan. Zoo laat het zich wel verklaren,

(a) Het belangrijke stuk van *Oorlog* is eerst door mij in zijn geheel teruggegeven in de *Bylagen* onder No. 142, om redenen, die nader uit hoofdstuk XV zullen blijken.

dat DAINE's verantwoording niet te Maastricht wordt aangetroffen; maar het was tot zekere mate eene teleurstelling haar ook te 's-Gravenhage niet te vinden. 't Is wel vreemd; men vraagt zich onwillekeurig af: hoe kunnen zulke belangrijke documenten in het ongereede zijn geraakt? Intusschen leest men uit de hierna te noemen stukken van *Oorlog* en van DIBBETS zelf, wat DAINE ter verdediging van zijn beleid in het midden heeft gebracht, waardoor eenigermate de ontstane leemte wordt aangevuld; doch ook ten deze is te betreuren, dat evenzeer gemist worden de bijlagen, waarnaar men in DIBBETS' antwoord ziet verwezen.

Te 's-Gravenhage kon men zich namelijk niet vereenigen met den korten aanbiedingsbrief des opperbevelhebbers; men verlangde zijn advies. Dientengevolge zond *Oorlog* den 13^{en} October DAINE's verantwoording met de bijlagen terug onder uitnoodiging er een oordeel over uit te spreken, te meer wijl er tegenstrijdigheden in voorkwamen en in sommige opzichten de houding van den expeditie-chef moeilijk te verdedigen scheen. Voor onze geschiedenis der omwenteling zijn deze dépêche en DIBBETS' antwoord mede te belangrijk om niet beide brieven hier in hun geheel te doen volgen:

*Missive d.d. 13 October 1830 van Oorlog aan generaal Dibbets
in zake Daine's expeditie naar Luik.*

„Ik heb met Uwe missive van den 4^{en} dezer N^o. 30, de eer „gehad te ontvangen, het rapport van den heer generaal- „majoor DAINE, betrekkelijk de expeditie, tot het vervoer „van levensmiddelen, voor de citadel van Luik.

„Dit rapport aan den Koning overgelegd hebbende, heeft „Z. M. mij, onder terugzending van hetzelfde, gemagtigd, „dat stuk, met de daartoe behoorende bijlagen, aan UHed. „Gestr. terug te doen geworden, ten einde daarop te dienen „van consideratien en advies, daar het Zijner Majesteit, na „de lezing van het verslag van den generaal-majoor DAINE, „twijfelachtig is gebleven of hij van geene genoegzame „magt was voorzien, om zich al aanstonds, door kracht „van wapenen, een doortogt tot aan de citadel van Luik te „banen, daar hij toch naderhand, met die zelfde magt, aan- „vallender wijze heeft kunnen handelen.

„UHEdGestr. zal zeer wel gevoelen, dat, om de gedragingen van den kommandant van het bedoeld convooi te kunnen beoordeelen, niet alleen eene volledige kennis wordt vereischt van de aan hem gegeven bevelen, maar ook van alle middelen, hoe ook genaamd, welke te zijner beschikking of onder zijn bereik waren, om de hem opgedragen taak te volbrengen.

„Volgens het rapport van den generaal DAINÉ, zou men moeten veronderstellen, dat het gebrek aan trekpaarden den optogt heeft vertraagd, doch dat hij eindelijk met slecht bespannen en te zwaar geladen karren, is uitgerukt, en dat hij te Tongeren geene andere paarden of karren heeft kunnen bekomen. Intusschen moet dit laatste allezins vreemd schijnen, daar Tongeren, door de troepen bezet zijnde, men geene redenen kan vinden, waarom niet reeds daags te voren, onder eenig voorwendsel, het benoodigd getal paarden en karren kon zijn bijeen gebracht.

„Toen de generaal DAINÉ zich overtuigd had, dat hij met geene mogelijkheid konde doordringen, ware het, mijns inziens, verkieslijker geweest om met het convooi terug te trekken.

„De redenen welke hem hebben bewogen, om, door middel van overreding, zijn voornemen te volvoeren, zijn voorzeker op zich zelve zeer prijzenswaardig, maar hij schijnt uit het oog te hebben verloren, met welke menschen hij te doen had, en de uitkomst heeft maar al te zeer aangetoond, welk vertrouwen aan het woord, de eerlijkheid en de beloften der muitelingen, kan en mag worden gehecht.

„De aandachtige vergelijking der rapporten van de verschillende officieren, die bij genoemde expeditie, de onderscheiden wapenen aanvoerden, geeft aanleiding tot het opmerken van een aantal tegenstrijdigheden, waarvan de volgende het meest in het oog valt. De generaal DAINÉ zegt, dat hij, gedurende zijne retraite, tot op een kleinen afstand van het dorp *Frère*, door geweervuur uit de dorpen, vooral uit die op zijnen regter flank gelegen, beschoten werd, terwijl, uit de overige berigten niet blijkt, dat de

„terugtogt is ontrust geworden, en de Generaal ook zelf „getuigt, geene manschappen gedurende denzelfden te hebben „verloren.

„Ook is het mij niet duidelijk gebleken, hoedanig en „wanneer de wanorde bij de infanterie ontstaan is, welke „het verlies der stukken heeft veroorzaakt of ten gevolge „heeft gehad.

„Onder mededeeling dezer bedenkingen, verzoek ik „UHEdGestr. die in aandachtige overweging te nemen, en „deswegens Uwe consideratien en advies uit te brengen, „met bijzondere vermelding, in hoeverre de generaal DANE, „naar Uw gevoelen, al dan niet kan geacht worden, aan „zijne missie te hebben voldaan, terwijl ik UHEdGestr. „verder noodig, om mij alle zoodanige consideratien en toe „lichtingen mede te deelen, als welke te dezer zake, ter „beoordeeling kunnen strekken; zullende het mij wijders „aangenaam zijn, in het door UHEdGestr. uit te brengen „rapport, eenige vermelding aan te treffen, nopens het „gedrag der officieren, die het convooi hebben vergezeld, „hetzij dat die vermelding te hunnen voordeele of te hunnen „nadeele mogt wezen.”

Het antwoord van generaal DIBBETS van 20 October 1830:

„Bij Uwer Excellentie's depêche van den 13 dezer N°. 33, „wordt bevolen mijne consideratien en advies uit te brengen, „omtrent het hiernevens gaand rapport en bijlagen, van den „heer gen.-majoor DANE, betrekkelijk de expeditie, tot het „vervoer van levensmiddelen, voor de citadel te Luik.

„Alvorens tot de behandeling van het rapport zelve over „te gaan, zal het welligt niet overbodig zijn, de aandacht „van U.E. te vestigen op eenige voorafgaande omstandig- „heden, die echter daarmede in een onmiddellijk verband „staan.

„Bij het aanvaarden van mijn tegenwoordig kommande- „ment, ben ik dadelijk werkzaam geweest in de behoefte „van de citadel te Luik tijdig te doen voorzien; reeds op „26 September ll. bevond zich het convooi levensmiddelen

„beschikbaar te Tongeren, doch werd uithoofde van den „spoedig opgekomen marsch der troepen van de 1^e divisie „infanterie, op den 27ⁿ van daar naar Maastricht terugge- „zonden. De ter dier gelegenheid ontvangen kennisgeving „van Z. E. den heere luit.-generaal CORT HEYLIIGERS is „hierbij gevoegd, sub N^o. 1.

„Ik vond mij alzoo verplicht, op andere maatregelen be- „dacht te zijn, en in de eerste plaats rijpelijk te overwegen, „aan wie eene expeditie, waarvan het allezins belangrijk „behoud der Citadel afhing, het voegzaamst konde worden „opgedragen.

„Mijne keuze kon zich alleen bepalen, tot den heer gen.- „majoor DAINE, den kol. plaats. kommandant BRADE, dan „wel den luit.-kol. VAN DUYNEN, kommanderende de 14^e af- „deeling inf.; veronderstellende in hen die ondervinding en „onwankelbaarheid van karakter, welke tot eene onderne- „ming als deze, gebiedend wordt vereischt. De verheven „rang, door eerstgenoemde bekleed, en voornamelijk de „waarde, welke hij aan een zoodanig bewijs van vertrouwen „hechte, hebben mij, na een breedvoerig onderhoud, doen „besluiten, zijn aanbod, tot het volbrengen dezer expeditie, „niet af te wijzen.

„Na deze consideratien op den voorgrond te hebben ge- „steld, zal ik alsnu U. E. mijne denkwijze mededeelen, over „die punten, voorkomende in het rapport van den heer „gen.-majoor DAINE, waaromtrent, blijkens Hare reeds aan- „gehaalde depêche, verschillende bedenkingen zijn ontstaan.

„1^o. Volgens de door mij ingewonnen informatien, was „het escorte genoegzaam berekend, om, gecombineerd met „een gedeelte der bezetting van de Citadel, met vrucht „eene aanval op de faubourg St. Walburge te doen; mij „wijders refererende aan de order sub N^o. 2 ^(a), waaromtrent „echter te bemerken valt: Dat 's avonds vóór het vertrek, „de generaal DAINE mij verzocht heeft, dat een detachement „van 1 officier en 40 mineurs en sappeurs, van de noodige „gereedschappen voorzien, aan het escorte werd toegevoegd,

(a) In de *Bijlagen* onder No. 114 opgenomen.

„hetgeen dadelijk is bewilligd, met aanbod tevens, van „zoodanige meerdere versterking, als hij noodig zoude „achten; voorts, dat indien het convooi verplicht wierd, „terug te trekken, de Generaal een ordonnance aan mij „zoude zenden, en alsdan een half bataillon zoude worden „gedirigeerd langs de binnenwegen, op de bevolen positie, „tusschen Tongeren en het dorp Frère; ook is in plaats „van één escadron, gelijk de order vermeldt, dadelijk be- „schikt geworden over de drie escadrons kurassiers te „Tongeren, terwijl het escadron der afd. kurassiers N^o. 2, „hetwelk, na afgelost te zijn, herwaarts moest terugkeeren, „in afwachting van den uitslag der expeditie, te Tongeren „is verbleven.

„2^o. Het geopperd bezwaar omtrent het gebrek aan „trekpaarden vereischt eenige toelichting.

„Tot dat einde is tijdig eene requisitie aan den Distrikts- „kommissaris alhier gedaan, en stellig daarbij gelast, dat „de vereischte bespanningen ten vier ure des namiddags „zich ter aangewezen plaatse moesten bevinden, waaraan „evenwel niet is voldaan. Alstoen hebben de heer intendant „DE RAS en de Plaatselijke Kommissaris alle mogelijke „middelen in het werk gesteld om de paarden te verkrijgen, „en dit alles vruchteloos blijvende, ben ik verplicht ge- „weest, mij 's nachts ten twaalf ure ten huize van den „heer Gouverneur te begeven, ten einde in 's Konings „dienst zonder uitstel te doen voorzien. Zulks heeft aan- „leiding tot eene vrij hevige woordenwisseling gegeven, „doch zijn de paarden alstoen verstrekt, behalve echter de „bespanning van ééne kar, met meel beladen, welk eerst „des morgens ten vier ure, onder geleide van een sergeant „en eenige manschappen, het convooi is gevolgd.

„3^o. De kapitein UMBGROVE, adjudant van den generaal „DAINE, heeft zich den 29^{en} September naar Tongeren be- „geven, tot het requireren van eenige karren en paarden, „om het convooi te volgen, en, zoo noodig, bij het door- „trekken van de faubourg St. Walburge de zwaar beladen „karren te verligten.

„Zoodra ik te dier zake, van gemelden Generaal, het

„berigt N^o. 3 ontving, heb ik den heer Gouverneur ver-
 „zocht, het stedelijk bestuur aldaar, ten ernstigste te
 „gelasten, zonder het minste verwijl, het noodige beschik-
 „baar te stellen, blijkens afschrift sub N^o. 4.

„Welke bezwaren men evenwel moge inbrengen, hetzij
 „over de slechte bespanning, dan wel over de zwaarte der
 „wagens, bewijst het rapport van den generaal DAINÉ, het
 „convooi 's middags 12 ure, het dorp Rocour had bereikt.

„4^o. De mogelijkheid, dat het convooi door overmagt belet
 „zoude worden, zijne bestemming te bereiken, is bij het
 „5^e punt mijner order voorzien; hetgeen in zoodanig geval
 „wordt bevolen, zal U. E. overtuigen, ik volkomen in Haar
 „gevoelen deel.

„5^o. Het in onderhandeling treden met den graaf De
 „BERLAYMONT, heb ik ten hoogste afgekeurd, daar de pleg-
 „tigste verklaring van de zijde der muitelingen, zelfs geen
 „schijn van vertrouwen kan, noch behoort in te boezemen;
 „ook wordt daarvan in mijn order volstrekt geen gewag
 „gemaakt.

„6^o. De majoor BEKIUS, welke de infanterie kommandeerde,
 „heeft bevestigd, dat het escorte, gelijk in het rapport van
 „den generaal DAINÉ voorkomt, gedurende den terugtogt,
 „op een kleinen afstand van het dorp Frère, door gewe-
 „schoten uit de dorpen, vooral die op den regterflank gele-
 „gen, verontrust is geworden.

„7^o. Diezelfde Hoofdofficier, gehoord hebbende omtrent de
 „wanorde, welke bij de infanterie is ontstaan, heeft mij
 „woordelijk verklaard: — Dat op het oogenblik hij met
 „het regter halfbataillon den ingang van de faubourg St.
 „Walburge bereikte, een sterk geweervuur, zoo uit de huizen
 „als tuinen, op de troep werd gerigt, waarop de regter-
 „vleugel van dit halfbataillon terugtrok, terwijl het overige
 „zich gedeeltelijk met het wegvoeren van het veroverde
 „geschut bezig hield. Het geweervuur heviger wordende,
 „vond men zich genoodzaakt, op het buiten de faubourg in
 „reserve staande linkerhalf bataillon te repliëren. —

„8^o. U. E. verlangt wijders te vernemen, in hoeverre
 „de generaal DAINÉ, naar mijn gevoelen, *al* dan *niet*

„kan geacht worden aan zijne missie te hebben voldaan.

„Het lijkt geen twijfel, dat indien de door mij gegeven „order letterlijk was opgevolgd, het convooi nimmer in „handen der muitelingen zoude zijn geraakt. Doch hierbij „moet ik mij bepalen, daar de heer generaal DAINÉ in zijn „berigt stellig verklaart, er geene mogelijkheid bestond, de „magt der insurgenten te doen wijken, hetgeen alleen door „een bevoegde ooggetuige kan worden bevestigd of weder- „legd. Om deze reden moet ik mij ook onthouden, eenige „melding te maken, nopens het gedrag der officieren, die „het convooi hebben vergezeld, waaromtrent echter niets „ongunstigs bij mij is bekend.

„Ten bewijze eindelijk, dat van mijne zijde in alles zoo „veel mogelijk was voorzien, strekt de brief sub No. 5, ge- „schreven met inzicht, om bestaande oneenigheden tusschen „de heeren gen.-majoors DAINÉ en VAN BOECOP bij die „gelegenheid een einde te doen nemen, welken brief ik „aan eerstgenoemde, eenige oogenblikken vóór zijn vertrek „heb ter hand gesteld.”

HOOFDSTUK XIII.

Maastricht in staat van Oorlog, daarna in staat van Beleg verklaard: 1—4 October 1830.

GEMIS AAN GOEDE BEPALINGEN OVER DEN BELEGSTAAT. — VERSCHIL TUSSEN OORLOG- EN BELEGSTAAT. — DE AANLEIDING TOT STRENGERE MAATREGELEN.

Voor generaal DIBBETS moest de jammerlijke afloop der DAINÉ-expeditie eene te grooter teleurstelling zijn, omdat de indruk ervan te Maastricht onder de tot opstand gezinde burgerij en militairen buitengewoon was; al zijne geestkracht werd nu vereischt om de bevolking in toom te houden.

Een der oorzaken, dat de revolutie zich zoo gemakkelijk had ontwikkeld, lag in het weinig bestemde van het samenstel der bepalingen, die de verhouding tusschen het militair gezag en de burgerlijke autoriteiten regelden. Er bestond eene Fransche wet van 1791, een keizerlijk Napoleontisch decreet van 1811 en eene instructie van 1815 over deze aangelegenheid; maar men achtte de bepalingen deels niet voor Nederland van toepassing, deels waren ze in vergetelheid geraakt. Ook nadat de illusie over het zich bevinden onzer militairen onder broeders en vrienden, moest verdwenen zijn, ging er van *Oorlog* eene aanschrijving uit, die aan het burgerlijk gezag nog altijd het laatste woord liet¹³. Eerst toen het oproer langer dan drie weken aan den gang was geweest en er diens-tengevolge voor het militair gezag nog maar in weinige Zuid-Nederlandsche plaatsen gelegenheid bestond tot zelfstandig optreden, verscheen:

„In aanmerking nemende, dat in onderscheidene vestingen „van de Zuidelijke provinciën van het koninkrijk aan de „burgerlijke magt de kracht ontbreekt, om de bedrijven van „kwaadwilligen te beteugelen;

„Wijders in aanmerking nemende, dat eene der opgemelde „vestingen met openbaar geweld is aangevallen, welke „aanval echter door de dapperheid der Nederlandsche troepen „is verijdeld geworden”

een koninklijk besluit van 23 September 1830 No. 48, dat de bevelvoerende officieren in *vestingen* (dus nog slechts dáár, b.v. niet in open plaatsen en op het platteland) machtigde: „de vesting te verklaren *in staat van oorlog* of *in staat van beleg*, naar mate zulks door hen noodig zal worden bevonden”.

De eerste staat legde de vesting onder geringer dwang dan de tweede; in beide gevallen kreeg de opperbevelhebber het hoogste gezag en werd hij geroepen tot het instellen „eener temporaire krijgsraad”, en andere orde handhavende voorzieningen, die nader werden aangewezen in eene door *Oorlog* d.d. 24 September 1830 vastgestelde instructie.

Reeds een week te voren liep te Maastricht het gerucht over hetgeen de stad boven het hoofd hing. „On disait hier”, werd althans d.d. 11 September uit de vesting aan de Luiksche *Courier*

geschreven, „que Maestricht sera incessamment déclaré en état de siège. Nous ne croyons pas à cette nouvelle, car nous ne savons à quoi servirait une mesure aussi violente dans une ville où tout est tranquille et qui n'a rien à craindre de l'intérieur.” Zoo'n zoete gemeente! — Met het bericht der mislukking van de DAINE-expeditie was de toepassing van genoemd koninklijk besluit nog slechts eene quaestie van eenige uren. „In den loop van dezen morgen,” rapporteerde de opperbevelhebber d.d. 1 October aan *Oorlog*, „zal ik met de heeren Gouverneur en Burgemeester dezer stad confereren, en mijn voornemen bekend maken, om in den tegenwoordigen staat van zaken: 1^o van de zeven poorten *drie* te sluiten; 2^o wellicht nog heden dan wel morgen de stad in staat van oorlog te stellen; 3^o indien de opstand zich verder uitbreidt en meerder Maastricht mogt naderen, gelijk Tongeren en omstreken, alsdan de vesting in staat van beleg te verklaren.” Tegelijkertijd noodigde DIBBETS den Gouverneur uit om met den burgemeester in den ochtend tegen 9 uur gezamenlijk eene vergadering te houden, hetzij ten huize van den generaal, hetzij in het gouvernementshotel ¹²⁴.

Het resultaat was, dat nog denzelfden dag de *staat van oorlog* werd afgekondigd; een *raad van defensie* zou voortaan den opperbevelhebber ter zijde staan ¹²⁵. Een *temporairen krijgsraad* werd mede het leven gegeven, d.w.z. eene tijdelijke rechtbank, die ook de burgers voor zich trok en negen jaren lang is werkzaam geweest, maar met groote eerlijkheid en zonder overdreven gestrengheid. Aan het gemeentebestuur richtte DIBBETS een schrijven over het toezicht op vreemdelingen, daarbij het vertrouwen uitdrukkende steeds op krachtdadige medewerking te mogen rekenen in de moeilijke tijden, die men nu tegemoet ging ¹²⁶.

Den volgenden dag, den 2^a, had de installatie van den raad van defensie en van den krijgsraad plaats; alleen de opperbevelhebber met zijne organen zouden nu het hoogste woord hebben; voor het belangrijke, maar mede tot gisting opwekkende Maastrichtsche dagblad *L'Éclaireur* was nu ook geene vrijheid meer; het werd een nederdrukkend zwijgen opgelegd, weldra door vrijwillige begraving gevolgd.

Op het bericht van de bevolen voorzieningen, antwoordde *Oorlog*

den 5ⁿ: „dat alle maatregelen door U genomen, mijne bijzondere goedkeuring wegdragen, speciaal die omtrent de uitgave van den *Eclairreur*, het samenstellen van den raad van defensie en van den temporairen krijgsraad”.

Intusschen was de gisting binnen de vesting steeds toegenomen. Onverwijld ontbood de opperbevelhebber, gelijk we nog in het volgende hoofdstuk zullen zien, de dragonders uit Roermond terug en nam hij den 3ⁿ October den belangrijken maatregel om te verbieden, dat zonder zijne toestemming de schutterij onder de wapens zou komen. Maar vooral ook had de opperbevelhebber te duchten het voortwoekeren van den kanker der desertie, die aan het garnizoen knaagde. Toen hij dan ook bij proclamatie van den 3ⁿ, aan de troepen van den 4ⁿ af, veldvivres, d.w.z. het oorlogsrantsoen, toestond „uit aanmerking van de menigvuldige werkzaamheden en moeilijke diensten”, bracht DIBBETS wel bij dagorder de bezetting lof toe wegens haar „voorbeeldig gedrag”¹²⁷; maar tegelijkertijd, ten einde met meer kracht te kunnen optreden tegen de vele pogingen om de militairen tot ontrouw over te halen, zag hij zich verplicht den oorlogstaat bij proclamatie van den 4ⁿ te vervangen door den staat van beleg, uit overweging: „dat de genomen maatregel ontoereikend is, om naar vereischte te kunnen voldoen aan alle die pligten, welke in het tegenwoordig moeilijk tijdsgerigt op Ons rusten, en voor welke voldoening Wij persoonlijk verantwoordelijk zijn gesteld”¹²⁸. Zoo was het nu reeds tot die *strengere maatregelen* gekomen, waarvan DIBBETS gewag maakte aan het slot van zijn op de vorige bladzijde aangehaald schrijven d.d. 1 October aan het Gemeentebestuur, toen hij het vertrouwen uitsprak, dat hij buiten de noodzakelijkheid ervan zou worden gehouden, dank „de krachtadige medewerking der burgerlijke magten, tot behoud van rust en vrede, binnen deze muren, en tot daarstelling van al hetgeen de tijdsomstandigheden mogten gebiedten”. Den 4ⁿ October werden ook de reeds vermelde voorzorgen tegen vreemdelingen verscherpt. „Ik stel U verantwoordelijk Mijne Heeren”, luidde het bij de opdracht tot afkondiging, „voor de goede en onvertraagde uitvoering van dit besluit, waaraan ik, in het belang van openbare rust en zekerheid, hoogen prijs hecht.”

Aan prins FREDERIK de noodzakelijkheid van den belegstaat betoogende, vestigde de opperbevelhebber er mede de aandacht op, dat het d.d. 26 September te Brussel gevormde *Gouvernement Provisoire* ook aan de ambtenaren in Limburg bevelen was gaan geven¹³⁰. Trouwens denzelfden 4ⁿ October, dat DIBBETS zijn belangrijk besluit nam, had het Brusselsch bewind een congres bijeengeroepen, onder afkondiging van België als zelfstandigen staat: „Les provinces belges, violemment détachés de la Hollande, constitueront un état indépendant”. En gansch Limburg werd mede tot die Belgische provinciën gerekend.

Door de tijdige afkondiging van den belegstaat is Maastricht in die dagen voor het vaderland behouden. Op ongeveer dezelfde hoogte in het westen des lands waagde de opperbevelhebber van eene nog gewichtiger vesting, *Antwerpen* toch, niet verder te gaan dan tot de verklaring des oorlogsstaats, hetgeen mijn vader, die dat alles aanzag, met volkomen rechtmatige bitterheid deed schrijven: „zoo de militaire maatregelen die van eenen CARNOT of van eenen DIBBETS te Maastricht waren geweest, Antwerpen ware niet gevallen”¹³¹. Om echter ook buiten Maastricht het gezag in Limburg te handhaven, daarvoor ontbrak de noodige troepenmacht, gelijk wij in het vervolg van dit verhaal zullen lezen.

HOOFDSTUK XIV.

De provincie Limburg in opstand: 2—8 October 1830.

ROERMOND. — SITTARD. — HEERLEN. — HET DISTRICT HASSELT MET TONGEREN. — DE DISTRICTSCOMMISSARIS C. E. M. RUYLS. — DE ZUID-WILLEMSVAART. — VERSTERKING TE MAASTRICHT ONDER GENERAAL EVERTS. — MAJoor BUNO NAAR ROERMOND. — RITMEESTER DE GROOTE NAAR MAASEYCK. — BESLUIT VAN GEDEPUTEERDEN IN HET BELANG DER ZUID-WILLEMSVAART. GENERAAL BRUCE TE VENLO.

Wij zullen ons uit het aangeteekende op blz. 51—52 herinneren, dat troepen naar *Roermond* waren gezonden. De geest des

opstands zich steeds krachtiger toonende, achtte de opperbevelhebber het voorzichtiger voor het behoud van zijn gezag op de hoofdplaats, dat de dragonders hier medewerkten voor de verdediging der sterkte. „Het detachement te Roermond, gecommandeerd door den ritmeester ALDERWERELT, heb ik geraden geacht te doen terugkeeren”, rapporteerde hij d.d. 2 October aan *Oorlog*, „uit hoofde te *Sittard* en te *Heerlen* blijken van opstand zijn gegeven.” Den volgenden dag verzocht de gouverneur den opperbevelhebber om hem „zoodra mogelijk wel te willen laten weten of het garnizoen van *Roermond* aldaar nog aanwezig is, en in geval hetzelfde uit de stad moest trekken, wanneer zulks geschied is.” DIBBETS antwoordde, dat hij zich, wegens de in de vesting dreigende omstandigheden, verplicht had gezien de dragonders te doen terugkomen. Dan kon, gaf de gouverneur andermaal bescheid, door verdeeling der ambtenaren de inning der belastingen nog wel verzekerd blijven, indien slechts op requisitie van hem, gouverneur, of van den districtscommissaris te Roermond, hulp van de troepen ware te verkrijgen tot het uitzenden van patrouilles. De opperbevelhebber keurde dit goed, mits de verzoeken om patrouilles aan hem werden gericht ¹¹².

Ook zorg voor de westelijk van de vesting gelegen streken omvatte het voorstel van den gouverneur in zijn schrijven d.d. 3 October.

Vooreerst geheel de lijn Maastricht—Bilsen—Hasselt, wegens „het belang en de, zoo het schijnt, bestaande mogelijkheid om 's Konings gezag en het inkomen der openbare belastingen welligt nog voor eenigen tijd, ook in het noordelijk gedeelte der provincie te handhaven, ten gevolge van den rustigen geest der inwoners van *Hasselt* en *Tongeren*, zelfs van *St. Truyen*”. De gouverneur wenschte dit doel te bereiken „door de beide eerstgenoemde steden, of althans *Hasselt* met *Beerlingen* en de linie van kommunikatie tusschen *Maastricht* en *Hasselt* over *Bilsen* op eene minzame wijze door brigades Maréchaussée te doen bezetten, welke uit andere meer zuidelijk gelegen oorden, zooals *St. Truyen*, *Borgloon* enz. zamen getrokken worden”. — Waar echter de opperbevelhebber reeds door gebrek aan troepen zich verplicht zag, Roermond te doen ontruimen, kon hij aan dit deel des voorstels van den gouverneur niet denken, zoodat

Hasselt weldra in de revolutie was medegesleept. Deze overgang naar het Belgisch gezag ging echter geheel rustig toe, precies dus alsof men zich in vrede en onder broeders bevond. Voor het district Hasselt resideerde als Nederlandsch vertegenwoordiger de commissaris C. E. M. Ruys. In deze dagen kwam hem zekere PITEURS, namens het Brusselsch bewind, gelasten om de administratie over te geven. De heer Ruys wist niet beter te doen dan dadelijk te gehoorzamen en alzoo werd het zaakje overgedaan, „ja zelfs”, schreef DIBBETS later nog aan prins FREDERIK, namelijk in een brief van 26 Februari 1831, „op eene vriendschappelijke wijze overgegeven, zonder eenige de minste vertogen of tegenstand te doen, evenmin voorzieningen te nemen, van welken aard ook, of daarop indachtig te zijn, zoodat hij mede de oorzaak is, 's lands kas, bedragende ruim f 20.000, aldaar door den heer ROBINET, agent der Bank te Brussel, ook gereedelijk is overgegeven; beide deze ambtenaren hebben zich door dit hun gedrag in een zeer slecht daglicht gesteld.”

Eindelijk beoogde het schrijven van den gouverneur het belang van de *Zuid-Willemsvaart*. Dit in 1828 geopende kanaal loopt van Maastricht noordwaarts aan den linker Maasoever, zich daarvan steeds in westelijke richting verwijderende, op een kleinen afstand van het door de revolutie Belgisch geworden *Maaseyck*, welke plaats zich ongeveer halfweg Maastricht—Roermond bevindt. Op de hoogte, waar de vaart nog westelijker buigt, ligt aan het kanaal het dorp *Neeroeteren*, mede van belang als een punt in den gemeenschapsweg Hasselt—Maaseyck—Venlo. Daar gaat de vaart met eene scherpe bocht naar het op de hoogte van Roermond gelegen *Weert*, om vervolgens op 's-Hertogenbosch uit te loopen. Het lag in den aard der zaak, dat de muitelingen vroeg of laat zouden streven om dezen waterweg tusschen Maastricht en Holland onbruikbaar te maken, zoodat het zich mede aanbeval, dat te *Weert* en te *Maaseyck* troepen werden gelegd. De voorzorg klemde te meer, omdat het water van het kanaal bij Neeroeteren tot Eysden hooger dan het omliggende land stond; dat Eysden verwarre echter de lezer niet met het op blz. 52 genoemde dorp; de gelijknamige gemeente aan het Kanaal bevindt zich halfweg Maastricht—Maaseyck, volgende op Reckheim; even vóór dit Eysden ligt eene brug over de

Zuid-Willemsvaart. Op zichzelf genomen, was het alzoo geenszins irrationeel, dat de gouverneur voorstond vrij te houden: „den weg van Nijmegen naar Maastricht over Maaseyck, op den linker Maasoever, alsmede de scheepvaart op de Zuid-Willemsvaart, waarvan het water, van *Neeroeteren* tot *Eysden* hooger dan het omliggende land staande, tot groot nadeel van het laatste, zoude kunnen worden doorgelaten, ten gevolge van eene doorbraak, welke ieder kwaadwillige kan bewerken, zooals de ondervinding van het verleden jaar heeft bewezen”. Uit dien hoofde wilde hij de gemeenten aanschrijven voor de beveiliging van weg en vaart het noodige te verrichten „bijaldien de brigades *Maréchaussée* van *Maaseyck* en *Reckheim* werden versterkt of des noods door eenige *patrouilles* ondersteund”. Dienovereenkomstig deed de opperbevelhebber den kapitein der *maréchaussée* opdragen aan het verlangen van den gouverneur te voldoen ¹³³.

Had **DIBBETS** zich verplicht gezien de vesting te versterken met de dragonders van Roermond en op 's gouverneurs voorstellen tot behoud van de rust in de provincie slechts gedeeltelijk in te gaan, terzelfdertijd kreeg de opperbevelhebber eenige troepen, die hem wat meer vrijheid van beweging schenen te kunnen geven. Gelijk wij weten, had de tocht van **CORT HEYLIERS** in de richting van Leuven en Brussel tot niets anders dan tot schade en schande geleid. Den 3ⁿ October was hem door prins **FREDERIK** bevel gegeven, om den generaal **HENDRIK PETRUS EVERTS** naar Maastricht te doen vertrekken met drie bataljons van de 8^o afdeeling infanterie, de batterij van kapitein **BRADÉ** en het regiment dragonders N^o. 5. In den namiddag van den 5ⁿ kwamen deze troepen binnen de vesting ¹³⁴. Ware het echter maar eene versterking geweest, die in alle opzichten viel te vertrouwen. Met de infanterie ging dit wel, als grootendeels uit Noordelijken samengesteld, doch het 3^e bataljon veldartillerie liet te wenschen over en de dragonders, voornamelijk bestaande uit Luikenaren en Limburgers, stonden slechts gereed om uit den band te springen. Aan den Akenschen president **VON REIMANN** de komst dezer troepen berichtende, zoodat nu de vesting ongeveer eene bezetting van 8000 man telde, verheelde de opperbevelhebber uit dien hoofde zijne zorgen over den zich steeds uitbreidenden opstand niet ¹³⁵.

Roermond was ternauwernood door onze troepen ontruimd of de stad ging tot verklaarden opstand over, hetgeen den gouverneur bij schrijven van den 6ⁿ andermaal om militaire macht deed vragen, speciaal ook met het oog op de gevolgen, die de beweging voor de gansche provincie noordwaarts kon hebben. Denzelfden dag vertrok onder majoor BUNO eene macht van 250 man, dragonders en infanterie, derwaarts, „alwaar dezelve tot handhaving van orde en rust zal verblijven”, meldde DIBBETS den gouverneur ¹³⁶. Nu ook konden betere maatregelen genomen worden ter verzekering van de Zuid-Willemsvaart. Daartoe marcheerde den 7ⁿ een detachement van 100 dragonders onder ritmeester DE GROOTE naar *Maaseyck*, zoo „tot het verzekeren der gemeenschap met Roermond en ter dispositie te blijven voor het behoud der sluis te *Weert* en anderen, als voor de veiligheid van het kanaal”, lichtte DIBBETS den gouverneur bij brief van den 6ⁿ in ¹³⁷. Intusschen werden reeds door de muiters pogingen aangewend om het Kanaal te bederven. DIBBETS verzocht bij schrijven van den 8ⁿ den gouverneur om zoo spoedig mogelijk de veroorzaakte schade te doen herstellen, onder mededeeling, dat alsnog troepen zouden gezonden worden, indien zulks voor de veiligheid der vaart noodig mocht blijken ¹³⁸. Gedeputeerden namen dientengevolge een besluit, waarbij o. a. in beginsel werd aangenomen het benoemen eener speciale Kanaalcommissie, zoomede de indienststelling van nachtwachten in de streken, waar de dijken gevaar schenen te loopen ¹³⁹. „Je puis assurer à Votre Excellence”, schreef naar aanleiding dezer maatregelen den 8ⁿ DIBBETS aan VON REIMANN, „que des mesures ont été prises, pour garantir les digues du Canal (Zuid-Willemsvaart) de toute entreprise malveillante; je me plais à croire qu'elles seraient suffisantes; cependant on ne peut répondre de rien dans le temps que nous sommes. A juger l'avenir par le présent, il n'est guère propre à rassurer, surtout depuis la défection si manifeste dans l'armée. Je joins mes vœux à ceux de Votre Excellence, pour que tout s'arrange bientôt au mieux.” Dat alle voorzorgen te vergeefs zouden zijn, trad weldra aan den dag.

De noordelijk gelegen vesting *Venlo* bleek zich nog altijd kalm te houden. Daar fungeerde als bevelhebber de generaal

BRUCE, die in den avond van den 7ⁿ aan den provincialen commandant DAINE meldde, dat het er rustig was, in weerwil van de beroeringen te Roermond; hij verzocht echter tevens aanvulling van het garnizoen ^(a). Denzelfden 7ⁿ voldeed DIBBETS er aan, door de toezending van 'n 360 man onder kapitein VOET PANNEKOEK ¹⁴¹.

HOOFDSTUK XV.

Dibbets' derde mislukte poging om de Citadel van Luik te hulp te komen: 4—6 October 1830.

CORRESPONDENTIE VAN DIBBETS MET OORLOG: 1—3 OCTOBER. — DE FAMILIE BEHR. — DIBBETS' VOORSTEL AAN DE BERLAYMONT VAN 4 OCTOBER. — DE ARLONSCHGEVANGENEN. — TUSCHENKOMST VAN CHARLES DE BROUCKÈRE. — MISLUKKING DER ONDERHANDELINGEN: 6 OCTOBER.

DIBBETS had in zijn op blz. 69 vermelden brief van den 1ⁿ October niet slechts aan *Oorlog* mededeeling gedaan van de mislukking der DAINE-expeditie, doch tevens als volgt nadere bevelen gevraagd ten aanzien van de toekomst der Citadel van Luik: „Volgens het mij medegedeelde door twee vertrouwde personen, zijn nog vóórgisteren twee koebeesten binnen de Citadel gebragt, en veronderstel derhalve, dat de heer gen.-majoor VAN BOECOP uiterlijk tot den 3ⁿ of 4ⁿ dezer van levensmiddelen zal zijn voorzien. Er blijft, volgens mij, aan genoemden Generaal maar één middel overig om het zoo doenlijk een paar dagen langer te rekken, namelijk door de helft of een derde van het garnizoen zich eenen weg naar Maastricht te doen banen, doch men verzekert dat daartoe de mogelijkheid thans is weggenomen. In dezen zoo hagchelijken toestand van de bezetting der Citadel, en van mijne zijde alles hebbende aangewend, zoo

(a) Zie het belangrijk rapport in *Bijlagen* N^o. 140.

tot de gemeenschap, als het doen inbrengen van levensmiddelen, griefft het mij Uwer Excellenties bevelen te moeten vragen, omtrent hetgeen alsnu te doen staat."

Het schrijven was in allerijl door DIBBETS' adjudant, den kapitein VAN WINTERSHOVEN, naar 's-Gravenhage gebracht, met last aan hem, stond verder in den brief, om nopens de gesteldheid der zaken te Maastricht en de expeditie naar de Citadel in meer bijzonderheden te treden.

Het departement antwoordde bij brief van den 3^{en}, waarin, naar wij mede uit blz. 70 weten, leedwezen over het mislukken der expeditie betuigd werd. Hulde brengende aan des opperbevelhebbers zorgen, genomen in het belang der Citadel, verklaarde het antwoord, dat men zich niet in staat achtte nu verder ten deze bevelen te geven, zoodat *Oorlog* de aangelegenheid uitsluitend overliet aan DIBBETS' „doorzigt en kunde"; mocht het behoud der sterkte volstrekt onmogelijk blijken, dan hoopte men er, dat althans „de brave troepen voor 's Konings dienst mogen worden behouden" (a). — Aldus werd aan den opperbevelhebber, gelijk deze zelf prins FREDERIK berichtte, geheel vrijgelaten „om op de eene of andere wijze den braven generaal VAN BOËCOP en zijne onderhebbenden, uit hunnen zoo neteligen toestand te redden".

Aan het door *Oorlog* geopperd denkbeeld om, dank de met generaal EVERTS aangekomen versterking, alsnog te trachten de Citadel met geweld te ontzetten, kon onmogelijk gevolg worden gegeven wegens den staat van Limburg en de onbetrouwbaarheid van een deel der troepen; er scheen zich echter een ander middel aan te bieden.

Wij hadden in het leger een generaal-majoor BEHR, die ons trouw bleef, doch wiens drie zonen geduchte oproerkraaiers werden. De oudste, geboren te Maastricht, heette JACQUES en was industrieel te Luik, toen de revolutie uitbrak; de tweede, CHARLES, was officier bij de infanterie geweest en woonde als rentenier mede te Luik in die dagen; hij werd commandant van een der „legioenen", waarin, naar wij lazen, de Luiksche burgerwapening werd verdeeld; de derde was 'n L. C. BEHR,

(a) Zie den belangrijken brief in de *Bijlagen* onder N^o. 142.

die, gelijk op blz. 13 medegedeeld, zijne intree als officier bij het leger inwijdde met dadelijk naar de revolutie over te loopen; straks zullen wij hem opnieuw ontmoeten te Heerlen en Kerkrade, waar hij zóózeer onrust stookte, dat generaal DAINE, toen ons voor nog een paar weken getrouw, aan DIBBETS een detachement kurassiers verzocht om hem gevangen te nemen. „De familie BEHR”, schreef de opperbevelhebber naar aanleiding hiervan aan prins FREDERIK, „doet zich in de tegenwoordige omstandigheden bijzonder kennen”¹⁴³. Inzonderheid heeft de oudste, JACQUES, zich in de Belgische twisten onderscheiden, zoodat hij ter belooning hiervoor tot baron is verheven. Zijn ijveren om Maastricht tot de Zuidelijken te brengen, bleef weliswaar zonder succes, maar in de tot veel verdeeldheid aanleiding gevende vlaggenquaestie te Luik trad hij met vrucht op. Uit het op blz. 19 medegedeelde zal men zich herinneren, dat in die stad door de omwenteling de Luiksche kleuren waren aangenomen; bij het voortschrijden van de beweging werd dit provinciaal karakter een bedenkelijk voorbeeld voor de andere opgestane gewesten. Ten einde als nationale vlag de Brabantsche kleuren te doen aannemen, had het Voorloopig Bewind te Brussel in commissie gesteld den tot gouverneur benoemden DE SAUVAGE en den als generaal der provincie aangewezen CHARLES DE BROUCKÈRE. Sommigen te Luik wilden echter eerst tot de erkenning dezer autoriteiten overgaan, wanneer Maastricht voor de revolutie was gewonnen. Men geloofde toch, dat DE BERLAYMONT, destijds zoowel provinciaal gouverneur als provinciaal commandant en zeer bevriend met den te Maastricht invloedrijken graaf ÉMILE D'OULTREMONT, president der voormalige Luiksche Veiligheidscommissie, gemakkelijker zou slagen om de Limburgsche hoofdstad te doen overgaan dan wanneer DE BROUCKÈRE zich voor de vesting vertoonde. Aan deze verdeeldheid nu maakte JACQUES BEHR een einde, door dadelijk de erkenning bij zijne stadgenooten van het gezag te Brussel te bewerken. „Mieux vaut”, merkte hij op¹⁴⁴, „la quasi-certitude de constituer la Belgique indépendante sans Maestricht, ma ville natale, que la certitude d'un inévitable échec, si, pour avoir Maestricht, nous refusons d'adopter la cocarde brabançonne et le Gouvernement provisoire de Bruxelles.”

Een van zijne andere eeretitels was, dat hij als martelaar der revolutie een tijdlang door den opperbevelhebber van Maastricht gevangen is gehouden. Hoe dit eigenlijk toegegaan is, blijkt niet duidelijk. In de officieele berichten over de onderhandelingen tusschen DAINE en DE BERLAYMONT voor de doorlating van het konvooi lezen wij wel van officieren, die hun eerewoord verpandden voor de getrouwe nakoming der conventie (blz. 62), maar van gijzelaars wordt niet gesproken. Eerst in DE BERLAYMONT's schrijven aan DIBBETS zien wij medegedeeld (blz. 69), dat BEHR zichzelf als gijzelaar in onze handen stelde en dit wordt ook gezegd door BOSSCHA op blz. 480 der *Heldendaden*. In de *Courier de la Meuse* van 1 October leest men daarentegen: „Pendant qu'on parlementait hier à la citadelle, M. J. BEHR, qui était sur les lieux, a été saisi et conduit prisonnier à Maestricht.” DIBBETS berichtte in zijn rapport van 2 October aan *Oorlog*: „dat de heer JACQUES BEHR, oudste zoon van den Generaal-Majoor, zich als gijzelaar der muitelingen, alhier in verzekerde bewaring bevindt, zijnde hij gewapend geweest met een dolk en twee pistolen”. Eenigszins origineel stelden zich de Luikenaren voor deze gevangenhouding schadeloos. Zij legden namelijk de hand op een eenvoudigen professor aan de Luiksche universiteit, Mr. JOHANNES KINKER, waarna twee personen door DE BERLAYMONT naar Maastricht werden gezonden om over zijne uitwisseling tegen JACQUES BEHR te onderhandelen; zij waren begeleid door den adjudant van generaal VAN BOECOP, den kapitein PISUISSE ¹⁴⁶.

De onverwachte komst dezer commissie deed den opperbevelhebber, voorgelicht door PISUISSE over den nood, waarin de Citadel verkeerde, een licht opgaan. Het volgende belangrijke stuk stelde hij namelijk aan de heeren ter hand:

Nous, Général-Major, Commandant Supérieur de la forteresse de Maestricht et du 5^e Grand Commandement Militaire,

Déclarons par la présente:

„Le sieur JACQUES BEHR sera élargé aux conditions ci-après:

1° On fournira à la Citadelle en une fois, les vivres pour la consommation de *quinze jours*.

2° Monsieur le professeur KINKER, actuellement détenu à Liège, sera mis immédiatement en liberté.

3° Il sera produit une déclaration de Monsieur le Général-Major VAN BOËCOP, pour constater, qu'il a été satisfait en tous points à la teneur des articles 1 et 2.

Quartier-Général à Maastricht,
le 4 Octobre 1830.

Le Général-Major,
DIBBETS.

Hiermede liet de opperbevelhebber de commissie vertrekken; hij bracht haar tevens onder het oog, dat hij niet alleen eene aanzienlijke versterking wachtende was, gelijk de vesting inderdaad met de komst van generaal EVERTS kreeg, maar dat Luik ook een aanval van het Pruisische leger te vreezen had; verder herinnerde hij nog aan zijne diensten, in 1815 der stad bewezen, en dat hij nog veel tot haar welzijn en rust zou kunnen bijdragen. DIBBETS hield zich overtuigd, schreef hij prins FREDERIK, dat een en ander „den verwachten indruk op hen zal hebben teweeg gebragt” ¹⁴⁶. Dat zou misschien ook wel hebben plaats gevonden, ware er niet ook nu eene ongelukkige omstandigheid tusschenbeiden gekomen.

Te Arlon, provincie Luxemburg, lag het reserve-bataljon der 12^e afdeeling infanterie. Tengevolge van den opstand, die evenzeer daar was uitgebroken, moest de troep aftrekken. Te *Neuf-château* nachtkwartier nemende, had men dien ontwapend en de officieren gevankelijk naar Luik gebracht, waar ze in het academiegebouw onder dak gebracht werden. DIBBETS kreeg hiervan den 6ⁿ October bericht, dus nadat de Luiksche commissie met zijn voorstel Maastricht had verlaten. „Zij betuigen”, berichtte de opperbevelhebber over deze gevangenen aan prins FREDERIK bij brief van 6 October, „eene goede behandeling te ondervinden, doch het lot hunner te Arlon achtergelaten vrouwen en kinderen, zonder geldmiddelen, vereischt eene spoedige voorziening, waarmede de heer Gouverneur van Luxemburg zich zoude kunnen belasten. Ik neem de vrijheid hen in de welwillende zorg van U. K. H. aan te bevelen.” ¹⁴⁷

Deze nieuwe gewelddaad verzwakte natuurlijk DIBBETS' vor-

deringen ten behoeve der Citadel, aangezien hij nu tevens voor de loslating der Arlonsche gevangenen diende te zorgen.

De gang der zich verder ontwikkelende onderhandelingen blijkt niet in allen deele; het volgende treedt echter aan den dag.

De persoon, die zich onder deze omstandigheden de Nederlandsche belangen tot zekere mate aantrok, was de reeds genoemde, maar nog destijds niet als revolutionnair op den voorgrond getreden CHARLES DE BROUCKÈRE, een vriend van JACQUES BEHR, woonachtig onder Maastricht en lid der 2^e Kamer van de Staten-Generaal. Tijdens het uitbreken der omwenteling bevond hij zich te 's-Gravenhage. Als een der voornamste hoofden van de oppositie tegen het onverstandig regeeringsbeleid van koning WILLEM I, waagde hij zich, na zijn vertrek uit Holland, niet meer in Maastricht, waar zijn gezin was, omdat men, volgens hem, lasterpraatjes verbreidde over zijne plannen en hij allerlei bedreigingen ontving. Alzoo zich naar Luik begevende, ontving hij daar van DIBBETS eene uitnoodiging om naar Maastricht te komen, ten einde zijne tusschenkomst te verleen en voor de zorgen der Luiksche gevangenen en de oplossing der BEHR-quaestie; het zou de eenigste keer zijn, gedurende de Belgische oneenigheden, dat DIBBETS zich met de familie DE BROUCKÈRE verstond. CHARLES gaf dadelijk aan de uitnoodiging gevolg. De opperbevelhebber stelde hem toen eene nieuwe overeenkomst ter hand, waarvan het hoofdpunt was, *dat de Citadel zou worden ontruimd*. Alle waarborgen waren gestipuleerd, dat de bezetting vrij met wapenen en al naar Maastricht kon gaan. De Citadel, de Chartreuse, de geschutgieterij, kleedingmagazijnen, kortom alle militaire gebouwen, zouden, zonder bezetting door een der partijen afgesloten en tot nader bewaakt worden. Loslating der gevangenen over en weer werd mede als voorwaarde opgenomen. Met dit stuk ging DE BROUCKÈRE naar Luik terug ^(a). In den ochtend van den 6ⁿ ten 9 ure werd hij tot DE BERLAYMONT toegelaten; eenige opening over den aard der voorstellen werd den graaf gedaan, zonder echter het ontwerp te laten zien; DE BROUCKÈRE verzocht toch, bevorens in nadere bijzonderheden te treden,

(a) Zie het belangrijke ontwerp in de *Bijlagen* onder N^o. 148.

het ontwerp met generaal VAN BOECOP te mogen bespreken. De BERLAYMONT weigerde, tenzij eerst stelliger de mededeelingen van den Maastrichtschen opperbevelhebber werden vernomen. De BROUCKÈRE gaf te kennen, dat des generaals bedoeling was bloedvergieten te voorkomen, terwijl hij zich verplicht zou zien geweld te gebruiken, indien men toonde niet tot eene overeenkomst te willen geraken. Dat DIBBETS daartoe de machtiging van *Oorlog* had, weten wij uit het op blz. 87 aangehaald en onder N°. 142 der *Bijlagen* wedergegeven schrijven; DIBBETS had DE BROUCKÈRE daarmee niet onbekend gelaten. Maar juist deed de onderhandelaar zich hierover hooren, of ziedaar alles viel ten bodem door de aanmelding van parlementairs uit de Citadel. . . .

Het waren nu de nieuwe bezoekers, die in de eerste plaats gehoor kregen, zoodat DE BROUCKÈRE voorloopig kon heengaan. Daarna vernam deze, dat eene capitulatie voor de overgave van de Citadel was ondertekend, zoodat voor DE BROUCKÈRE nu niets meer te doen viel. Nog dien voormiddag van den 6^{en} berichtte hij den opperbevelhebber de mislukking van zijn pogen; hij deelde tevens mede, van zich het lot der Arlonsche gevangenen te hebben aangetrokken; verzocht aan zijn gezin te doen weten, dat hij behouden te Luik was aangekomen; riep eindelijk DIBBETS' welwillendheid in voor den gevangen vriend BEHR en hiervoor wel zoo noodig des nachts een koerier te zenden; *car par le tems qui court on ne dispose pas du lendemain*, eindigde beteekenisvol dit belangrijk en sympathiek schrijven ¹⁴⁰. Nog in den namiddag werd door DE BERLAYMONT een voorstel aan DIBBETS gezonden om BEHR tegen de Arlonsche gevangenen uit te wisselen. DE BROUCKÈRE gaf den bronger van dat stuk een brief aan den opperbevelhebber mede, waarin bericht werd, dat door zijn toedoen 800 francs aan de vier te Arlon achtergelaten gezinnen waren gezonden en hij vermoedelijk den volgenden ochtend vroeg Luik zou verlaten ¹⁴⁰. Het was het laatste vriendschappelijk woord. Naar Brussel ging de reis om van nu af mede in de omwenteling op te gaan. DIBBETS' taak ten behoeve van de Citadel liep tevens hiermede af; wat daar geschied was, zullen wij in het volgende hoofdstuk zien.

HOOFDSTUK XVI.

De capitulatie der Citadel van Luik: 6 October 1830.

MUITERIJ IN DE CITADEL. — DE „CONVENTIE” VAN DEN 6ⁿ. — DE UITTOCHT. — VREUGDE TE LUIK. — EEN WOORD VAN GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP. — NADERE ONDERHANDelingen TUSSEN DIBBETS EN DE BERLAYMONT OVER DE UITWISSELING DER GEVANGENEN. — HUNNE UITWISSELING D.D. 9. — HET EINDE DER LUIKSCHEN OMWENTELINGSGESCHIEDENIS.

Na de mislukking der DAINE-expeditie had VAN BOECOP op den 2ⁿ October „met goed gevolg” een uitval gedaan, deelt BOSSCHA mede, om zich met geweld van levensmiddelen te voorzien; dooden en gekwetsten waren, volgens de Luiksche *Courier*, daarbij gevallen ¹⁴¹. Den volgenden dag maakte de bevelhebber opnieuw beschikkingen tot een algemeenen uitval ter bekoming van leeftocht. Nu moest hij het echter aanhooren, dat tot onder zijne officieren het verzet was uitgebroken. De soldaten der 11^e afdeeling, heette het, zouden niet meer de Nederlandsche zijde houden en zeker op die der tot deze behoorende 13^e afdeeling vuren. Tot de voornaamste belhamels van deze munterij behoorde de majoor L'OLIVIER, die nog in den nacht van den 5ⁿ op den 6ⁿ het garnizoen tot opstand trachtte te bewegen. VAN BOECOP verklaarde zich toen bereid, al de Zuid-Nederlandsche soldaten met groot verlof te doen vertrekken, maar ook dit plan stuitte af op den weerstand van ontrouwe officieren en hunne soldaten; zoo althans leest men op blz. 482—483 der *Heldendaden*, zonder dat er verklaard wordt, waarom men zich daartegen verzette en wat de oorzaak was, dat men zulk een verzet niet kon breken.

In ieder geval zag de bevelhebber geene kans zichzelf langer te helpen en onbekend er mede, dat juist DE BROUCKÈRE voor generaal DIBBETS zich met onderhandelingen ten behoeve der Citadel onledig hield, deed hij, naar wij lazen, op denzelfden 6ⁿ October, besprekingen tot overgave der sterkte openen. Zij

leidden dien dag tot eene overeenkomst, bestaande uit elf artikelen, welke men eene *conventie* heette; het stuk hield het volgende in ¹⁶². Het garnizoen kon de Citadel verlaten „avec armes et bagages” en zich over den grooten weg via Tongeren naar Maastricht begeven; VAN BOECOP stond er met zijn eerewoord voor in, dat geene gewelddaden zouden gepleegd worden (art. 1). De bevelhebber zou de sterkte in handen laten van den majoor L'OLIVIER, behoorende tot de muitende 11^e afdeeling. De man, die zijn bevelhebber in de eerste plaats ontrouw was geworden, stond er ook al met zijn eerewoord voor in: „à conserver et commander le fort au nom et pour le roi des Pays Bas pendant les dix jours, que cette conservation est obligatoire (art. 2). Achter bleef al het oorlogsmaterieel, behalve drie veldstukken (art. 3). Alle tot het garnizoen behoorende Belgen zouden op de Citadel blijven, „ceux d'entre eux qui croient de leur honneur de devoir suivre jusqu'à Maastricht, pourront le faire” (art. 4). Slechts twee officieren — eere zij hun naam! — hielden zich aan hun eed, namelijk de majoor DE VILLERS en de plaatselijke commandant van Luik, de luitenant-kolonel, ridder J. V. PESTIAUX ¹⁶³. In de bij art. 2 bedoelde tien dagen mocht de Citadel niet versterkt worden (art. 5). Acht rijtuiggen zouden voor het transport der officieren verstrekt worden „par la ville en payant” (art. 6). Vier Hollandsche officieren mochten in de sterkte blijven om de vrouwen en kinderen der militairen met scheepsgelegenheid naar Maastricht te begeleiden (art. 7). Zieken en gewonden zouden eerst na herstel teruggezonden worden (art. 8). „En échange de tous les prisonniers de guerre qui sont à la Citadelle ainsi que les chevaux”, zouden de door de muitelingen nog altijd in bewaring gehouden gevangenen van de op blz. 33 medegedeelde schitterende verovering van *La Chartreuse* naar de Citadel kunnen gaan en vandaar naar Maastricht vertrekken (art. 9). Eene escorte van Luiksche notabelen zoude onze troepen en de bagage begeleiden: „jusqu'au dehors de la limite des derniers avant-postes de la garde urbaine” (art. 10). Twee uren na de levering der transportmiddelen behoorde de conventie tot uitvoering te komen (art. 11).

Reeds in den namiddag van dien 6^{en} October verscheen VAN BOECOP's adjudant, de kapitein SUTHERLAND, te Maastricht, met

de mededeeling, dat de Citadel had gecapituleerd, dat de bezetting haar eervol zou verlaten, den nacht van den 6ⁿ op den 7ⁿ te Tongeren verbleef en den 7ⁿ te Maastricht kwam. DIBBETS haastte zich deze treurige tijding aan prins FREDERIK te rapporteeren ¹⁶⁴.

Dadelijk na de onderteekening van de conventie had DE BERLAYMONT eene proclamatie uitgevaardigd, waarin hij ten dringendste de ingezetenen verzocht onze militairen nu rustig te laten aftrekken; de edele gevoelens der Luiksche bevolking, luidde het met de gebruikelijke bombast, stonden hem er voor in, dat den troep geen leed zou geschieden ¹⁶⁵. De vlek, die deze zelfde bevolking pas eene week te voren op 's mans bezoedeld eerewoord had geworpen, was al spoedig, naar het scheen, vergeten. De *Courier de la Meuse*, de conventie opnemende, zette in een onderschrift uiteen, dat men den ganschen dag aan het onderhandelen was geweest; dat alle voorzorgen genomen waren om den toevoer van levensmiddelen af te snijden; maar dat overigens de stad voortdurend aan het gevaar van een bombardement was blootgesteld, zoodat het legioenenhoofd in Rade verstandig had gedaan de conventie te sluiten, waarbij aan de bezetting een eervolle aftocht werd toegezegd ¹⁶⁶.

Des namiddags ten 2 ure van den 6ⁿ October, verliet generaal VAN BOECOP aan het hoofd van 900 man, zoo officieren als soldaten, de Citadel. De burgerwacht, ten getale van 5000 hoofden, stond onder de wapenen en vormde over de gansche uitgestrektheid der voorstad St. Walburge eene dubbele rij, waartusschen de onzen heentrokken... MISPELBLOM gaf in deel II blz. 266 van zijn roman, eene phantastische beschrijving van dezen uittocht.

Nauw had de bezetting de stad achter den rug, of in Luik begonnen twee militaire muziekkorpsen onder het algemeen gejubel een volkslied te spelen en drong het publiek naar de Citadel, in welker nabijheid men zich nu veilig kon bewegen. Op *La Chartreuse* gaf het kanon saluten, de klokken luidden hare vroolijkste tonen; kortom de gansche stad verkeerde in feestroes, deelde de *Courier de la Meuse* mede ¹⁶⁷. Geenszins ten onrechte ook gaf deze courant, een paar dagen later nog de gebeurtenissen vermeldende, te kennen, dat met den val der citadel van Luik de afscheiding eene besliste zaak was geworden ¹⁶⁸.

Hier is van pas eene herinnering aan GIJSBERT KAREL VAN HOGENDORP, ontleend aan dl. V, blz. 159 zijner in 1901 uitgegeven *Brieven en Gedenkschriften*. In 1820 deed deze wijze eene reis door de zuidelijke provinciën. Vervuld met weerzin tegen den fortbouw, door de mogendheden als eene bescherming tegen Fransche veroveringszucht opgelegd, teekende hij zuchtend aan: „Te Luik al wederom eene citadel, en buiten de stad de Chartreuse en het leger van Cesar. Dit zijn twee bergen zoo als de citadel en aan wederzijde de Maas gelegen, waarvan Goddank de laatste nog onaangeraakt blijft. Op de citadel hoorde ik gemeenzaam praten van het nut derzelve om de stad desnoods in bedwang te houden. Zulke praatjes in den mond van militairen zijn niet onnatuurlijk . . .” Slechts tien jaren gingen voorbij om te leeren, dat dit inderdaad *praatjes* waren! Maastricht zonder citadel zou zich beter weten te helpen, dan èn Luik, èn Antwerpen, èn Namen, èn zoo vele andere steden.

Op generaal DIBBETS bleef intusschen de zorg rusten het noodige te verrichten voor de bevrijding der te Luik gevangen gehouden officieren uit Arlon en van den hoogleeraar KINKER. DE BERLAYMONT had, blijkens het slot van het vorige hoofdstuk, enkel voorgesteld om de Arlonsche gevangenen los te laten tegen JACQUES BEHR. De opperbevelhebber weigerde hierin toe te stemmen; hij wilde niet slechts ook de loslating van KINKER hebben, waartegen vermoedelijk wel geen bezwaar zou zijn, maar tevens, althans voor een deel, gerestitueerd de gestolen waarde van het DAINE-konvooi; dit lag ook opgesloten in de door hem op blz. 89 vermelde voorwaarde, dat de Citadel voor veertien dagen van levensmiddelen *door Luik* moest worden voorzien; daargelaten de geldquaestie zelve, viel de aanneming van eene dergelijke voorwaarde te beschouwen als eene erkenning, dat er roof was gepleegd. Alzoo ging DE BERLAYMONT's bode terug met het volgende antwoord d.d. 7 Oct. van DIBBETS:

„Le Général-Major, Commandant Supérieur de la Forteresse de Maestricht et du 5^e Grand Commandement Militaire,
„Informe Monsieur le Comte DE BERLAYMONT, Commandant-
„Général de la Garde Urbaine Liégeoise, que la mise en

„liberté du sieur JACQUES BEHR aux conditions proposées
 „en date d'hier, ne peut-être consentie;

„La libération des neuf officiers Hollandais, ainsi que
 „celle de Monsieur le professeur KINKER reste établie,
 „comme clause primitive.

„Pour indemnité de la perte du convoi et des espèces,
 „représentant ensemble une valeur de *trente mille florins*
 „des Pays-Bas, on stipule 20.000 florins des P.-B., ou bien
 „une assignation pour cette somme, payable à *quinze jours*
 „de date, à l'ordre du Gouvernement et garantie par la
 „signature de deux des premiers notables de la ville de
 „Liège, agréés par nous, et qui se constitueront solidaire-
 „ment responsables.

„Cette proposition, basée sur l'équité et la modération,
 „a été communiquée au sieur BEHR. Il adresse à Monsieur
 „le comte DE BERLAYMONT la lettre ci-jointe.

„D'après les informations, le convoi et les espèces se
 „trouvent, une partie du moins, à la disposition de mon-
 „sieur le Comte DE BERLAYMONT, ce qui facilitera l'exécution
 „de la présente.”

DE BERLAYMONT antwoordde in dit voorstel te willen berusten, mits de gevorderde f 20.000 betaald werd op de wijze als DIBBERS vroeger had opgegeven (bl. 89); immers, ofschoon de Citadel door de Nederlandsche troepen was ontruimd, moest zij volgens de Conventie beschouwd worden als nog tien dagen lang in het bezit te zijn van den koning der Nederlanden, zoodat ook de kosten van onderhoud harer bezetting op het Nederlandsch gezag behoorden te vallen; ter goedmaking dier kosten stelde DE BERLAYMONT voor om de gevorderde f 20.000 te doen strekken. Hierop gaf de opperbevelhebber d.d. 8 October het volgend toestemmend antwoord :

„Le Général-Major, Commandant Supérieur de la forteresse
 „de Maestricht et du 5^{me} Grand Commandement Militaire,
 „Vu les propositions, faites par monsieur le Comte DE
 „BERLAYMONT, Commandant-Général de la Garde Urbaine
 „Liégeoise, dans sa lettre du 7^{me} de ce mois;

„Consent à l'élargissement du sieur JACQUES BEHR aux conditions ci-après :

„1°. La liberté du Major et des autres officiers hollandais, ainsi que celle de monsieur le professeur KINKER;

„2°. L'entretien de la Garnison de la Citadelle aux frais de monsieur le Comte DE BERLAYMONT, d'après son offre;

„3°. L'inviolabilité et le libre transport à Maestricht ou ailleurs, de toutes les propriétés, laissées à Liège, par messieurs les officiers, fonctionnaires et employés hollandais, seront garantis dûment par une déclaration de monsieur le Comte DE BERLAYMONT.”

De uitwisseling der gevangenen kon dientengevolge bepaald worden op den 9ⁿ. Partijen ontmoetten elkander te Tongeren, als plaats van overgave aangewezen. DIBBETS' adjudant VAN WINTERSHOVEN begeleidde JACQUES BEHR. Nauw echter had deze de Luiksche commissie ontmoet, of hij liet zich-zóó hard uit over de te Maastricht ondervonden behandeling, dat, lezen we in de onder N^o. 147 vermelde herinneringen van majoor BOELEN, de Arlonsche gevangenen nog gevaar liepen van niet uitgeleverd te worden; kapitein VAN WINTERSHOVEN wist echter de opgewonden standjes tot bedaren te brengen. Ieder kon dus zijns weegs gaan.

De Arlonsche officieren bleken evenwel te Maastricht overbodig, zoodat ze op last van *Oorlog* hunne reis naar Gorinchem voortzetten, tegelijk met de van de Citadel herkomstige officieren en onderofficieren van het 1^o bataljon artillerie Nationale Militie, d. w. z. vestingartillerie, mede te Maastricht niet noodig. De hoogleeraar KINKER keerde naar zijne studeerkamer te Luik als goedig geleerde terug. JACQUES BEHR werd door eene cavalcade van Luiksche jongelui op den Tongerschen weg tegemoet gereden, natuurlijk als held en martelaar der revolutie met de gebruikelijke luidruchtigheid ingehaald.

De waardige KINKER nam eerst later afscheid van de stad, waar de hoogleeraar had gehoopt Nederlandsche taal- en letterkunde te doen leven en bloeien; met deze verloren illusie toog hij naar Amsterdam. Hij overleed er in 1845 op 81-jarigen leeftijd; maar de bestuurders der Luiksche universiteit misten de hoogheid

van opvatting om dezen Noord-Nederlandschen Kantiaan ooit eervol nog bij zijn leven te gedenken.

Aan de bepaling der Conventie tot het behouden der Citadel voor den koning der Nederlanden gedurende nog tien dagen hield men de hand; immers eerst den 16ⁿ October 1830 des middags werd de sterkte plechtig door de Luikenaren in bezit genomen. Onze *Staatscourant* van den 20ⁿ deelde het mede, gelijk ze al dergelijke berichten over de omwenteling met groote gemoedelijkheid opnam tot zelfs de door het Revolutionnair Bewind te Brussel gedane benoemingen!

Zoo eindigde het Luiksche heldendicht der lauwerrijke geschiedenis van het Waalsche land over de revolutie van 1830.

HOOFDSTUK XVII.

Limburg toenemend ten opstand neigend: 6—16 Oct. 1830.

VERWIJDERING DER 2^o AFD. KURASSIERS D.D. 6. — MUITZUCHT VAN HET 5^o REG. LICHTÉ DRAGONDEERS EN VAN DE 14^o AFD. INFANTERIE. — HET WERKEN VAN DE ADVOCATEN WUESTENRAAD EN JAMINÉ. — HERINNERINGEN VAN DEMANY BETREKKELIJK EEN OVERVAL VAN MAASTRICHT. — EEN ONBETROUWBAAR VERHAAL OVER EEN PLAN TOT GEVANGENNEMING VAN DIBBETS. — MAATREGELEN TER BEVEELIGING VAN DE ZUID-WILLEMSVAART. — WEINIGE DIENSTVAARDIGHEID VAN DE PRUISISCHE AUTORITEITEN. — DE BEZETTING TE MAASEYCK VERVANGEN D.D. 9. — ONRUST TE ROERMOND. — MUITERIJ BIJ DE MARÉCHAUSSEE. — HEERLEN EN KERKRADE. — SITTARD. — WANVERHOUDING TUSSEHEN DEN GOUVERNEUR EN DEN OPPERBEVELHEBBER. — ONTRUIMING VAN MAASEYCK. — NIEUWE MAATREGELEN TER BEVEELIGING VAN HET KANAAL. — GERUCHT, DAT DIBBETS PLUNDERING HEEFT VEROOLOOFD. — GEMOEDSTOESTAND VAN DIBBETS. — DE ANTWERPSCHE PROCLAMATIE D.D. 16 OCT. VAN DEN PRINS VAN ORANJE.

Van de versterkingen ontvangen, zoowel met de komst van generaal EVERTS als met die van generaal VAN BOECOP, maakte

DIBBETS handig gebruik om een der vele onrust verwekkende elementen uit de vesting te verwijderen. Ofschoon namelijk de afdeeling kurassiers N^o. 2 in het geheel niet te vertrouwen bleek, had de opperbevelhebber haar niet naar Holland durven terugzenden, wjl hij vreesde, dat daartegen feitelijk verzet zou ontstaan. Met de nieuwe troepen, waaronder het regiment lichte dragonders N^o. 5, steeg het aantal cavalerie-paarden tot 'n duizend, waarvoor geene voldoende stalling bestond, zoodat voor een deel moest gebivakkeerd worden. Alzoo rees er eene openbaar erkende aanleiding om zich van de kurassiers N^o. 2 te ontdoen, welke uit dien hoofde den 6ⁿ October over Brée, Eindhoven en Tilburg naar Breda werden gezonden „ten einde”, rapporteerde DIBBETS dien dag aan *Oorlog*, „alle kwade vermoedens hieromtrent weg te nemen en alzoo de te voorziene defectie van bedoeld korps, zooveel mogelijk voor te komen”. Het kon nog juist; niet lang daarna zou de aangewezen weg geene gemeenschap met Holland meer opleveren.

Op het punt van trouw bleek het intusschen met de nieuwe troepen voor een deel oud lood om oud ijzer. „Ik acht het van mijnen pligt te berigten”, schreef reeds d.d. 8 October de opperbevelhebber aan prins FREDERIK, „dat de desertie bij het reg. Ligte Dragonders N^o. 5 en 14^e afdeeling Infanterie van oogenblik tot oogenblik toeneemt, en zelfs bij de artillerie aanvangt. Dit kwaad is alleen toe te schrijven, dat men zoo binnen als buiten, als het ware van verraad omgeven is. Ik heb ook niet geaarzeld, openlijk het gevoelen te uiten, dat de helft der bezetting, uit vertrouwde soldaten zamengesteld, mij liever was, dan een dubbel aantal, onder welke verraders schuilen.” En vervolgde hij den 9ⁿ: „De zamenstelling van de bezetting te Maastricht, heeft mij, in de tegenwoordige oogenblikken, gerdan doen achten, de korpsen van de Noordelijke provinciën, zooveel doenlijk, onverdeeld te behouden.”

Deze rapporten treden dus niet in bijzonderheden omtrent feiten, die op verraad wijzen. In het op blz. 89 vermelde onge- teekende stuk wordt o. a. medegedeeld, dat de Maastrichtsche advocaat J. F. WUESTENRAAD, op uitnoodiging van het Voorloopig Bewind te Brussel, in stilte derwaarts was gegaan, ten einde inlichtingen te verstrekken over het beloop der zaken

te Maastricht. Den 7ⁿ October in de Belgische hoofdstad aangekomen, gaf hij de meest gunstige berichten, tevens verzekerende, dat door hem met advocaat JAMINÉ reeds eene groote som gelds was bijeengebracht om den opstand te bewerken. Toen hij echter aan de Brusselsche heeren meer vroeg, kreeg hij ten antwoord: „Si le patriotisme est tel que vous me dites, alors l'argent que vous demandez sera inutile.” — In de *Gazette de Liège* van 16 en 17 Januari 1886 komen van zekeren DEMANY over deze dagen voor „*Souvenirs de 1830 et 1831 par un témoin oculaire*”; het stuk werd overgedrukt in *De Maasgouw voor Limburgsche geschiedenis, taal- en letterkunde* van 20 Februari 1886 N^o. 4. De schrijver overleed dat jaar 1886 als hoofdcommissaris van politie. Hij vertelt, dat de Maastrichtsche uitgewekenen de Luikenaren opriepen om de Limburgsche hoofdstad van het juk der Hollanders te bevrijden. Toen werd gevormd eene vrijwilligerscompagnie van 187 Luiksche en Maastrichtsche tirailleurs, die tot kapitein kozen den bevelhebber van het Luiksche „Zuiderlegioen”, den heer VERCKEN. Den 8ⁿ October deed deze heldenschaar, waartoe DEMANY als luitenant behoorde, een aanval op de vesting aan den linker Maasoever, die, hm! mislukte, maar... door verraad, zoodat de opperbevelhebber tijdig zijne maatregelen wist te nemen. — Ook de ongeteekende Nota draagt voor de geschiedenis van deze dagen een steentje bij. Belgischgezinde officieren der dragonders van het garnizoen te Maastricht hadden besloten den opperbevelhebber, ter gelegenheid van eene op den 9ⁿ door hem te houden inspectie, te omsingelen en dan te dwingen het commando aan generaal DAINÉ over te geven; ook van deze zaak kwam niets, doordien van de inspectie werd afgezien.

Wat van dit alles aan is, kan niet worden gezegd. In ieder geval is bij DEMANY foutief, dat de citadel van Luik den 5ⁿ October werd ontruimd; ook vermoed ik, dat het gansche verhaal, zooals het daar staat, aan twijfel onderhevig is, en de wijze, waarop de Nota de samenzwering, om DIBBETS gevangen te nemen, verhaalt, strekt zeer zeker evenmin om het vertrouwen op de juistheid van dit stuk te doen rijzen. Immers wij lezen: „De opperbevelhebber, die met grond vermoedde, dat de generaal DAINÉ van dit voornemen niet onkundig was, zond in den namiddag van

den 8ⁿ October een vertrouwd persoon, den graaf BORCHGRAVE, ten huize van eerstgenoemde, ten einde op eene omzigtige wijze te onderzoeken, in hoeverre hij van gezegd ontwerp kennis droeg. De generaal ontkende niet den opperbevelhebber van dienst te kunnen zijn en gaf tevens zijne geldelijke behoefte niet onduidelijk te kennen, waarin dadelijk voorzien werd, door hem eene som van 7 à 800 gulden ter goeder rekening toe te tellen, onder voorwaarde van den opperbevelhebber diensten te bewijzen. Na de ontvangst dezer penningen hield de generaal DAINÉ zich tijdelijk onzijdig. Door bijkomende omstandigheden kon de inspectie van den 9ⁿ October geen plaats vinden, waardoor het gemaakte ontwerp der muitelingen geheel vernietigd werd." — Slechts kan bevestigd worden, dat DE BORCHGRAVE inderdaad een vertrouwde van DIBBETS was en dat de opperbevelhebber f 700 ter goeder rekening aan DAINÉ heeft gegeven, doch voor een doel, gelijk wij nader zullen lezen, dat niets uit te staan had met een streven om DAINÉ's goede diensten te koopen: zooals het er staat, is het onzin.

Bij de overgave van JACQUES BEHR te Tongeren aan de Luik-sche commissie hadden de muiters, onder al hun geschetter, ook verkondigd, dat ze den dijk van de Zuid-Willemsvaart zouden doorsteken. „Ofschoon", berichtte DIBBETS denzelfden 9ⁿ aan prins FREDERIK, „een dergelijk gezegde weinig afdoet, en eerder als grootspraak te beschouwen is, gebiedt evenwel de voorzigtigheid in oogenblikken, gelijk deze, geene maatregelen van voorzorg te verzuimen. Ik heb derhalve nog heden, den heer Provinciaal Kommandant van Noord-Brabant verzocht, om de waakzaamheid der Maréchaussée langs het Kanaal te verdubbelen, en tot meerdere zekerheid, zelfs tot op het grondgebied der provincie Limburg te doen uitstrekken, te meer, daar, gelijk U. K. H. reeds bekend is, de sluizen en dijken in de omstreken van *Weert*, dezer dagen bedreigd zijn geworden. Gelijktijdig heb ik den heer Regeringspresident VON REIMANN te Aken, met wien ik sedert eenigen tijd in relatie ben, hiervan onderrigt. Welligt heeft de Kommissaris-Generaal aldaar instructiën, om in het onderhavig geval, gemeenschappelijk met mij, zoodanige poging te keer te gaan." — Nimmer echter zouden de Pruisische autoriteiten zich iets aan onze belangen gelegen laten

liggen. DIBBETS' verzekering aan Zijne Excellentie VON REIMANN, dat het niet aan goeden wil zou ontbreken om die autoriteiten ten dienste te zijn: -- „Je la prie de vouloir compter sur mes bons offices en toutes circonstances, dépendant de moi”, had toch de opperbevelhebber den 7ⁿ October aan VON REIMANN geschreven — deze toezegging werd uit politieken zin steeds nagekomen. Toen dan ook de commissaris medio 1834 vervangen werd door graaf VON ARNIM en deze van zijn optreden bij brief d.d. 23 Augustus 1834 aan DIBBETS kennis gaf, voegde de berichtgever er aan toe: „de bien vouloir continuer les relations de voisinage et de confiance, qui ont eu lieu entre vous et mon prédécesseur”. Maar nooit kwamen de Akensche heeren er toe om eenige tot daden leidende bereidwilligheid te toonen, zoodat, als acht jaren later, men van daar, met een beroep op de *gemeene zaak* den opperbevelhebber om hulp vroeg. DIBBETS 18 Mei 1838 niet zonder bitterheid aan *Oorlog* meldde: „Het zoude te wenschen zijn geweest, dat in 1830 en volgende jaren de thans gebezigde uitdrukking *cause commune* daadzakelijk ware behartigd geworden; dan, wat Maastricht betreft, zijn hoegenaamd geene diensten, van die zijde ondervonden.”

Voor het Kanaal dreigde te eerder gevaar, omdat het op blz. 85 vermeld detachement-DE GROOTE, dat te Maaseyck gevestigd was, evenmin bruikbaar bleek. De dragonders N^o. 5 waren toch grootendeels Zuid-Nederlanders en wilden van geene gehoorzaamheid meer weten. Reeds in den avond van den 8ⁿ October ontving DIBBETS van den eskadrons-commandant het bericht over eene desertie van twee wachtmeesters en elf dragonders, met wapenen en paarden, terwijl het te voorzien was, dat bijna allen het voorbeeld zouden volgen. Dadelijk liet hij de ontrouwen terugkomen en vervangen door 150 man der 14^e afdeeling infanterie, die onder kapitein CAREL DRUEZ denzelfden 9ⁿ October, dat de Luiksche gevangenen de vesting binnenkwamen, uit de vesting naar *Maaseyck* marcheerden. Kapitein DRUEZ zelf verliet echter den 4ⁿ November het vaandel, weliswaar na door DIBBETS verleend ontslag; doch wat kon men van flink optreden bij deze menschen verwachten, waar ze vervuld waren met de gedachte, dat zij Belg wilden worden?

Hoe inderdaad DIBBETS' troepen in staat van ontbinding dreig-

den over te gaan, bewees ook de ontrouw der op blz. 85 vermelde macht, die naar *Roermond* was gezonden. Onderweg waren er reeds verscheidene dragonders met pak en zak geserteerd, tot groote voldoening natuurlijk van de *Courier de la Meuse* ¹⁰⁰. De infanterie onder kapitein GHISLAIN had zich onderweg bevredigend gehouden, doch te Roermond aangekomen, moesten zij met de cavalerie onder hetzelfde dak verblijven, waardoor de miltzucht werd overgebracht. Den 9ⁿ deserteerden er zeven infanteristen, deels met de wapenen; in den nacht op den 10ⁿ scheen de helft van plan met geweld uit te breken, hetgeen door des kapiteins maatregelen althans voorkomen werd. Op straat doolden ze rumoerig rond, schreeuwende: *Vive de Roermonders! Als je begint, helpen we je!* Wilde men de dragonders tot hun plicht brengen, met pistool en sabel werden onderofficieren en officieren ten antwoord bedreigd, zoodat slechts een enkele vonk nog noodig zou zijn, rapporteerde de kapitein den commandant zijner afdeling, overste VAN DUYNEN, om het tot eene finale uitbarsting te doen komen ¹⁰⁰. GHISLAIN's chef, de majoor BUNO, zond een expres naar den opperbevelhebber met het bericht over den bedenkelijken staat. DIBBETS ontving het in den nacht van den 9ⁿ op den 10ⁿ. Dadelijk gelastte hij de ontruiming der stad, gelijk hij den 10ⁿ prins FREDERIK mededeelde; doch beducht voor den demoraliseerenden invloed dezer troepen in het gistend Maastricht, beval hij, dat ze naar *Maaseyck* moesten teruggaan, of, zooals de omstandigheden zouden eischen, naar *Venlo* behoorden te trekken. De infanterie ging dientengevolge onder GHISLAIN naar Venlo, maar de dragonders weigerden te gehoorzamen, sloegen aan het muiten en liepen grootendeels weg ¹⁰¹! Er bleef nog eene brigade maréchaussée te Roermond; deze, het ten slotte evenmin kunnende houden, kreeg bestemming naar *Weert*; ook de tocht derwaarts geschiedde onder desertiën, gelijk de chef van het korps te Maastricht, de majoor PELERIN, den 16ⁿ October aan den opperbevelhebber rapporteerde ¹⁰². Het was mede een van de treurigste omstandigheden, dat de maréchaussée, op wie men vooral nu had moeten bouwen, de verwachtingen ten diepste te leur stelde; immers in korten tijd was van het korps zoo goed als niets meer over. Hoe het zich gedroeg, bleek ook

uit hetgeen te *Heerlen* gebeurde, evenzøer, naar op blz. 82 werd opgeteekend, een gistend nest.

Bij een octrooi van keizerin MARIA THERESIA d.d. 22 Januari 1723 was het recht van exploitatie der kolenbekkens te *Heerlen* toegekend aan de abdij van Kloosterrade; de revolutie van 1795 bracht deze onderneming aan den Staat. In 1826 vestigde onze regeering den hoofdzetel dezer zaak in het naburige Kerkrade. Het Amortisatie-Syndicaat beheerde ze in de dagen, die wij hier beschrijven ¹⁰³.

Den 9ⁿ October 1830 vertoonde zich voor den administrateur, den heer A. PAIRON, de op blz. 87—88 vermelde jongste der drie BEHR's, door het Revolutionnair Bewind te Brussel aangesteld tot ontvanger der registratie te Dixmuiden. Aan het hoofd eener bende uit Gent, was hij eerst te *Heerlen* gekomen en had het gansche dorp met den burgemeester inclusief tot de omwenteling doen overgaan, daarin gesteund door de brigade maréchaussée met haar chef, den brigadier WELLENS, nog wel expresselijk derwaarts van Maastricht gezonden om het Nederlandsch gezag te helpen handhaven! Daarop waren de muiters naar Kerkrade getogen, en had zich PAIRON gedwongen gezien het Revolutionnair Bewind te erkennen. De administrateur haastte zich een schrijven er over naar het bestuur van het Syndicaat te Amsterdam te zenden, met dringend verzoek om eene bezetting; DIBBETS rapporteerde het voorgevallene aan prins FREDERIK, onder mededeeling dat nu ook twee officieren der maréchaussée gedeserteerd waren. Den 15ⁿ October liep brigadier WELLENS weg — dus toen eerst, in weerwil van het gebeurde op den 9ⁿ! — uit vrees, berichtte majoor PELERIN, van gestraft te zullen worden; hetzelfde rapport maakte van nog meer desertiën melding. ¹⁰⁴

Om zooveel mogelijk in het gebrek aan betrouwbare troepen te voorzien, liet de opperbevelhebber aan de Pruisische grenzen patrouilleeren, waarbij de commandanten strikte orders kregen, gelijk generaal DAINE d.d. 12 October nog voorschreef, om „de landbouwers met vriendelijkheid en zachtmoedigheid te behandelen, ten einde hen overtuigend te bewijzen, dat de marsch zijner troep, alleenlijk dient tot hunne persoonlijke bescherming, tegen benden partijgangers, dewelken voornemens zijn

hen te ontrusten en in het verderf te storten"; strenge krijgstucht moest daarom in acht genomen worden, als zijnde „het voornaamste middel om den goeden geest onder de landbouwers in stand te houden, en van hen, nopens den marsch en voornemens der partijgangers van de oproerlingen, alle inlichtingen en zelfs hulp te verkrijgen". — Maar geene welwillendheid mocht baten zonder permanente militaire vestigingen, en hiertoe ontbraken aan den opperbevelhebber de middelen.

In den nacht van den 14ⁿ op den 15ⁿ stak *Sittard* andermaal het hoofd op, tot groote ergernis van den aldaar in garnizoen liggenden 2ⁿ luitenant, chef van een detachement infanterie. Vreezende het er op den duur niet te kunnen houden, wees hij zijn chef, kapitein KRANS, commandant van de aldaar op de grenslijn liggende troepen, op den ernst der toestanden ¹⁶³; de kapitein kon hem echter niet helpen.

Den 16ⁿ weigerden verscheidene manschappen der 14^e afdeling infanterie te Maastricht de wachten te betrekken. In plaats van zich naar de wachtparade te begeven, trokken zij in troepjes van 10 en 12 man in straten en huizen, waar men ze het minst kon opsporen en tot rede brengen. Het gelukte nochtans aan eenige detachementen van het gestadig op de hoofdwacht zich bevindend piket om de kwaadwilligen te dwingen naar hunne kazernen terug te keeren.

In den nacht van den 17ⁿ op den 18ⁿ vonden er opnieuw rellen te *Heerlen* plaats, zooals majoor PELERIN den opperbevelhebber moest melden, onder aanbeveling derwaarts troepen te zenden ¹⁶⁴. Ook het bestuur van het Amortisatie-Syndicaat te Amsterdam schreef d.d. 14 October een verzoeg: „om, zooveel van UHgEdG. mogt afhangen, de noodige bescherming door middel van den gewapenden arm aan de ambtenaren van de meergemelde domaniale kolenmijnen, bij voortduring wel te willen verleenen, ten einde daardoor dit belangrijk etablissement van verderen overlast van kwaadwilligen beveiligd worde". De opperbevelhebber moest antwoorden, „dat de verlangde bijstand der gewapende magt tot veiligheid der domaniale kolenmijn te Kerkrade voor het oogenblik niet kan worden verstrekt, doch dat, indien de omstandigheden zulks eenigszins toelaten, ik bedacht zal zijn, op de daartoe vereischt wordende maatregelen, gelijk nog onlangs is geschied".

Tegelijkertijd kreeg DIBBETS het, helaas! weder te kwaad met gouverneur DE BEECKMAN. Gelijk het altijd gaat met menschen, die moeten samenwerken, doch door gansch verschillende drijfveeren bewogen worden, kleine oneenigheden rezen onophoudelijk; wij kregen er o. a. eenig zicht op, bij het verhaal der *hevige woordenuisseling*, toen bespanning moest geleverd worden voor de karren der DAINE-expeditie (blz. 75). — Zoo ook toen den 9ⁿ kapitein DRUEZ naar Maaseyck vertrok (blz. 103) en DIBBETS dit den gouverneur meldde, waagde deze per omgaande te antwoorden, dat indien men zijn op blz. 82—84 vermeld patrouilleadvies van den 3ⁿ gevolgd had, men lang zooveel moeilijkheden niet zou hebben ondervonden; tevens beval hij aan alsnog sterke patrouilles langs den linker Maasoever te doen trekken. Rustiger dan men zou verwacht hebben, gaf DIBBETS destijds tot bescheid, dat immers indertijd gemis aan troepen hem belet had om naar eisch op te treden, terwijl wat de nu aanbevolen zending betrof, de soldaten niet zoover als Hasselt enz. konden vertrouwd worden, bij de voortdurende pogingen, die men aanwendde om ze tot desertie over te halen ¹⁶⁷. Een paar dagen later kwam het tot eene bepaalde uitbarsting. Niettegenstaande de gouverneur dan toch reeds den 10ⁿ de ontruiming van Roermond had vernomen, nam hij eerst den 13ⁿ een besluit voor de verzending van de rijksgelden aldaar naar Venlo, terwijl de agent NIJFELS, evenzeer door gemis aan initiatief om te verhuizen, gelijk te Hasselt (blz. 83), ook al 'n f 20.000 in handen der muiters liet. Het besluit van den gouverneur, aanvangende met de zonderling gestelde overweging, dat, blijkens Roermondsche rapporten, de uit Maastricht naar Roermond gezonden militaire macht: „plotseling dezelve verlaten en alzoo wederom aan onlusten blootgesteld heeft”, bevatte in art. 5 een voorschrift ter voorziening in het geval, dat de districtscommissaris van Roermond alzoo niet in staat zou blijken zijn gezag uit te oefenen; de burgemeester van Venlo werd dan daartoe gemachtigd, terwijl in art. 6 de gouverneur zich voorbeheld om over de van Roermond en van elders, krachtens het besluit, te ontvangen fondsen te beschikken „voor de behoeften van 's Konings dienst in de provincie, inzonderheid in de vesting Maastricht” ¹⁶⁸. De gouverneur zond afschrift van

dit onhandig gesteld besluit eerst den 15^{en} den opperbevelhebber, en schreef daarbij: „Behalve de strekking van derzelver bepalingen tot welzijn van het algemeen belang des Rijks, zal UHgEdGestr., uit de lezing van de 5^e en de 6^e artikels ontwaren, dat 's Konings dienst in de Provincie, inzonderheid in deze vesting, niet minder beoogd is geworden.” -- Ten diepste geërgerd, antwoordde de opperbevelhebber: „Met UHgEdG. missive van gisteren, kabinet N^o. 1059^a, heb ik mededeeling ontvangen van de resolutie door UHgEdG. den 13^{en} te voren genomen, onder hetzelfde nommer, *ook met beooging van 's Konings dienst in de Provincie en inzonderheid in deze vesting* genomen. Mij voor het tegenwoordige onthoudende van alle beoordeeling over den door UHgEdG. genomen maatregel, als ook over hetgeen in dat opzigt, *elders* had kunnen en behooren te worden verrigt, vermag ik intusschen niet af zijn, UHgEdG. in bedenking te geven, dat de min gepaste en evenmin gegronde aanvoering der militaire operatiën, en de gevolgtrekking daaruit, zooals een en ander in de eerste zinsnede van UHgEdGestr. resolutie voorkomt, niet zeer geschikt zijn, om aan de daarbij betrokken autoriteiten, de mede-instemming en harmonie tusschen de gezagvoerende magten, welke vooral in oogenblikken als deze, voor 's Konings dienst zoo zeer wenschelijk moeten geacht worden, kennelijk te maken.”

De gouverneur scheen zich echter niet beter te kunnen uitdrukken. Toen toch ook de op blz. 103 vermelde bezetting van *Maaseyck* wegens de aanhoudende desertie in deze dagen moest ingetrokken worden, schreef baron DE BEECKMAN d.d. 16 October andermaal den volgenden vreemden brief aan DIBBETS: „Ingevolge onze onderlinge briefwisseling, en wel bepaaldelijk UHgEdG. drie depêches van 6, 8 en 9 dezer maand, N^{os}. 53, 66 en 75, had ik, boven en behalve de kommissie, ingerigt bij het aan UHgEdG. op 9 October medegedeeld besluit van Gedeputeerde Staten van denzelfden dag, den noodigen last opgedragen aan de administratieve autoriteiten, en bijzonderlijk aan den Hoofdopziener der Zuid-Willemsvaart en aan den Hoofd-ingenieur van den Waterstaat, om een eenvoudige systema van bewaking en beveiliging der dijken van voormelde vaart te beramen, door het bezigen der door UHgEdG. te Maaseyk ge-

plaatste militaire magt, der brigades Maréchaussée te Reckheim en Maaseyk gevestigd, en der burgerwachten uit de inwoners der onderscheidene naburige gemeenten zamengesteld. Nu dat ik onderrigt geworden ben, dat voornoemde militaire magt alhier binnengetrokken is, terwijl bovengemelde commissie hare handbieding geweigerd heeft, en sommige gemeenten geene nachtwachten willen inrigten, alles bij gevolg van de in den publieken dienst ontstane wanorde, vind ik mij in de noodzakelijkheid gesteld te verklaren, dat ik de bewaking der dijken van opgemelde vaart door geene administratieve midelen, in afwezigheid van den militairen onderstand, langer kan waarborgen." — DIBBETS deed intusschen het mogelijke om ongelukken te voorkomen, door, zoo goed en zoo kwaad als het ging, het Kanaal van Maastricht uit tot Neeroeteren te doen bewaken. In deze dagen, gelijk ik nader zal verhalen, kwam generaal VAN BOECOP van eene reis naar 's-Gravenhage te Maastricht terug. *Weert* doortrekkende, kreeg hij er de diepe overtuiging, dat alle krachten ingespannen moesten worden, om deze plaats andermaal te bezetten, teneinde de Zuid-Willemsvaart voor gevaar te behoeden. Des generaals mededeelingen aan den opperbevelhebber leidden er toe, dat d.d. 18 October kapitein DUYCKER met 2 luitenants, 15 onderofficieren en korporaals, zoomede 150 man der 11^e afdeeling infanterie derwaarts trok. De kapitein kreeg in last langs het Kanaal te marcheeren naar *Neeroeteren*, aldaar nachtkwartier te houden en in dit dorp achter te laten: 1 luitenant, 1 sergeant, 3 korporaals, 1 tamboer of hoornblazer en 40 soldaten. De luitenant moest speciaal het Kanaal van Neeroeteren tot Eysden gadeslaan en voorts de gemeenschap met den hoofdpst Weert, waar DUYCKER zich zou vestigen, openhouden. De kapitein diende het Kanaal tusschen Neeroeteren en de grenzen van Noord-Brabant te bewaken, terwijl opnieuw de provinciale commandant aldaar werd uitgenoodigd om de vaart te bewaken tusschen Helmond en de grenzen van Limburg. „De verdere instructiën aan hem verstrekt”, berichtte DIBBETS d.d. 18 October aan *Oorlog* over de opdracht aan DUYCKER, „houden in substantie, dat vooral 's nachts, en voornamelijk tusschen *Neeroeteren* en *Eysden*, eene onafgebroken waakzaamheid op het ernstigste wordt

aanbevolen; dat in de omstandigheden, die dit vorderen, geweld met geweld zal worden te keer gegaan; dat alle personen, welke van schuldige voornemens overtuigd kunnen worden, dadelijk in verzekerde bewaring gesteld, en herwaarts zullen worden overgebracht; eindelijk niets uit het oog te verliezen, wat tot het wel volbrengen der hem toevertrouwde allezins belangrijke missie zal kunnen bevorderlijk zijn." Ten einde nog grootere kracht aan deze maatregelen bij te zetten „en de veiligheid van het Kanaal al meer en meer te verzekeren”, gelastte de opperbevelhebber tevens den 17ⁿ October aan majoor PELERIN, om den volgenden dag te detachieren in *Neeroeteren* 1 brigadier met 6 maréchaussées en in *Weert* 1 wachtmeester met 10 maréchaussées, die zich ondergeschikt hadden te beschouwen aan den luitenant en den kapitein op die plaatsen.

Inmiddels hadden onderscheidene inwoners de vesting verlaten, sinds er op den 12ⁿ October het gerucht was verspreid, dat de opperbevelhebber zijne soldaten zou toegestaan hebben om bij zekere gelegenheid, gedurende 24 uren de stad te plunderen! Den 14ⁿ schreef hij eene logenstraffing van dit onzinnig gerucht aan den burgemeester, met verzoek de verspreiders zoo mogelijk op te sporen en voor hem te brengen ¹⁰⁹. Hoe zwaar de taak om het gezag te handhaven allengs ging drukken, blijkt op treffende wijze uit ondervolgend rapport d.d. 14 October 1830, dat de opperbevelhebber aan *Oorlog* richtte:

„De rapporten, welke ik de eer heb gehad, in mijne „tegenwoordige betrekking aan Uwe Excellentie in te zenden, zullen Haar tot eene overtuigende blijk hebben gestrekt, dat de gesteldheid van zaken daarin steeds, zonder „eenige bewimpeling, is opengelegd.

„Thans, daar het uitzicht in de toekomst, zich wezenlijk „verontrustend voordoet, gebieden mijn pligt en de verantwoordelijkheid, die op mij rust, de allezins bedenkelijke „positie, waarin ik geplaatst ben, in hare ware kleuren aan „U. E. af te schilderen.

„De desertie onder de bezetting neemt blijkbaar de overhand, en alle, zelfs de krachtadigste maatregelen worden „door eene onderhandsche medewerking der inwoners, na

„genoeg verijdeld. Aanvankelijk hebben eenige soldaten,
 „geboren Walen, hunne vanen verlaten; alsnu openbaart
 „zich de defectie bij de 13^e en 14^e afd. infanterie; vele
 „manschappen, meestal uit de provincie Limburg, zijn, met
 „of zonder wapenen, en eenige van de buitenposten, gede-
 „serteerd. De Maréchaussée, waarop in oogenblikken, gelijk
 „deze, vooral moest worden gerekend, kan ook geen ver-
 „trouwen meer inboezemen. Volgens rapport van den majoor
 „PELERIN, zijn sedert gisteren één opperwachtmeester, twee
 „wachtmeesters, één brigadier en zes maréchaussées met
 „wapenen en paarden gedeseerteed; drie hunner van een
 „observatiepost in de nabijheid der vesting.

„Een kwaadgezinde, tot opstand overhellende geest doet
 „zich bij sommige inwoners duidelijker bespeuren, en wordt
 „door de zoodanigen niets onbeproefd gelaten, eene alge-
 „meene gisting in de gemoederen te verwekken; nog gis-
 „teren werd met zekerheid het gerucht verspreid, dat aan
 „de troepen bij zekere gebeurtenis, eene plundering gedu-
 „rende vier en twintig uren zoude worden toegelaten; ook
 „dat het voornemen bestond, de Waalsche militairen van
 „het garnizoen te ontwapenen. Een en ander heeft reeds
 „een aantal de stad doen verlaten.

„Omgeven van verraad en mistrouwen, weinig of geene
 „werkdadige hulp van de civiele autoriteiten te wachten
 „hebbende, ben ik als het ware geheel aan mij zelven
 „overgelaten. De buitengewone, hoog noodige veerkracht, die
 „aan alle dienstverrigtingen is bijgezet, heeft de boog, in
 „zekerem zin, overspand, en kan niet anders dan eene zede-
 „lijke krachteloosheid ten gevolge hebben.

„Ik verklaar dan ook in gemoede aan U. E. het hoog tijd
 „is, men op middelen van uitkomst bedacht zij. De heeren
 „Generaals, Chefs en verdere officieren, betrachten allen
 „hunnen pligt, doch dat gedeelte der infanterie, waarop
 „geene verdenking rust, bestaat bijna uitsluitend uit mili-
 „taireren, welke door gebrek aan ondervinding, fysieke en
 „morele kracht, niet voor hunne tegenwoordige dienst be-
 „rekend zijn. De artillerie is meestal uit Maastrichtenaren
 „zamengesteld, zoodat, behalve de bataillons Mineurs en

„Sappeurs, alleen de afdeeling Kurassiers N^o. 1 overblijft, waar-
„in echter een onbeperkt vertrouwen kan worden gesteld.”

Twee dagen later, dus den 16^{en}, zond de opperbevelhebber den graaf DE BORCHGRAVE naar Antwerpen, waar de prins van Oranje met een staf ministers enz. residentie had genomen om van daar uit door zijne populariteit de bevrediging der Zuidelijken tot stand te brengen. De zending nam een brief van DIBBERS aan den prins mede, waarin evenzeer stond: „Hoewel sedert vier weken, eene onophoudelijke inspanning en het aanwenden van krachtdadige maatregelen genoegzaam zijn geweest, om het wettig gezag te doen handhaven, wordt evenwel mijne positie van dag tot dag bedenkelijker, niet door hetgeen van buiten te wachten staat, maar veeleer door kwaadgezinde pogingen van binnen, gepaard bij de steeds toenemende desertie, vooral bij de 14^e afdeeling Infanterie, en regiment Ligte Dragonders N^o. 5. Ik veronderstel dat de heer Graaf DE BORCHGRAVE, de eer zal hebben U. K. H. mijne dépêche te overhandigen en Hoogst-denzelve met den waren staat van zaken bekend te maken.”

Wat zal er in het gemoed van den helderzienden, hoog staanden briefschrijver zijn omgegaan, toen zich met zijne dépêche kruiste 's Prinsen proclamatie van denzelfden 16^{en}, waarin de vorst verklaarde zich aan het hoofd der beweging te stellen, terwijl aan de gouverneurs hun zelfstandig burgerlijk gezag in de opgestane provinciën werd teruggegeven en Maastricht werd uitverkoren tot plaats voor eene groote kiesvergadering om over de toekomst te beslissen! Dit aangrijpend incident is door mij beschreven in *De Tijdspiegel* van October 1902 N^o. 10, bl. 200 vv., zoomede met welken waardigen brief aan den Prins het stuk is beantwoord geworden. Tegelijkertijd had echter DIBBERS in allerijl majoor SYBERS naar 's-Gravenhage gezonden, teneinde met den meesten spoed instructiën van *Oorlog* te erlangen. In den avond van den 22^{en} October was de zending teruggekomen met de volgende hoogst belangrijke dépêche:

„Zoo even ontvang ik, Mijnheer de Generaal, Uw rapport
„van gisteren N^o. 140, waarmede mij wordt overgelegd een
„brief aan U van Z. K. H. den prins van Oranje, gedag-
„teekend den 17^{en} te voren, waarbij UHgEdG. wordt ver-

„zocht de civiele autoriteiten van de provincie Limburg in
 „staat te stellen om te voldoen aan eene magtiging van
 „Z. K. H. om namelijk op zekere wijze verkozen gedepu-
 „teerden naar het zoogenaamd Nationaal Congres te Brussel
 „te zenden.

„Beantwoordende de vraag, in Uwen brief vervat, hoe
 „door U in dit geval zal moeten worden gehandeld, aarzel
 „ik niet, Mijnheer de Generaal, U nogmaals te herhalen,
 „dat het opperbevel in de vesting Maastricht en de ver-
 „dediging van de sterkte U door den Koning alleen is
 „aanvertrouwd en dat Z. M. van U en Uwe trouw verwacht,
 „dat de veiligheid van Maastricht, de eenige leiddraad van
 „alle Uwe handelingen zal zijn.

„Het is in naam des Konings, dat ik U gelast geene
 „bevelen te gehoorzamen dan die, welke U door het departe-
 „ment van Oorlog zullen worden gegeven en aan geene
 „aanzoeken, zij mogen komen van waar zij willen, een
 „gunstig oor te verleen, die het veilig behoud der U
 „toevertrouwde vesting in de waagschaal zouden kunnen
 „stellen.

„Het is niet te ontkennen, dat de volksvergaderingen, in
 „de aanschrijving van den prins van Oranje bedoeld, de
 „allergevaarlijkste gevolgen voor de veiligheid derzelve
 „zouden kunnen na zich slepen; geene zoodanige verga-
 „deringen zullen dus door U binnen de muren der stad
 „mogen worden gedoogd.

„De provincie Limburg is groot genoeg, om, moet het
 „zijn, die elders te doen houden, eene verrigting, waarmede
 „UHgEd.G. in allen geval geene bemoeijenis heeft.

„De Koning beschouwt U, Mijnheer de Generaal, als *Zijnen*
 „officier; Maastricht is aan U door *Hem* en door *Hem alleen*
 „toevertrouwd, en UHgEd.G. kan nooit dwalen, door alle
 „middelen, die tot het veilig behoud dier vesting kunnen
 „leiden, met kracht aan te wenden.

„Ten slotte verzeker ik U, dat Z. M. vol vertrouwen is,
 „in de middelen, die door U tot dat einde zullen worden
 „in het werk gesteld.”

Erkentelijk antwoordde de opperbevelhebber den 23ⁿ op deze depêche :

„Het hoog bewijs van 's Konings vertrouwen, hetwelk ik „daarin heb mogen aantreffen, doet mij de vrijheid nemen „Uwe Excellentie, op nieuw, ten plegtigste te verzekeren, „ik onvermoeid werkzaam zal zijn, hetzelve te regtvaardigen. „Steeds heb ik mij beschouwd als officier des Konings, en „in alle omstandigheden mijnen pligt naar geweten, vol- „bragt. Nog onlangs heb ik den Heere Gouverneur der pro- „vincie Limburg, op zijne mededeeling der Proclamatie van „Z. K. H. den Prins van Oranje, en daartoe betrekkelijke „depêche verklaard, dat de daarin bedoelde kiesvergadering „in geen geval, binnen deze muren kan worden toegelaten; „hebbende ik mij echter, ter wegneming van allen moge- „lijken twijfel, aan Uwe Excellentie ten dien opzichte ge- „adresseerd. Van die zijde is het alzoo niet te duchten, „dat de veiligheid der vesting in de waagschaal zal wor- „den gesteld. Wat overigens de inwendige gesteldheid be- „treft, deze is Uwe Excellentie, uit vorige rapporten, ge- „noegzaam bekend. Dagelijks raken de gemoederen meer „aan het gisten, en in gelijke mate verdubbelt onze waak- „zaamheid. Het zijn de pogingen der kwaadwilligen, die zoo „binnen als buiten, alleen wachten op het oogenblik, dat zij „elkander wederzijds de hand zullen kunnen bieden.”

Hoe het inderdaad binnen de vesting broeide en men plannen smeedde voor dit wederzijds de hand reiken, zullen wij nader in het volgende hoofdstuk lezen.

HOOFDSTUK XVIII.

Het plan tot den opstand te Maastricht d.d. 18 Oct. 1830.

HET HOOFDKWARTIER VAN DEN OPSTAND IN DE VESTING. —
 ONTWIKKELING VAN HET PLAN. — MISLUKT DOOR DE WEIFEL-
 MOEDIGHEID VAN DAINE. — DE VERDACHTHE HOUDING VAN
 DEN GOUVERNEUR DE BEECKMAN. — DE MISLUKKING VAN
 DEN AANVAL VAN BUITEN. — BELANGRIJKE MEDEDEELINGEN
 VAN JAMINÉ OVER DE MISLUKKING VAN DEN OPSTAND.

Ten aanzien van de plannen der samenzweerders moeten wij weder onze toevlucht nemen tot de op blz. 39 vermelde Nota van het departement van Oorlog. Misschien dat DIBBETS zelfs haar opgezonden heeft en dat dit zou blijken uit den aanbiedingsbrief, voorhanden wellicht in het archief van Maastricht; doch daar ik eerst dit archief raadpleegde en er het aangeboden stuk miste, heb ik niet geweten, waarover het handelde en uit dien hoofde van den aanbiedingsbrief niet voldoende notitie genomen. In verband met mijne op blz. 101—102 voorkomende opmerkingen, is het evenzeer wel mogelijk, dat wat in de Nota blijkens het hieronder volgende wordt medegedeeld, niet volkomen juist is; maar al zou nu ook alles niet zoo precies zijn, als de schrijver bericht, aan het algemeen beeld van den toestand behoeft men niet te twijfelen.

Sedert den 16ⁿ October dan vereenigden zich des avonds na 6½ uur tot 9 uur in eene bovenkamer van den koffiehuishouder HOEBERECHE op het Vrijthof verscheidene slechtgezinde officieren en eenige weinige burgers, welke door niemand dan door den koffiehuishouder zelven bediend mochten worden. Het was het zoogenaamd *Hoofdkwartier van den te verwekken opstand*, waarvan het uitbreken bepaald was geworden op den 18ⁿ des avonds ten 7½ uur, terwijl generaal DAINE het hoofd zou zijn. Het ontwerp, opgemaakt met gemeen overleg van dezen en een aantal officieren der 14^e afdeling infanterie, van het regiment lichte dragonders N^o. 5 en van de artillerie, bevatte in hoofdzaak

de volgende punten. In de comédie op de Breesstraat, waar een gedeelte van het flankbataljon der 8^e afdeeling infanterie gekazerneerd lag, moest een hevige brand gesticht worden, ten einde de ons getrouwe soldaten bij de kazerne te houden. Deze kregen dan een aanval van de dragonders, terwijl twee voor de hoofdwacht geplaatste stukken door kapitein LA COSTE zouden worden vermeesterd, om die mede op de 8^e afdeeling te doen vuren. In het magazijn van den houtkoopster STEVENS en vòòr diens woning lag houtwerk gereed, bestemd om tegelijkertijd barricades op te werpen in de Bok-, Maria- en Hondsstraten, alsmede langs den wal; aldus wilde men beletten het optreden van de in de Augustijnerkazerne gehuisveste en aan het gezag getrouwe kurassiers. Hiervan lagen er mede in de Jekerstraat; eenige pelotons van de 14^e afdeeling moesten deze in bedwang houden.

De verdere plannen hielden verband met gelijktijdige hulp van buiten. Op den 16ⁿ October bevond zich daartoe te Brussel PETRUS NYPELS. Hij deelde aan de leden van het Voorloopig Bewind GENDEBIEN en FÉLIX DE MÉRODE mede, dat alles te Maastricht in gereedheid was om den 18ⁿ eene omkeering te bewerken, maar dat men troepen noodig had ten einde de vesting van de buitenzijde aan de Brusselsche, Tongersche en Pieterspoorten te bedreigen, waarop GENDEBIEN antwoordde: „Il y a longtemps que nous avons désiré que Maestricht serait d'accord avec la Belgique. La demande que vous nous faites, à l'égard de l'envoi des troupes, sera accordée.” Dadelijk werden koeriers naar alle nabij Maastricht gelegen en door Belgische troepen bezette plaatsen gezonden, met last zich in het dorp *Bilsen* te vereenigen en zich te stellen onder de bevelen van 'n DE BROUCKÈRE ^(a). Dientengevolge waren in den ochtend van den 18ⁿ 'n 3 à 4000 man op dit slechts één uur afstands van de vesting gelegen punt tot achter het dorp *Wolderen* vereenigd, hetgeen men in de vesting des ochtends tusschen 9 en 10 vernam, zoodat de opperbevelhebber last gaf tot het innemen van de reeds op den 8ⁿ October vastgestelde alarmplaatsen.

Binnen de vesting zouden zich, volgens het plan van den

(a) De nota schrijft K. M. I. G. DE BROUCKÈRE. Ik ken slechts CHARLES (KAREL??) en HENRI.

opstand, naar de Tongersche poort begeven manschappen van de 14^e afdeeling; als dan de 1^e luitenant DUTILLEUL van het 3^e bataljon veldartillerie drie schoten had gedaan met een der stukken geschut op de kat de *IJskelder*, zoo moest DE BROUCKÈRE dadelijk voortrukken, de avancé-wachten der Tongersche en Brusselsche poorten bestormen, terwijl een ander gedeelte zich ter verontrusting op de St. Pieterspoort zou richten. De 1^e luitenant VERSPYCK van het 3^e bataljon veldartillerie, die ons inderdaad ontrouw is geworden, had zich belast met twee 6-ponders links van de Tongersche poort te plaatsens, ten einde deze open te schieten en alzoo aan DE BROUCKÈRE toegang te verschaffen. Tegelijkertijd zouden dragonders met eene menigte burgers de mineurs, twee bataljons van de 8^e en het bataljon van de 13^e afdeeling overvallen; Kapitein VAN MONS van het 3^e bataljon veldartillerie had op zich genomen 's Rijks tuighuis te openen, ten einde de burgerij van geweren en andere blanke wapenen te voorzien. Voor het welslagen van dezen aanval, zoomede voor het openmaken der poorten deed deze kapitein, belast met het materieel der vesting, reeds in het begin van October, de sleutels door een zijner ondergeschikte kanonniers namaken; VAN MONS had daartoe de grootte der sleutels geteekend en afdruk in lak van het werk genomen. Op dezelfde wijze zou men zich meester maken van de scherpe infanterie-patronen, opgeborgen in het kruitmagazijn de *Vijf koppen*, het bastion, dat men bij de latere slechting der vestingwallen nog bewaard heeft, en welks naam herkomstig is van eene executie in 1638, toen er de hoofden werden tentoongesteld van gevonnissen, beschuldigd van de stad aan de Spanjaarden te hebben willen verraden. De kapitein had er mede voor gezorgd, dat bij een smid dolken en andere scherpe werktuigen, verder geweren en pistolen in voorraad lagen; tegen den dag, dat de opstand zou uitbreken, werden deze wapenen overgebracht naar het *Hof van Tilly* in de Brusselsche straat.

Toen de 18^e aanbrak, voerde kapitein LA COSTE het bevel op de hoofdwacht, beschikkende daar over manschappen, die slechts op een teeken wachtten om te beginnen. Verder hadden de advocaten JAMINÉ en WUESTENRAAD, de boekverkoopers BURY en LEFEBVRE, zoomede de hoedenmaker Torsé 'n 52000 francs

verzameld, die nu onder de geringere volklasse verdeeld werden of moesten worden.

Aan den avond van dezen dag waren in het zoogenaamd Hoofdkwartier een aantal der samenspannende officieren van verschillende wapenen vereenigd, waaronder ook de onderintendant DU FAURE VERCOURS. Evenzoo waren in het *Hof van Tilly* 'n 150 burgers samengeslopen met eenige militairen, ten einde er zich te wapenen en dan op het afgesproken teeken zich in drie afdeelingen te splitsen: eene tot omsingeling der Sociëteit voor het gevangennemen der officieren aldaar; eene andere om kapitein LA COSTE te steunen en zich meester te maken van hen, die aan den opstand geen deel wilden nemen; eene derde om het piket aan de St. Janskerk te ontwapenen. Nog waren er 23 andere huizen in de stad, waar ontevreden samen zaten om den strijd te beginnen. Dat al die groote verzamelingen konden plaats vinden, zonder DIBBETS' politie er een stokje voor stak, wekt eenigen twijfel of het alles wel precies zoo gegaan is; intusschen wist de opperbevelhebber, dat er samenkomsten plaats grepen.

Nu echter het oogenblik van handelen naderde, vroegen sommigen op het hoofdkwartier zich af, of het wel geraden was te beginnen, terwijl 's Prinsen proclamatie van den 16ⁿ den weg voor eene vreedzame oplossing baande. Men had den tijd, om dit nog eens rijpelijk te overwegen, daar de aanvoerder van den te verwekken opstand, namelijk generaal DAINE, zich niet aan het uur der samenkomst bleek te houden. Toen het kwart voor zeven was geworden, ging advocaat JAMINÉ naar zijne woning om hem af te halen; maar de generaal bleek bij den postmeester BONHOMME zóó zwaar gemiddagmaald te hebben, dat JAMINÉ hem zeer sterk door den drank bevangen aantrof en tot bescheid kreeg: „Le moment n'est pas encore là, que nous devons commencer. Attendez jusqu'à demain et je vous enverrai des ordres à cet égard au quartier général.” —Van DAINE kan men ongetwijfeld alles verwachten; toch vraagt men zich af, of het wel waar zou zijn.

Aan de allerwegen vergaderden en ingewijden werd dientengevolge zoo goed mogelijk bericht, dat het plan dien 18ⁿ niet zou doorgaan. DE BROUCKÈRE kon natuurlijk de tijding niet

krijgen. Den nacht wachtte hij dus tevergeefs op het afgesproken teeken; toen deed hij zijne bende naar Tongeren teruggaan, waar voor hare inkwartiering werd gezorgd en hijzelf intrek nam in het hotel *De Paauw*. „Le coup a manqué”, was de teleurstellende tijding, waarmede hij aan de aldaar op hem wachtenden het resultaat der expeditie berichtte. Van de verborgen wapenen werden den 21st October twee kisten heimelijk de Tongersche poort uitgevoerd; in Juni 1831 volgde eene andere kist, onder voorwendsel van kleederen te bevatten, die aan een comediant te Luik behoorden. Dit alles ging dus der vooral destijds zeer strenge politie voorbij; ik kan er niet meer van zeggen, dan dat de Nota het staaft. En te Brussel dacht men waarlijk, dat de Brabandsche vlag reeds te Maastricht wapperde, of liever men deed alsof men het aldus moest beschouwen. Immers den 20st ontving baron DE BEECKMAN den volgenden brief, gericht *A Monsieur le Gouverneur de la Province de Limbourg à Maestricht*.

Bruzelles, le 16 Octobre 1830.

Monsieur le Gouverneur!

Informé par la lettre de Mr. le Commissaire des Finances, en date du 6 octobre courant, que dans plusieurs places fortes, qui se sont successivement rendues indépendantes, il se trouve des fonds dans les caisses militaires, et qu'il est urgent que ces fonds soient immédiatement versés, soit à la banque, soit chez les agens de cette société, j'ai l'honneur de vous prier de vouloir bien donner les ordres nécessaires pour que cette mesure soit mise en exécution dans toutes les places, qui se trouvent dans la circonscription de votre Gouvernement.

En m'accusant réception de cette lettre, je vous serai obligé de me faire connaître les dispositions, que vous aurez prises à ce sujet.

*Le membre du Gouvernement Provisoire,
Chef du Comité de la Guerre,*

JOLLY.

16 Oct. 1830.

N^o. 3.

De gouverneur vloog volstrekt niet op bij de ontvangst van dit brutale stuk. Hij deelde aan DIBBETS mede, dat het schrijven hem gezonden was ... „gewis bij abuis”!! waarom hij het „als niet ontvangen” zou beschouwen, doch hij bood er een afschrift van aan „als betrekking hebbende tot militaire zaken”.

De opperbevelhebber wist overigens, wat hij van dit alles te denken had. Het was hem bekend, dat voorname ambtenaren en officieren der stad ten huize van den gouverneur en elders vergaderden; dat ook generaal DAINÉ op verraad zon, betwijfelde hij niet meer. Goed te vertrouwen officieren en onderadjudanten bewaakten geregeld het hôtel van den gouverneur des daags en des nachts; zelfs in diens woning had DIBBETS berichtgevers. De nederlagen van onze troepen werden in deze vergaderingen met warme toejuiching vernomen, en zich van tevredenheid in de handen wrijvende, hadden DE BEECKMAN's gasten het gouvernementshôtel verlaten met hunne vreugde er over uit te spreken, dat *ze* verslagen waren en het dus goed ging, gelijk DIBBETS' bewakers opvingen. Een trouw bezoeker was de baron T. J. DE BILLEHÉ DE VALENSART, lid der Provinciale Staten. Van Brussel had deze de uitnoodiging ontvangen om als commandant der burgerwacht te Maastricht op te treden, wanneer het tot de omwenteling kwam. DE BILLEHÉ had het stuk den gouverneur ter hand gesteld, maar deze gaf hiervan — „gewis bij abuis”? — *geene* kennis aan den opperbevelhebber. Zoo broedde het verraad tot op de hoogste sporten van de Maastrichtsche burgerij.

Over de oorzaak der mislukking des opstands d.d. 18 October 1830 kreeg DIBBETS in 1838 eene mededeeling, waaraan hij weliswaar alle waarde ontzeide, doch die niettemin het feit van het bestaan der plannen bevestigt. Een van onze spionnen uit den omtrek, zekere HENRARD, vernam namelijk destijds van een Belgischen douanier, dat de mislukking van het plan der muiters om in October 1830 de vesting te vermeesteren, alleen toe te schrijven was geweest aan de reeds tot *Lafeld* genaderde bende van DE BROUCKÈRE, wiens troep dermate in dronkenschap verkeerde, dat aan het voortzetten der expeditie niet te denken viel. Volgens dat verhaal was zulks te meer te betreuren, omdat juist op den afgesproken dag het Maastrichtsche fort *St.*

Pieter door een Belgischgezind officier werd gecommandeerd, die bij het uitbreken van den opstand steun beloofd had.

HENRARD vertelde deze en andere bijzonderheden over aan zijn chef in dezen spionnendienst, den gepensionneerden Belgischen kolonel ROTTIERS, die te *Eupen* in Pruisen op onze grenzen woonde en DIBBETS mede van den gang der zaken in de latere jaren van den Belgischen strijd placht op de hoogte te houden. ROTTIERS deelde den opperbevelhebber bij schrijven d.d. 4 April 1838 het gehoorde mede, onder bijvoeging, dat HENRARD zelf te Maastricht zou komen voor het vertellen van meer bijzonderheden. Maar DIBBETS, niet bijzonder op zijne betrekkingen met ROTTIERS en de door dezen bezoldigden gesteld, antwoordde den 12ⁿ d. a. v.: „Par rapport à votre lettre du 4^{ième} Mr. H. n'a rien pu me communiquer que ce qui est déjà généralement connu. Cependant il est sûr que l'entreprise pour se rendre maître de Maestricht, n'a pas failli par l'ivrognerie, mais par l'effet des dispositions très énergiques, prises de longue main, qui seraient exécutées de tout point. C'est donc la peur, à bien dire, qui leur a lié les mains.”

Er is bovendien een ander belangrijk licht over deze gebeurtenissen opgegaan. Wij hebben kunnen lezen, dat, volgens de Nota, generaal DAINE in het plan tot opstand was betrokken; dat hij er op het oogenblik der beslissing van afzag en dat er verdeeldheid in het z.g. Hoofdkwartier van den opstand was ontstaan tengevolge der proclamatie des prinsen van Oranje. Deze mededeelingen zijn van eene volkomen betrouwbare zijde bevestigd geworden. Toen namelijk in 1831 de Conferentie der Mogendheden te Londen aan Nederland en België de XXIV Artikelen wilde opdringen, werd deze aangelegenheid in de Belgische Vertegenwoordiging, op verlangen van het Ministerie, met gesloten deuren behandeld. De Regeering achtte het tevens in het belang des lands, dat het voorstel der Conferentie zou worden aangenomen, hetgeen echter een ernstig verzet bij vele leden uitlokte, inzonderheid van de Limburgsche afgevaardigden, omdat dan de tegenwoordige Nederlandsche provincie Limburg voor België verloren zou gaan. In weerwil van het geheime der zittingen, werden vele der redevoeringen, waaronder heel wat bombast, nog in diezelfde dagen door de bladen gepubli-

ceerd, en zoo ook die gehouden op den 27ⁿ October door een der hoofdleiders van den Maastrichtschen ontwerp-opstand van 18 October 1830, advocaat JAMINÉ. „De heer JAMINÉ”, leest men o. a. in de *Opregte Haarlemsche Courant* van 1 November 1831, „heeft tegen de vredes-artikelen gesproken, en, zoo men zegt, de vergadering tot tranen geroerd, zoo dat de heeren LEBEAU en LEHON hem de hand zijn gaan drukken, met verzoek, om zijne woonplaats bij hen te vestigen.” In die redevoering weerlegde JAMINÉ het aan de Maastrichtenaren gedaan verwijt, dat het verlies van Limburg de schuld was van de laksheid der Maastrichtenaren zelve, doch wat hij ten dezen aanzien zeide, vindt men in al de Belgische bladen verzwegen, wel te verstaan op deze wijze:

(*Uit de gedrukte rede*). „Mais Maestricht! Les députés qui „placèrent jadis nos droits à l'indépendance dans la part „plus ou moins grande que nous avons prise à l'insurrection, „récusèrent Maestricht; il est temps de parler; oui je l'es- „père, les murs n'auront pas d'oreilles; on a voulu le „comité secret, je m'en saisis

 „Toute résistance devenue inutile, la jeunesse abandonna „ses foyers pour venir grossir vos bataillons (*vervolg van „de rede*.)

Op deze plaats der door de bladen gepubliceerde redevoering staan dus stippels, gelijk men zich o. a. kan overtuigen bij de Brusselsche *Émancipation* van 31 October 1831, 2^e bladzijde, o. a. aanwezig op de Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage.

Die stippels gaven destijds tot allerlei gissingen te Maastricht aanleiding; velen waren van meening, dat JAMINÉ het zoogenaamd *Comité Secret* te Brussel verweten had van niet de gelden te hebben verstrekt, die d.d. 7 October 1830 WUESTENRAAD, blijkens het op blz. 101 medegedeelde had gevraagd voor het bewerken van den opstand, en dat hij alzoo op deze commissie de schuld had teruggeworpen, dat Limburg verloren ging. Hierin werd een paar jaren later door de volgende eigenaardige omstandigheid licht ontstoken.

In den avond van den 16ⁿ Mei 1833, na het sluiten der poorten, vernam de commandant van fort *St. Pieter*, kapitein HOEKSEMA, dat in de nabijzijnde buitenherberg, het nog zoo vriendelijk gelegen *Slavante*, zich ophielden de in *Tongeren* woonachtige Belgische heeren: VERSTRAETEN, arrondissements-inspecteur der belastingen; NYPELS, rechter; Ruys, substituut-procureur; NIERSTRASZ, griffier; en JAMINÉ. De kapitein deed ze dadelijk oppakken en naar het fort voeren.

Den 22ⁿ Juli 1903 bracht ik een bezoek bij den burgemeester van Tongeren, den heer MELJERS, gehuwd met eene dochter van den heer JAMINÉ. De burgemeester was uitstедig, doch ik had het genoeg met groote voorkomendheid ontvangen te worden door den zoon, advocaat te Luik. ZEd. begon zelf over die gevangenschap, waaromtrent hij erkende, dat de heeren onvoorzichtig waren geweest en goed behandeld waren geworden.

Op het bericht der arrestatie had de opperbevelhebber aanvankelijk het plan gevormd om ze, in afwachting van bevelen uit 's-Gravenhage, gevangen te houden; doch daartegen viel in te brengen, dat dan zeer zeker represailles zouden genomen worden, ten aanzien van enkele nog met verlof afwezige officieren der bezetting en van ambtenaren, die om de eene of andere reden zich kortstondig in de omstreken moesten op houden. Vandaar dat DIBBETS er eerst nog eens de te Maas-tricht aanwezige generaals en den auditeur-militair over hoorde, ten gevolge waarvan werd besloten, rapporteerde DIBBETS den volgenden dag, dus 17 Mei 1833, aan *Oorlog*: „dat, aangezien *Slavante* buiten een rayon van 1100 ellen gelegen is, en bovendien geene bewijzen bestaan, dat zij met kwade oogmerken aldaar zijn gekomen, hen in vrijheid te doen stellen”.

Terwijl nu deze beslissing hangende was, wist DIBBETS' voortreffelijk politiehoofd, kapitein HENNEQUIN, den heer JAMINÉ over te halen, om ten aanzien van het niet gepubliceerde in diens redevoering van 1831 op schrift te brengen de volgende:

„EXPLICATION

„donnée par Mr. JAMINÉ concernant la lacune laissée dans „son discours, prononcé par lui dans la séance du Comité „Secrèt de la Chambre des représentans du 27 Octobre 1831.

„*Nota.* Répéter littéralement, ce qui a été dit à la tribune „est impossible, parce que les trois quarts de ce discours „ont été improvisés; mais en voici la substance et même „les tours des phrases.

„je m'en saisis.

„La plupart des habitans avaient salué la révolution de „leurs acclamations; ceux-là auraient agi. Que leur manquait- „il? Là aussi il y avait du courage et des armes. Mais un „chef militaire était en relation avec le Gouvernement Pro- „visoire; mais ce chef faisait assez entendre à ceux, qui „n'attendaient peut-être qu'une étincelle pour se décider, „que l'honneur en revenait aux militaires. L'honneur! C'était „à cinquante mille florins, une pension, un brevet qu'il „avait évalué son patriotisme. L'honneur! Entendez vous? „Il demandait de l'argent. Le Gouvernement Provisoire fit „des promesses, à ce qu'il paraît; faute de mieux, le Chef „allait se contenter.

„Mais le jour même où le plan dût recevoir son exécution, „arriva la fameuse proclamation du Prince d'Orange. Les „conjurés militaires se réunirent et certains d'entre eux, „qui alors firent l'orateur pour montrer la révolution comme „terminée, qui s'écrièrent de toutes leurs forces, *pas de „sang à répandre, le Prince est à la tête du mouvement*, ceux- „là vous les voyez aujourd'hui se pavaner en grosses épau- „lètes sur les marches du trône. Ne me force pas de nom- „mer. Tout fut bientôt connu, le chef partit. Le général „DIBBETS eut le tact de licencier par pelotons de dix, de vingt „hommes la garnison belge. Les bourgeois furent désarmés „et l'on oserait nous faire des reproches.

„Toute résistance . . .

Niet zonder eenige zelfvoldoening zal de opperbevelhebber deze *Explication* naar 's-Gravenhage gezonden hebben, gelijk hij deed bij brief d.d. 23 Mei 1833. ¹⁷⁰

HOOFDSTUK XIX.

De houding van den gouverneur De Beeckman.

MEDEDEELINGEN VAN BARON DE BILLEHÉ. — OORDEEL VAN GENERAAL DIBBETS. — ONTSLAG EN VERTREK VAN DEN GOVERNEUR. — DIBBETS' WEIGERING OM HEM DE VESTING WEDER BINNEN TE LATEN.

Over het geheel genomen, zal de lezing van een geschiedverhaal het aangenaamste zijn, wanneer de schrijver het hoogste woord blijft houden; maar er kunnen zich omstandigheden voordoen, waar het nuttig voorkomt letterlijk mede te deelen op welke wijze de personen zelven zich over de ontvangen indrukken hebben uitgelaten; dit is o. a. soms wenschelijk waar het loopt over hunne beoordeelingen, speciaal veroordeelingen, van anderen. Uit dien hoofde geef ik hier enkele stukken van DIBBETS terug, die belangrijk zijn, eensdeels omdat ze ons nauwgezetter doen kennen de afkeurenswaardige houding van den gouverneur, waardoor de taak des opperbevelhebbers zoozeer verzaagd is geworden, anderdeels doordien zij nader licht werpen op de dreigende dagen van October 1830.

In 1831 ontzeide de opperbevelhebber de toelating tot de vesting aan den baron T. J. DE BILLEHÉ DE VALENSART, een vriend van den gouverneur. In 1833 werd dit verbod opgeheven, waarvoor DE BILLEHÉ generaal DIBBETS kwam dank zeggen. Het gesprek, dat zich dientengevolge ontspoon, maakte het onderwerp uit van een rapport aan *Oorlog* d.d. 2 Februari 1833, hetwelk aldus luidt:

„De baron DE BILLEHÉ, inwoner dezer stad, lid der Provinciale Staten, tot de ultramontaansche partij behoorende, was van den aanvang, dat de gewezen gouverneur baron DE BEECKMAN alhier is gekomen, met hem op een bijzonder vertrouwelijken voet, als zijnde dezelfde grondbeginselen toegedaan, en bestonden er ook wel redenen, een wakend oog op hem te houden.

„In het begin der onlusten begaf hij zich dagelijks des
 „avonds met zijnen schoonzoon VILAIN XIV bij den Gou-
 „verneur, alwaar de procureur-crimineel CRUTS, RUYS, Du
 „FAURE en anderen zich bevonden; het Gouvernementshuis
 „werd destijds, zoo binnen als buiten, van nabij gadegesla-
 „gen, en zelfs officieren en onderadjudanten, als schild-
 „wachten aldaar geplaatst; dezen hebben VILAIN XIV aan
 „den baron DE BILLEHÉ, zijnen schoonvader, bij het uitgaan
 „hooren zeggen, zich daarbij in de handen wrijvende: *cela*
 „*va bien, ils ont été battus.*

„De meer en meer toenemende strenge maatregelen, en
 „de weinige hoop op de overgave der vesting, geboden hun
 „voorzigtiger te zijn en zich van alle opvallende deelneming
 „te onthouden; terwijl met het vertrek van den Gouverneur,
 „ook de aanleiding gevende oorzaak doende ophouden, nader
 „niets meer van den heer DE BILLEHÉ bespeurd werd.

„In de maand Juli 1831, vroeg de heer DE BILLEHÉ ver-
 „gunning, om zich, gedurende veertien dagen, te begeven
 „naar het buitengoed *Leuth*, aan zijnen schoonzoon toebe-
 „hoorende; opmerkzaam is het, dat juist in dit tijdvak, de
 „kiesvergadering te *Tongeren* is gehouden; dat alstoen de
 „komst van LEOPOLD te Luik plaats had, en hij, BILLEHÉ,
 „zich gelijktijdig aldaar bevond; dit alles in verband gebragt
 „met zijne vertraagde terugkomst, eerst in het einde van
 „*Augustus*, zeker met voornemen den uitslag des Tiendaag-
 „schen veldtochts af te wachten, gaf voldoende reden, hem
 „niet meer in de stad toe te laten.

„Sedert dien heeft hij en zijne familie zich te *Beek*, twee
 „uren van hier, opgehouden, met niets bemoeid, en stil ge-
 „dragen; daarbij onderrigt zijnde, dat hij, aan zijnen schoon-
 „zoon VILAIN XIV had geweigerd bij hem te logeren, om geen
 „achterdocht te geven, gaf mij dit aanleiding, aan zijn ver-
 „zoek, om weder binnen de stad te komen, gehoor te geven.

„De heer DE BILLEHÉ, bij mij komende, om deszelfs dank
 „te betuigen, was zijn eerste woord: *Général, je suis indigné-*
 „*ment trahi, vous êtes instruit d'une certaine lettre*; waarop
 „ik zeide, alles is met verraad begonnen, en blijven de
 „middelen daartoe gebezigd, ook niet verborgen.

„De ten deze, slechts voor weinige weken geleden, door „mij ontvangene mededeeling, komt, in substantie, hierop „neder.

„In het laatst van October 1830, ontving de heer DE „BILLEHÉ eenen naamloozen brief uit Brussel, in een zeer „hevigen en opgewonden stijl geschreven, waarbij hem „gevraagd werd, of hij zich wel, bij eene eventuele over- „rompeling der vesting, of innerlijken opstand, met het „kommando der burgerwacht wilde belasten, en dat men „hieromtrent zijne intentie zoude te gemoet zien.

„De baron DE BILLEHÉ heeft mij bekend dezen brief „werkelijk te hebben ontvangen, maar niet den schrijver „te kennen, gelijk men mij onderrigt had; doch zich met „zoodanig voorstel, als strijdig met zijne denkwijze, niet „te hebben willen inlaten.

„Toen ik hem de gevolgen deed inzien, van dergelijk „stuk onder zich gehouden, en niet dadelijk aan mij bekend „te hebben gemaakt, verklaarde hij, daarvan niet alleen „onmiddelijk aan den Gouverneur opening te hebben ge- „geven, maar dat bedoelde brief *twee à drie* dagen onder „zijne berusting was gebleven.

„Ik bragt den heer DE BILLEHÉ onder het oog, dat de „baron DE BEECKMAN geen opregt dienaar des Konings was, „en hij als dagelijks omgang met den Gouverneur hebbende, „daarvan niet onbewust kunnende zijn, het te meer als „een pligt moest hebben beschouwd, mij, vooral in die „oogenblikken, dadelijk daarvan kennis te geven.

„De heer DE BILLEHÉ, verschoonde zich met te zeggen, „in het denkbeeld te zijn geweest, dat die mededeeling, „door den Gouverneur aan mij was geschied; voorts, dat „zoodanig achterhouden onbegrijpelijk voorkwam, en hem „'s mans inborst, als het ware, nu meer klaar openlag.

„Het gedrag in deze, door den baron DE BEECKMAN ge- „houden, bevestigt op nieuw, dat zijne bedoelingen, van den „aanvang der onlusten, nimmer zuiver zijn geweest, en „te regt, als bijzonder verdacht werden beschouwd; ook is, „sedert zijne verwijdering, alles van gedaante veranderd.”

Sedert zijne verwijdering: de gouverneur had namelijk reeds in December 1830 een verzoek om verlof naar 's-Gravenhage gedaan, dat meer bepaald de strekking had, om zich over de handelingen des opperbevelhebbers te kunnen beklagen. De omsingeling der vesting door de muiters maakte echter destijds het reizen gevaarlijk, zoodat pas in het eerste kwartaal 1831 van de verwezenlijking van het plan quaestie kon zijn. DIBBETS steunde toen bij *Oorlog* des gouverneurs verlangen tot heengaan, doch drong er tevens op aan, hem niet meer te laten terugkomen. Ter nadere motiveering hiervan schreef de opperbevelhebber d.d. 24 Februari 1831 het volgend rapport aan prins FREDERIK:

„Indien ik in mijne aan het Departement van Oorlog
„ingezonden rapporten, opvolgend in het detail mijner
„werkkring ben getreden, scheen het mij ondoelmatig, in
„dezelfde behandeling personen en zaken te doen voor-
„komen. Ongaarne roer ik een punt aan, welks gevolg-
„trekking voor sommige familien noodlottig zoude kunnen
„worden; nogthans gebiedt het hoog vertrouwen door Z. M.
„den Koning aan mij geschonken, om in deze der waarheid
„hulde te doen, en de zaken, onder hare ware kleuren
„daar te stellen.

„Deze pligtsbetrachting op den voorgrond stellende, zij
„het mij veroorloofd U. K. H. met de door mij gemaakte
„aanmerkingen bekend te maken.

„Reeds in de geboorte der onlusten, bespeurde men bij
„eenige Hoofdambtenaren, eene zekere neiging tot den
„aangroeienden staat van zaken; onder openlijke betuiging
„van verkleefdheid aan den Koning, liet men het zich
„welgevallen, in het geheim, de oorzaak van den opstand
„aan Zijner Majesteits Gouvernement te wijten en daarin
„een regtvaardig beginsel te erkennen.

„Met de meer en meer klimmende zon der rebellie, rezen
„ook hare actien bij derzelver voorstanders hier ter stede,
„totdat eindelijk de onderneming op Brussel, hen tot eene
„meer dadelijke deelneming scheen te roepen, en de Procla-
„matie van Z. K. H. den Prins van Oranje, van den

„16ⁿ October, hen tot een geheel afschudden van verpligting en verbindtenis aan het Oud-Vaderland en den Koning „scheen te magtigen.

„Van dat oogenblik af, vonden geheime bijeenkomsten „plaats, waarvan verscheiden hooge ambtenaren deel maakten, of daarmede in verbinding stonden. Onder dezen telde „men den procureur-crimineel CRUTS, die later, evenals de „heer WYNAND MOCKEL Junior, advocaat van de administratie „der belastingen, door het aanvaarden van posten bij het „Geregtshof van Luik, den mantel geheel afwierp; den „inspecteur der registratie SOESTER, die bij alle gelegenheden de Belgen voorstond, en hun oorlogskreet billijkte; „den heer RUYS, administrateur van 's Rijks schatkist, eindelijk, de weldaden aan hem en aan zijne familie, door den „Koning bewezen, vergetende, stond door zijne houding „en woorden, den oproer der Belgen niet minder dan de „anderen voor.

„Het door den Heer Staatsraad Gouverneur gehouden „gedrag moet ik opregt bekennen, mij steeds dubbelzinnig „voorgekomen te zijn. In de zuidelijke provinciën geboren, „was zijne positie, in de laatste tijden, moeilijk; in deze „hoedanigheid, en als bezitter van veel grondeigendommen „in België, kon hij met die kracht niet handelen, welke „eene ijverige pligtvervulling vordert. Gedurig gaf hij te „kennen personeel aan Zijne Majesteit gehecht te zijn; de „akten van het Gouvernement daarentegen werden grootendeels door hem gemisbillijkt; in de behandeling van zaken „bemerkte men eene groote angstvalligheid, zij droegen „steeds de kenmerken van eene gedwongen medewerking, „terwijl zijne geheime raadplegingen met en dagelijksche „receptie van de navermelde personen als:

- „DAINE;
- „onder-intendant DU FAURE VERCOURS;
- „majoor MERTENS;
- „ritmeester O'SULLIVAN;
- „procureur-crimineel CRUTS;
- „lid der Gedept. Staten JULLIOT;
- „adm. van 's Rijks schatkist A. RUYS;

„en anderen de revolutie toegedaan, zijn staatkundig gevoelen,
„bij mij in groote verdenking hebben gebragt.

„Zekere **Misson** en **Van de Weyer** waren zijne vertrouwde
„secretarissen; reeds eenige dagen voortvlugtig, en daar-
„door met grond verdacht, hield de heer Gouverneur
„het echter daarvoor, dat zij den Koning opregt waren
„toegedaan.

„Uit dien hoofde zoude het, mijns erachtens, ongeraden
„zijn, wanneer eenmaal de Provinciale Administratie, tot
„den algemeenen kring harer werkzaamheden werd terug-
„gebragt, derzelve leiding aan **ZHEdG.** te blijven opgedra-
„gen; voor het overige vermeent men, dat hij aan zijne
„eere en plicht niet te kort heeft gedaan, en in de Belgische
„beroeringen het uiterste heeft gedaan om de Dynastie aan
„het hoofd der Regering te behouden, en **Z. K. H.** den
„Prins van Oranje op den troon van België te plaatsen.”

Van het door den gouverneur aangevraagd verlof kwam echter niets, maar den 5ⁿ Mei 1831 legde hij zijne betrekking neder en vertrok dadelijk naar Aken met een buitenlandsch paspoort voor Amsterdam, Rijssel en Bordeaux. Bij schrijven van den 20ⁿ September d. a. v. verzocht hij **DIBBETS** om met zijne familie Maastricht te mogen bezoeken, hetgeen den volgenden dag tot onderstaand afwijzend antwoord leidde:

Monsieur le Baron!

Je ne m'attendais pas à la demande, que me communique votre lettre d'hier, vous ayant fait pressentir que la position, dans laquelle vous vous êtes trouvée, fait naître des obstacles à votre rentrée dans cette ville. Cependant celle de Madame **DE BEECKMAN**, de Mademoiselle **BOUCHELET**, et des personnes désignées pour le service, ne souffrira aucune difficulté.

J'ai l'honneur d'être, Mr. le Baron,

Votre très humble et obéissant Serviteur

DIBBETS.

's Gouverneurs zeer nederige en gehoorzame dienaar zette in zijne dépêche aan *Oorlog* d.d. 20 September 1831 uiteen, waarom het verzoek werd geweigerd; wij lezen daarin namelijk:

„Heden morgen is mij het verzoek gedaan, om toelating „in de vesting, voor den heer baron DE BEECKMAN, zijne „echtgenoot, de bij hen wonende jufvrouw BOUCHELET en „verdere dienstboden.

„Het gedrag van den gewezen Gouverneur, tijdens zijn „verblijf alhier, doch vooral de hoogst laakbare algemeen „bekende gevoelens, welke hij te Aken ten opzichte der „Nederlandsche zaak, zich veroorlooft te uiten, hebben „verplicht het verzoek, voor zooveel hem betreft, af te „wijzen; daarentegen is aan Mevrouw DE BEECKMAN, „Mejufvrouw BOUCHELET en kamenier, de terugkeer alhier „vergunnd; omtrent de mannelijke dienstboden, waaronder „de koetsier voornamelijk verdacht is, heb ik nadere inlich- „tingen verlangd.”

HOOFDSTUK XX.

De verwijdering van generaal Daine: 20 October 1830.

DE GENERAALS EVERTS EN DAINE OVERGEPLAATST. — VERVANGING VAN DAINE DOOR GENERAAL VAN BOCOP. — DAINE'S ONGENEGENHEID OM ZIJNE BESTEMMING TE VOLGEN. — ZIJNE VERDACHTE HOUDING. — ZIJN VERTREK.

Gelijk de lezer zich uit blz. 94 herinneren zal, had DIBBETS den 6ⁿ October vernomen, dat generaal VAN BOCOP den volgenden dag met zijne troepen te Maastricht zou zijn en was dit door hem dadelijk aan prins FREDERIK gerapporteerd. Blijkens het slot der onder N^o. 154 der *Bijlagen* wedergegeven missive, achtte DIBBETS het gewicht der gesloten capitulatie

van dien aard, dat VAN BOECOP zich naar 's-Gravenhage zou begeven „ten einde al het voorgevallene omstandig aan Zijne Majesteit te rapporteren”. Aldus geschiedde inderdaad. De gewezen Luiksche bevelhebber werd in de hofstad gunstig ontvangen en onderscheiden met de Militaire Willemsorde 3^e Klasse. Bovendien zond de Regeering hem naar Maastricht terug; hij kwam er den 16ⁿ October aan ¹⁷¹, voorzien van geld voor het garnizoen, waaraan dringend behoefte was, en van eene hoogst belangrijke dépêche van Oorlog aan DIBBERS, gedagteekend 11 October. Het stuk was van den volgende inhoud:

„Ik heb de eer UHgedG. te informeren, dat de Koning, „het noodzakelijk oordeelende, dat er in de Noordelijke „provinciën, eenige generaals aanwezig zijn, voor de uit- „voering van verschillende militaire maatregelen en wape- „ningen, bij dispositie van den 11ⁿ dezer N^o. 101, mij „gemagtigd heeft, om de Heeren generaal-majoor DAINÉ „en EVERTS tot het bedoeld einde op te ontbieden. Dien ten- „gevolge noodig ik UHgedG. uit genoemde generaal-majoor „te gelasten, om zich te begeven, de eerste naar *Utrecht*, „ten einde aldaar ter beschikking van het departement „van Oorlog te verblijven, en de tweede naar *Groningen*, „om aldaar het kommandement der provincie van dien „naam op zich te nemen. Genoemde generaals zullen bij „hunne komst op de plaatsen hunner bestemming, mij „daarvan behooren kennis te geven. Wijders heb ik ter „verdere uitvoering van Zijner Majesteits voorschreven be- „schikking, op heden, den generaal-majoor VAN BOECOP „gelast om zich te begeven naar Maastricht, en zich aldaar „ter dispositie van UHgedGestr. te stellen, zullende tevens „aan dien Generaal, provisioneel het kommandement der „provincie *Limburg* kunnen worden opgedragen. Ten slotte „heb ik nog de eer UHgedGestr. te informeren, dat ge- „noemde Generaal-Majoor overbrenger is, eener somma van „f 70.000, welke door hem, bij zijne komst te Maastricht „zal worden overgestort, bij zoodanig ambtenaar van 's Rijks „schatkist, als daartoe door UHgedG. zal worden aange- „wezen.”

Generaal EVERTS behoefde zich deze beschikking vermoedelijk niet aan te trekken; hij kreeg zijn vroeger commando terug; doch voor DAINE was zij eene hinderlijke verwijdering van het oorlogstooneel, te meer daar hij nu door VAN BOECOP werd vervangen. Ook de woorden der mededeeling gaven te denken; terwijl toch EVERTS aanstonds een bepaalde werkkring werd aangewezen, luidde het voor DAINE, dat hij te *Utrecht* nadere bevelen moest afwachten. Tot de grieven der Zuid-Nederlanders behoorde, dat niet slechts de gewichtigste betrekkingen hun onthouden werden, maar dat ook „le siège de tous les grands établissemens” in het eigenlijke Holland gevestigd was. NOTHOMB, die zich o. a. tot orgaan dezer grieven heeft gemaakt, noemt het *Hoog Militair Gerechtshof*, waarmede *Utrecht* werd begiftigd, als een dier inrichtingen ¹⁷³. Het kan zijn, wat vermoed is geworden, dat DAINE in de aanwijzing van zijne nieuwe standplaats eene poging heeft gezien om hem met een zoet lijntje voor dien hoogen militairen rechter te brengen; zeker is het, dat hij, op het bericht der overplaatsing, zich tegenover den opperbevelhebber ten zeerste verstoord toonde, bewerende te Maastricht betere diensten dan te Utrecht te kunnen bewijzen en aanstonds zijn voornemen te kennen gevende tot eene reis naar *Antwerpen*, waar, naar wij weten, de prins van Oranje met het hoogste gezag was bekleed; hij zou dan trachten verandering in de genomen beslissing bij dezen te bewerken ¹⁷³.

Niettegenstaande de opperbevelhebber generaal VAN BOECOP den 17ⁿ had aangeschreven: „om in afwachting van nadere beschikkingen, al dadelijk het archief van het provinciaal commandement van Limburg van voornoemden Generaal over te nemen”, maakte DAINE geene aanstalten tot vertrek. Wij weten uit de vorige hoofdstukken hoe juist in deze dagen binnen de vesting de geest des opstands vaardig was geworden en dat DAINE voor den militairen leider er van was aangewezen. DIBBETS ook geenerlei vertrouwen meer in hem stellende, drong DAINE tot vertrek. Het antwoord luidde, dat hij door geldgebrek nog niet kon heengaan. Toegevend aan 's mans ernstige verzoeken, stelde de opperbevelhebber ter zijner beschikking f 700, de *entrée de campagne*, die verondersteld werd eerlang de troepen in het algemeen zouden ontvangen, en die voor een

generaal-majoor deze som bedroeg. Dat is dus heel wat anders, dan de Nota, blijkens blz. 102, omtrent geldverstrekking door DIBBETS mededeelt.

In den vroegen ochtend van den 19ⁿ had DAINE buiten de Oude Wijckerpoort eene geheime samenkomst met den Maas-trichtschen uitgeweken advocaat A. BOSCH, die korten tijd daarna door het Voorloopig Bewind te Brussel benoemd werd tot griffier bij het Hoog Militair Gerechtshof aldaar ¹⁷⁴. Denzelfden ochtend tot 9 uur bracht hij door in het hoofdkwartier van HOEBERECHTS in het gezelschap van met tot opstand genegen officieren; hij nam daar van hen afscheid, zoo althans de ongeteekende Nota ten aanzien van deze mededeelingen juist is. Van 9 uur 's avonds tot half twee soupeerde DAINE met 'n twaalfstal burgers en officieren van het regiment lichte dragonders N^o. 5 bij den herbergier WOUTERS; toen werd hij naar huis geleid door de ritmeesters O'SULLIVAN en MOREL, zoomede door een derde, dien men gehouden heeft voor den niet in de stad toegelaten, doch heimelijk teruggekeerden HENRI BOSCH. Aan hen werden bij deze gelegenheid door DAINE eenige papieren vertoond, die, naar men heeft geloofd, de bevorderingsbesluiten waren van eenige officieren van het garnizoen, indien zij naar het Belgische leger wilden overloopen. Op den 20ⁿ October des morgens ten 7 ure had, nu ten huize van DAINE zelf, weder eene samenkomst plaats met de ritmeesters O'SULLIVAN en MOREL, en den 1ⁿ luitenant PRINS, allen van het regiment lichte dragonders N^o. 5, verder met den onder-intendant DUFURE VERCOURS en den administrateur van 's Rijks schatkist RUYS. In hoever de Nota hier juist is, valt niet te bevestigen; wèl dat in dien zelfden morgen van den 20ⁿ de opperbevelhebber had besloten er een eind aan te maken en uit dien hoofde andermaal stellig DAINE deed afvragen, of hij *al* dan *niet* gezind was de bevelen van het departement van Oorlog op te volgen. Toen eerst, dus op den 20ⁿ October ten elf ure, verliet hij Maastricht ¹⁷⁵: „nadat”, leest men in de Nota, „hij in den nacht van zijn vertrek nog een der klubs had bijgewoond, waarin wel de beraadslaging tot een dadelijken aanval op het tapijt kwam, doch de zamengezworenen, onderrigt, dat de politie op het punt was hen te betrappen, sprongen uiteen, en het kwam tot geen uitbarsten.”

Tenzelfden dage verscheen de dagorder, houdende de vervanging van DAINÉ door VAN BOËCOP als provinciale commandant ^{17a}.

De stad verlaten hebbende, of misschien nog in de vesting, diende generaal DAINÉ een verzoek om eervol ontslag bij den Koning in; daar nog niets positiefs tegen hem te zeggen viel, werd het bij besluit van 7 November gegeven. Met zijn vertrek ging eene aanzienlijke kracht voor de Maastrichtsche omwentelingsgezinden verloren; eene zekere neerslachtigheid was hierdoor bij hen ontstaan, groot genoeg, dat het voor DIBBETS' politie niet onopgemerkt bleef.

HOOFDSTUK XXI.

De uitbreiding van den opstand in de provincie Limburg: 23—30 October 1830.

DIBBETS' VERKENNINGEN. — DE ONMIDDELLIJKE OMGEVING VAN DE VESTING IN OPSTAND. — VALKENBERG EN GULPEN. — BREE EN RECKHEM. — DE INGENIEURS SERMOISE EN CONRAD. — DOORBRAAK BIJ NEEROETEREN D.D. 27 OP 28 OCT. — MAASBYCK, EINDHOVEN, HELMOND, WEERT. — DIBBETS DRINGT OP VERSTERKING AAN.

Was nu ook de buitenaanval van den 18ⁿ October niet doorgegaan, Luiksche benden, waaronder vele Maastrichtsche uitgewekenen, kwamen in toenemende mate dreigend tegen de vesting op. Weliswaar liep zij daardoor niet rechtstreeks gevaar, maar de geest van verzet in de stad werd er door geprikkeld, hetgeen ten zeerste werkte op de ontrouw der bezetting ¹⁷.

De beweging in de provincie ten gunste van den opstand kreeg gedurende den loop dezer dagen ook een toenemend ernstig aanzien. De opperbevelhebber miste wel genoegzame macht om haar tegen te gaan, dringend noodig was het intusschen, dat de vijand zich niet in de onmiddellijke omgeving der stad vastzette. Vandaar aanhoudende, door hem bevolen *verkenningen*,

die geen ander doel hadden, dan om door het dagelijksch verschijnen onzer militaire macht op het platteland, het nestelen van den vijand zooveel doenlijk te voorkomen; dan werden de gemeenten verplicht hare op de torens geschenen Brabandsche vlaggen neer te halen en althans voor het oogenblik het Nederlandsch gezag weder te aanvaarden. Zulk eene verkenning op den 23ⁿ October bracht aan het licht, dat alle de om Maastricht gelegen dorpen de opstandsvlag hadden uitgestoken, zelfs het niet verder dan een half uur noordoostwaarts gelegen dorp *Ambly* ¹⁷⁹. Den 25ⁿ rapporteerde majoor PELERIN, dat aangezien allerwegen het platteland zich bij de omwenteling aansloot, het noodzakelijk voorkwam de verspreid liggende kleine detachementen maréchaussée naar de vesting te doen komen, wilde men geen gevaar loopen om ze allen te verliezen. *Valkenberg*, 9 K.M. ten oosten van de vesting, en de geheele omtrek op den weg naar het Akensche hadden zich aan Belgische zijde gevoegd; den 27ⁿ kon de brigade te *Gulpen* bij Valkenberg het niet meer uithouden. Aan het hoofd der beweging stond daar een practizijn WILLEMSSEN. De procureur des Konings, de heer VERLOREN, had hem doen aanhouden, maar de twee gebroeders VLIEREN, wier schoonvader, de gewezen burgemeester HANRAEDS, te Maastricht woonde, namen de plaats in met den apotheker ARBACKS, die ook de functiën van postmeester vervulde. De chefs der Gulpensche brigade, vernemende dat men ze dacht op te lichten, verlieten eigener autoriteit hunne posten en kwamen den 28ⁿ te Maastricht, echter zonder ondergeschikten, die vermoedelijk waren overgelopen ¹⁷⁹! Dit gold den rechter Maasoever. Aan de andere zijde was, werd gemeld, de brigade te *Bree*, 15 K.M. ten westen van *Maaseyck*, zoo niet reeds gevangen genomen, althans aangevallen; *Reckheim*, aan de Zuid-Willemsvaart, met eene in gisting komende bedelaarskolonie op den weg van Maaseyck naar Maastricht, slechts 8 K.M. van de vesting, verkeerde in vollen opstand, zoodat de brigade aldaar ook met oplichting bedreigd werd ¹⁸⁰. DIBBETS gelastte, om ongelukken aan de dijken te voorkomen, dat den 27ⁿ een detachement der 14^e afdeeling infanterie, bestaande uit 1 officier en 45 man, naar het op blz. 83 vermelde *Eysden* zoude vertrekken „ten einde de gemeenschap der Zuid-Willemsvaart al meer en meer te verzekeren”. Eene mobiele

colonne, onder den ritmeester J. H. W. E. T. baron VAN GOLSTEIN VAN HOEKENBURG — te onderscheiden van de zich spellende familie VAN GOLTSTEIN — had tevens in last langs het Kanaal op *Neeroeteren* zich te dirigeren, toen de opperbevelhebber den 29ⁿ aan *Oorlog* berichtte, dat het voor hem „grievend” was mede te deelen, dat het den kwaadwilligen gelukt bleek, in den nacht van den 27ⁿ op den 28ⁿ den dijk over eene lengte van 25 el op twee plaatsen door te graven, een half uur van het reeds meergenoemde *Neeroeteren*. Zelfs uit Sittard en Heerlen was men een handje komen helpen ¹⁰¹; ook een Maastrichtsche hoofdamtenaar had in dit betreurenswaardige vernielingswerk de hand gehad.

Onder de landsdienaren namelijk aldaar, die in stilte met de revolutie medegingen, behoorde de hoofdingenieur van den Waterstaat in de provincie Limburg, de heer SERMOISE. Hij had zich in de tot dit gewest behoorende stad Tongeren gevestigd, doch bleef uiterlijk op onze zijde, ofschoon DIBBETS vernomen had, dat hij reeds tot de muitelingen was overgegaan; een vermoeden, hetwelk te meer grond had, omdat feitelijk Tongeren zich niet langer onder het Nederlandsch gezag rekende. Den 25ⁿ October kwam hij met zijn zoon te Maastricht, onder mededeeling, dat eene inspectie van het Kanaal doel zijner reis was. De opperbevelhebber, ingelicht zijnde, dat SERMOISE van de hoofden der Luiksche oproerlingen de opdracht had gekregen om in de vesting voor de omwenteling werkzaam te zijn, ontbood hem bij zich. De hoofdingenieur gaf daaraan geen gevolg en wist de stad uit te komen. DIBBETS verving hem door den ingenieur JAN WILLEM CONRAD ¹⁰²; aan SERMOISE deed hij weten, dat orders waren gegeven hem bij mogelijke terugkomst „dadelijk uit de stad te doen verwijderen”, gelijk de opperbevelhebber den 26ⁿ October aan *Oorlog* rapporteerde. De ingenieur wendde zich toen naar het Kanaal, waar vervolgens, gelijk wij lazen, de doorbraak plaats vond. Hiervan terugkeerende, was hij in den ochtend van den 28ⁿ op een half uur van *Neeroeteren* aan de Maastrichtsche zijde ontmoet geworden door den op dienstreis zijnden 1^o luitenant van den artillerie-transporttrein ZEHELIN; SERMOISE had hem verteld, den vorigen dag eene inspectiereis te hebben gemaakt en dat hij nu terugkeerde van eene sluis, waarvan

hem de herstelling was opgedragen door den gouverneur. Daar hij echter reeds den 26ⁿ officieel kennis had gekregen van de lastgeving om zich met 's lands werken niet meer in te laten, was zijn praatje met ZEHÉLIN eene groote onwaarheid, die DIBBETS bevestigde in het vermoeden, gelijk deze d.d. 29 October aan *Oorlog* rapporteerde, „dat de heer hoofd-ingenieur SERMOISE niet geheel is vrij te spreken van eene directe of indirecte medeplichtigheid van den bedoelden aanslag”. SERMOISE wilde zich komen verontschuldigen, waarom hij toelating tot de vesting verzocht. De opperbevelhebber handhaafde echter het verbod. „Indien”, zette hij nader aan *Oorlog* uiteen, „deze Heer goedgezind ware geweest, zoude hij, met ter zijde stelling van de op hem rustende kwade vermoedens, bij de doorbraak zijn gebleven, en uit eigen beweging, herstellingen en redmiddelen hebben aangewend, in stede van terug te keeren naar Maastricht, alwaar hem de toegang ontzegd was. Inliggende brief van den heer SERMOISE verdient hoegenaamd geene attentie; het verbod alhier te komen, is hem echter weder hernieuwd.”

Gedurende de negen jaren van den Belegstaat bleef het Kanaal onbruikbaar. De kosten tot dichting van de doorbraak waren ten tijde van het ongeval geraamd op f 3000, terwijl de Waterstaat in het vooruitzicht stelde, dat niet vóór den 6ⁿ November 1830 het werk zou voltooid zijn. Eerst echter den 21ⁿ April d. a. v. berichtte ingenieur CONRAD, dat de werken „zoo goed als” voltooid waren. Toen echter was geheel Limburg, behoudens dan de hoofdplaats, in het bezit der Belgen gekomen en werd het voor hen van meer belang het bevaarbaar houden der vaart dan voor Maastricht, zoodat op eene mededeeling van den opperbevelhebber d.d. 8 September 1831 aan *Oorlog*, dat de vijand zelf zich met het dichtmaken van de doorbraak onledig hield, DIBBETS er aan toevoegde: „doch de vaart door dat kanaal kan geen plaats hebben, zoolang de dam, die tot het ophouden van het inundatie-water in de grachten der vesting niet is weggenomen, en welke voor alsnog niet kan opgeruimd worden, vermits de grachten zouden droog loopen”.

In dezelfde dagen van de doorbraak ging ook *Maaseyck* zoo goed als verloren. Zekere ANDREAS PAMEN, een schrijnwerker, had er den baas gespeeld. „In die stad”, rapporteerde 's Konings

procureur VERLOREN d.d. 30 October 1830 aan den opperbevelhebber, „waar het gemeen meester is, is men den 29ⁿ overgegaan tot het kiezen van Burgemeester en Regering; de keus gevallen zijnde op den ouden Burgemeester en leden van de Regering, heeft het volk zich daar niet mede vereenigd en zal den 30ⁿ eene nieuwe kiezing plaats hebben.” — Den 30ⁿ October rapporteerde de opperbevelhebber aan *Oorlog* over den toenemend critieken staat. Reeds waren zelfs *Eindhoven* en *Helmond* in verzet; te *Weert* lag het op blz. 109 vermeld detachement van kapitein DUYCKER; maar men deserteerde er in massa; het detachement dragonders was zoo goed als ontbonden; in troepen verliet men het vaandel; wilde men ze achterhalen, ze schroomden niet om terug te vuren; dringend verzocht de opperbevelhebber om versterking ¹⁰².

HOOFDSTUK XXII.

Verwijdering van muitende elementen uit het garnizoen van Maastricht: 24 Oct.—5 Nov. 1830.

GISTING WEGENS DE VERKIEZINGEN VOOR HET BRUSSELSCH CONGRES. — ZUIVERING DER 14^e APD. INFANTERIE: 24 OCT. — VAN HET REGIMENT N^o. 5 LICHTÉ DRAGONDEURS: 25 OCT. — HET KONINKLIJK BESLUIT OVER HET ONTSLAG AAN BELGISCHE MILITAIREN. — TOEGEZEGDE KOMST VAN KAPITEIN DE LEEUW VAN COOLWIJK. — MUITERIJ ONDER DE OFFICIEREN DER KURASSIERS N^o. 1: 31 OCT. — KOMST VAN DE LEEUW VAN COOLWIJK: 2 NOV. — ONTBINDING VAN HET REGIMENT DRAGONDEURS N^o. 5: 3 NOV. — VERTREK VAN AL DE BELGISCHE OFFICIEREN EN MUITERIJ ONDER DE MINDERE MILITAIREN: 4/5 NOV. — MUITERIJ ONDER DE ARTILLERIE: 5 NOV. — DRINGEND VERZOEK OM VERSTERKING: 5 NOV.

Hand aan hand met de uitbreiding van den opstand in de provincie, nam de spanning binnen hare hoofdplaats toe. Had het Voorloopig Bewind de afgescheiden provinciën opge-

roepen tot de verkiezing van een Nationaal Congres te Brussel, bestemd om nader over de toekomst te beslissen, het voorbereiden tot deze verkiezingen bracht het gansche land in beweging en werkte mede op Maastricht terug, waar vooral de advocaat DESTOUVELLES zich beijverde om de bevolking tot het deelnemen er aan op te wekken; eene daartoe strekkende oproerige proclamatie werd in de Nieuwstraat aangeplakt gevonden ¹⁶⁴.

De opperbevelhebber zag nu de noodzakelijkheid in, om het garnizoen, hoe zwak het ook onder de gegeven omstandigheden mocht geacht worden, nader te zuiveren van zijne muitende bestanddeelen. Met buitengewonen, ook door den vijand bewonderden tact heeft hij deze hoogst teere en gevaarlijke aan gelegenheid tot uitvoering weten te brengen.

Hij ving aan met de Zuidelijken der 14^e afdeeling infanterie, bevattende de zwakke overblijfsels van de bezetting der citadel van Luik. De daaronder zijnde militairen der lichter van 1826 hadden recht op groot verlof; de erkenning hiervan kon niet als een buitengewone, tegen ontrouw gerichte maatregel worden uitgelegd, althans niet een tot beweging brengend motief hebben. In den vroegen ochtend van den 24ⁿ October werden ze dus eenvoudig naar huis gezonden, zonder dan ook, dat de Belgisch gezinde officieren waagden zich er tegen te verzetten, gelijk men eenigermate geducht had, rapporteerde de opperbevelhebber dien dag aan *Oorlog* ¹⁶⁵. Tegelijkertijd meldde hij, dat „indien zich daartoe eene geschikte gelegenheid aanbiedt”, ook het regiment lichte dragonders No. 5 zou gezuiverd worden. „Ik durf”, besloot het rapport, „op de goedkeuring van Uwe Excellentie eenigermate rekenen, daar de bezetting, hoezeer in personeel verminderd, in kracht gewonnen heeft.” Reeds den volgenden dag bood zich een geschikt oogenblik aan. Na zich verzekerd te hebben, schreef DIBBETS den 25ⁿ aan *Oorlog*, „dat deze maatregel geene reden van bedenking opleverde, hetwelk zich dan ook volkomen bevestigd heeft”, liet hij alsnog 62 miliciens van het regiment met groot verlof gaan.

Intusschen verscheen er een Koninklijk besluit, ingevolge waarvan de *Zuid-Nederlanders* het leger konden verlaten, zonder als deserteur te worden beschouwd; maar deze regeling was

daardoor niet van toepassing noch op de *vreemdelingen*, in het leger dienende, als de Zwitsers, noch op de *Limburgers* zelve, immers door onze Regeering als Noord-Nederlanders beschouwd.

Dit deed een oogenblik DIBBETS' zuiveringsmaatregel opschorten. Het garnizoen toch bestond juist voor een groot deel uit van de stad en omstreken herkomstige mannen; hield hij nu dezen aan, terwijl de Zuidelijken werden weggezonden, dan stond eene uitbarsting van de Limburgsche elementen te vreezen. En al had ook de opperbevelhebber over het Koninklijk besluit, de omstandigheden in aanmerking genomen, willen heenstappen, dus ook de Limburgers laten gaan, hij kon onmogelijk dit toestaan, wanneer hem niet eerst versterking van het garnizoen was geworden ¹⁶⁶. Te eerder scheen dit uitstel wenschelijk, omdat DIBBETS de verlangde aanvulling dagelijks kon verwachten. Immers den 25ⁿ October had generaal L. VERMAESEN te 's-Hertogenbosch aan den opperbevelhebber geschreven, dat den 26ⁿ kapitein DE LEEUW VAN COOLWIJK van de 13^e afdeeling infanterie naar Maastricht zoude vertrekken met 5 officieren, 9 onderofficieren, 9 korporaals, 2 tamboers en 616 soldaten van de 8^e en 13^e afdeelingen infanterie. Van deze gelegenheid zou men dan tevens gebruik maken om de vesting van hoog noodig approvisionnement ten behoeve van het garnizoen te voorzien, waartoe twee de Zuid-Willemsvaart opgaande schepen waren beladen. Ter begeleiding dier vaartuigen was speciaal aangewezen de ritmeester VON KRETSCHMAR met 1 officier en 56 onderofficieren en lanciers, die van Helmond moest marcheeren; de beide expeditiën, DE LEEUW—VON KRETSCHMAR zouden elkander den 27ⁿ te *Weert* ontmoeten en dan verder gezamenlijk den tocht naar Maastricht vervolgen ¹⁶⁷. Eene ongelukkige omstandigheid vertraagde echter de komst dezer troepen: de uitbreiding toch van den opstand en de daarmede verband houdende doorgraving van den dijk der Zuid-Willemsvaart. Zoo konden nu ook de victualie-schepen niet naar Maastricht opkomen; DIBBETS raadde *Oorlog* aan, de levensmiddelen per stoomschip te doen vervoeren. De zuidelijke elementen van het garnizoen toonden nu echter niet langer op hunne aflossing te willen wachten. Den 31ⁿ October werd dientengevolge DIBBETS in de benarde omstandigheid geplaatst, dat zich al de uit de zuidelijke provinciën herkomstige officieren

van het regiment kurassiers N^o. 1, op twee na, zich bij den opperbevelhebber vervoegden, met den eisch om *onmiddellijk* ze te laten vertrekken, alzoo zonder eerst af te wachten het door hen aan den Koning verzocht ontslag. DIBBETS bleef echter de ontevredenheid beheerschen. Vóór er versterking kwam, kon hij het garnizoen niet doen verminderen, benoodigd voor het gaande houden van den dienst; gaf hij echter aan de vordering der officieren toe, dan viel onder de vele zuidelijke bestanddeelen der bezetting eene algemeene uitbarsting te vreezen, ten einde de officieren te mogen volgen. Hij moest dus dezen hun verzoek weigeren, bracht ze daarom tot bedaren en wist ze over te halen geduld uit te oefenen ^(a).

Eindelijk kon het tot eene oplossing komen. Den 2ⁿ November rukte kapitein DE LEEUW VAN COOLWIJK de vesting binnen. De cavalerie onder VON KRETSCHMAR was zeker met de victualie-scheppen teruggekeerd; althans de aangekomen manschappen bestonden slechts uit infanterie, daar „er ook volstrekt geene artillerietroepen meer disponibel zijn”, berichtte *Oorlog* d.d. 5 November den teleurgestelden opperbevelhebber. „Hoe gaarne ik dan ook”, besloot dit schrijven, „aan de aanvraag van UHEdG. zoude voldoen, is mij zulks voor het tegenwoordige door den drang der omstandigheden onmogelijk.” Bovendien was de aangekomen versterking hoogst luttel, immers slechts 450 man ¹⁸⁰; de commandant echter bleek eene blijvende aanwinst. Toen na den Tiendaagschen veldtocht, generaal DIBBETS d.d. 23 Augustus 1831 een voorstel deed tot het toekennen van onderscheidingen, werd van kapitein DE LEEUW getuigd: „Verdienstelijk en kundig officier, die steeds aan het hoofd der Schoolcompagnie is geweest; dient ongelukkig door de gevangenschap in Spanje; is bij de gedane uitvallen tegenwoordig geweest, en onder de officieren der infanterie, als een der gedistingueerdste aan te merken, wordende hij bepaaldelijk, tengevolge van het rapport van den generaal-majoor VAN BOËCOP, tot de Militaire Willemsorde voorgedragen.” Aan deze voordracht gaf de Regeering gevolg.

Intusschen hadden de op blz. 134 vermelde officieren O'SULLIVAN

(a) Zie het belangrijk rapport over den hachelijken toestand in de *Bijlagen* onder N^o. 183.

en MOREL niets onbeproefd gelaten om de onderofficieren en minderen van het regiment lichte dragonders N^o. 5 op te zetten. Krachtens eene instructie van *Oorlog* d.d. 20 October zou de regeling van het ontslag der Zuidelijken uit de cavalerie plaats hebben door den luitenant-generaal Jhr. A. D. TRIP, opperbevelhebber van dat wapen en als zoodanig aan prins FREDERIK toegevoegd. Maar DIBBETS kon op de uitvoering van deze den 29^a ontvangen bevelen niet wachten. Na alle voorzorgsmaatregelen genomen te hebben, liet de opperbevelhebber den 3^a November de uit het Zuiden herkomstige cavaleristen van het dienstweigerend regiment opkomen en hen, voor zoover ze niet den officiersrang bekleedden, de keuze tot vertrek; slechts $\frac{1}{4}$ van het regiment bleef daardoor over; 11 onderofficieren, 30 korporaa's en 226 dragonders trokken de stad uit¹⁾. Het regiment werd ontbonden; aan zijne Belgische officieren moest mede verlof tot heengaan worden gegeven.

Aan den avond van dien 3^a had DIBBETS mede ontvangen de opgave der overige uit de Belgische provinciën herkomstige officieren, die de vesting wilden verlaten. Zij kregen daartoe den 4^a verlof; doch dientengevolge ontstond er in den ochtend van den 5^a mouterij: de mindere militairen der Zuidelijken nu luidruchtig verklarende, hunne officieren te willen volgen. De opperbevelhebber liet toen ongewapend appèl blazen; hij verklaarde aan de ontevredenen, dat ook zij weldra zouden kunnen heengaan, maar er geduld moest uitgeoefend worden en dat op weigering en verzet de binnen 24 uren te voltrekken doodstraf stond; onder den indruk dezer toespraak gingen ze uitwendig rustig naar hunne kazernen terug^(a). Onder hen, die mede verzochten de vesting te mogen verlaten, behoorden manschappen van het korps mineurs en sapeurs, niettegenstaande zij uit de provincie en uit Maastricht zelf geboortig waren; zij verlangden hun paspoort als Zuidelijken.

In deze bange dagen was ook het 3^e bataljon veld-artillerie onrustig geworden; 48 miliciens, rapporteerde DIBBETS mede den 5^a November, ontbraken des ochtends op de exercitie en des middags was nog niet bekend, waar ze zaten. Tegelijkertijd

(a) Zie het belangrijk rapport in de *Bijlagen* onder N^o. 191.

drong de vijand meer de stad op, zoodat deze welhaast ingesloten zou worden. „Indien de artillerie zijn pligt betracht”, schreef de opperbevelhebber in verband hiermede, „is voor de vesting niets te duchten; doch zoo deze, bij eene vijandelijke poging dienst weigert, zullen de gevolgen daaruit te ontstaan, alleen te wijten zijn, dat in het gebrek aan Hollandsche kanonniërs niet tijdig is voorzien. Uwe Excellentie zal voorzeker op grond van dit een en ander de noodzakelijkheid inzien, om mijne ten dien opzichte bij herhaling gedane aanvraag, zoo spoedig immer mogelijk, gevolg te geven.” *Oorlog* kon bij zijne dépêches van 9 en 10 November op de dringende aanvragen om infanterie en artillerie slechts antwoorden, dat op het oogenblik de mogelijkheid niet bestond om versterking aan infanterie, „hoe noodzakelijk die ook zijn moge”, te zenden; de bataljons moesten nog gevormd worden; was men daarmede ten einde, dan zou men niets onbeproofd laten om de vesting te helpen; aan artillerie werd slechts 180 man gezonden: „zijnde dit alles wat van dat wapen in de andere vestingen, en zulks ter naauwernood, nog kan worden ontbeerd”. Niets zou overigens onbeproofd gelaten worden, herhaalde *Oorlog*, „om aan het billijk verzoek van UHEdG. te voldoen”. — Nog slechts inderdaad 14 dagen moest de opperbevelhebber in pijnlijke onrust verkeerden om de kracht zijner bezetting; want den 21^{en} November werd hij verrast door de onverwachte komst van den hertog van Saxe-Weimar, die de noodige hulp binnen de veste voerde; deze gebeurtenis behoort echter niet meer tot het kader van dit werk.

Bij schrijven van den 29^{en} November kon DIBBETS aan de van hem heengegaan zijnde Belgische officieren de Koninklijke ontslagbesluiten, geadresseerd aan den ons bekenden samenzweerder DU FAURE VERCOURS, te Hasselt zenden. De ontvangst ervan erkennende, bedankte de man voor „ces marques honorables de nos anciens services” ¹⁰²!

HOOFDSTUK XXIII.

Het verlies van Venlo: 11 November 1830.

GENERAAL BRUCE VERVANGEN DOOR SCHEPERN: 24 OCTOBER. —
 BEDENKELIJKE STAAT DER VESTING. — DAINE, BEVELHEBBER
 VAN HET BELGISCHE MAASLEGER. — GEVANGENNEMING VAN
 INGENIEUR CONRAD: 6 NOV. — DAINE BEZET ROERMOND:
 9 NOV. — INNEMING VAN VENLO. — BESCHULDIGINGEN TEGEN
 GENERAAL SCHEPERN. — GEHEEL LIMBURG, OP MAASTRICHT
 NA, VERLOREN.

Hiervoren op blz. 85—86 werd medegedeeld, dat generaal BRUCE het gezag te Venlo wist te handhaven, blijkens zijn rapport van 7 October; doch evenals bij het op blz. 42 vermeld ontslag van generaal VON HELDRING, ontmoetten wij ook nu onverwacht een Koninklijk besluit van 11 October, waarbij BRUCE zich op non-activiteit zag gesteld en vervangen werd door generaal-majoor F. J. J. SCHEPERN. Deze was plaatselijk commandant van Ostende geweest, toen hij voor de revolutie had moeten wijken, zonder dat daardoor het vertrouwen in zijn beleid, naar het scheen, werd geschokt. Den 24ⁿ October nam hij het commando te Venlo over. Gedurende de 15 jaren, dat BRUCE er bevel voerde, had deze, leest men in eene *Geschiedenis en Beschrijving van Venlo*, „de liefde, achting en het vertrouwen der ingezetenen verworven”; hij bleef te Venlo wonen ¹⁹².

Den 28ⁿ October zond de nieuwe bevelhebber een hoogst ongunstig rapport over den staat, waarin hij de vesting bevond. Vele officieren bleken van geenerlei waarde, de stukken stonden niet eens op de affuiten, niets was gereed, werklieden waren niet te krijgen, het garnizoen viel voor een deel niet te vertrouwen reeds met den dag der overneming was men begonnen het hoofd op te steken; de bevelhebber zeide verder zijne maatregelen genomen te hebben, doch hij vroeg ten zeerste om hulp ^(a). Volgens de aangehaalde geschiedenis van Venlo

(a) Zie het belangrijk rapport in de *Bijlagen* onder No. 194.

verspeelde bovendien SCHEPERN de genegenheid der burgerij „door het nemen van strenge maatregelen op den 28ⁿ October en den 9ⁿ November”; dat aan dergelijke praatjes waarde valt te hechten, mag betwijfeld worden. Een feit is het, dat de Belgische omwenteling slaagde door gemis aan gestrengheid.

Den 31ⁿ October kwam de generaal andermaal op de onbetrouwbaarheid van een deel der bezetting terug; ook hier waren het de 14^e afdeeling infanterie en de artillerie, die bezorgdheid baarden ¹⁹⁵.

Intusschen was DAINÉ nog vóór hij met zijn op blz. 135 vermeld eervol ontslag bekend kon zijn, naar de Belgische partij overgegaan en was door hem in den aanvang van November het opperbevel aanvaard over hetgeen men, met de bombast, aan die dagen eigen, het *Maasleger* noemde. Als zoodanig richtte hij d.d. 7 November eene onbeschaamde proclamatie tot de ingezetenen der provincie Limburg, waarin deze uitgenoodigd werden zich vrij te maken: „de ces Hollandais arrogans, qui exploitent depuis 15 ans votre beau pays comme une colonie et vous traitent en esclave” ¹⁹⁶.

Adjutant van deze ellendige militaire figuur werd de op blz. 134 genoemde overgelopen genie-officier HENRI BOSCH. Onder de punten, die zij in de eerste plaats op het oog hadden, behoorde het voorkomen der herstelling van de op blz. 137 medegedeelde doorbraak der Zuid-Willemsvaart; doch, ofschoon dit DIBBETS geenszins onbekend was — daarvoor werd er voldoende geschetterd — zag hij zich door gemis aan troepen in de volgestrekte onmogelijkheid gesteld versterking naar de bedreigde punten te zenden ¹⁹⁷. Het gevolg was, dat den 6ⁿ November het bij de doorbraak werkzaam personeel, waaronder hun chef, de heer CONRAD, aangevallen en gevangen genomen werd. De opperbevelhebber haastte zich het gebeurde den 7ⁿ aan *Oorlog* te rapporteeren; de dépêche was echter nog niet verzonden, toen hij er aan kon toevoegen, dat ingenieur CONRAD dien dag in de vesting was teruggekeerd, daar generaal DAINÉ zijne loslating dadelijk had bevolen ¹⁹⁸.

Terwijl de muitelingen Maastricht begonnen te omsingelen, trok de bevelhebber van het Maasleger noordwaarts, teneinde het Belgisch gezag in Limburg te vestigen, speciaal om zich

meester te maken van Venlo ¹⁹⁹. Den 9ⁿ November stond hij vóór het open *Roermond*. Bij de *Roode brug* halt gemaakt hebbende, liet hij den bewoners weten van de stad te zullen beschieten, zoo ze hem niet met muziek kwamen inhalen! Volgens de Belgische bladen had hij de ingezetenen, die Hollandsch gezind waren, met vernietiging bedreigd. Eerst drie dagen later vernam DIBBETS, dat de stad zou zijn overgegaan, wèl een bewijs, hoe geïsoleerd intusschen Maastricht was geworden. ²⁰⁰

Den 10ⁿ November trok DAINE's *corps d'armée*, zooals de *Émancipation* zijne ordelooze bende noemde, naar Venlo. Eene opeisching tot overgave werd door een weigerend antwoord gevolgd. Hierop begon men uit houwitsers de stad te beschieten; zij waren voor het reeds lang smeulend verraad het sein om met de aanvallers gemeene zaak te maken. De burgerij, daaronder de schutterij, kwam in vollen opstand; de zwakte van het garnizoen had generaal SCHEPERN de tijdige ontwapening van de schutterij niet mogelijk gemaakt, zoodat de bevelhebber getracht had ze door vertrouwen te winnen. Het tuighuis werd geplunderd, maar de muiters vonden er geene bruikbare wapenen, doordien de sloten der geweren, de bajonetten en de kogels van 7000 patronen elders opgeborgen waren. Buiten weten van generaal SCHEPERN bevonden zich echter op het stadhuis nog 400 geweren, die wel in orde waren en mede een buit van de opstandelingen werden.

Toen alle tegenstand hopeloos scheen, wilde de bevelhebber met zijne bezetting van 300 man er zich doorslaan om op Pruisisch gebied te komen; de desertie van 1 officier met 50 man aan de *Maaspoort*, die DAINE den toegang tot de stad mogelijk maakte, belette dezen uitval; op 50 man na, werd het geheele garnizoen met den bevelhebber overmand en gevangen genomen. Aldus ging ook de vesting Venlo op den 11ⁿ November 1830 verloren, naar BOSSCHA aantee kent, „door den invloed der ontmoedigende omstandigheden, waarin 's Konings krijgsmagt door den opstand was gebracht geworden”. ²⁰¹

Was de indruk, dien de Noord-Nederlandsche houding tegenover de Belgen in militair opzicht maakte, bij den vreemdeling

allertreurigst, het verlies van Venlo deed ons aanzien tot het laagste peil dalen, vooral bij den Pruisischen nabuur. Generaal SCHEPERN moest ook in ons vaderland nog jaren daarna een goed deel van den last der schande dragen. „De ellendige SCHEPERN” had het gedaan, was de onwillekeurige uiting van het in 1834 uitgegeven „*Gedenkboek van Neerlands Trouw en Moed*”, gelijk de hoogleeraar N. G. VAN KAMPEN op blz. 377 boekstaafde. Maar de beschuldigde leefde toen nog en kwam tegen de hinderlijke aantijging op. De aanklager bestudeerde nader de hem toegezonden stukken, dat hem een brief aan den heer SCHEPERN deed schrijven d.d. 8 Juli 1834, waarin de beschuldigingen werden herfoepen en de hoogleeraar verklaarde: „dat UHgEdG. van *Ostende* naar *Venlo* verplaatst, in den korten tijd van achttien dagen, waarin UEd. dat bevel hebt uitgevoerd, alles gedaan hebt om zoo lang mogelijk eene plaats te behouden, die *en* door de zwakheid der Hollandsche bezetting, na de af-danking der Belgen, *en* door de kwalijk gezinde schutterij daar binnen, niet lang te houden was, en ook in den schakel der toenmalige krijgsverrigtingen als een verloren post moest beschouwd worden, terwijl er bovendien nog eenige honderd Belgen in het geheim waren binnengeslopen”. De brief werd gepubliceerd in *De Militaire Spectator* van 1835, dl. III, blz. 20; maar MR. J. VAN LENNEP bleef vermoedelijk dit eereherstel onbekend, en zoo leest men mede op blz. 319, deel IV van diens „*Voornaamste geschiedenissen van Noord-Nederland*”, dat generaal SCHEPERN de stad deed verloren gaan door zijne *flauwhartigheid*.

Het was zeker geene gelukkige ingeving om zonder voldoende kennis van zaken den bevelhebber van eene prijsgegeven stad als een „ellendige” te schetsen, doch evenmin komt juist voor de betuiging in het eereherstel, dat Venlo „in den schakel der toenmalige krijgsverrigtingen als een verloren post moest beschouwd worden”; slechts twee weken had men het behoeven uit te houden, dan zien we Saxen-Weimar de veste naderen, die haar had kunnen versterken en alleen van het plan tot hare herneming werd teruggehouden door het juist ontvangen bericht, dat de Conferentie te Londen een wapenstilstand aan beide partijen had opgelegd met den last, dat Nederland zou bezet houden, hetgeen het in 1814 bezat en daaronder behoorde

Venlo. Nu echter de stad eenmaal in 's vijands hand was, lieten de Belgen de Conferentie maar praten, terwijl tot diepe teleurstelling van Saxon-Weimar het verboden werd de vesting met geweld te hernemen. En ook de heer VAN LENNEP blijkt niet op de hoogte, of althans de zetter heeft zich vergist, als hij de inneming der stad op 11 December stelt; toen zou het zeker niet gebeurd kunnen zijn.

Met den val van Venlo was Limburg, behoudens dan Maastricht, verloren, de gemeenschap van de hoofdplaats met Holland verbroken; de beide oevers van de Maas waren nu door de muitelingen bezet²⁰². Alleen eene zeer kleine strook om de veste, in den regel van nog geen uur op de uiterste grens, bleef Maastrichts gebied, doch ook nog slechts, zoolang DIBBETS' straffende hand ze kon treffen. Negen jaren lang heeft dat zoo geduurd. Zelfs in het dorpje *St. Pieter*, gelegen onder het vuur van het gelijknamige fort, waagde men het de bevelen van het Brusselsch bewind op te volgen²⁰³.

Zéér heeft in die negen jaren, doch vooral in de eerste tijden, het platteland der Maastrichtsche omgeving moeten lijden van de tuchtelootheid der Belgische benden, die de vesting dachten te veroveren. Niet alleen dat DIBBETS hierover herhaaldelijk rapporteert, doch ook van Belgische zijde wordt dit gaaf erkend²⁰⁴. Evenwel vindt men de getuigenis van zekeren heer VAN DER BOOM, die in *De Maasgouw* van 1 Mei 1886 bericht, dat weliswaar het vrijkorps van MELLINET een bandelooze troep was, maar dat *in het algemeen* de bewoners van Limburg van de vrijbuiters geen last hadden: „zij waren hun zeer broederlijk en sympathiek gestemd”.... Een bandelooze troep, waarvan de ingezetenen plezier beleven, schijnt alleen te kunnen voorkomen in de heldengeschiedenis van de Belgische omwenteling.

HOOFDSTUK XXIV.

Naar aanleiding van Daine's overgang.

BESLAG OP ZIJN TE MAASTRICHT ACHTERGELATEN INBOEDEL:
 1830—1839. — DAINE'S KARAKTER. — ZIJNE ONEERLIJKE
 GEDRAGINGEN. — ZIJN DOOD IN 1843.

DAINE's glorie in Belgischen dienst is slechts van zeer korten duur geweest: het onbeduidend wapenfeit van Venlo was het begin en het einde.

Daar hij, nog vóór hem het eervol ontslag uit Nederlandschen dienst kon bekend zijn, naar de Belgen was overgegaan, werd hij bij besluit van onzen Koning d.d. 14 November uit het leger afgevoerd als *deserteur*; de *Staatscourant* van 11 November 1830 bepaalde er zich toe van te berichten, dat DAINE den last om zich naar Utrecht te begeven „in den wind geslagen” had. Het is karakter-kenschetsend, dat hij de *f* 700 voorschot, blijkens het op blz. 133—134 medegedeelde, hem verstrekt op zijne *entrée de campagne*, althans niet teruggaf; volgens eene officieele „Nota van hetgeen de gedeserteerde Generaal-Majoor DAINE is schuldig gebleven”, hadden de militaire kassen nog meer vorderingen op hem, tot een totaal bedrag van *f* 1150. Ter verzekering hiervan gaf generaal DIBBETS, blijkens zijn rapport aan *Oorlog* d.d. 3 September 1831, den vrederechter last om het door DAINE bewoonde huis te verzegelen. Hierdoor kon de eigenaar der woning, J. D. NIJPELS, er niet over beschikken; doch de pogingen van deze aan den weggelooopen generaal verwante en gedeeltelijk Belgisch gezinde familie, om hierin verandering te brengen, slaagden eerst in 1835, toen tot ontzegeling werd overgegaan met overbrenging van DAINE's goederen naar 's Rijks arsenaal; daar bleven zij weer 'n viertal jaren. Eerst toch na de uitwisseling der ratificatiën d.d. 8 Juni 1839 van het den 19ⁿ April van dat jaar te Londen gesloten vredestractaat, werd bij schrijven d.d. 12 Juni 1839 door *Oorlog* aan den opperbevelhebber gelast: „om de goederen, door den

voormaligen generaal-majoor DAINÉ indertijd te Maastricht achter gelaten, en vermeld in den inventaris, gevoegd bij Uwe missive van den 31ⁿ Mei l.l. N^o. 67, ter beschikking te doen stellen van dengenen, die van wege genoemden gewezen Generaal tot het overvoeren derzelve mogt zijn gequalificeerd".²⁰⁴

Uit den aan onedele figuren zoo rijken tijd der Belgische omwenteling, behoort DAINÉ zeer zeker tot eene der minst sympathieke. De Belgische geschiedschrijvers, die gaarne van dat zotte tijdvak van bombast en grootsprekerij een epos maken, gelijk NORHOMB het zoo typisch en dwaselijk in zijn *Essai* heeft gedaan, zitten met zulke helden vooral in verlegenheid. Om er toch iets van te maken, heeft een zijner levensbeschrijvers er o. a. dit van gezegd: „Dès les premiers jours de la révolution, le général DAINÉ se mit à la disposition du gouvernement provisoire, et se rendit maître de la forteresse de Venlo le 11 novembre. Il obtient, en récompense de ce service, le grade de lieutenant-général (27 décembre 1830)”²⁰⁵. Waarlijk, de Brusselsche Academie van Wetenschappen had deze onware voorstelling der daden van een zeer verachtelijk man niet door den beugel moeten doen gaan. In omstandigheden, als waarin de omwenteling van 1830 de Belgische landsdienaren onverwacht plaatsten, mag men geen volstrekten maatstaf aanleggen ten aanzien van hetgeen men als zijn plicht behoort te beschouwen, en wanneer DAINÉ, Zuid-Nederlander als hij was, werkelijk in de eerste dagen der opwinding eenvoudig zijn eervol ontslag had aangeboden, dan ware het in ieder geval van Belgische zijde te beschouwen geweest als eene daad van vaderlandsliefde. Maar we ontmoeten hier niets anders dan de verregaande karakterloosheid, die in moeilijke tijden zoo licht de menschen tot verraders maakt. Provinciale commandant blijvende, heult hij met de muiters; verkoopt zich, gelijk JAMINÉ hem in de Brusselsche volksvertegenwoordiging tegemoet slingert, blijkens het op blz. 124 medegedeelde; koopt zich ook den rang van luitenant-generaal, die hem alleen eerst toegekend wordt na de inneming van Venlo, om aan de bevordering eenige *gloire* bij te zetten. De mislukking zijner expeditie naar Luik kon hij niet verantwoordden, omdat hij de hem gegeven bevelen had overtreden;

doch, aangenomen dat hij hiermede eene onwillekeurige fout beging, voor hem diende het nu een heilige plicht te worden om het verkeerde zooveel doenlijk uit te wisschen door trouw te blijven aan het vaandel, volvoerende de pijnlijke reis naar Utrecht. Overgegaan zijnde, moest hij dan toch iets gevoelen voor het gezag van de stad en van de provincie, dat hij zoo vele jaren had gediend; maar zóózeer schudt de man alle begrip van kieschheid uit, dat zijne eerste proclamatiën slechts verachtelijke smaadreuenen inhouden.

De Nemesis bleef niet uit. Zeker, na Venlo was DAINE voor de Belgen *de held*, de held van het Maasleger, maar geroepen tot organiseeren en bezielen, daar bleek ook aan het van nature schreeuwerige volk van die dagen, dat het een kat in den zak had gekocht. Ik spreek niet van den tijd gedurende en na den Tiendaagschen veldtocht; bevelhebbers, die veldslagen en steden verliezen, vinden in den regel weinig genade, maar vóór dien tijd reeds zag men met de grootste minachting op hem neder. Niemand minder dan zijn collega, generaal MELLINET, die, volgens de couranten, den anderen held eenige weken te voren, in wederzijdsche roerende bewondering de hand had gedrukt en toegedronken, schreef over hem in een door de bladen gepubliceerden brief aan kolonel NIJPELS te Brussel, gedagteekend Maaseyck 5 Maart 1831: „*ce traître escroc sans moyens et sans considération; toute son armée le méprise*”!! Escroc: sloeg dit soms mede op een crimineel proces, waarin DAINE in 1821 werd betrokken, ter zake van het in omloop brengen van een valschen wissel op den naam van VOGELER & Co., gedisconteerd aan het huis van VAN DEN BERG DE KAT te Brussel? Dronkaard als hij was, wist hij zeker zeer wel met wissels om te springen. Terwijl generaal DIBBETS den nood der hem toevertrouwde vesting trachtte te lenigen o. a. door den uit- en invoer van katoenen stoffen en granen in handen te houden, hield zijn gewezen onderbevelhebber zich onledig met zich te Tongeren te bedrinken en over de katoentjes van DIBBETS te spotten. Deze toch rapporteerde aan *Oorlog* d.d. 13 Maart 1831, alzoo in dezelfde maand van MELLINET's opzienwekkend schrijven: „DAINE leidt te Tongeren een zeer sterk leven, zijnde na den middag meest bedronken. Een koopman van hier, voor een paar dagen, bij

hem komende, zeide hij: *Je ne fais pas la guerre, aux toiles ni aux grains. Je ne fais pas tant d'histoires que votre Général; si les hostilités recommencent, en trois jours Maestricht est à moi, ou on pourra m'arracher les épauettes.* Eenige dagen te voren, werd hij onderrigt, dat zekere jood, met name WIJNGARDE, alhier woonachtig, en aan wien hij een wissel had afgegeven, zich te Tongeren bevond, om betaling te erlangen, en deed hem aanzeggen, hij als spion van mij werd beschouwd, en niet dadelijk de stad verlatende, zoude worden gearresteerd.²⁰⁶

Na 's mans smadelijke vlucht in den Tiendaagschen veldtocht, wordt hij ter verantwoording geroepen; doch hem treft dan enkel hetzelfde verwijt, dat DIBBETS in de Luiksche expeditie had ten laste gelegd, namelijk *dat hij gegeven orders niet had opgevolgd*²⁰⁷. Als eindelijk in 1839 de vrede tot stand komt en DAINE als commandant van het nu aan Nederland terugkomende Venlo wordt overgeplaatst naar *Mons*, ontdekt men daar, buiten hem om, in 1840 een Orangistisch komplot, waarvan hij schijnt geweten te hebben. Men pensioneerde hem toen maar. Het ellendig leven eindigende te *Charleroi* den 10ⁿ October 1843, liet hij niets anders na dan een besmetten naam, die nooit aan iemand achting en vertrouwen sinds zijn overgang had ingeboezemd en die evenmin als Belgisch aanvoerder een zedelijken invloed had kunnen uitoefenen op hen, die hij had te bevelen²⁰⁸.

HOOFDSTUK XXV.

Dibbets' en Van Boecop's samenwerking: 1830—1839.

DIBBETS' GERUSTHEID. — DE WEGZENDING ZIJNER FAMILIE. — DE RITMEESTER VAN GOLSTEIN—DIBBETS' WAARDEERING VAN VAN BOECOP. — HET OVERLIJDEN VAN DEN OPPERBEVELHEBBER. — AFTREDEN EN OVERLIJDEN VAN VAN BOECOP.

Met de inneming van Venlo op den 11ⁿ November 1830 is de reeks der gebeurtenissen afgesloten, die aan onze toekomst scheen te doen wanhopen. Dank de handhaving van het gezag

te Maastricht, zou het Nederlandsch gedeelte der provincie Limburg toch behouden blijven; dank de wegzending allengs van de onwillige elementen, werd het leger gezuiverd, kon het van nu af zichzelf zijn en zou het den Nederlandschen naam weder doen eerbiedigen! Rustig dan ook zag de opperbevelhebber de toekomst der vesting tegemoet. In weerwil van het schokkend verlies van Venlo op den 11ⁿ, dat wil zeggen van de gansche provincie, rapporteerde hij den 19ⁿ d. a. v. bemoedigend aan *Oorlog*, dat nog nooit Maastricht zoo sterk was geweest; en in een rapport van den volgenden dag doet hij het even ware als karakteristieke hooren: *vreezen doe ik niets, maar men vrees mij*. „Als een helt, sonder vreesen”, zingt het in Wilhelmus van Nassauen!²⁰⁹

Een paar dagen te voren had men hem te *Aken* gehuldigd, als een der weinige generaals, die destijds de eer van het Nederlandsche leger omhoog hielden in hun strijd tegen muitende benden. Door den opperbevelhebber was het namelijk voor de vrijheid zijner eigen bewegingen noodig geacht, zijne echtgenoot met zes kinderen den 17ⁿ November naar de oude keizersstad te zenden. Een eskadron kurassiers, onder bevel van den op blz. 187 vermelden ritmeester VAN GOLSTEIN, geleidde het gezin door de opgestane streek tot het dorp *Vaals* aan de Pruisische grenzen, vanwaar het onverlet zijne bestemming bereikte. Daar werd de wakkere opperbevelhebber met eene serenade van de Pruisische officieren aan zijne echtgenoot geëerd, daar ook zag zich de familie verder met groote onderscheiding behandeld; trouwens, meende DIBBETS in latere jaren, de eenige welwillendheid, die hij van de Duitsche grensautoriteiten ooit had ontvangen²¹⁰.

VAN GOLSTEIN overleed te Arnhem in 1835, zijn gezin in geldelijk ongunstige omstandigheden achterlatende. Een zijner vrienden, graaf VON RANZOW, beijverde zich daaraan tegemoet te komen, waartoe hij ook DIBBETS' hulp inriep. Toen herinnerde zich de opperbevelhebber den tocht naar *Vaals*, hetgeen hem d.d. 17 September 1835 aan VON RANZOW deed schrijven:

„Het was mij bijzonder aangenaam door UHGWelGeb. in „staat te zijn gesteld, voor de ongelukkige familie van

„den overleden ritmeester VAN GOLSTEIN iets te kunnen
 „bijdragen, vooral daar ik zijne bewezen diensten ten volle
 „erken. Bij alle buiten-expeditiën was de brave ritmeester
 „VAN GOLSTEIN tegenwoordig en verdiende allen lof. In de
 „maand November 1830, aan het hoofd zijner kompagnie
 „kurassiers, geleidde hij mijne vrouw en zes kinderen,
 „door de gewapende muitende benden tot nabij Vaals, aan
 „de Pruisische grenzen, eene dienst hoogst belangrijk voor
 „mijzelven, en voorzeker niet buiten invloed op de omstan-
 „digheden te dier tijde. Met genoeg en heb ik van de aan-
 „geboden gelegenheid gebruik gemaakt, om tot UHGWelGeb.
 „menschlievende inzigten ten deze naar vermogen mede
 „te werken, door hierbij in te sluiten een wissel, groot f 160.”

DIBBETS heeft het voorrecht gehad, gedurende den ganschen
 langen tijd van den Belegstaat, als zijn eersten ondergeschikte
 nevens zich te hebben een man, wiens welverdienden lof hij
 gaarne verkondigde. „De heer generaal VAN BOËCOP”, berichtte
 de opperbevelhebber den 8ⁿ Februari 1831 aan *Oorlog*, „assisteert
 mij als een opregt vriend en kameraad, niets blijft tusschen
 ons verborgen, wat de veiligheid der vesting betreft, hetgeen
 een wederkeerig vertrouwen daarstelt. Eenmaal het groote
 werk volbragt zijnde, namelijk het eervol behoud der vesting,
 hoop ik zijne diensten mede zullen erkend worden.” Gedurende
 den Tiendaagschen veldtocht in Augustus 1831 onderscheidde
 VAN BOËCOP zich door zijne expeditie naar Tongeren ;doch sinds
 trad eene soort van vredestoestand in, waardoor er voor hem
 als commandant eener provincie, waarvan alleen Maastricht in
 onze macht was, niet veel meer te doen zou zijn. Nu en dan
 wordt dientengevolge aan *Oorlog* gerapporteerd, dat VAN BOËCOP
 met werkzaamheden is belast, die anders niet tot het provinciaal
 commando gerekend konden worden. Als bij missive d.d. 23
 Augustus 1831 de opperbevelhebber aan *Oorlog* het toekennen
 van onderscheidingen voorstelde, wegens den gelukkigen afloop
 van den veldtocht, schreef hij over zijn onderbevelhebber :
 „Deszelfs militaire loopbaan is gedistingueerd en eervol, heeft
 als onmiddelijk op mij volgend chef tot voorbeeld van onder-
 geschiktheid gestrekt, en steeds eene ijverige deelnemende

medewerking aan den dag gelegd. Op grond van dien, en wel voornamelijk uit hoofde der, onder zijn bevel, volbragte belangrijke uitvallen op den weg van Tongeren den 5ⁿ en 7ⁿ dezer maand, en het bezetten van deze stad, in den nacht van den 8ⁿ daaraan volgende, heeft voornoemd Generaal geregte aanspraak op beloning, en wordt tot het kommandeurskruis der Orde van den Nederlandschen leeuw voorgedragen."

Tot groote teleurstelling van DIBBETS ging de Regeering hierop niet in.

In April 1836 werd de trouwe onderbevelhebber doodziek: DIBBETS berichtte den 4ⁿ dier maand aan *Oorlog*, dat *het hem smartte*, dit mede te deelen. VAN BOECOP herstelde echter. Op zoo'n ziekbed of in oogenblikken tot zich zelve gekeerd, zal de Luiksche geschiedenis wel als een floers voor zijne oogen zijn heengegaan, vooral sinds hij dag aan dag had kunnen aanschouwen de werking eener hooge persoonlijke macht, die, onder de meest ongunstige omstandigheden, eene vesting als Maastricht voor het vaderland deed behouden. Van veel, neem aan van alles, moet men het slagen der revolutie te Luik toeschrijven aan onzen gouverneur SANDBERG, die van den beginne af, de zaken verkeerd blijkt ingezien te hebben; maar toch... als VAN BOECOP de zonderlinge houding waarnam van den in Maastricht zetelenden gouverneur en van de wijze, waarop DIBBETS de toestanden niettemin bleef beheerschen, dan kon de beschuldigende vraag aan zichzelf niet uitblijven: Had ook ik mij niet wat krachtiger kunnen doen gelden?

Daar nadert in 1839 de heugelijke gebeurtenis, dat de vrede zal worden hersteld en Limburg aan Nederland moet terugkomen; maar tevens ook gevoelt de opperbevelhebber de mogelijkheid van zijn weldra naderend einde, de mogelijkheid, dat hij dus de bekroning van dit schoone werk zijner handen, loon van negen jaren zelfopoffering en toewijding aan den roem van zijn land, niet zal mogen beleven. Den 28ⁿ Februari 1839 was er groote parade te Maastricht wegens den verjaardag van prins FREDERIK. De opperbevelhebber had er niet kunnen heengaan. „Mijne jichtige ongesteldheid”, luidde het tragisch in zijn brief aan *Oorlog* d.d. 1 Maart, „heeft niet toegelaten gisteren de groote parade bij te wonen, en de heeren generaals

en hoofdofficieren ten mijnent te ontvangen. Ik hoop, dat de aangewende middelen mij spoedig weder in staat zullen stellen, te paard te stijgen; het zoude mij, inderdaad, een groot verdriet verwekken, bij het einde der zaken niet in allen deele, beschikbaar te zijn." Dat *grootte verdriet* zou hem beschoren blijken.

Drie weken later, den 21ⁿ Maart, — den dag nadat de Kamer der Volksvertegenwoordigers te Brussel en den dag voordat de Senaat aldaar het verlies van Maastricht en Limburg homologeerden — schreef DIBBERS andermaal: „Mijn toestand niet verbeterd zijnde, acht ik het pligtmatig, hierover iets te zeggen. Nu bijna drie weken geleden, nam dezelve den schijn van een waterzuchtigen aard, zoodat de heer chirurgijn MOHR, die mij behandelt, het mede niet ongeraden vond, een tweeden geneesheer als consult in te roepen. De oudste der geneesheeren hier ter stede, de heer GERMAIN, werd daartoe aangezocht; de beide Heeren behandelden de ziekte met gemeen overleg. Niet veel beterschap bespeurende, kwam ik op het denkbeeld, om den welbekenden doctor STEVENS te Tongeren te raadplegen. Deze, een persoon zonder eenige de minste vormen, stelde ons drie achtereenvolgende dagen te leur, zoodat men hem den vierden dag bij het openen der poort voor zijne dienst bedankte. De wezenlijke staat der ziekte is omschreven in de verklaring hierbij overgelegd. Ik hoop steeds in staat te blijven, mijne dienst te kunnen volbrengen." Doch reeds den 26ⁿ Maart vervolgde de lijder: „Ofschoon het mij, volgens het rapport van den 21ⁿ dezer maand, niet erger gaat, vermeedert evenwel de hoope niet, ik moet het erkennen, steeds in staat te blijven mijne diensten naar eisch te vervullen. In den loop der volgende maand zal men hierover met meer kennis van zaken kunnen oordeelen, en mij zelven beter in staat gevoelen, ten deze den heer Chirurgijn-Majoor MOHR te raadplegen en U. E. met den uitslag naar behooren bekend te maken.”

Dien zelfden 26ⁿ maakte hij toebereidselen om het opperbevel den provincialen commandant over te geven, hetgeen inderdaad den volgenden dag geschiedde. Bezetting en burgerij werden van den verergerden staat der ziekte onderricht. Den 29ⁿ was het Goede Vrijdag en werd er in de kerken voor zijn herstel

gebeden. Dien ochtend rapporteerde VAN BOECOP aan *Oorlog*: „Ten-gevolge de rapporten van den behandelenden geneesheer van heden, heb ik de eer U. E. te berigten, dat de toestand van Zijne Excellentie den Heere Luitenant-Generaal Opperbevelhebber, steeds verergert; ZHgedG. sedert verscheidene dagen door de toeneming der ziekte, zich in een staat van ijhoofdigheid, grenzende aan agonie, bevindt, en er weinig hoop is op herstel.” Aan den avond van dien dag blies DIBBETS den laatsten adem uit in den ouderdom van 57 jaren, 6 maanden, 22 dagen. De treurmars werd nog des avonds per estafette naar 's-Gravenhage gezonden. „Ik heb”, meldde VAN BOECOP aan *Oorlog*, „het verdriet Uwer Excellentie te berigten, dat de luit.-gen. baron DIBBETS, heden avond, om zeven uren, aan de gevolgen eener zamengestelde ziekte van het hart, is overleden, na verscheidene dagen reeds, in een zeer verzwakten staat van ligchaam en geest verkeerd te hebben, zooals Uwe Excellentie heeft kunnen ontwaren, uit de dagorder van den 27ⁿ dezer maand.”

Alzoo *nu het groote werk volbracht was*, gelijk de waardige overledene had geschreven, zou het eene schoone gelegenheid geweest zijn, om generaal VAN BOECOP's diensten te erkennen en aldus ook aan DIBBETS' nagedachtenis eene warmer hulde te bewijzen dan de *Staatscourant* van 2 April 1839, zelfs met verkeerde spelling van den naam!! goed vond op te nemen. „De Luitenant-Generaal DIBBETZ”, leest men er, „die sedert eenige jaren, ook in de moeilijkste omstandigheden, met grooten lof den post van Opperbevelhebber der vesting Maastricht vervuld heeft, is den 29ⁿ Maart aldaar overleden.” Soberder kon het niet.

Tot DIBBETS' opvolger werd echter bij Koninklijk besluit d.d. 1 April benoemd de luitenant-generaal baron VAN DER CAPELLEN. Den 5ⁿ d. a. v. gaf VAN BOECOP het oppercommando over, vermoedelijk met hartzeer vervuld, dat de bij Koninklijk besluit d.d. 29 Juli 1831 tot luitenant-generaal bevorderde hier moest voorgaan. Hoe ook, VAN BOECOP vroeg aanstonds zijn pensioen, dat hem bij Koninklijk besluit van 21 April 1839 verleend werd. Baron VAN DER CAPELLEN het bericht hiervan den 6ⁿ Mei aan belanghebbende toezendende, betuigde er zijn leedwezen over. Den volgenden dag antwoordde de gepensioneerde:

„Het was mij hoogst aangenaam van Uwe Excellentie de verzekering te bekomen, het Haar leed deed, onze onderlinge dienstbetrekkingen zullen ophouden.

„Ik ook, herinner mij met genoegen, mijne tegenwoordige en vroegere betrekkingen onder Uwer Excellenties bevelen doorgebracht; de omstandigheden noopten mij mijne tegenwoordige levenswijze met eene gerustere te verwisselen, en eindig deze met mij in de welwillendheid en aandenken Uwer Excellentie aan te bevelen.”

Den 10ⁿ Mei gaf VAN BOECOP het provinciaal commando over; reeds in 1841 maakte de dood aan zijne „gerustere” levenswijze evenzeer een einde.

IAN 25 1921

BIJLAGEN

BEHOORENDE TOT

„De Belgische omwenteling in Luik en Limburg tot
aan het verlies van Venlo in November 1830”.

DOOR

P. H. VAN DER KEMP.

Blz. 8 noot 1. Over de eerste geschiedenis van Luik bestaan onderscheidene verhalen. Breedvoerig wordt het gansche verleden der stad ontwikkeld op blz. 1—20 van een bijzonder fraai en uitgebreid werk: *Les rues de Liège* door THÉODORE GOBERT, waarin de straten alphabetisch geschiedkundig worden behandeld: een model van opzet. Van het werk verschenen tot dusver 3 lijvige deelen, waarmede men nog niet gekomen is tot de *u.* — Het door mij in den tekst medegedeelde ontleende ik aan eene verhandeling: *Diplomatieke beschouwingen* van den hoogleeraar te Leuven L. G. VISSCHER, aanwezig in de *Verzameling*-VAN MAANEN op het Rijksarchief te 's-Gravenhage. — Voor eene wijsgeerige opvatting der eerste geschiedenis van België tot de 14^e eeuw, waarin ook veelvuldig Luik en Limburg ter sprake wordt gebracht, moet men lezen HENRI PIRENNE's *Histoire de Belgique*, in het Duitsch vertaald door FRITS ARNHEIM. Ik sprak daareven van een *model van opzet*: deze geschiedenis is er ook een.

Blz. 9 noot 2. L. JOTTRAND op blz. 35 van zijn werk „*Louis de Potter*” over P. KERSTEN: „un des publicistes les plus éminents que la Belgique ait eu jusqu'ici”.

Blz. 9 noot 3. Zie de *Staatscourant* van 4 Mei 1831: „De *Courier de la Meuse*, de bekende tolk van de partij der geeste-
1111

lijkheid in België, doch die daarbij steeds eene zekere gematigdheid heeft doen blijken."

Blz. 9 noot 4. Een legendarische weervoorspeller, als de DON ANTONIO MAGINA van onzen vroegeren Enkhuizer Almanak: W. J. KNOOP, „*Herinneringen aan de Belgische omwenteling van 1830*”, in 1886 in de Guldens-editie verschenen. Te voren waren ze opgenomen in *De Tijdspiegel* van 1884.

Blz. 9 noot 5. Verg. blz. 106 der „*Souvenirs personnels*” van LEBEAU (1883); blz. 6 der *Préface* aldaar van ARMAND FRESON; blz. 95 van „*La révolution belge de 1830*” door THÉODORE JUSTE (1872) — De in den tekst genoemde broeders ROGIER hadden eene zuster, die getrouwd was met den heer DE GRELLE. Een zoon van dit echtpaar heet DE GRELLE ROGIER en is de in 1903 afgetreden Belgische ambassadeur in Nederland. — Voorts had de in den tekst op blz. 16 te noemen fabrikant ORBAN eene dochter, die met den advocaat FRÈRE trouwde; deze noemde zich sinds FRÈRE ORBAN en was de latere bekende liberale staatsman.

Blz. 11 noot 6. De zeer lezenswaardige *Courier de la Meuse* uit die dagen is o. a. voorhanden in de *Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage*. Ziehier enkele uittreksels van de artikelen, in den tekst door mij vermeld:

Den 14ⁿ Augustus gaf het blad van den 15ⁿ de volgende kalme waarschuwing:

„Nos lecteurs ont vu hier le langage de deux journaux catholiques français. Est-il nécessaire que nous parlons après eux? Les Belges catholiques sont connus; l'Europe entière semble approuver et admirer leur conduite. Nous n'avons qu'à continuer comme nous avons commencé. Les circonstances sont graves; elles peuvent devenir plus graves encore; mais nous n'avons pas à changer de langage ni de tactique. Liberté civile et religieuse, liberté pour tout le monde, liberté pour nos ennemis comme pour nos amis, tel est notre principe en peu de mots, et ce principe est bien simple. Liberté surtout pour la presse et pour l'enseignement; sans cette liberté-là, nous ne voyons qu'esclavage....

„Ce n'est pas que l'enchaînement de la pensée nous paraisse fort à craindre dans ce moment; cette oppression est désormais impossible; et quelle que soit la force physique qu'on prétende employer pour entraver la libre manifestation des opinions, on n'y gagnera rien. L'on vient de voir en France que les moyens violens sont excessivement dangereux.

„Ce que nous craignons particulièrement, c'est que, malgré les évènements de France, on ne s'aveugle dans notre pays. Nous dirons plus; nous craignons (chose pourtant inconcevable) que ce ne soient ces évènements mêmes, qui poussent certains hommes et qui augmentent leur témérité. Et si nous sommes bien instruits, voilà où en est la politique chez nous.

„Que la nation belge se montre sage en dépit de ces aveugles. Ce qu'on a demandé et emporté à coup de fusils et de canons sur les bords de la Seine, continuons à le demander paisiblement, mais avec courage et avec persévérance, sur les bords de la Meuse et de la Senne . . .”

Den 18ⁿ Augustus een even waardig woord tegen de ministeriele *Gazette des Pays-Bas*:

„. . . nous avons besoin d'une garantie spéciale, garantie qui tournera au profit du trône lui-même: c'est la responsabilité ministérielle, clairement et fortement organisée. Le comble de la sagesse pour nous, sera de nous attacher à la Loi fondamentale. Notre constitution a des défauts sans doute; elle présente des dispositions dont on a fait de grands abus. Mais comme tout changement aux institutions politiques d'un pays a ses dangers, nous dirons que la Loi fondamentale doit nous suffire. . . Encore un coup, nos vœux se bornent à la Loi fondamentale. Mais que la Loi fondamentale soit enfin une vérité.”

Den 21ⁿ Augustus de volgende opmerkelijke waarschuwing:

„Il nous paraît évident maintenant qu'il se prépare de grands changemens dans les destinées des empires et des royaumes. . . On veut être libre, voilà tout; c'est un simple sentiment, mais un sentiment qui a jeté de profondes racines et qui veut être satisfait, à quelque prix que ce soit. . .

„La plupart des gouvernemens ont jusqu'aujourd'hui résisté à ce sentiment; peu s'y sont laissé entraîner, peu l'ont suivi; et encore ne l'ont-ils suivi que de loin. Le vieux abso-



lutisme s'est défendu avec opiniâtreté; cette opiniâtreté semble même augmenter avec le danger. Chose qui s'explique. Le premier affranchissement, obtenu par la révolution à la fin du siècle dernier, a été accompagné de grands désordres et de longs malheurs. . . .

„La résistance cependant nous semble plus inutile que jamais. Les gouvernemens qui voudraient la prolonger, finiraient indubitablement par s'isoler au milieu des peuples qui leur ont obéi jusqu'aujourd'hui. . . . Après ce qui vient de se passer en France, il serait superflu de chercher des exemples. . . .

„Il y a maintenant des flatteurs qui disent aux autres princes qu'ils n'ont rien de semblable à craindre. A quelle condition donc les autres princes n'ont-ils rien à craindre? Nous n'oserions nous mêler de faire des prédictions; mais il nous est permis de dire qu'on ne doit pas se fier aux moyens qui ont été mis en usage par CHARLES X. Ce sont de dangereux conseillers, ceux qui osent prêcher la violence aujourd'hui et dans les circonstances où nous nous trouvons; et malheureusement ces conseillers ne sont pas rares aux Pays-Bas. Il ne tient pas à eux que dans ce moment encore, les gendarmes, les condamnations, les prisons, les manifestes, les circulaires et les destitutions, ne soient regardés comme le principal auxiliaire de la légitimité, comme le boulevard de la liberté! Ils verraient le royaume en feu et le trône à moitié renversé, qu'ils n'adopteraient pas des sentimens plus modérés.”

Den 24ⁿ schreef de redactie in de *Courier* van den 25ⁿ, dat de storm naderde:

„Les circonstances sont critiques, qui oserait le nier? La *Gazette des Pays-Bas* elle-même ne le nie pas; car elle convient que *la tempête mugit près de nous*. Mais elle ne veut pas avouer qu'il y ait du danger pour le royaume des Pays-Bas; à l'entendre nous sommes aussi étrangers que les Chinois à tout ce qui se passe en France. . . .”

En den volgenden dag:

„Nous répéterons donc ce que nous avons déjà dit: qu'on se hâte de gagner les coeurs des Belges. . . .

„Il nous tarde de voir nos chambres réunies; car il est temps et plus que temps que les voix généreuses et indépendantes

de nos députés fassent entendre la vérité tout entière, et éclairent le gouvernement sur les dangers de sa position. L'expérience à la vérité vient de parler plus haut qu'elle ne l'a jamais fait; des évènements terribles sont tout-à-coup venus instruire les puissances. Mais on est rarement ému des malheurs arrivés à autrui; on ne profite presque jamais des leçons données à son voisin. Telle chose est arrivée en France; oui, mais la France ne ressemble pas aux Pays-Bas. Voilà comme on raisonne, voilà comme on se flatte. Et cependant, le temps marche."

Blz. II noot 7. Brief d.d. 10 Juli 1830 van den generalen staf uit Gent aan den chef van het 5^e Groot Militair Commando te Maastricht:

„Ik heb de eer aan Uwe Excellentie kennis te geven, dat — naar aanleiding van 's Konings dispositie van den 5ⁿ dezer n^o. 52 en overeenkomstig de bevelen van Zijne Excellentie den heer Directeur-Generaal van Oorlog van den 8ⁿ jl. n^o. 7, waarbij gelast wordt, om bij gelegenheid der ophanden zijnde tentoonstelling der voortbrengselen van nationale nijverheid en de daarmede gepaard gaande feesten te *Brussel*, de bezetting te dier stede door één bataillon der 3^e afdeeling Infanterie, waarvan de compagnieën uit tachtig dienstdoende manschappen zullen worden zamengesteld, benevens met één escadron van het regiment Ligte Dragonders n^o 4, te doen versterken, en om die troepen aldaar te doen verblijven, tot na den afloop der genoemde tentoonstelling en feesten, als wanneer dezelve naar hunne respectieve garnizoenen zullen moeten terugkeeren — de voormelde troepen alzo op den 15ⁿ dezer maand te Brussel zullen aankomen, zonder hunne nachtlegers mede te nemen, dewelken, ingevolge de opgedachte bevelen, aan hen, door het 2^e bataillon der afdeeling Grenadiers, te Brussel in garnizoen, zullen verstrekt worden."

Blz. II noot 8. Het bericht uit de *Courier des Pays Bas* vindt men overgenomen in de Maastrichtsche *Éclaireur* van den 18ⁿ Augustus 1830 en is van dezen inhoud:

„Deputit huit jours, les bruits les plus absurds circulent à la Haye, tantôt il y a eu tumulte au spectacle à Bruxelles, et le salon d'exposition y a été incendié, tantôt on a arboré le drapeau

et la cocarde tricolore à Namur (*de Fransche kleuren ?*); on va jusqu'à dire que des troupes sont en mouvement, et la garde nationale du Nord commandée pour réprimer le Midi. On ne connaît pas l'origine de ces mensonges dictés par un esprit de haine contre la Belgique et les Belges."

Blz. 12 noot 9. Zie blz. 417 dl. III. *Herziene en verbeterde uitgaaf* (1875) van J. BOSSCHA's werk.

Blz. 12 noot 10. Ziehier het bericht van de *Courier des Pays Bas*: „Nous ne savons pas par quel heureux à propos, l'affiche du spectacle annonçait hier la *Muette de Portici*; jamais cette pièce, si fertile en allusions, n'a été applaudie avec plus d'enthousiasme, ni jouée avec plus de feu; spectateurs et acteurs semblaient s'animer mutuellement. Le bel air: *Amour sacré de la patrie, rends-nous l'audace et la fierté*, a été redemandé, et couvert de *bravos* au point que le spectacle paraissait suspendu; la scène du massacre a produit dans toute la salle une vive sensation qu'il serait impossible de décrire."

De *Courier de la Meuse* van 4 Augustus nam het bericht onder datum van den vorigen dag over.

Blz. 12 noot 11. „Par mesure de prudence ou plutôt d'imprudence, on avait défendu la représentation de la *Muette et de Masaniello*; pour remédier aux murmures on a laissé jouer la pièce, mais on voulait faire passer le duo *amour sacré de la patrie* et d'autres passages qui font allusion aux circonstances actuelles. Le public s'est vivement prononcé, et la pièce n'a pas été à sa fin." *Journal d'Anvers*, waaruit de *Courier de la Meuse* van 28 Augustus het overnam.

Blz. 13 noot 12. Zie over deze troepenbewegingen o. a. KNOOP's „*Krijgs- en Geschiedkundige geschriften*," dl. IV, blz. 127 en *De Militaire Spectator*, 3^e serie, 1^e dl. (1856), blz. 342 vv.

Blz. 13 noot 13. Zoodra het gebeurde bekend werd te Mechelen, ondervond mijn vader er allerlei onaangenaamheden van menschen, met wie hij tot dusver genoegelijk omging. In zijne op blz. 3 van den tekst aangehaalde *Herinneringen* lees ik o. a. over den kastelein van het logement, waar hij dineerde, — „een

vrolijke gast, die, dewijl ik nog al sier maakte, een zeker respect voor mij had" — het volgende:

„Het eerst persoonlijk vijandige, dat mij bejegende, was op den 30ⁿ Augustus bij den doortogt der Grenadiers; ik zat juist aan tafel. Bij het voorbijtrekken, zag ik verscheidene oude kennissen; het was zeer warm en de geheele troep zag er van den vier uur verren marsch zeer afgemat uit. Op den weg buiten *Mechelen* zoude halt worden gehouden en kwam ik alzoo op het denkbeeld eene mand met wijn gevuld, aan mijne vermoeide vrienden te brengen en ziedaar dat de kastelein, van wien ik hiervoren gesproken heb en dien ik al eenige dagen aan tafel niet had gezien, ongenegen was, mij daarin te helpen en zoo de knecht en mijne tafelvrienden er niet anders over gedacht hadden, had ik het verlangde niet gekregen. Zeer ontstemd kwam ik echter met mijne mand naar buiten, werd terstond door mijne kennissen omringd, in een oogenblik waren de flesschen geledigd en zelfs de Generaal SCHUURMAN zette de flesch, die ik hem overreikte, aan den mond en mij de hand drukkende, zeide hij: Vriend! die teug heeft goed gemaakt, hartelijk dank. — In 't logement teruggekeerd, werd mij door mijn gewezen vriend, den kastelein, na eene hevige woorden-twist, te kennen gegeven, ik beter deed niet meer te komen. . . .

„Gedurig passeerden er nu troepen door de stad en nadat eene batterij was doorgetrokken, in de Societeit gaande, vond ik de jonge lieden — die als dollen schreeuwden, dat men *Brussel* wilde plat schieten — in zeer opgewonden toestand; ik kreeg toen groote onaangenaamheden; ook daar werd mij niet onduidelijk te kennen gegeven, dat ik mij maar niet meer moest vertoonen; alle mijne vroegere kennissen draaiden mij den rug toe; ik voelde mij zoo op eenmaal als een verlatene daar staan, eene gewaarwording, die men moet ondervonden hebben, om er het onaangename van te gevoelen. — Elken dag werd nu mijn toestand onaangenamer. De aannemer had het werk aan 't Arsenal gestaakt, ik had dus daar niets meer te verrigten en toch ontving ik mijne terugroeping naar *Antwerpen*, die ik gevraagd had, niet. Alleen vond ik troost bij mijne huislieden, die alles voor mij deden en de eenige getrouwen waren. Het was mij ondoenlijk op mijne kamer te blijven en liep maar op de markt, onder de.

menigte rond; de massa van 't volk was stil, doch men hoorde naar de praatjes die werden rondgestrooid; onder anderen hadden de Hollanders — een ooggetuige had het bevestigd — een vondelinghuis geplunderd en op elke bajonet een kind gestoken en honderde andere vertelsels meer om de goede Mechelaars maar in beweging te brengen.”

Blz. 13 noot 14. Volgens blz. 128 dl. IV van de hiervoren onder noot 12 vermelde KNOOP's „Geschriften”, was generaal CORT HEYLIIGERS een der vele opperofficieren uit de treurige dagen van 1830, die niet op de hoogte van hunne taak zouden zijn gebleken.

Blz. 14 noot 15. Zoo hield de *Courier d. l. M.* in haar nommer van 12 September in: „Il arrive à Liège des militaires de toute arme que l'horreur de répandre le sang de leurs concitoyens et de leurs parens peut-être, a fait désertier les corps auxquels ils appartiennent. Cette désertion a lieu, à ce qu'il paraît, sur tous les points du royaume.” En in het nummer van 15 September onder den 14ⁿ: „Hier dans l'après-midi, trente sept militaires liégeois, qui avaient abandonné leur corps et qui venaient de la direction de Maestricht, sont arrivés ici avec armes et bagages. Ils ont aussitôt quitté le costume militaire pour reprendre l'habit bourgeois. Quinze autres miliciens, venant des environs de Luxembourg et qu'on dirigeait sur Maestricht, sont également arrivés hier à Liège; ils retournent dans leurs foyers, ne voulant pas porter les armes contre leurs concitoyens.”

Zie ook over de desertiën *Heldendaden* blz. 446.

Blz. 14 noot 16. Zie hier wat mijn vader over deze commissie voor het opnemen van een werk aan het Arsenal, dat tot hospitaal werd ingericht, schrijft:

„Ik was eenige dagen te *Antwerpen* teruggekeerd, toen er nog bevel uit *Den Haag* aankwam om met den Kolonel-Directeur en Eerstaanwezenden Ingenieur, eene opneming van mijn verrigt werk te doen en hoewel de zaken reeds zeer kritiek stonden en onze tegenwoordigheid te *Antwerpen* zoo dringend noodig was, werd toch van dien togt niet afgezien. Wij vertrokken met een afzonderlijk rijtuig des morgens ten 10 uur, maar

nog geen half uur buiten de stad of men kon reeds aan de brutale gezigten der menschen zien, hoe de zaken stonden en hoe meer wij *Mechelen* naderden, hoe meer het rijtuig werd nagescholden, kaaskoppen dit en kaaskoppen dat, neuzen getrokken enz. Aangekomen zijnde, had de stad een akelig aanzien; alle huizen waren dicht en behalve eenige groepen volk, druk pratende, heerschte er eene diepe stilte. In 't logement aangekomen, trof ons dadelijk een zekere onwil om ons te helpen, hetgeen de drift mijner beide chefs in hoogen graad gaande maakte, maar toch in den wind was geschermd; aan het doen en laten der menschen was het duidelijk te bespeuren, dat de beweging op 't punt stond van in de stad los te breken en het zaak was om spoed te maken. Wij spoedden ons dus naar het Arsenal, waar het zien van al die zwaar gewonden, waar ik al een weinig aan gewoon was geworden, op ons een diepen indruk maakte, waardoor de lust tot opneming bij mijne chefs, het doel onzer reis, verging, en dus besloten werd maar zoo spoedig doenlijk weer af te reizen. Het verlangen om mijne huislieden nog even te groeten, bragt mij op de markt; ik had deze gezien, wemelende van menschen, nu geen burger te zien, maar daarentegen eene afdeeling infanterie, op de stoepen der huizen liggende en hadden alzoo reeds een groot gedeelte van den nacht gelegen; officieren en soldaten moede en afgetobd, in den meest neerslachtigen toestand; de huizen werden door de burgers pot dicht gesloten gehouden en elk oogenblik was een verraderlijke aanval te verwachten. — In 't logement teruggekeerd, vond ik mijne chefs alles behalve op hun gemak; zij hadden terstond willen wegrijden, maar onze koetsier was gedeserteerd en had de paarden zonder eten, aan de krib vastgemaakt en nu, noch in 't logement onder de wel twintig koetsiers en postillons, die er rondliepen, noch onder de troepen volk, die voor de deur van 't logement stonden, was er één te vinden, die ons als koetsier wilde dienen, noch de paarden inspannen. De Eerstaanwezende Ingenieur besloot dus, epauletten op en sjerp om, zich zelven te helpen, want het denkbeeld werd nu levendig, dat er een plan bestond, om ons gevangen te nemen; ik was er echter niet mede tevreden, maar ging naar buiten en met wat meer bedaardheid en vriende-

lijkheid eene groep aansprekende, was er een aardige knappe jongen van een 16 jaar, die verklaarde, dat hij den Prins wel met 6 paarden voor het rijtuig kon rijden; die werd onze koetsier, toen kwam er een knecht te voorschijn, die hielp inspannen, en reden voort, gelukkig de stad achter den rug te hebben, en zonder verdere tegenspoeden kwamen wij te *Antwerpen* terug."

Blz. 15 noot 17. „En cet endroit, au pied de la Haute-Sauvènière, on était également bien placé pour savoir ce qui se passait sur le plateau vers Bruxelles, ou du côté de Maëstricht. Tous les messages arrivaient là, et quelle que fût la nouvelle apportée, on y buvait d'autant, soit pour se réjouir, soit pour se réconforter.” DEMARTEAU, (zie blz. 6 mijner Inleiding) blz. 224.

Blz. 15 noot 18. Naar aanleiding van KNOOP's ongunstig oordeel over gouverneur SANDBERG, schreef ik eenige opmerkingen in mijne verhandeling: „*Hoe het beroep van koning Willem I in Oct. 1830 op de groote mogendheden uitliep op den Tiendaagschen veldtocht*”, geplaatst in *De Tijdspiegel* van September en October 1903; zie blz. 4—5 aldaar. — Ten onrechte staat op blz. 3, 4 en 7 een accent op de *e* in FRESON; op blz. 8, r. 13 v. o. voor VOERMANCK, VOERMANCH; op blz. 7, r. 7 v. b. VGOR (1831): „(1831)”.

Blz. 16 noot 19. Zie o. a. dl. I, blz. 188 v.v. van het werk van ERNEST DISCAILLES over „CHARLES ROGIER (1800—1885)”, waar men ook zeer goed de aanvangsdata der Luiksche beweging kan verifieeren.

Blz. 16 noot 20. Zie de namen der leden o. a. in de *Staatscourant* van 30 Augustus en blz. 28 der *Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden, aanvang nemende 25 Augustus 1830, bevattende de oorzaak van den Belgischen opstand, deszelfs begin, voortgang, einde, en gevolgen voor geheel Nederland* (1830) van F. I. HALLO.

Blz. 17 noot 21. De Proclamatie kan men o. a. vinden in de *Staatscourant* van 30 Augustus 1830 en op blz. 27 van HALLO t. a. p.; zie ook blz. 186 ROGIER.

Blz. 17 noot 22. „Les postes occupés par la troupe de ligne”, verhaalde de *Courier de la Meuse* van den 29ⁿ betrekkelijk de vervanging door de schutterij, „lui furent alors confiés, et toute la troupe de ligne se retira à la Citadelle.” — Op blz. 438 der *Heldendaden* staat, dat generaal VAN BERCOP tot het opgeven der posten werd *overgehaald* door de Veiligheidscommissie.

Blz. 17 noot 23. De Luiksche en Brusselsche petitiën van grieven, zoomede de proclamatie der Luiksche Veiligheidscommissie zijn afgedrukt bij HALLO t. a. p. blz. 32, 33 en 40. In BOSSCHA'S „*Leven van Willem II*” is de Brusselsche petitie op blz. 425 substantieel weergegeven.

Blz. 17 noot 24. Onder d.d. 28 leest men namelijk in de *Courier de la Meuse* van den 29ⁿ: „Jusqu'au moment où nous écrivons, aucune troupe n'est arrivée de Maëstricht. On doit louer l'autorité de la précaution qu'elle a prise; car si des militaires étaient arrivés hier au soir, il eût fallu s'attendre aux scènes les plus désolables. Déjà l'on parlait de barricades, et l'on se disposait à disputer chèrement le terrain.”

Blz. 18 noot 25. Zie blz. 14 der „*Brieven van Thorbecke 1830—1832*” (1873); en dl. I blz. 81 van het te Parijs gedrukte werk: „*La Belgique en 1830 ou Documens pour servir à l'histoire de son insurrection*”.

Blz. 18 noot 26. Zie het in mijne Inleiding op blz. 5 vermelde werk van MISPELBLOM, dl. I blz. 156.

Blz. 19 noot 27. Zie *Heldendaden*, blz. 438.

Blz. 19 noot 28. Zie blz. 28 van het in noot 19 aangehaald werk over CHARLES ROGIER.

Blz. 19 noot 29. De kleuren-proclamatie o. a. bij HALLO blz. 36.

Blz. 19 noot 30. *Heldendaden* blz. 438.

Blz. 20 noot 31. *Heldendaden* blz. 429 en 439.

Blz. 20 noot 32. *Herinneringen* blz. 120.

Blz. 21 noot 33. Ziehier de eigen woorden der mededeeling, niet van eene courant, maar van de Veiligheidscommissie, over de Grondwet:

„Cette pétition exprime fidèlement nos vœux ; n'en détruisons point l'effet par trop d'impatience, en nous précipitant hors des voies de la légalité. La Loi Fondamentale est notre ancre de salut ; nous en voulons la franche et entière exécution : rien de plus. Nous venons de le demander au Roi dans les termes les plus clairs et les plus énergiques. Nous sommes assez heureux pour avoir toujours eu, depuis quinze ans, le Droit et la Raison pour nous ; toujours nous avons tenu le même langage ; seulement notre Force est plus grande, parceque nous sommes maintenant unanimes. Le succès est certain ; conservons cet inestimable avantage, dignes Concitoyens !

Blz. 21 noot 34. „Nous croyons devoir rappeler encore à votre souvenir la sage et noble conduite de la garnison : elle a droit de notre part à une réciprocité de procédés et d'égards. Vous êtes témoins que ses dignes chefs vous ont donné des marques d'une confiance entière, et qu'ils ne se sont refusés à aucune de nos demandes dans des vues de conciliation. Mais n'oublions pas que le militaire a, comme nous, ses devoirs à remplir ; qu'il est lié comme nous par la religion du serment et de l'honneur. Toute apparence d'agression serait à l'instant et unanimement réprimée par vous : nous en avons la certitude, nous en avons pris l'engagement en votre nom ; vous ne nous démentirez pas ! N'ayant d'autre force que le pouvoir purement moral dont nous sommes investis, et l'avantage de marcher d'accord avec les autorités provinciale et communale, vous sentez que cette force serait à l'instant détruite, si vous ne daigniez considérer les difficultés de notre position, si vous ne coopérez franchement avec nous à l'intérêt commun, qui est le maintien de la paix publique, de l'union entre tous les Citoyens, et le redressement de nos griefs par les voies constitutionnelles.”

Blz. 21 noot 35. Uit het naschrift van de *Courier de la Meuse*:

„Nous devons le proclamer, la conservation de la tranquillité publique est due à la mesure prise par M. le Gouverneur, qui a nommé, dans les premiers momens où une agitation sourde se manifestait, la Commission de sûreté publique. M. le Gouverneur a compris que des noms populaires tels que ceux des citoyens qui composent cette Commission, étaient propres à

inspirer la plus grande confiance. Tous les bons citoyens lui en savent gré.”

Blz. 22 noot 36. In het rapport van den Maastrichtschen opperbevelhebber, vermeld op blz. 20 van den tekst.

Blz. 22 noot 37. In de *Courier de la Meuse* van 30 Aug. 1830.

Blz. 22 noot 38. „Considérant que, dans les circonstances où se trouve la ville, des membres de la commission peuvent être dans la nécessité de se mettre publiquement en communication avec les citoyens.”

Blz. 22 noot 39. Proclamatie van het Luiksche gemeentebestuur d.d. 29 Augustus 1830 :

Ville de Liège.

Le Bourgemestre et les Échevins A leurs concitoyens :

Les mesures sages qui ont été prises jusqu'à ce jour par la Commission de sûreté publique ont puissamment contribué à maintenir le bon ordre parmi vous.

La garde communale et les gardes bourgeoises rivalisent de zèle et de dévouement pour concourir au but que nous nous proposons tous ; mais nous avons besoin du concours de tous les bons citoyens.

Nous croyons donc, de commun accord avec la dite Commission, devoir adresser à tous les habitans de cette ville l'invitation la plus pressante de réunir leurs efforts à ceux des citoyens incorporés dans les gardes, pour maintenir la tranquillité publique. Que les pères de famille circulent dans leurs quartiers et se tiennent en communication avec leurs voisins ; qu'ils ne cessent d'exhorter les habitans à entretenir l'ordre ; qu'ils empêchent tout excès. C'est par les efforts de tous que nous parviendrons à garantir nos libertés et nos propriétés.

Fait à l'Hôtel-de-Ville, le 29 août 1830.

Le collège des Bourgemestre et Échevins,

Le Chevalier de MÉLOTTE—D'ENVOZ.

ROUVEROY.

XHAFLAIRE.

BEAUJEAN.

Le secrétaire, DESPA.

Blz. 22 noot 40. „Notre ville”, leest men in de *Courier de la Meuse* van den 31ⁿ, „offre maintenant un aspect extraordinaire; l'ordre y règne; mais c'est en quelque sorte l'ordre d'un vaste camp. Les citoyens sont armés et s'arment de plus en plus. La garde bourgeoise est admirable; les cadres de ses compagnies sont doublés; il est à désirer qu'ils augmentent encore, afin que les braves citoyens, qui se dévouent pour le bien commun, puissent prendre quelque repos. La garde communale est animée du meilleur esprit. Nous venons d'apprendre que les communes rurales commencent également à prendre les armes; cela peut devenir utile et nécessaire en beaucoup d'endroits.”

Blz. 22 noot 41. Zie de courant van den 30ⁿ.

Blz. 23 noot 42. Ziehier uit het artikel van de *Courier de la Meuse* van 31 Augustus 1831 een extract:

„A Liège, ce sont *des membres de l'opposition* qui ont été appelés pour maintenir la tranquillité. Par qui ont-ils été appelés? Par le chef de l'autorité locale, par l'honorable M. SANDBERG. A leur voix, la partie la plus respectable de la ville de Liège accourt, s'arme, se dévoue, se fatigue. Nous nous attendrissons, nous nous enorgueillissons en voyant, le sabre à la main ou le fusil sur l'épaule, non seulement l'élite de notre jeunesse, mais les pères de famille les plus distingués par leur fortune et par leur probité... Voici donc l'élite de l'opposition, dans la province la plus avancée en doctrine constitutionnelle, qui se sacrifie pour maintenir l'ordre menacé, pour contenir un peuple brave et indigné. La *Commission de sûreté publique* de la ville de Liège, répond de la tranquillité, mais à une condition unique; et cette condition est *que le gouvernement se montre désormais franchement constitutionnel, qu'il renonce sincèrement aux principes du message du 11 décembre, que les doctrines de M. van Maanen et des „Nederlandsche Gedachten” soient répudiées sans restriction, que le gouvernement se tienne parfaitement neutre et impartial entre les différens cultes qui divisent le royaume, et surtout que la Belgique soit traitée comme la Hollande, qu'il n'y ait plus de préférences, ni de faveurs; que les vœux enfin exprimés par notre députation à Sa Majesté, soient écoutés et accomplis.*”

Blz. 23 noot 43. Ziehier het schrijven van gouverneur SANDBERG aan de districtscommissarissen en leden der gemeentelijke administratiën d.d. 31 Augustus 1830; men vindt het o. a. afgedrukt in de *Courier de la Meuse* van 3 September 1830.

Liège, le 31 août 1830.

Messieurs,

De toute part on réclame des armes pour protéger les propriétés: je ne puis vous en donner. Connaissez-vous assez les gens qui vous les demanderaient? Vos maisons sont-elles des citadelles pour que vous puissiez donner ou refuser des armes à volonté? Et ne devriez-vous pas céder à ceux qui brutalement viendraient réclamer une confiance non méritée? Comment transporteriez-vous ces armes avec sûreté?

Il est impossible que des gens offrant des garanties n'aient pas d'armes ou ne puissent s'en procurer. Des fusils de chasse admettent tout espèce de munitions et leur maniement est connu de tout le monde.

Que chacun reste tranquille, sans voir des dangers où ils ne sont pas; que l'on ne se tremble pas à chaque faux bruit, mais si l'état de la commune l'exige, armez les bons citoyens, louez même des armes. Que l'on imite le bel exemple des gardes communale et bourgeoise de Liège, qui depuis cinq jours résistent à toutes fatigues, à toutes privations; qui, alliant le courage à la modération, se jetant sans hésiter dans des groupes où ils sont un contre vingt, sont parvenus à sauver la ville d'affreuses calamités, et ont suffi jusqu'ici par leur seule contenance et leur balonnettes à réprimer de graves excès. Engagez surtout quelques personnes à monter à cheval, nous en voyons ici les bons effets.

SANDBERG.

Blz. 26 noot 44. Zie de bijzonderheden in *Heldendaden* blz. 439—441; *Courier de la Meuse* van 3 September; ROGIER, blz. 189. De *inneming* van St. Laurent wordt door ROGIER gesteld op 1 September.

Blz. 26 noot 45. Zie *Heldendaden* blz. 444.

Blz. 26 noot 46. Zie de *Courier de la Meuse* van den 4ⁿ September 1830. De, naar ik vermoed, uit het Hollandsch vertaalde brief aan gouverneur SANDBERG luidde aldus :

Vilvorde le 2 Septembre 1830.

Monsieur le gouverneur!

Le lieutenant MEYER du corps d'artillerie à cheval est chargé par moi de vous remettre la présente, par laquelle je vous informe que S. A. R. le prince d'Orange, qui est entré seul hier à Bruxelles, accompagné de son état-major, s'y trouve encore et que je suis resté à Vilvorde.

Aussitôt après avoir pris lecture de votre lettre d'hier, je me suis empressé de donner les ordres nécessaires, pour que la marche de la 13^{me} division d'infanterie sur Liège soit provisoirement suspendue.

Le général BOËOP (commandant de la citadelle de Liège) qui vient d'être prévenu de cet ordre est invité en même temps par moi, à agir à la vérité avec fermeté, mais cependant avec toute la précaution que nécessite les circonstances actuelles, et à éviter principalement tout ce qui pourrait sans nécessité aigrir les esprits ou échauffer les têtes.

Recevez, etc.

L'amiral et colonel-général,
FRÉDÉRIC.

Blz. 27 noot 47. Zie het stuk in het Hollandsch bij HALLO, t. a. p. blz. 94 en in de *Staatscourant* van 8 September 1830.

Blz. 27 noot 48. Verslag d.d. 2 September 1830 van de Luiksche commissie naar 's-Gravenhage over hare audientie bij den Koning:

Rapport à la Commission de sûreté publique.

Le vingt-neuf août, à notre arrivée à la Haye, nous nous sommes rendus chez M. le ministre de l'intérieur et chez le ministre secrétaire-d'état, afin d'obtenir une audience de Sa Majesté.

Dans l'entretien que nous avons eu avec eux, nous leur avons exposé les deux objets principaux de notre mission: 1^o. La convocation des États-Généraux, à l'effet de s'occuper

de commun accord, des mesures à prendre; 2^o. le renvoi de M. VAN MAANEN.

Le lendemain, nous avons eu une audience de Sa Majesté. Le Roi nous a reçus et écoutés avec la plus grande bienveillance, pendant une heure.

Nous lui avons exposé les deux objets de notre mission. Nous lui avons témoigné notre vive satisfaction de ce que Sa Majesté avait prévenu, sur le premier point, le vœu des habitans de Liège.

Nous lui avons exprimé le désir de voir redresser, d'un commun accord avec les États-Généraux, les griefs tant de fois signalés.

Quant au second objet, nous avons renouvelé le vœu de voir écarter le ministre de la Justice.

Nous avons fait observer au roi que les habitans de Liège savaient apprécier le mérite des personnes, sans aucune haine des localités; que, tout en réclamant l'exécution de la Loi fondamentale et des traités pour la juste répartition des emplois, ils savaient rendre justice au mérite de M. le gouverneur de la province, de M. le général-commandant et autres fonctionnaires hollandais, tandis que des fonctionnaires, nés Belges, s'étaient attiré l'animadversion publique.

Le roi est entré dans plusieurs détails avec nous. „En résumé, a-t-il dit, des deux objets principaux que vous m'exposez je suis heureux, quant à l'un, d'avoir prévenu les vœux des habitans de Liège en convoquant les États-Généraux.”

Quant à nos vœux ardents, relatifs à l'éloignement du Ministère de l'homme qui a trop ouvertement repoussé la responsabilité de ses actes, pour se retrancher derrière l'inviolabilité royale, Sa Majesté nous a répondu qu'il était Roi constitutionnel, qu'il devait conserver tous ses droits constitutionnels, que son serment et sa devise étaient de maintenir la Loi fondamentale; qu'il n'entendait pas qu'on lui imposât à cet égard des lois.

Sire, avons-nous dit, loin de nous la pensée de contester aucun des droits constitutionnels de Votre Majesté. Soyez persuadé que ce ne sont que des vœux déjà plusieurs fois exprimés à Votre Majesté, mais que nous venons renouveler

aujourd'hui, au nom de nos commettans, et d'une manière plus pressante à cause des circonstances graves et critiques où nous sommes. — „Eh bien!“ a répliqué le Roi, „je vous répondrai que je prendrai cette demande en considération.“

Liégeois! L'ordre légal et le respect pour les personnes et les propriétés que vous avez su maintenir dans les circonstances actuelles ont été partout en Belgique l'objet d'une sincère admiration. Partout sur notre passage, mais surtout à Malines, nous en avons eu des preuves, qui ont rempli nos cœurs de la plus douce satisfaction.

Fait à Liège le deux septembre 1830, à neuf heures du matin.

RAIKEM.

DELEEUW.

DECHAMPS.

Onder stond: „La commission de sûreté publique et le conseil de régence, d'un commun accord, ont ordonné que le rapport qui précède, serait publié, affiché et inséré dans les journaux.“

Blz. 27 noot 49. „Een volk zonder eenheid van politieke lotgevallen, zonder eenheid van stam en taal“, „dat in staatkundigen zin eeuwen lang geen volk mocht heeten“. Dr. G. W. KERNKAMP: *Vragen des Tijds*, November 1903, blz. 96.

Blz. 27 noot 50. Zie DEMARTEAU blz. 188.

Blz. 28 noot 51. Den 1ⁿ April 1833 berichtte *Oorlog* den opperbevelhebber van Maastricht: „dat de graaf DE BERLAYMONT van Luik, sedert eenigen tijd zeer goede intentiën heeft aan den dag gelegd, en alzoo van zijne vroeger geuite beginselen schijnt te zijn terug gekomen.“

Blz. 28 noot 52. De organisatie der *Garde Urbaine* vindt men o. a. in de *Courier de la Meuse* van 7 en 19 September 1830; het verslag der wapenschouwing in het nummer van den 15ⁿ.

Blz. 28 noot 53. „L'argent de la Hollande a été semé...“ Het stuk is overgenomen door de *Courier de la Meuse* van den 20ⁿ September 1830.

Blz. 29 noot 54. De circulaire d.d. 13 September 1830 werd gepubliceerd in de Luiksche *Courier* van den volgenden dag en is van dezen inhoud:

Messieurs,

Plus d'une fois on a donné verbalement des ordres en mon nom, je ne m'en suis guère occupé; mais on vient de me signaler un fait plus grave.

Un citoyen honorable a été nommé commandant de la garde bourgeoise dans une grande commune rurale! L'arrêté qui le nomme est signé de mon nom et du nom de Mr. DELEEUW, membre des états-députés, pour M. le Greffier.

Cette pièce, Messieurs, est matériellement fausse. On me dit qu'il en circule d'autres dans le même genre, et je vous prie de vouloir bien examiner soigneusement l'authenticité de tout ce qui vous arriverait en mon nom.

SANDBERG.

Blz. 29 noot 55. Zie de stukken in het Hollandsch in de *Staatscourant* van 20 September 1830 en bij HALLO blz. 178 – 180.

Blz. 29 noot 56. Het stuk in de *Staatscourant* van 21 September 1830.

Blz. 30 noot 57. De brief van VAN BOECOP aan SANDBERG d.d. 13 September 1830:

„Je viens d'être informé qu'un bataillon est en route pour renforcer la garnison de la Citadelle pour alléger le service, puisque beaucoup de soldats sont attaqués d'ophtalmie. Je vous prie d'assurer, que ce mouvement n'a rien d'hostile, et que les habitans peuvent être entièrement tranquilles.”

Onder stond nog als P.S.: „Je prie V.Exc. de vouloir en donner connaissance à M. le commandant de la force armée.”

Blz. 30 noot 58. Zie het artikel: „*De Divisie Cort Heyligers van den 5ⁿ September tot den 8ⁿ October*” in *De Militaire Spectator* van 1857, 3^e serie, 2^e deel; en de *Staatscourant* van 16 September 1830.

Blz. 30 noot 59. Zie *Heldendaden* blz. 445.

Blz. 30 noot 60. Zie de *Courier de la Meuse* van 12 en 14 September 1830. Verg. blz. 14 van den tekst.

Blz. 30 noot 61. Vermaning d.d. 10 September 1830 (in de *Courier de la Meuse* van den 12ⁿ) van den commandant DE BERLAYMONT om het garnizoen en de Citadel van Luik te ontzien:

Ville de Liège.

Le commandant en chef de la garde urbaine liégeoise,
 Informé que certains individus se rendent sur les glacis de la Citadelle et y insultent les militaires qui y font le service.
 Croit de son devoir de défendre tels procédés: la conduite tenue jusqu'à ce jour par les militaires ne pouvant mériter que des éloges.

Il invite donc tous ses concitoyens à se tenir à distance des glacis; ils n'auront à imputer qu'à eux-mêmes les suites de leur opinâtré.

Liège, le 10 septembre 1830.

Le commandant en chef,
 Le comte DE BERLAYMONT.
 Par le commandant,
Le secrétaire,
 J. FORGEUR.

Blz. 31 noot 62. Eene plastische voorstelling van de wijze, waarop WIBRIN, door zijn partes posteriores den schildwacht te laten zien, zich aanstelde, leze men bij MISPELBLOM I blz. 226 vv. In de Nederlandsche rapporten heet *Ma campagne* een „landhuis”. Het was 'n *ginguette*, zooals ook bij DEMARTEAU op blz. 248 wordt vermeld. *Ginguette* vind ik in een woordenboek vermeld, zoowel als 'n „petit cabaret hors de la ville”, gelijk het hier was, als „petite maison de campagne”, dus optrekje.

Blz. 31 noot 63. Briefwisseling tusschen VAN BOECOP en DE BERLAYMONT over WIBRIN.

DE BERLAYMONT: „Un jeune homme, nommé WIBRIN, tout-à-fait inoffensif, qui se trouvait sur le pavé de la grande route près de la maison dite *Ma Campagne* a été tué d'un coup de fusil qui n'a été tiré par la sentinelle que sur l'ordre d'un officier, posté au parapet. Nous vous demandons justice d'une acte aussi coupable que nous osons qualifier de lâche assassinat.”

Antwoord van VAN BOECOP: „Ce n'est qu'après que la patience

des militaires a été épuisée, qui ont été en butte à plusieurs insultes, et qu'on a crié plusieurs fois aux groupes, qui se formaient sur les glacis, de se retirer ou de passer leur chemin, qu'on a tiré et celui qui a été victime ne l'a été que par sa témérité. Il faut qu'on se fasse respecter, et c'est vous-même, Monsieur le Comte, qui à déjà averti de ne pas insulter les militaires, ni de se porter sur les glacis. Personne ne sera lésé, si on passe paisiblement son chemin; j'en suis garant. Le fait, tel qu'on vous l'a rapporté, est entièrement faux."

Blz. 32 noot 64. VAN BOECOP aan DE BERLAYMONT over de teruggave der in St. Laurent geplunderde militaire goederen: „Les conséquences du refus de mettre à ma disposition la propriété de la 11^{ème} division d'infanterie, compromèt la sûreté des propriétés des bons et paisibles habitans de Liège; toute la responsabilité pèse sur ceux, qui ont refusé de satisfaire à cette juste réclamation."

Blz. 32 noot 65. MISPELBLOM I bl. 192.

Blz. 32 noot 66. BOSSCHA op blz. 458 *Heldendaden* noemt enkel den sergeant, niet den opzichter.

Blz. 33 noot 67. Minder juist schijnt het door HALLO medege-deelde, op bl. 185: „Het twintigtal manschappen, hetwelk de sterkte bewaakte, heeft geen weerstand geboden." In ieder geval waren er geen 20. — Zie ook *Heldendaden* blz. 453. — De gevangenis van St. Léonard, op den linkeroever gelegen, bestaat nog.

Blz. 33 noot 68. Zie voce *Chartreuse*.

Blz. 34 noot 69. De *Courier de la Meuse* van den 22 September 1830 over de inneming van *La Chartreuse*:

„Hier, au moment où nous venions de mettre sous presse, nous avons appris, que le fort de la Chartreuse, situé à l'opposite de la Citadelle, avait été occupé par environ soixante bourgeois armés, faisant pour le plus grand nombre partie de la compagnie d'artilleurs. Une tentative avait été faite pendant la nuit, pour s'en emparer, mais les assaillans étant peu nombreux et n'ayant point d'échelles, ils s'étaient bornés à détruire une barrière. Un poste de dix militaires, qui occupaient le fort,

fut fait prisonnier. On conduisit ces militaires premièrement à l'hôtel-de-ville, d'où on les a fait passer dans la prison civile. La garde bourgeoise a prétendu qu'on devait retenir ces hommes, et qu'ils serviraient comme otages pendant les négociations, qui ont lieu au sujet du meurtre comme, avant-hier, sur un bourgeois, par une sentinelle de la citadelle.

„Le drapeau aux couleurs liégeoises a été aussitôt arboré sur le fort par le frère du nommé WIBRIN. La mort de cet infortuné avait tellement exalté les esprits, que rien n'aurait pu retenir l'ardeur de ceux qui se sont emparés du fort de la Chartreuse.

„Le commandant de la Citadelle, ayant eu connaissance de cet évènement a fait, dit-on, des représentations à la régence, et l'a engagée à faire abandonner le fort, si non qu'il tirerait sur la ville. La régence doit avoir répondu entr'autres qu'il serait de la plus grande injustice de se venger sur la ville d'un acte isolé, auquel elle n'avait pas pris part. Le commandant s'est rendu à ces raisons, et le fort continue d'être occupé par les bourgeois.”

Blz. 34 noot 70. Brief d.d. 22 September 1830 van generaal VAN BOECOP aan den opperbevelhebber te Maastricht :

„De sergeant en 6 man, welke voorgisteren van de wacht aan de Chartreuse zijn afgekomen, benevens de aldaar zich bevindende opzigter, zijn voor alsnog in de stad en de poort St. Léonard in verzekerde bewaring gebracht. De kommandant der garde urbaine geeft voor, hij gedwongen was, dezen maatregel te nemen, daar zonder dat, deze brave militairen, (alzoo drukt hij zich uit), gewis door het gemeen gemassacreerd zouden zijn geworden. — Een wachmeester des treins, welke voorgister avond, dépêches naar Tongeren heeft overgebracht, is den volgenden morgen terugkomende, boven *Frère* gearresteerd, en te Luik in de gevangenis gebracht. Ik ben met den Heer Lt Generaal CORT HEYLIGERS in correspondentie getreden, ten einde alle die middelen te beramen, welke de communicatie tusschen hier en *Tongeren* zal verzekeren. — Gebrek aan hout voor de bakkerij heeft mij genoodzaakt, hetzelfde door een detachement uit het faubourg *St. Walburge* tegen betaling te doen halen, welke ook dadelijk en zonder moeite is medegebragt. — Ik heb nog geene berigten uit de stad ontvangen.”

Blz. 34 noot 71. Uit de *Courier de la Meuse* van den 23ⁿ.

Blz. 34 noot 72. Één kilometer is 12 minuten gaans. Over de gedeserteerde kurassiers, zie men blz. 14 van den tekst. — Over de verrassing van Oreye leze men: *Heklendaden* blz. 475—476; KNOOP dl. 4, blz. 130; J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT: *Geschiedenis van het zevende regiment infanterie* (1857), blz. 120 vv.; *De Militaire Spectator* van 1856 (3^e serie, 1^e deel), blz. 344 vv. en van 1857 (3^e serie, 2^e deel), blz. 398 vv.; *De Maasgouw, Orgaan voor Limburgsche Geschiedenis, Taal- en Letterkunde* van 6 Maart 1886; enz.

Blz. 34 noot 73. Het versje bij DEMARTEAU, blz. 229. — Het dagbladartikel in de *Observateur* van 26 September 1830.

Blz. 35 noot 74. Zie den geheelen brief in de *Staatscourant* van 23 September 1830 en bij HALLO, blz. 198.

Blz. 35 noot 75. Brief d.d. 23 September 1830 van generaal VAN BOECOP aan den opperbevelhebber:

„Naar de bewegingen, welke er aan de kazerne der Maréchaussées hebben plaats gehad, moet ik opmaken, het gemeen zich van dezelve en de daarin zich bevindende goederen en paarden heeft meester gemaakt; wat er van de manschappen is geworden, is mij onbekend, daar hoegenaamd niets officieels daaromtrent aan mij is medegedeeld. — Er heeft dezen nacht veel beweging in de stad plaats gehad; eene groote menigte was onder de wapenen en de mouvemenen nagaande, vermeen ik men verkenningen naar den weg van *Oreye* heeft uitgezonden; langs de poort St. Léonard heeft men ook den geheelen nacht sterk gepatrouilleerd. Wat aanleiding tot deze mesure heeft gegeven, is mij onbekend, daar al meer en meer de communicatie met de stad vermindert en ik tot op dit oogenblik nog geene tijding uit dezelve heb bekomen.”

Blz. 36 noot 76. De *Courier de la Meuse* van 25 September 1830 beschreef de agitatie te Luik aldus:

„La générale bat, le tocsin sonne dans la plupart des églises de la ville et des faubourgs; les boutiques se ferment, les hommes courent avec leurs fusils et se rassemblent aux différens postes désignés, les femmes et les enfans se mettent à



dépaver les rues; on arrive avec des canons; les chariots et les diligences, qui se trouvent en chemin, sont arrêtés; on en détèle les chevaux pour les employer aux différens usages que réquiert le besoin; des charrettes sont mises en travers des rues, des barricades s'élèvent dans tous les endroits par où l'on peut pénétrer dans l'intérieur de la ville."

VAN BOECOP schreef nog dien 25ⁿ aan DIBBETS:

„Ik heb het raadzaam geoordeeld, gisteren geen detachement uit te zenden, daar alles in de stad gewapend was, en zich in groote menigte links en regts langs de route verspreidt. Deze en meer andere brieven worden onder geleide van 2 kapiteins, 4 officieren en 200 man naar Tongeren overgebracht en ik ben met Zijne Excellentie den Luitenant-Generaal, kommanderende de 1^e divisie infanterie, in correspondentie, ten einde diè middelen te beramen, welke de communicatie zullen verzekeren. — Ten slotte heb ik de eer UHEDG. te informeren, dat gisteren tegen den middag te Luik zou zijn binnen gemarcheerd een 40tal menschen, volgens geruchten, komende van Verviers en zijn bestemd om de Luikenaren te hulp te komen; aan hun hoofd bevond zich een groot vaandel."

Blz. 36 noot 77. „le bruit en courait généralement à la frontière", werd gezegd van de Fransch-Belgische grens. „... la triste nouvelle de la reddition de Bruxelles, qui ne paraissait plus alors faire de doute pour personne. Les avis parvenus à cet égard étaient si nombreux et revêtus d'un cachet de vérité tel que moi-même qui étais venu pour affirmer le contraire, je me laissais tromper": Generaal NIELLON, die destijds was te Leuze. Zie blz. 31 zijner Mémoires in de *Histoire des évènements militaires et des conspirations orangistes de la Révolution en Belgique* (1868). — Ook de *Bijenkorf* deelde mede, dat majoor DE PESTERS, den 24ⁿ 's avonds uit het leger van prins FREDERIK was gekomen, met de gelukkige tijding, dat geheel Brussel, zoo beneden als bovenstad, zich Donderdagavond had onderworpen.

Blz. 36 noot 78. Met de *regeering* (*la régence*) wordt hier bedoeld het gemeentebestuur. De uitdrukking treft men dikwerf in de stukken aan.

Blz. 40 noot 79. Zie nader over generaal VON HELDRING het *Biographisch Woordenboek* van A. J. VAN DER AA (1867) in voce.

Blz. 40 noot 80. Brief van *Oorlog* d.d. 30 Augustus 1830:

„Daar bij de tegenwoordige gebeurtenissen, in eenige der Zuidelijke gewesten dezes Rijks, de waakzaamheid der militaire autoriteiten niet te sterk kan aanbevolen worden, heb ik de eer UHedG. te noodigen, om bij al hetgeen zou kunnen voorvallen, eene imposable en kalme houding aan te nemen en bij het nemen van maatregelen, wanneer de omstandigheden die mogten vorderen, voorzigtigheid met energie te paren. — De Koning rekent, Mijnheer de Generaal, op Uwe medewerking, en op den ijver van Hoogst deszelfs troepen, en vertrouwt dat door U alles zal worden aangewend, tot handhaving der orde, en tot het met nadruk doen eerbiedigen van Zijner Majesteits gezag. — Uwe rapporten nopens alle eenigszins belangrijke gebeurtenissen, die soms mogten plaats grijpen, zullen voortaan *in duplo* moeten worden opgemaakt, zullende een der rapporten regtstreeks aan Zijne Koninklijke Hoogheid den Admiraal en Kolonel-Generaal te Antwerpen behooren te worden gezonden, terwijl het andere aan mij moet worden gerigt.”

Blz. 40 noot 81. Zie *Heldendaden* blz. 432. Zie ook aldaar den stelligen last aan CORT HEYLIERS, blz. 454.

Blz. 41 noot 82. Zie *Heldendaden* blz. 427.

Blz. 41 noot 83. Correspondentie van 31 Augustus en 4 September 1830.

Blz. 41 noot 84. *Leven van Willem II*, blz. 423.

Blz. 41 noot 85. Op de ondervolgende cursief gedrukte plaatsen en half weg op de sub 5 vermelde lijn, waren *ordonnance-posten* met een korporaal of wachtmeester en 3 tot 6 cavaleristen. De dépêches, die het teeken X voerden, moesten in draf, doch anders in stap, aangebracht worden.

1°. Van Maastricht door de Brusselsche poort, westwaarts over Mopertingen naar *Bilsen* (2¹/₄ uur), en verder over Beverst en Diepenbeek, naar *Hasselt* (2¹/₂ uur).

2°. Van Maastricht zuidwestwaarts over den *Lindenboom* (1¹/₂ uur) naar *Tongeren* (1¹/₂ uur) en vervolgens *St. Truyen* (2¹/₂ uur).

3°. Op drie kwartier van Tongeren, naar het dorp *Frère*.

4°. Van Tongeren noordwestwaarts via *Cortessem* (2 $\frac{1}{2}$ uur) naar Hasselt.

5°. Van Hasselt zuidwestwaarts via Heeck, St. Lambert naar St. Truyen.

Blz. 42 noot 86. Zie *De Divisie Cort Heyligers* blz. 396—397.

Blz. 42 noot 87. Zie het artikel over het DIBBETS-geslacht van Mr. PETER VAN MEURS op blz. 95 vv. van den *Gelderschen Volks-Almanak* voor 1897.

Blz. 43 noot 88. Over DIBBETS' verleden, zie o. a. VAN DER AA's *Woordenboek* in voce. De aanschrijving van Koning LODEWLK om naar Delfzijl te gaan, vindt men echter op blz. 105 der *Bijdragen tot de Vaderlandsche geschiedenis van de belangrijke jaren 1809 en 1810* door baron KRAYENHOFF (1851).

Blz. 43 noot 89. Zie blz. 13 vv. der *Geschiedenis van het zevende regiment infanterie* door J. K. H. DE ROO VAN ALDERWERELT (1857).

Blz. 44 noot 90. „*Krijgs- en geschiedkundige geschriften*” dl. IV (1862) blz. 39.

Blz. 46 noot 91. DIBBETS' dagorder d.d. 19 September:

„De Generaal-Majoor, kommanderende de 4^e divisie infanterie, brengt bij deze ter kennis van de troepen en verdere militaire autoriteiten in het 5^e Groot Militair Kommando, dat het Zijne Majesteit behaagd heeft, bij Hoogstdeszelfs besluit van den 16ⁿ dezer n^o. 85, het departement van Oorlog te magtigen, aan hem op te dragen, het opperbevel in de vesting Maastricht, met behoud tevens van het kommando der 4^e divisie infanterie, en gelijktijdig provisioneel te belasten, met het bevel in het 5^e Groot Militair Kommandement; zijnde deze onderscheidene betrekkingen, heden door denzelven aanvaard.

„Vereerd met dezen blijk van Zijner Majesteits hoog vertrouwen, houdt de ondergeteekende zich ten volle overtuigd, van de medewerking der militaire autoriteiten en chefs der korpsen, tot het doen handhaven en eerbiedigen van 's Konings gezag.”

Blz. 46 noot 92. „Ayant été instruit que la malveillance a répandu que l'arrestation de quelques jeunes gens aurait été

projetée, et qui par suite ont abandonné la maison paternelle, (le soussigné?) croit certifier la fausseté de ce bruit. Tant que le bon ordre et la tranquillité continueront à régner dans cette ville, aucune mesure de rigueur ne sera prise que de commun accord avec les autorités constituées."

Blz. 46 noot 93. Brief d.d. 26 September 1830 van DIBBETS aan den gouverneur:

„Verscheidene inwoners dezer stad hebben zich dezen morgen bij mij beklaagd over den heer MISSON, die gisteren avond in eenige koffijhuizen valsche zeer verontrustende tijdingen omtrent den stand van zaken te Brussel verspreid heeft. Van de zijde van een ambtenaar en vertrouwd persoon van UHEdG. kan zulks niet dan eenen schadelijken invloed verwekken, zoo op de troepen der vesting als op de welgezinden dezer stad. Hetzij dat het gedrag van dien heer aan onvoorzigtigheid, dan wel aan andere oorzaken te wijten is, zal UHgedGestr. voorzeker met mij eene ernstige vermaning en waarschuwing als hoogst noodig beschouwen, alzoo, bij de hernieuwingen van soortgelijke handelingen, strengere maatregelen ter beteugeling, welligt zouden worden vereischt."

Blz. 46 noot 94. DIBBETS' rapport d.d. 27 September 1830 aan prins FREDERIK.

Blz. 47 noot 95. Zie blz. 93—96 dl. II (1875) van EENENS' „*Conspirations militaires*".

Blz. 48 noot 96. „et ce cri [van *Leve Frankrijk, Leve de Franschen*] partait de la bouche des meneurs, car la populace criait vive tout le monde, tantôt *De Potter*, tantôt *Napoléon*, tellement il est vrai, que tout est parodie chez ces singes perpétuels de la France, comme elle criait *vive la liberté, vive la république*, et vive ou meure tout ce qui lui passait par la tête." Dl. I, bl. 12 van *La Belgique en 1830 ou Documens pour servir à l'histoire de son insurrection* (1831). — Voor het malle van een beroep op den tijd der Fransche dwingelandij hadden anders Zuid-Nederlanders in die dagen ook wel een geopend oog; zie b.v. het IV^e hoofdstuk *De omwenteling van 1830* in de *Indrukken en Ervaringen* van D. SLEECKX (Gent 1903).

Blz. 49 noot 97. Een goed plaatje van de Tongersche poort in de bij LEITER-NYPELS te Maastricht verschenen uitgave van Zuid-Limburg: „*Gids voor wandelaars en wielrijders*”.

Blz. 49 noot 98. Voor de politie-wachten aan de poorten moesten de gewone militairen van het garnizoen uitgekozen worden, wyl de daartoe als vanzelf aangewezen afdeeling maréchaussée door desertie verlopen was. Eerst in Mei 1834 kwam een nieuw detachement maréchaussée te Maastricht, dat toen ook met den dienst der poorten is belast.

Blz. 50 noot 99. Eenige data over het verbod, in 1830 uitgevaardigd, tot het opvoeren van comédie-stukken:

Toen de vredesstaat wat meer was ingetreden, namelijk na 1833, kreeg de opperbevelhebber herhaalde verzoeken van Fransche theaterdirecteuren te Verviers en te Luik om te komen spelen, maar altijd werd het zonder opgave van redenen geweigerd. Als aanleiding tot dergelijke verzoeken gaven belanghebbenden voor, dat zij door officieren der vesting waren uitgenoodigd! In November 1833 wendde zich vriend FRÉVÉ persoonlijk tot DIBBETS, maar ook nu kreeg hij ten antwoord, dat zoolang de belegstaat duurde, geene tooneelvoorstellingen geduld konden worden. In den aanvang van 1835 opnieuw een verzoek, waaromtrent DIBBETS d.d. 1 April 1835 het volgende aan *Oorlog* rapporteerde:

„Nu dezer dagen ontving ik eenen brief van den directeur te *Verviers*, verzoekende toegelaten te worden, ten einde eene overeenkomst te treffen om aan het verlangen der ingezetenen en van het garnizoen te voldoen, tot het vertoonen van eenige tooneelstukken. Ik heb hem door den kapitein, belast met de algemeene politie, doen antwoorden, dat zijne vraag bij de militaire autoriteit niet in aanmerking kon worden genomen en alle verdere pogingen vruchteloos zouden zijn. De voortdurende toestand der stad gebiedt zoodanig aanzoek te weigeren, dat ik voor mij dan ook beschouw, als niet van bijoogmerken vrij te zijn.”

Nu het niet bij DIBBETS zelf gelukte, hadden belanghebbenden de onnoozelheid, zich rechtstreeks tot de Regeering te wenden,

gelijk in Mei 1836 FRÉVÉ deed. Bij missive d.d. 31 Mei 1836 bracht de opperbevelhebber het volgend advies er over uit :

„Het is aan het departement van Oorlog bekend, dat sedert nu bijna ~~zes~~ jaren, door onderscheidene tooneeldirecteuren, al het mogelijke is beproefd om een dergelijk oogmerk te bereiken ; aan alle die fransche protestatiën, hoe schoonschijnend ook, is nimmer gehoor gegeven. Mijne verantwoording en dagelijksche bezorgdheid zijn, in de daad, groot genoeg, om niet, uit eigen beweging, het aanwezen van even zoo vele spions binnen de vesting te dulden ; daarbij zijn alle publieke vereenigingen in den voortdurenden staat van zaken, alhier ongeraden. De troep (a) behoort steeds beschikbaar te zijn, en daar bijna alle de officieren der bezetting, bij zoodanige gelegenheid zich ligtelijk in één lokaal kunnen bevinden, zouden er omstandigheden mogelijk zijn, die mij konden compromitteren. De betrekkingen der inwoners met België zijn steeds groot, en het kan niet worden ontkend, dat men altijd op zijne hoede behoort te blijven.

„Indien ik de zaak niet dermate pligtshalve inzag, had ik voorzeker, ook voor het genoegen mijner familie, daarin kunnen toegeven ; de ondervinding heeft echter overtuigend de noodzakelijkheid bewezen, zoodanig en niet anders te handelen. Ik moet alzoo tot het afwijzen van het onderhavig verzoek in gemoede adviseren.”

Den 26ⁿ April 1838 rapporteerde DIBBETS andermaal aan *Oorlog* : „Alweder is bij mij aanzoek gedaan door de tooneel-directie te Luik, om hier in Mei aanstaande eenige voorstellingen te geven, doch zulks is, gelijk vroeger, van de hand gewezen.”

Tot het einde van den belegstaat in 1839 is het verbod gehandhaafd gebleven.

Blz. 51 noot 100. Namelijk, luidde DAINE's voorstel d.d. 19 September 1830 : „om indien UHedGestr. mogt goed vinden, eenig garnizoen in Roermond te leggen, alsdan derwaarts te detacheren den ritmeester VAN ALDERWERELT met de 3 officieren, de manschappen en remontepaarden van het depot van het 5^o regiment ligte dragonders, dewelke alhier door het afstaan hun-

(a) Bedoeld worden de militairen.

ner kazernen, stallen en nachtlegeren aan de 2^e afdeling kurasiers, zeer slecht gekazerneerd en gestald zijn.”

Het 5^e regiment lichte dragonders bevond zich met generaal CORT HEYLIGERS te Tongeren en omgeving; het depot was echter te Maastricht gelaten.

Blz. 51 noot. 101. Rapport van generaal DIBBETS d.d. 25 September 1830 aan prins FREDERIK over het zenden van troepen naar Roermond:

„Alvorens te besluiten troepen derwaarts te doen vertrekken, heb ik eene breedvoerige conferentie daaromtrent gehouden met den heer Gouverneur der Provincie en den heer Procureur Crimineel CRUTS. Beide verzekeren, dat de onlusten, welke zich te dier stede geopenbaard hadden, niet aan de inwoners, maar aan de vreemdelingen moesten worden toegeschreven. Hierop door mij in het midden zijnde gebracht, zulks eene reden te meer van bevreemding opleverde, dat de geconstitueerde autoriteiten, gelijk de districts-kommissaris, stedelijke regering en vooral de procureur des Konings geene krachtdadige maatregelen tegen de rustverstoorders hadden in het werk gesteld, trachtte de heer CRUTS, in den beginne, den procureur des Konings BROUCKÈRE vrij te spreken; dan weldra bleek overtuigend bij het nazien der rapporten van den heer BROUCKÈRE, ter dier gelegenheid aan ons voorgelegd, dat verschillende daadzaken geheel met stilzwijgen waren voorbij gegaan, hetwelk den Procureur Crimineel verplicht heeft, hem daarover te onderhouden en tot het beter betrachten zijner pligten aan te manen.”

Blz. 52 noot 102. Bericht d.d. 20 September 1830 van den gouverneur DE BEECKMAN aan generaal DIBBETS over het zenden van troepen naar Roermond:

„Ten gevolge van UHgEdGestr. missive van 19 dezer n^o. 3, heb ik de regering der stad Roermond kennis gegeven der aanstaande komst van de derwaarts gezonden troepen.

„Daar de geest en het gedrag der autoriteiten en der inwoners der gemelde stad onveranderlijk uitmuntend zijn geweest, en de opgevatte vrees wegens het behoud der openbare orde alleen kan toegeschreven worden aan een zeer klein getal per-

sonen, welke schenen zich te willen beroeren, en aan de na-
buurschap der grenzen over welke kwaaddenkende personen
beproeven kunnen zich in te voeren, zoo acht ik het van mij-
nen pligt UHgEdGestr. in bedenking te geven of het niet wen-
schelijk ware, dat UHgEdGestr. stellige orders gawe, ten einde
er van wege het nieuwe voor deze stad bestemde garnizoen
niets verzuimd worde om tusschen het en de inwoners de
gelukkige eendragt, welke immer met de vorige garnizoenen
bestaan heeft, te behouden.

„Ten overvloede acht ik het niet onnoodig UHgEdGestr. te
berigten, dat buiten en behalve de nog in werking zijnde *schut-
terij*, er te Roermond eene speciale, wettelijk geconstitueerde
burgerwacht bestaat, welke gezamenlijk met voorz. schutterij, bij
middel van nachtpatrouilles, tot behoud der orde en gerustheid
werkzaam is.”

Blz. 52 noot 103. „Overeenkomstig”, luidde nl. des gouver-
neurs antwoord van den 30ⁿ, „UHEdG. missive van gisteren,
is het plaatselijk bestuur van Eijsden door mij berispt geworden
om de openbare rust, door het schieten van kanons, aan stoorning
blootgesteld te hebben, en heb ik aan de tusschen Luik en
Maastricht gelegen gemeenten den last doen opleggen, om zich
van soortgelijke feiten te wederhouden.”

Blz. 53 noot 104. „De laatste vooral is gevaarlijk, daar hij in
de omliggende kantons oproer stookt.” Rapport d.d. 30 October
1830 van 's Konings procureur VERLOREN aan DIBBETS.

Blz. 54 noot 105. Brief van het Gemeentebestuur aan DIBBETS
d.d. 2 October 1830:

„Dezen morgen hebben zich eenige der voornaamste land-
bouwers bij ons vervoegd, welke ons verklaard hebben, gewillig
te zijn om op hunne beurt de noodige paarden voor de mili-
taire transporten te leveren, maar dat het billijk zoude wezen,
dat de rijtuigpaarden, zoo van de koetsenverhuurders, als van
de particulieren, ook beurtelings tot de dienst wierden opge-
roepen. Deze reclame, ons gegrond voorkomende en daarover
met Zijne Excellentie den heere Gouverneur geraadpleegd
hebbende, welke zich met ons heeft vereenigd, nemen wij de

vrijheid te verzoeken, UHoogEdelGestrenghes gevoelen daaromtrent te willen mededeelen, ten einde deswege de noodige Proclamatie te kunnen doen uitvaardigen."

Blz. 54 noot 106. Uit een schrijven d.d. 2 October 1830 van DIBBETS aan het Gemeentebestuur:

„Evenwel behoort zulks tot de zaken, welke eene administratieve overweging vereischen, en welke ik mitsdien verzoek aan UEdAchtb. te moeten overlaten."

Blz. 54 noot 107. Schrijven d.d. 26 September 1830 van generaal VAN BOECOP aan DIBBETS:

„Ik doe heden aan den intendant door tusschenkomst van voornoemden Luitenant-Generaal (CORT HEYLIERS) de vraag, om *rijst, zout en geld*. Ik verzoek UHedG. mijn verzoek ten deze met kracht te ondersteunen, daar ik gisteren bij gebrek aan aardappelen, reeds verplicht ben geweest, rijst te distribuëren. In deze omstreken kan men zonder *geweld* niets bekomen, daar alle menschen gedreigd zijn met verlies van hun leven te zullen betalen, zoo zij zich onderstaan om in de behoefte van levensmiddelen voor de citadel te voorzien."

Blz. 55 noot 108. Zie KNOOP'S „*Herinneringen*” blz. 129; zie ook *Heldendaden* blz. 457, 471, 486.

Blz. 56 noot 109. „Ik heb vermeend”, luidde het schrijven d.d. 28 September 1830 aan *Oorlog*, „Uwe Exc. mededeeling te moeten geven, van bijgaand afschrift eener missive van den heer luit.-gen. CORT HEYLIERS, waaruit blijkt, dat het convooi levensmiddelen voor de Citadel zich reeds den 26^{de} dezer te Tongeren bevond, en dat alzoo het onverwacht opbreken van de 1^o divisie infanterie, de grondoorzaak is, dat dit vervoer zijne bestemming niet heeft kunnen bereiken.” — En aan Von REIMANN: „D'après le désir de Votre Excellence, je m'empresse de lui communiquer les nouvelles, reçues cette nuit. La division sous les ordres de S. E. le Lieutenant-Général CORT HEYLIERS, cantonnée à St. Trond, Hasselt et Tongres, a reçu l'ordre de se diriger immédiatement sur Cortenberg, près de Bruxelles; de là résulte, à ce qu'il paraît, qu'on n'est pas encore tout-à-fait maître de la ville. — Au départ des troupes de Hasselt tout

était prêt pour l'insurrection, qui peut-être s'étendra dans l'arrondissement entier. — La communication avec la Citadelle de Liège deviendra de moment au moment difficile; un convoi de vivres pour le besoin de 15 jours, que j'y avais envoyé, n'a pu y arriver, vu le mouvement précité. — Votre Excellence voudra considérer les nouvelles, que j'ai l'honneur de lui communiquer, comme confidentielles."

Blz. 56 noot 110. „Deux à trois mille hommes de gardes bourgeoises sont allés cette nuit faire des reconnaissances dans les environs de la Citadelle; les troupes ont tiré des coups de fusil pendant toute la nuit." *Courier de la Meuse* van 29 Sept. 1830.

Blz. 56 noot 111. *Heldendaden* blz. 467. Zie ook MISPÉLBLUM I, blz. 254 vv.

Blz. 56 noot 112. Brief van DIBBETS d.d. 28 September 1830 aan prins FREDERIK:

„Op het oogenblik arriveert alhier de sergeant-facteur der 11^e afdeeling infanterie, belast zijnde met het afhalen der brieven uit Tongeren, en van daar, als gewoonlijk, onder geleide eener escorte, naar de Citadél terug te keeren. De troepen van de 1^e divisie infanterie dezen nacht opgebroken zijnde, heeft hij het gewaagd, den terugweg alleen af te leggen; om zeven uren heden morgen hoorde hij reeds een hevig kanonvuur in de rigting van de Citadél, en weldra werd hij onderrigt, dat gisteren in den avond, de voorstad St. Walburge, door de munitelingen bezet was, zijnde twee stukken geschut aan den ingang, en twee in het midden, bij de kerk geplaatst. Ik onderstel alzoo, dat de heer generaal-majoor VAN BOECOP, volgens overeenkomst, een detachement van 2 à 300 man ter te gemoet koming van het convooi heeft willen zenden. en zulks aanleiding gegeven heeft, men handgemeen is geraakt. — Deze onderofficier naar Tongeren zijnde teruggekeerd, heeft in de directie van St. Truyen eene sterke kanonnade gehoord, waarschijnlijk een engagement van een gedeelte der 1^e divisie infanterie."

Bericht van generaal DIBBETS aan den avond van den 28ⁿ September 1830 aan president VON REIMANN te Aken over de mislukking van het plan om dien dag de Citadél te Luik van levensmiddelen te voorzien:

„Après avoir expédié, ce matin ma dépêche à Votre Excellence ^(a), j'ai été instruit que les insurgés à Liège, dans le but d'enlever un convoi de vivres pour la Citadelle, ont occupé le faubourg St. Walburge, attendant à la Citadelle; ce matin ils ont été attaqués et delogés; on prétend que le faubourg est détruit en partie par le feu de la Citadelle. Le projet dont il s'agit avait échoué d'ailleurs; déjà l'ordre avait été donné à Tongres, d'arrêter le convoi, et de le faire rétrograder en partie sur Maestricht. Vers le 7 heures du matin, une forte canonnade, dans la direction de St. Trond, a été entendue à Tongres; tout porte à croire à un engagement des troupes de la 1^e division. — Le foyer de l'insurrection s'étend de plus en plus; on apprend aujourd'hui qu'il se manifeste à Heerlen. — Des nouvelles de Bruxelles, reçues à l'instant même par Anvers, annoncent que la bonne cause triomphera incessamment.”

Blz. 57 noot 113. Brief d.d. 27 September 1830 van *Oorlog* aan generaal DIBBETS:

„Naar aanleiding Uwer berigten aan Z. K. H. den Admiraal en Kolonel-Generaal, mij medegedeeld bij missive van den 25ⁿ dezer No. 24, wegens de geestgesteldheid te Hasselt, en in het arrondissement van dien naam, waardoor er verder niet aan gedacht kan worden, om eenige magt uit Maestricht te trekken, als aldaar zeer benoodigd zijnde, heb ik thans de eer Uwe aandacht te bepalen, op de orders, welke aan den Heer Luitenant-Generaal CORT HEYLIGERS gegeven zijn, om met zijne divisie op Brussel te marcheren. Daardoor wordt de zorg voor de veiligheid en zekerheid der vesting Maastricht dubbel noodzakelijk, en hoezeer ik niet noodig heb UHEdG. die aan te bevelen, acht ik mij echter verplicht daarop aan te dringen, in het belang hetwelk daardoor ook, voor het behoud der Citadel te Luik verbonden is, om de communicatie zooveel mogelijk open te houden, en daartoe de meest geschikte maatregelen te nemen.”

Blz. 59 noot 114. Oordeel van generaal NIELLON over DAINE, zoomede DIBBETS' lastgevingen aan dezen in zake het konvoi naar Luik:

(a) Zie noot 109.

In de „*Histoire des évènements militaires et des conspirations orangistes de la Révolution en Belgique*”, bewerkt naar de Mémoires van generaal NIELLON (1868), leest men op blz. 260: „Le général DAINE, qui commandait l'armée de la Meuse, était parvenu sous l'empire de simple tambour au grade de colonel; il était donc évidemment un des plus intrépides parmi ces soldats qui, à cette époque, ont étonné le monde par leurs glorieux faits d'armes. Il serait peut-être devenu un excellent général sabreur sous un chef qui aurait su utiliser son genre de talent. Mais, dépourvu de l'instruction la plus élémentaire, il était incapable de lire une carte et encore moins d'y puiser ses inspirations. La nature ne lui avait donné aucun de ces instincts qui ont poussé à la même époque d'autres de ses pareils à une illustration méritée. D'un caractère faible, sans initiative, il devait subir les influences de son entourage où il y avait cependant des officiers distingués, capables de lui donner un bon conseil; mais malheureusement il avait la manie de donner à ceux-là mêmes des missions précisément dans les moments les plus critiques et cela sans une nécessité absolue.”

DIBBETS' brief d.d. 29 September 1830 aan DAINE luidt in zijn geheel: „Het is UHEdG., even als mij bekend, dat sedert het opbreken van de troepen onder bevel van Z. E. den Heere Lt-Gen. COBT HEYLIERS, de toestand van de citadel te Luik, in eenige opzigten, bedenkelijk is geworden, en dat de dringende noodzakelijkheid daar is, om zonder uitstel in de behoefte van levensmiddelen voor de bezetting te voorzien. — UHEdG. langdurige ondervinding en ijver voor 's Konings dienst hebben mij doen besluiten, het opperbevel dezer expeditie, uit aanmerking van het hoog gewigt daaraan verbonden, aan UHEdG. zorg en beleid toe te vertrouwen. De order ter uitvoering heb ik de eer hierbij aan UHEdG. te doen toekomen.”

Ziehier de bedoelde order, dus de belangrijke *Instructie d.d. 29 September 1830 van generaal DIBBETS aan den generaal DAINE voor de begeleiding van het konvooi naar de citadel van Luik*:

Hoofdkwartier Maastricht, den 29 September 1830.

De Generaal-Majoor Opperbevelhebber der vesting Maastricht, kommanderend in het 5^e Groot Militair kommando,

Gelast mits deze aan den Heer Generaal-Majoor DAINÉ voor heden nacht om elf uren, — onder deszelfs bevelen hebbende: een bataillon infanterie sterk 600 man,

een escadron kurassiers sterk 120 man (te vervangen te Tongeren door een ander escadron) en

twee zesponders met eene dubbele bediening van kanonniërs, — van hier over Tongeren, naar de Citadel te geleiden, een convooy, bestaande uit *tien* karren, beladen met levensmiddelen voor de bezetting aldaar, daarbij de volgende voorzieningen en maatregelen, in acht te nemen en stiptelijk na te komen, als:

1°. In de stad *Tongeren* zich hoegenaamd niet op te houden, maar te voeren, hetzij aan deze, of aan gene zijde, naar gelang de omstandigheden dit zullen medebrengen. De troep zal bij het voeren niet uiteen gaan, maar eene positie, tot dekking en zekerheid nemen.

2°. De drie escadrons te Tongeren, zullen zich buiten de *Maastrichtsche poort* onder de wapenen bevinden, vereenigen zich, bij het doortrekken van Tongeren, bij het escorte, en vatten post buiten de *Luiksche poort*, bij de brug, nabij de *bascule*, blijvende aldaar onder de wapenen, totdat zekerheid zal bekomen zijn, dat het convooy in de Citadel aangekomen is.

3°. Het convooy nagenoeg op een uur afstand van de faubourg St. Walburge gekomen zijnde, zal zulks aan de Citadel aangekondigd worden bij dag door twee kanonschoten, en bij nacht door vuurpijlen, op welk sein, zoo mogelijk, uit de Citadel een sterk detachement, het convooy zal te gemoet komen om het geleide te versterken.

Na alles behoorlijk in de Citadel te hebben afgeladen en overgegeven, zullen de wagens dadelijk, op zich zelven, over de chaussée, naar Tongeren terugkeeren.

5°. Het escorte zal den terugmarsch aannemen over *Voroux*, *Fesche* en *Bassange*, in de veronderstelling evenwel, deze weg voor de twee zesponders practicable is.

Indien echter de gemeenschap op Tongeren vrij en zeker is, kan het escadron kurassiers, over de chaussée naar Tongeren terugmarcheren.

5°. In geval van een aanval, zal het convooy terugtrekken, tot half weg Tongeren, daar waar eene positie het best tot zekerheid kan genomen worden. De troep zal bivouacqueren,

gestadig verkenningen uitzenden, en eenen tweeden doortocht, naar tijd en omstandigheden beproeven, kunnende in zoodanig geval, des noodig, over de beide escadrons te Tongeren beschikt worden.

De Generaal-Majoor zal voor het overige geene middelen onbeproefd laten, en al het mogelijke in het werk stellen, zonder iets in aanmerking te nemen, dan het behoorlijk en zoo spoedig doenlijk uitvoeren dezer expeditie, alzoo van het hoogste gewigt is, tot behoud der Citadel, om binnen de vier en twintig uren, levensmiddelen te bekomen.

Voornoemd Generaal-Majoor wordt eindelijk personeel verantwoordelijk gesteld, voor de behoorlijke opvolging en geheimhouding van dezen onzen last.

De Generaal-Majoor v^d,

DIBBETS.

In denzelfden ochtend van den 29ⁿ schreef DIBBETS aan prins FREDERIK :

„Tot nog toe zijn geene nadere berigten van den heer generaal-majoor VAN BOECOP ontvangen; het geschut heeft zich in de directie der citadel doen hooren tot gisteren namiddag drie uren. Ik ben alleen wachtende op twee vertrouwde personen, derwaarts gezonden, om het convoi levensmiddelen voor de bezetting bestemd, van hier te doen vertrekken. Het hoog gewigt aan deze expeditie verbonden, heeft mij eenigen tijd in beraad gehouden, aan wien dezelve zoude behooren te worden opgedragen; na alles rijpelijk te hebben overwogen, heeft zich mijne keuze op den heer generaal-majoor DAINE bepaald, en houde mij overtuigd, dat ZHgEdG., met wien ik heden morgen breedvoerig heb gesproken, en inliggende missive van mij bekomen heeft, deze zoo belangrijke onderneming gelukkig zal volbrengen, welke dan ook, vertrouwd ik, niet onbeloond zal blijven.

„Bijgevoegd concept-order behelst de hoofdbeschikkingen, welke voorloopig en behoudens nadere wijziging ten deze, voorgeschreven zijn.

„De infanterie zal zijn zamengesteld uit 300 man der 14^e afdeling infanterie en een detachement van 300 man der 7^e afdeling infanterie, gisteren alhier binnen-gekomen. ¹

„Naar alle gedachten zal deze expeditie aanstaanden nacht plaats hebben.”

Blz. 63 noot 115. De *rue Montagne St. Walburge* is de weg, die van Tongeren ter zijde van de Citadel naar de *Hoche*-poort leidde; bij deze poort, die niet meer bestaat, begon de stad en was het bureel van de accijnzen gevestigd. De *rue de Campine* is eene straat, die nevens de genoemde en de *rue Pond Pirette*, ongeveer uit hetzelfde punt ten noord-oosten van *St. Laurent* de Citadel opgaan, maar de *Campine* is door mindere steilheid berijdbaar; zij bestond echter in 1830 nog niet.

Blz. 63 noot 116. Zie blz. 19 van *De Veteraan's Krijgsbedrijven der Hollanders in België* (1837) door kol. C. A. GEISWEIT VAN DER NETTEN en *Heldendaden*, blz. 636—637.

Blz. 64 noot 117. Uit de *Courier de la Meuse* van 2 October 1830: „M. ÉDOUARD PIETTE, de *Fraipont*, docteur en médecine, qui était à cheval, a lutté pendant plusieurs minutes contre un cuirassier qu'il a abattu. Il s'est armé de sa cuirasse, s'est emparé de son cheval et est rentré en ville avec ses trophées. A l'affaire précédente, qui a eu lieu à St. Walburge, M. PIETTE était encore couru au secours d'un de ses compagnons d'armes au milieu de la mitraille. — Un canonnier, dont le nom nous est échappé, a combattu lui seul contre trois cuirassiers et n'a reçu qu'une blessure à la tête qui n'est pas mortelle. — Le jeune LACHMAN a fait preuve du plus grand courage; il a été recueilli tout criblé de blessures.” — Afgaande op de gelijkheid van woorden, zal de verslaggever wel geweest zijn een uitgeweken Maastrichtenaar, F. X. VOERMANCK, die in 1860 deed uitgeven een *Coup-d'oeil sur le règne de Guillaume I^{er}* en zich noemde „Ex-sous-officier de l'armée belge”. Zie aldaar het verhaal van het gebeurde, dat hij bijwoonde, op blz. 76 vv.

Blz. 64 noot 118. Uit de *Courier de la Meuse* van 2 October 1830: „Cependant nos soldats se mutinaient, pleins du souvenir des massacres et des horreurs commis à Bruxelles, et se rappelant l'insigne mauvaise foi et la duplicité, dont la troupe hollandaise avait donné l'exemple dans cette capitale. Nos soldats voulaient

en venir aux mains et empêcher l'entrée du convoi dans la Citadelle. Exaspérés au dernier point et sourds à la voix de leurs chefs, ils commencèrent le combat."

Blz. 64 noot 119. Zie nog *Heldendaden* blz. 482.

Blz. 64 noot 120. Extract van een verslag uit de *Courier de la Meuse* d.d. 2 October 1830 over het op den 30^m September geleverd gevecht bij de citadel van Luik :

„La garnison de la Citadelle a fait une sortie pour opérer une diversion ; elle a parcouru le faubourg de St. Walburge, en se livrant à des actes de cruauté et laissant partout des traces de dévastation. Les soldats, ayant pénétré dans la maison de M. le médecin FOUARCHE, l'emmenèrent avec deux autres personnes. Sur la représentation de leur chef, qui connaissait M. FOUARCHE, ils les lâchèrent premièrement. Les deux compagnons de M. FOUARCHE prirent la fuite, mais celui-ci fut repris et percé d'un coup de baïonnette dans la poitrine ; non content d'avoir immolé à leur fureur ce paisible citoyen, les soldats frappèrent encore de coups de sabre son corps inanimé, et détruisirent tout ce que se trouvait dans sa maison.

„Voici un autre trait horrible de la part des soldats, qui composaient le détachement sorti de la Citadelle. Arrivés chez le sieur BOLSÉE, maréchal ferrant, qui s'était réfugié dans la cave avec sa famille, ils firent l'y chercher ; fendirent la tête d'un coup de sabre au fils de cet homme et lui tirèrent un coup de fusil dans la poitrine ; le père reçut une blessure dans le côté qui met ses jours en péril. Voilà comment se conduisent ces soldats, tandis que leurs compatriotes sont protégés ici et n'ont éprouvé aucun ressentiment de la part du peuple, et qu'on traite les prisonniers et les blessés avec la plus grande humanité.

„En descendant le faubourg de St. Walburge, ces soldats indisciplinés ont brisé les croisées des maisons. Nos tirailleurs en ont tué ou blessé plusieurs ; mais on ignore combien. On a recueilli hier au soir un sergent blessé, qu'ils avaient oublié d'enlever.

„Nous avons eu un grand nombre de blessés dans la journée d'hier ainsi que quelques hommes tués ; nous ignorons encore

le nombre des uns et des autres. De leur côté les cuirassiers ont eu beaucoup de blessés et de tués; on n'en connaît pas le nombre non plus. Un voyageur en a rencontré des charettes chargées du côté de Tongres. Dans leur fuite, ils ont dû en abandonner plusieurs dans les campagnes.

„On dit qu'on a trouvé une somme d'argent parmi les vivres, dont nous nous sommes emparés.”

Blz. 64 noot 121. Zie nog *Heldendaden* blz. 482—483. Zooals de verhalen luiden, krijgt men den indruk, dat VAN BOECOP eerst troepen uitzond, nadat de *affaire-Daine* reeds was afge-loopen; maar van den strijd kon toch op de Citadel wel vroeger vernomen zijn, tenzij die op een grooteren afstand ervan plaats vond, dan ik mij voorstel. Er is hier nog eene leente, die verdient aangevuld te worden.

Blz. 65 noot 122. Uit de *Courier de la Meuse* van 4 October 1830: „Lorsqu'on a fait l'appel des cuirassiers à Tongres, à leur retour du combat de St. Walburge, il en manquait un grand nombre; il paraît que des paysans en avaient tué plusieurs sur la route et que d'autres ont déserté.”

Blz. 78 noot 123. In voldoening aan art. 187 onzer tegenwoor-dige Grondwet, kwam eerst d.d. 23 Mei 1899, Stbl. N^o. 25 eene wet tot stand, houdende regeling van den staat van Oorlog en van Beleg. Er bestaat eene afzonderlijke uitgave van, voorzien met aantekeningen enz. door F. E. L. A. ABEL. — Over een d.d. 27 April 1890 ingediend wetsontwerp heeft in 1891 de heer J. Æ. A. LISMAN een uitnemend proefschrift gegeven.

De in den tekst vermelde aanschrijving van *Oorlog* aan den bevelhebber van het 5^e Groot Militair Commando over de ver-houding van het Militair tot het Burgerlijk gezag is van 9 September 1830 en van den volgende inhoud:

„Bij mijnen brief van den 30^e Augustus ll. N^o. 8, had ik reeds de eer, Uwe Excellentie aan te bevelen, om, in zoodanige om-standigheden, waarin dit mogt worden gevorderd, eene impo-sante houding aan te nemen, voorzigtigheid met energie te paren, alles aan te wenden tot handhaving van orde, en tot het met nadruk doen eerbiedigen van 's Konings gezag.

„Thans nader door den Koning gelast, Uwe Excellentie, met Hoogstdeszelfs intentie, te dien aanzien, bekend te maken, heb ik de eer UHEdG. te doen opmerken: dat Zijne Majesteit als algemeen heghinsel vaststelt, dat de militaire magt zich met burgerlijke aangelegenheden niet mag inlaten, dan op aanzoek van de bevoegde magt.

„Dat diensvolgens de stedelijke regeringen, volgens art. 91 der stedelijke reglementen, *verplicht zijn*, tegen alle oproerigheid te waken en tegen alles wat de rust en veiligheid hunner stad zou kunnen storen. Te welken einde zij over de schutterij en bezetting kunnen beschikken.

„Dat ook de Gouverneurs, die naar hunne instructie, mede voor het behoud der rust, verantwoordelijk zijn, daaromtrent, aan de stedelijke besturen, de noodige bevelen kunnen geven.

„Dat in zoo verre echter de stedelijke regeringen, door eene oproerige magt, mogten zijn vervangen, of zelven van de ondergeschiktheid aan den Koning mogten zijn afgefallen, of zoodanig door muitelingen mogten zijn vermeesterd, dat de bepaling van het hiervoren aangehaald art. 91 der stedelijke reglementen niet meer kan worden uitgevoerd, en wanneer alzoo daardoor een staat van zaken ontstond noch bij die reglementen, noch bij de Grondwet voorzien, in dat geval, de militaire bevelhebbers volkomen geregtvaardigd zullen zijn, wanneer zij ook zonder voorloopige requisitie, dat gene doen, waartoe zij anders redelijkerwijze zouden zijn gerequireerd geweest.

„Dat alvorens, vermits de onderscheiden autoriteiten zich in het belang van de dienst, wederkeerig hulp schuldig zijn, een kommandant, wanneer hij bemerkt, dat er oproer uitbarst, zonder dat daarin, door het administratief gezag, naar behooren wordt voorzien, zich alsdan, met de stedelijke regering, of desnoods, met den Gouverneur, behoort te verstaan, hun, zijne medewerking aanbieden, de maatregelen opgeven, die hem, het meest aan te raden voorkomen, en op het nemen der noodige voorzorgen met kracht aandringen.

„Dat overigens de Kommandant in allen gevalle, voor de veiligheid der vesting moet zorgen, als zijnde dit voor hem, de hoogste wet.

„Dat bijaldien hij ziet, dat door de stedelijke regering, de

middelen worden voorbijgegaan, om oproer te dempen, en dat daardoor de veiligheid der vesting in de waagschaal wordt gebragt, hij, alsdan, na alle middelen van overreding en onderhandeling vruchteloos te hebben beproefd, en met al de omzigtigheid, die door de menschlievendheid wordt aangeraden, de oproerigen, als menschen behoort te beschouwen, die de vesting willen vermeesteren, en alzoo derzelve aanval behoort te keer te gaan.

„Op grond van al deze consideratiën, ben ik speciaal door den Koning gelast, Uwe Excellentie te doen kennen, dat Uwe zorgen, zoowel als die van de militaire bevelhebbers, aan U ondergeschikt, zich voornamelijk moeten bepalen, tot het krachtdadig behouden van den tegenwoordigen staat van zaken, totdat daaraan, door den uitslag der beraadslagingen van de Staten-Generaal en van 's Konings eigen overwegingen een einde zal zijn gemaakt; mitsgaders, dat Zijne Majesteit al verder begeert: dat de militaire overheden zich steeds bereid toonen, om tot herstel der rust, de hand te leenen, zoodra zulks, door de bevoegde burgerlijke magt, wordt verlangd.

„Uwe Excellentie alzoo de bij mij ontvangen bevelen des Konings, *vertrouwelijk* medegedeeld hebbende, verzoek ik UHEDG. deze, in alle voorkomende omstandigheden, tot regel van Uw gedrag te doen strekken, en de vereischte orders te stellen, dat ook de Heeren Provinciale en Plaatselijke of Vestingkommandanten, onder Uwe bevelen, zich daarnaar stiptelijk gedragen.”

Men zie ook over het gemis aan bepalingen *Heldendaden*, blz. 431—432.

Blz. 79 noot 124. Bij het volgend briefje aan den Gouverneur had de uitnoodiging ter conferentie plaats: „La non réussite de l'expédition du convoi de vivres pour la Citadelle de Liège, requiert qu'on commence à prendre des mesures extraordinaires pour la sûreté de la Forteresse sous mon commandement. A cette fin, j'ai l'honneur de proposer à Votre Excellence, une conférence conjointement avec Mr. le Bourgeois de la ville, ce matin vers les neuf heures, soit chez moi, soit à l'hôtel du Gouvernement.”

Blz. 79 noot 125. Verklaring d.d. 1 October 1830 van Maastricht in staat van Oorlog:

Proclamatie.

De Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der vesting Maastricht, kommanderende in het 5^e Groot Militair kommando:

Gezien 's Konings besluit van den 23^{en} September jl. N^o. 48, waarbij aan de bevelhebbers in de vestingen, de bevoegdheid gegeven, en zelfs de verplichting opgelegd wordt, om de vesting te verklaren in *staat van oorlog* of in *staat van beleg*.

En overwegende, dat er thans omstandigheden aanwezig zijn, welke dringend gebieden, de hij welgemeld besluit voorgeschreven maatregelen, aanvankelijk, ten deele op deze vesting toe te passen:

Verklaart de stad en vesting Maastricht in staat van Oorlog, te rekenen van heden.

En zal de tegenwoordige ter kennis van den heer Gouverneur der provincie, en door middel van openbare afkondiging door het stedelijk bestuur, ter kennis van de inwoners dezer stad worden gebracht.

Gegeven in ons Hoofdkwartier te Maastricht, den 1^{en} October 1830.

De Generaal-Majoor v^d,
DIBBETS.

Schrijven d.d. 1 October 1830 van den opperbevelhebber van Maastricht aan den provincialen commandant, over de instelling van een Defensieraad:

„Overeenkomstig art. 54 van het zesde hoofdstuk der Instructie voor de plaatselijke kommandanten van den 11^{en} Januarij 1815, heb ik de eer UHEdGestr. te verzoeken, last te doen geven, dat zich morgen ten tien uren ten mijnen huize bevinden, behalve UHGEDestr.,

de plaatselijke kommandant;

de heer directeur der Genie;

de heer directeur der Artillerie;

de chefs van alle corpsen; en

de Intendant;

ten einde den bij voorschreven artikel bedoelden raad van defensie daar te stellen.”

Blz. 79 noot 126. Schrijven d.d. 1 October 1830 van den

opperbevelhebber van Maastricht aan het gemeentebestuur om maatregelen te nemen, naar aanleiding van den verklaarden staat van Oorlog:

„Ik heb de eer UEdAchtb. uit te noodigen om nevensgaande verklaring dadelijk door middel van openbare afkondiging ter kennis van de inwoners te brengen.

„Het Keizerlijk decreet van 24 December 1811 bepaalt de openbare betrekkingen in dewelke wij ons wederzijds bevinden.

„Ten gevolge van dit een en ander, noodig ik U uit, Mijne Heeren, om mij binnen de *vier en twintig* uren te doen toekomen, eene naauwkeurige lijst van alle vreemdelingen, welke zich thans binnen deze stad bevinden, en niet als ingezetenen kunnen worden beschouwd. Deze lijst kolomsgewijze ingerigt, zal aangeven den naam, voornaam, ouderdom, beroep, geboorte en woonplaats; het tijdstip en de oorzaak van de aankomst binnen deze stad; mitsgaders naam en beroep van den bewoner van het huis, waarin zij huisvesten; en eindelijk in de laatste kolom zoodanige aanmerkingen, door de wijkmeesters en de politie gefourneerd, als in 't belang van de zekerheid der stad en vesting zouden kunnen strekken.

„Voorts zullen UEdAchtb. zorg dragen, dat er geene vreemdelingen meer metterwoon alhier worden geädmitteerd, en dat zelfs geene reizigers alhier vernachten, dan voor zoo verre dezelve van behoorlijke paspoorten voorzien zijn; zullende mij telken dag, te rekenen van heden, voor negen uur des avonds bezorgd worden, een naauwkeurig rapport, ingerigt naar de lijst hierboven vermeld, van alle vreemden binnen deze stad, daar dien dag aangekomen, met opgave van den dag, waarop zij denken te vertrekken, en de plaats hunner bestemming.

„Ik vertrouw op Uwe goede gezindheid voor 's Konings dienst in het belang dezer stad, en vleije mij, dat de krachtdadige medewerking der burgerlijke magten, tot behoud van rust en vrede, binnen deze muren, en tot daarstelling van al hetgeen de tijdsomstandigheden mogten gebieden, mij buiten de noodzakelijkheid zal houden, om van strengere maatregelen gebruik te maken.”

Blz. 80 noot 127. Dagorder van den opperbevelhebber van

Maastricht d.d. 3 October 1830, houdende tevredenheidsbetuiging aan het garnizoen :

De Generaal-Majoor, opperbevelhebber der vesting Maastricht, kommanderende in het 5e Groot Militair Kommando, betuigt mits deze aan de korpsen, uitmakende deze bezetting, zijne volkomen tevredenheid, zoo over het voorbeeldig gedrag, tot dusverre gehouden, als over de meer en meer naauwkeurige uitvoering der in deze oogenblikken zoo belangrijke dienst.

De bevelen worden geëerbiedigd, naar behooeren opgevolgd, en alles beantwoordt aan hetgeen verwacht kan worden van troepen, door pligt en ijver voor 's Konings dienst beziel.

De Generaal-Majoor v^d,
DIBBETS.

Blz. 80 noot 128. DIBBETS' besluit van 4 October 1830, waarbij Maastricht in staat van beleg werd verklaard :

Proclamatie.

Wij, Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der vesting Maastricht, kommanderende in het 5^e Groot Militair Kommando :

Gelet op Zijner Majesteits besluit van den 23 September jl. N^o. 48, waarbij de bevelhebbers in de vestingen de bevoegdheid gegeven en zelfs de verplichting opgelegd wordt, om naar mate zulks door hen zal noodig bevonden worden, de vesting te verklaren in staat van oorlog of in staat van beleg ;

Herzien Onze afgekondigde dispositie van den 1^{en} dezer maand, waarbij de hier voor aangehaalde voorschriften aanvankelijk door Ons ten uitvoer zijn gebragt geworden, door deze stad en vesting in staat van oorlog te verklaren ;

En overwegende, dat de ondervinding Ons heeft doen ontwaren, dat de genomen maatregel ontoereikend is, om naar vereischte te kunnen voldoen aan alle die pligten, welke in het tegenwoordig moeilijk tijdsgewricht, op Ons rusten, en voor welke voldoening Wij persoonlijk verantwoordelijk zijn gesteld ;

Besluiten als volgt :

- 1^o. De stad en vesting *Maastricht* wordt verklaard in *staat van beleg*, te rekenen van heden ;
- 2^o. De bepalingen, waarnaar Wij ons in de uitoefening onzer

magt zullen regelen, zijn vervat in het Keizerlijk besluit van den 24 December 1811 ;

- 3°. De reeds bestaande Temporaire Krijgsraad, binnen deze stad, zal kennis nemen van alle delicten, welke Wij zullen oordeelen, ter zijner kennis te moeten brengen ;
- 4°. De tegenwoordige zal dadelijk door de zorg van het stedelijk bestuur, bij openbare afkondiging, aan de inwoners dezer stad worden bekend gemaakt ;
- 5°. En zal voorts deze ter kennis worden gebracht van den heer Gouverneur der provincie, van de regtbank van Eersten aanleg en van den bestaanden Temporairen Krijgsraad binnen deze stad.

Gegeven in ons Hoofdkwartier te Maastricht
den 4ⁿ October 1830,

De Generaal-Majoor v^d,

DIBBETS.

Blz. 80 noot 129 ^(a). Inhoud van een besluit d.d. 4 October 1830 door den opperbevelhebber van Maastricht tegen de vreemdelingen genomen :

„1°. Alle vreemdelingen binnen deze stad, zonder onderscheid, zullen zich binnen vier en twintig uren, na de afkondiging dezer, bij het stedelijk bestuur van een bewijs van verblijf of *veiligheidskaart* behooren te voorzien, en tot verkrijging daarvan de van hen gevorderde opgaven fourneren ;

„2°. Dit bewijs, ten blijke dat de houder daarvan zich naar behooren heeft bekend gemaakt, zal door één lid van het stedelijk bestuur geteekend, vervolgens op het bureau van den heer Kolonel, Plaatselijke Kommandant gecontrasigneerd, en op het bureau der stedelijke politie genummerd en aangeteekend worden ;

„3°. Iedere vreemdeling, welke vier en twintig uren, na de afkondiging dezer, *zonder* het voorgeschreven bewijs ontmoet wordt, zal in verzekerde bewaring genomen, en op het bureau van den Plaatselijken Kommandant gebracht worden, ten einde omtrent hem gestatueerd te worden als naar behooren ;

„4°. Het wordt aan een elk en een ieder strengelijk verboden,

(a) Het cijfer 129 dezer noot is abusievelijk niet afgedrukt achter den laatsten regel van blz. 80 van den tekst.

om vreemdelingen te huisvesten, welke niet aan de hiervoor omschreven verordeningen voldaan hebben; zullende de overtreders dadelijk in verzekerde bewaring kunnen genomen, en ter hoogere beschikking gesteld worden;

„5°. En zal de tegenwoordige, door het stedelijk bestuur, bij openlijke afkondiging, aan de inwoners bekend worden gemaakt.”

Het model der Veiligheidskaart was aldus:

Afgegeven den

Aan, oud . . . jaren, laatst gewoond hebbende te
beroep gehuwd, bij zich hebbende vrouw en . . kinderen,
gelogeerd in de straat N°.

Handt.	Handt.	Handt.
v/d houder.	v/h lid v/h Gemeentebest.	v/d Kol. Pl. Comm.

Blz. 81 noot 130. Brief van den opperbevelhebber van Maastricht d.d. 5 October aan prins FREDERIK, houdende mededeeling, dat de vesting in staat van beleg is verklaard:

„Het verklaren in staat van beleg dezer stad en vesting, werd sedert gisteren gebiedend vereischt.

„De pogingen van verleiding tot desertie vermeerderden dagelijks, terwijl de steeds toenemende kwade indruk der dagbladen van de geïnsurgeerde steden, eerst alsnu krachtig kan worden tegengegaan.

„Het zoogenaamd Gouvernement Provisoire te Brussel heeft bovendien aangevangen, bevelen aan 's Rijks ambtenaren alhier uit te vaardigen; ten blijke daarvan strekt nevensgaande brief aan den heer Postdirecteur gerigt.

„Onderscheidene maatregelen van politie zijn reeds door mij bevolen, welke ik de eer heb U.K.H. door toezending van inliggende stukken, mede te deelen, vertrouwend zif de goedkeuring van Hoogstdenzelve zullen mogen verwerven.”

Blz. 81 noot 131. „Antwerpen”, schrijft mijn vader, „was nu wel in staat van Oorlog, maar nog niet in staat van Beleg verklaard; de Prins daar zijnde, scheen dit niet te kunnen; van daar dan ook waarschijnlijk, de weinige politie maatregelen, die er van wege den Opperbevelhebber, als tegen zamenscholingen,

tegen de drukpers, die even onbeschaamd bleef, als anderzins genomen werden; men sprak van oneenigheden tusschen den Prins en den Opperbevelhebber, welke laatste, toen de zaken een meer bedenkelijk aanzien begonnen te krijgen, veiligheids-halve, met eenige troepen op de esplanade bivakkeerde.... Regtstreeksche maatregelen van verdediging tegen oproer in de stad werden, voor zoo veel een oningewijde daarover kon oordeelen, niet genomen, bijv. men konde vrij de stad in en uit; zoo werd die dan ook opgevuld met een tal van vreemde blaauwkielen en wat zoo vreemd was, men hield zich aan de poorten nog aan 't oude garnizoensreglement: die met een rijtuig binnen kwam, moest zijn naam opgeven. Zoo kwam aan de Borgerhoutsche poort eens eene bezending van een viertal diligences en bijwagens te gelijk, alle gevuld met blaauwkielen, barre gezigten. De zotste namen werden opgegeven en aller beroep was schoenmaker van *Lier*, eene bezending aan den Prins, zeiden zij, om van hunne gehechtheid te doen blijken, en die formaliteit verrigt, reden zij, onder een oorverdovend hoerah, de stad binnen. Ja, het moet gezegd worden, er heerschte in die oogeblikken eene militaire regeringloosheid, waarvan men zich nauwlijks een denkbeeld kan maken. Vele officieren wisten niet eens waar hunne troep gehuisvest was en niettegenstaande al die verwarring en alle die elementen om 't oproer in de hand te werken, zag men nog nergens eene belgische vlag of hoorde men bepaalde oproerkreten en zoo de militaire maatregelen, die van eenen CARNOT of van eenen DIBBETS te *Maastricht* waren geweest, *Antwerpen* ware niet gevallen, want toen was nog de massa der burgerlij, op lange na niet, afscheidingsgezind."

Blz. 82 noot 132. Correspondentie over de door den gouverneur aan generaal DIBBETS d.d. 3 October 1830 gestelde vraag of Roermond ontruimd was geworden:

Antwoord van DIBBETS d.d. 3: „Het detachement te Roermond aldaar temporair zijnde geweest, is hetzelfde ingetrokken, uit hoofde de omstandigheden gebiedend vorderden, deze vesting in staat van beleg te verklaren."

Bericht hierop van den gouverneur:

„Ik heb de eer UHedG. te berigten, dat ik mij vlei, door

eene nieuwe dislokatie van het gewapend personeel van de dienst der in- en uitgaande regten en accijnsen, althans nog eenigen tijd, 's Konings gezag, de werking der wetten en de betaling der belasting, op den regter Maasoever te kunnen handhaven, uitgenomen welligt in eenige der nabij Visé gelegene gemeenten; en alzoo de kommunikatie tusschen Maastricht en Aken, alsmede tusschen Roermond, Venlo en Nijmegen te verzekeren; voorts zoo verre mogelijk de garnizoenen van Maastricht en Venlo des noods door militaire patrouilles en andere krachtdadige middelen op mijne rekvisitie of die van den heer Distriktskommissaris te Roermond (welke echter zoo min mogelijk zal plaats hebben) tot noodzakelijk erkende maatregelen van veiligheid buiten voormelde steden, mogten kunnen medewerken. Het zal mij zeer aangenaam zijn, door UHgEdG. te worden onderrigt of door mij op zoodanige medewerking kan worden gerekend?"

DIBBETS antwoordde d.d. 4 October: „Dat de daarin voorgestelde uitzending van patrouilles geschieden kan, doch alleen door het garnizoen van Maastricht, op eene van UHgEdG. of van den heer Distriktskommissaris bij mij te ontvangen schriftelijke aanvraag, houdende tevens de noodig geoordeeld wordende sterkte, om naar gelang van omstandigheden, ter beschikking te stellen.”

Blz. 84 noot 133. DIBBETS had d.d. 4 October den gouverneur geantwoord, dat de kapitein der Maréchaussée zich bij den gouverneur zou vervoegen: „om, zoo doenelijk, de daarbij voorgestelde maatregelen in werking te brengen”. De kapitein maakte echter bezwaar, hetgeen den gouverneur d.d. 5 October aan den opperbevelhebber deed schrijven:

„ZijnEdl. heeft toegestemd in de versterking van den post *Reckheim*, maar heeft verklaard zelfs geen zijner manschappen te Maaseyk te kunnen behouden, tenzij op een schriftelijk bevel, hetwelk ik geloof in de tegenwoordige omstandigheden van UHgEdG. te moeten uitgaan. Beschouwende de daarstelling van een dusdanig bevel als onontbeerlijk in het openbaar belang, zoo heb ik de eer UHgEdG. ter justificatie van mijne tegenwoordige vraag van zulk een bevel, een besluit mede te deelen, welke

Gedeputeerde Staten heden morgen deswegens komen te nemen, en welks executie van de inwilliging van voormelde vraag afhangt."

Hierop antwoordde DIBBETS denzelfden dag, dat den kapitein de machtiging was gegeven „om de brigade te Maaseyk zoodanig te versterken, als zulks tot de verzekering der aan mij medegedeelde veiligheidsmaatregelen door UHgEdG. noodig zal worden beschouwd”.

Blz. 84 noot 134. Den 5ⁿ toch berichtte DIBBETS aan *Oorlog*: „dat heden namiddag deze vesting zijn binnen gemarcheerd de 8^e afdeeling infanterie, het regiment ligte dragonders N^o. 5, benevens eene batterij van het 3^e bataillon veldartillerie, hebbende aan het hoofd den heer generaal-majoor EVERTS.” Verg. VAN DER NETTEN, blz. 109 en *De Militaire Spectator* van 1857, 3^e serie II^e dl., blz. 402—405.

Blz. 84 noot 135. Brief van generaal DIBBETS d.d. 6 October 1830 aan president VON REIMANN te Aken over den bedenkelijken staat van de beweging:

„La marche de l'insurrection se complique de plus en plus et prend une couleur alarmante, dans toute la province de Limbourg. On apprend que le foyer, qui se manifeste a Ruremonde et environs, s'étendra très prochainement jusqu'aux confins de la province de Gueldre.

„Monsieur le Gouverneur Civil vient de m'instruire, que les digues du canal d'ici à Bois-le-Duc, dit Zuid-Willemsvaart, sont menacées dans le but d'empêcher l'approvisionnement de Maestricht; aujourd'hui on fera marcher de la cavalerie et de l'infanterie dans cette direction; cependant on n'est pas certain, qu'elle puisse y arriver.

„Il est à prévoir que bientôt la communication avec Aix-la-Chapelle sera coupée; ainsi je me hâte de transmettre ces informations à Votre Excellence, qui verra par là que le présent et l'avenir s'offrent sous un aspect défavorable.

„Hier une colonne d'environ quatre mille hommes, tant infanterie que cavalerie, et une batterie d'artillerie de campagne, est venue renforcer notre garnison, qui s'élève à 8000 hommes ou approchant.”

Blz. 85 noot 136. Brief d.d. 6 October 1830 van den gouverneur te Maastricht aan generaal DIBBETS: „Het vertrek van het garnizoen en nader van de Maréchaussée uit Roermond, zonder dat eenige maatregel om derzelver afwezigheid te dekken, zij kunnen genomen worden, heeft ten gevolge gehad, dat het gepeupel opgestaan is tegen de ambtenaren van de administratie der belasting, welke ook vermeend hebben zich te moeten verwijderen. In dien stand van zaken zijn de financiële wetten buiten werking, en zal het schier ontstane oproer, waarschijnlijk van toekomstenden Zondag of Maandag af, eene ontrustende wending aannemen, zoowel in voormelde stad, als in de gansche naburige landstreek tot aan de grenzen van Gelderland toe, en misschien nog verder, in geval niet onmiddellijk eene militaire magt, b.v. van 150 of zelfs van 100 mannen, vooral paardenvolk, naar Roermond gezonden worden. Ik neem de vrijheid UHged. te verzoeken, mij te laten weten of het, ter voorkoming van wezenlijke onheilen, niet mogelijk is, dat er van op den 6ⁿ dezer maand dergelijke magt naar voormelde stad gerigt worde.”

Generaal DIBBETS, hieraan voldoende, berichtte bij schrijven van den 6ⁿ aan prins Frederik het volgende:

„De heer Gouverneur der provincie Limburg berigt mij dezen morgen, dat de ambtenaren van de administratie der belastingen te Roermond, ten gevolge van een tegen hen uitgebroken opstand der volksklasse, zich van daar hebben verwijderd, en dat alzoo de financiële wetten thans geheel werkeloos zijn. Op grond van dien en het bestaande vermoeden, deze oproerige beweging waarschijnlijk *Zondag* of *Maandag* aanstaande een ernstigen keer zal nemen, zoo te Roermond als in de geheele naburige landstreek, tot aan de grenzen der provincie Gelderland, verzoekt de heer Gouverneur, dat tot handhaving van orde en rust, eenige kavallerie derwaarts worde gezonden. Tot dat einde marcheert op heden daarhenen de majoor BUNO, vijf officieren en 100 onderofficieren en manschappen van het regiment Ligte Dragonders N^o. 5, benevens 1 kapitein, 2 officieren en 150 onderofficieren en manschappen der 14^e afdeeling Infanterie.”

Blz. 85 noot 137., Tegelijkertijd rapporteerde DIBBETS den 6^{en} October 1830 aan prins Frederik: „Een detachement, bestaande

uit drie officieren, 100 onderofficieren en manschappen, van het regiment Ligte Dragonders N^o. 5, gekommandeerd door den ritmeester DE GROOTE, vertrekt morgen den 7ⁿ dezer naar *Maeseyk*, insgelijks op aanvraag van den heer Gouverneur, en met oogmerk, te voorzien in het behoud van de sluis te *Weert* en anderen, als ook tot vrijwaring van de dijken der Zuid-Willemsvaart, welke tot stremming van het approvisionnement dezer vesting schijnen bedreigd te worden. Het bezetten van *Maeseyk* verzekert ook de gemeenschap met *Roermond*, en deze bezetting bereikt het dubbel oogmerk, om de lijn der posten over *Roermond* en *Maeseyk* voor alsnog te verzekeren."

Blz. 85 noot 138. Brief d.d. 8 October 1830 van DIBBETS aan den gouverneur van Limburg: „Ik heb de eer UHgEdG. hiernevens te adresseren een rapport met bijlaag van den Eersten Kapitein-Ingenieur S. VALTER, houdende opneming der veroorzaakte gebreken aan de sluis en sluisdeuren N^o. 17 der Zuid-Willemsvaart bij *Weert* en wat verder aanleiding kan geven tot stremming van de scheepvaart op bedoeld kanaal, met verzoek, dat UHgEdG. van Uwe zijde, alles zal aanwenden, wat in de tegenwoordige omstandigheden tot soortgelijke reparatiën zoude kunnen worden verrigt en de scheepvaart vrij kan blijven. Voorts kan UHgEdG. thans, buiten de reeds naar *Maeseyk* vertrokken troepen, steeds over andere beschikken, bijaldien zulks de veiligheid van het kanaal en omstreken, alsmede de communicatie op 's *Bosch* zoude kunnen bevorderen."

Blz. 85 noot 139. Besluit d.d. 9 October 1830 van Gedeputeerden van Limburg in het belang der Zuid-Willemsvaart:

„Herzien het Reglement van beheer der waterwerken aan de Maas, gearresteerd bij Koninklijk besluit van 13 November 1825 N^o. 119 (adstr. mem. 1825 N^o. 66);

„Overwegende, dat verscheidene thans bestaande dringende omstandigheden, buitengewone maatregelen vorderen tot beveliging van het grondgebied langs den linker Maasoever en de Zuid-Willemsvaart gelegen, in de uitgestrektheid der gemeenten, deel makende van de 4^e en 6^e Maasdistricten;

„Gelet op de onderscheidene berigten bij het Provinciaal Bestuur ingekomen, nopens de gesteldheid van het land en

speciaal der stad Maastricht, in verband met de scheepvaart der Zuid-Willemsvaart;

„Hebben goedgevonden en verstaan te bepalen :

„*Art. 1.* Overeenkomstig art. 5, 6 en 8 van opgemeld reglement, gearresteerd bij Koninklijk besluit van 13 November 1829 N^o. 119, zullen de Maascollegiën in het 4^e en 6^e district zich den 11ⁿ dezer op het Gemeentehuis te Dilsen vergaderen, ten einde te raadplegen over de middelen om het land langs den linker Maasoever en de Zuid-Willemsvaart in voorgenoemde uitgestrektheid, alsmede de dijken van die vaart definitief te bevestigen voor alle overstromingen en schade, door zoodanige reglementaire bepalingen of maatregelen van voorzorg, als doelmatig mogten bevonden worden, en ook ten einde over te gaan tot benoeming eener commissie van drie leden uit derzelve midden, welke met de toepassing dier bepalingen, na derzelve goedkeuring en de uitvaardiging dier maatregelen, zullen belast worden.

„*Art. 2.* Er zal nopens het resultaat der werkzaamheden van voorschreven commissie uiterlijk den 31 October aan Gedeputeerde Staten rapport worden gedaan; zullende in afwachting der te nemen beschikkingen, tegen alle daadzaken, welke overstromingen of schade ten gevolge zouden kunnen hebben, worden gewaakt door nachtwachten in al de gemeenten, onder de 4^e en 6^e Maascollegiën behorende, en door detachementen der publieke magt te *Reckheim* en te *Maeseyck* gestationeerd.

„En zal afschrift enz.”

Blz. 86 noot 140. Rapport d.d. 7 October 1830 van generaal Bruce, commandant te Venlo, over den staat dier vesting, aan den provincialen commandant te Maastricht:

„Tot op heden avond is alles rustig in deze stad, zonder dat wij eenigen overlast hebben geleden van onze onrustige Roermondsche naburen.

„De kommandant der brigade Maréchaussées, gestationeerd te Roermond, heeft zich geregtigd gerekend (*tot eigen veiligheid*) zich van daar terug te trekken; de wachtmeester met eenige Maréchaussées te Kessel gestationeerd, is op zijn post en had geen nieuws noch te Kessel, noch in de omstreken.

„Sedert eergister avond zijn de wachten aan de *Roermondsche*

en *Keulsche* poorten versterkt geworden, zoodat van de manschappen van het reserve-bataillon der 14^e afd. inf. de eene helft op de wacht is, en van de andere helft een gedeelte als piquet *des nachts gekleed* zich in de kazerne bevindt.

„Ik heb order gegeven, dat de ophaalbruggen aan de poorten, dewelke zich in staat bevinden, zouden worden opgehaald, en de overigen in staat gesteld; die aan de *Geldersche* en *Keulsche* poorten over de kapitale gracht waren buiten staat; de balans aan die van de *Keulsche* poort mankeert *geheel* sedert meer dan *ruim een geheel jaar*; die aan de *Geldersche* poort, hoewel deze brug een jaar geleden vernieuwd is, zoo is de ophaalbrug *nog niet* in een completeen staat gebragt geworden, alzoo het gewigt en de balans niet voldoende is, en ook een paar kettingen mankeren; doch deze brug zal mogelijk nog op heden in staat gesteld worden.

„Ik heb den Heer Eerst aanwezenden Ingenieur Officier geïnviteerd de uitgangen aan de *Roermondsche* en *Keulsche* poorten door palissaderingen of anderszins zoodanig te verzekeren, dat men *niet* van *buiten* op de stadswallen kan komen, zonder door de poorten te moeten ingaan.

„Op dat artikel en het *in staat stellen van de ophaalbrug aan de Keulsche poort*, heb ik tot antwoord gekregen, dat de Heer Eerst aanwezende Ingenieur Officier *orders zoude aanvragen* bij den Heer Directeur deswegens, doch dat geene fondsen voorhanden waren.”

Blz. 86 noot 141. Rapport van DIBBETS d.d. 7 October 1830 aan prins FREDERIK: „De oproerige bewegingen te Roermond en omstreken hebben mij noodig doen achten, de bezetting te Venlo, op aanzoek van den heer generaal-majoor BRUCE te versterken. Heden vertrekt derwaarts het zich hier bevindend detachement der 7^e afdeeling infanterie, gekommandeerd door den kapitein VOET PANNEKOEK, sterk twee officieren en 360 onderofficieren en manschappen, met last aldaar tot nader order te verblijven; hetzelfde neemt route over *Maeseyk*.”

Blz. 87 noot 142. Depêche van *Oorlog* d.d. 8 October 1830 aan generaal DIBBETS, naar aanleiding van de mislukking der DAINÉ-expeditie:

„Ik heb met zeer veel leedwezen, Mijnheer de Generaal, Uw rapport van den 1ⁿ N^o. 14 ontvangen, betrekkelijk het mislukken der expeditie, aan den gen.-majoor DAINÉ toevertrouwd, ten einde de Citadel van Luik op nieuw van levensmiddelen te voorzien. Ik zal het gedetailleerde rapport van genoemden Generaal inwachten, om met opzigt tot het gebeurde mijne intentiën nader te doen kennen, en bepaal mij derhalve de aanvraag te beantwoorden, welke in opgamelde Uwe missive is vervat, tot het bekomen van verdere bevelen, omtrent deze zeer aangelegen zaak.

„Het valt moeilijk, om deswegens van hier stellige voorschriften te geven. Alle nadere pogingen tot approviandering van de Citadel hangen volstrekt af van de middelen welke hiertoe aan UHEdG. overblijven en van de gesteldheid waarin de troepen zich bevinden. De tijdingen, welke daaromtrent van andere plaatsen, en van verschillende kanten inkomen, zijn betreurenswaardig, en wanneer ik UHGE^dG. derhalve van hier een bepaald mouvement voorschreef, met designatie van corpsen, zou het welligt op de plaats zelf onraadzaam of onuitvoerlijk zijn. Volgens berigten, intusschen van het Hoofdkwartier van Zijne Koninklijke Hoogheid, den Admiraal en Kolonel-Generaal ontvangen, zijn de 8^e Afdeeling Infanterie en het regiment Ligte Dragonders N^o. 5, benevens eene batterij der veld-artillerie op marsch naar Maastricht ^(a), waardoor de mogelijkheid zal bestaan om thans met eene veel imposanter magt het ravitailleren andermaal te beproeven, waartoe het mij voorkomt, dat op nieuw, alles met den meesten spoed, moet worden bijeengebragt. Dit echter ook dan nog onmogelijk zijnde, zullen de pogingen van UHGE^dG. daarheen moeten strekken, om het garnizoen der Citadel te redden, waartoe eene demonstratie tegen de stad Luik zou kunnen worden gemaakt, welke de generaal VAN BOECOP (daarvan onderrigt zijnde) zich zal moeten ten nutte maken, om zich buiten de Citadel te begeven, en zich aan de troepen van Maastricht aan te sluiten. Het blijft aan UHGE^dG. echter geheel overgelaten, dat plan van operatie zoodanig te wijzigen of in te rigten, als UHGE^dG. dit zal

(a) Bedoeld wordt de komst van generaal EVERETS, vermeld op blz. 84 van den tekst.

noodig oordeelen. Ik verlaat mij daaromtrent geheel op UHgEdG. doorzigt en kunde. Zeer zeker zou het van zeer veel gewigt zijn, indien het garnizoen der Citadel, door eene krachtige poging, uit den toestand van gebrek aan leeftogt kon worden gered, doch niets zal mij aangenamer wezen, dan dat, geen weerstand langer mogelijk zijnde, de brave troepen voor 's Konings dienst mogen worden behouden. Ik doe intuschen regt wedervaren, Mijnheer de Generaal, aan de gepastheid der maatregelen, welke door UHgEdG. omtrent de zekerheid van het verloren convooi waren genomen, en het is op grond daarvan, dat ik de eer heb UHgEdG. de verzekering te geven, dat Uwe ijverige pogingen ten goede, door mij op prijs worden gesteld."

Blz. 88 noot 143. Er was ook nog een DÉsirÉ BEHR, referendaris in Nederlandschen dienst, die naar de revolutie overging en d.d. 9 Februari 1832 gevolmachtigd minister van België in de Vereenigde Staten werd. Zie onze *Staatscourant* van 20 Februari 1832.

Blz. 88 noot 144. Zie over deze kleurenquaestie blz. 94—96 der *Conspirations militaires* van EENENS. Verg. mede blz. 430 der *Heldendaden*.

Blz. 89 noot 145. Zie over KINKER ook mijne mededeelingen in de verhandeling: „*Hoe het beroep van Koning Willem I in October 1830 op de groote mogendheden uitliep op den Tiendaagschen Veldtocht*": in *De Tijdspiegel* van September 1903, blz. 4. — De heer P. H. SURINGA te Assen had de vriendelijkheid mij, naar aanleiding van het daar geschrevene, de volgende mededeeling te doen; men denke hierbij aan het op blz. 6 van den tekst opgemerkte over de dubbele beteekenis van *bête*:

„Ik weet niet of Gij er belang in stelt, eene derde lezing te kennen van het verhaal omtrent prof. KINKER, door U medege-deeld in den *Tijdspiegel* van Sept. blz. 4. — KINKER had den bijnaam ESOPÉ. Toen nu eenige dames zich niet ontzagen om KINKER te lachen, en hoorbaar den naam ESOPÉ achter hem fluisterden, keerde KINKER zich om en vroeg: 'Kennen de dames wel het onderscheid tusschen ESCOPUS en mij?' En toen de dames verschrikt het stilzwijgen bewaarden, zei hij: 'ESOPÉ

faisait parler les bêtes: moi je les fais rire.' — Zoo werd het mij verteld door mijn leermeester J. GRAEFF, docent aan het gymnasium te Maastricht, die in 1830 student was te Luik."

Blz. 90 noot 146. Brief d.d. 5 October 1830 van generaal DIBBETS aan prins FREDERIK over de loslating van den gijzelaar J. BEHR:

„De dringende behoefte van de bezetting der Citadel, als aan *vleesch, zout* en weldra *brood*, bereids op $\frac{1}{2}$ ration gesteld, heeft mij doen besluiten het ontslag van den heer BEHR te bewilligen, onder de stellige hoofvoorwaarde, alvorens levensmiddelen voor een tijdverloop van veertien dagen *in eens* te verstrekken, gelijk in de hierbij gevoegde declaratie wordt bepaald.

„Ik heb bedoelde afgevaardigden bedreigd met een op handen zijnden sterken aanmarsch van troepen en hunne aandacht tevens gevestigd op de Pruisische magt, die zich te Aken verzamelt, welker hulp ik als niet onwaarschijnlijk heb doen voorkomen, en houde mij overtuigd, dat zulks, gelijk mede de afschildering van hetgeen *Luik* bij een aanval te duchten heeft, den verwachten indruk op hen zal hebben te weeg gebragt.

„Voorts heb ik hen indachtig gemaakt aan de groote diensten, welke door mij in den jare 1815 aan de stad Luik zijn bewezen, en dat in deze oogenblikken ik mij niet minder in staat gesteld zag veel tot hun welzijn en rust bij te dragen, wanneer ik zal ondervinden, dat in mijne raadgevingen vertrouwen wordt gesteld.

„Zoodra doenlijk zal ik de eer hebben, U. K. H. omtrent het voorgaande nader berigt in te zenden; in afwachting heb ik allen toevoer naar Luik, hetzij langs de Maas of per as, verboden."

Blz. 90 noot 147. De gevangen genomen officieren waren: majoor BOELEN; officier van gezondheid 2^e klasse REDEMAGNI; kapiteins SCHELT en FONTENEAU; 1^e luitenant WENNIGER en REINALDA; 2^e luitenant VAN DER SCHALK en baron VON HORN.

Men leze de bijzonderheden der Arlonsche geschiedenis in de mededeelingen van majoor BOELEN zelven, gepubliceerd door *De Militaire Spectator* van December 1902.

Blz. 91 noot 148. DIBBETS' nader voorstel tot loslating van J. BEHR:

Nous, Général-Major, Commandant supérieur de la Forteresse
de Maestricht et du 5^e Grand Commandement Militaire
et

Avons de commun accord, conclu et arrêté ce qui suit :

Art. 1. La Garnison de la Citadelle sortira avec tous les honneurs de la guerre, armes, les pièces de campagne et bagages. — Les moyens de transport seront fournis par la régence de Liége.

Art. 2. Le faubourg St. Walburge sera évacuée la veille du départ de la garnison et ne pourra être occupé de nouveau, que lorsque la troupe aura fait, au moins une lieu de chemin.

Art. 3. La troupe logera à Tongres et arrivera le jour suivant à Maestricht.

Art. 4. Avant le départ, remise sera faite de tout le matériel de l'artillerie et du génie, magasins de guerre, de même que les effets appartenant à la garnison et qu'elle préférera y laisser. Le tout y restera en dépôt et à la disposition du Gouvernement et des propriétaires.

Art. 5. La Citadelle restera intacte, et ne sera point occupée ; les portes fermées et les ponts levés. -- Une garde sera établie, au dehors, par les soins de la régence, pour empêcher toute dégradation aux ouvrages avancés.

Art. 6. Le fort de La Chartreuse sera de même évacué ; on observera d'ailleurs, à cet égard, toutes les dispositions relatées dans le précédent article 5.

Art. 7. La fonderie de canons, tout établissement militaire, les magasins d'armes et d'habillement des troupes, ayant fait partie de la garnison de Liége, seront fermés ; des postes de la garde communale y seront établis pour sûreté.

Art. 8. Les propriétés du Gouvernement, l'établissement de Seraing y compris, ainsi que celles des personnes, arrêtées ou réfugiées, seront respectées en tout point.

Art. 9. Toute personne arrêtée par les deux parties contractantes, sera mise en liberté, dès que la présente aura été ratifiée.

Art. 10. La Régence de Liège fournira de suite des vivres aux troupes de la Citadelle, et pourvoira à leur subsistance, jusqu'à ce qu'il soit définitivement statué sur la présente.

Art. 11. En contre, et pour la sûreté des habitans de Liège toutes les pièces en batterie à la Citadelle seront immédiatement retirées.

Art. 12. Nous, Général-Major, offrons pour garantie qu'aucune troupe sous nos ordres ne sera dirigée sur Liège.

D'autre part, cinq des premiers notables de la ville de Liège agréés par nous, apposeront leur signature à la présente convention, dont l'exécution ponctuelle est placée d'ailleurs sous la garantie de l'honneur et de la foi publique.

Ainsi fait et conclu à

Blz. 92 noot 149. Brief d.d. 6 October 1830 van CHARLES DE BROUCKÈRE aan generaal DIBBETS:

„Après avoir passé trois semaines à La Haye, j'éprouvais une grande répugnance à reparaître à Maestricht où des hommes étrangers à la ville se plaisent à répandre les calomnies les plus absurdes, jointes aux menaces les plus dégoûtantes. Un mot de vous suffit pour me faire quitter Liège en toute hâte; j'avais la conviction que vous ne pouviez me charger que d'une mission honorable. J'ai accepté vos propositions, décidé à répondre à l'appel de confiance que vous m'aviez fait.

„Ce matin, Monsieur le Général, avant neuf heures, je fus présenté à Monsieur le comte DE BERLAYMONT; je lui fis part de la nature des propositions dont j'étais porteur et lui demandai, avant de m'expliquer plus amplement, à montrer le projet de convention au général БОЕКХОР. Cette demande me fut refusée sauf plus ample explication. Je fis observer que votre intention était d'éviter l'effusion du sang, que si l'on ne voulait entrer en arrangement vous seriez forcé de recourir à la force et communiquai la teneur de l'ordre que vous aviez reçu, aussi fidèlement que le comportait ma mémoire... Au même moment on annonce des parlementaires de la Citadelle et toute fut ajournée. J'apprends à l'instant que la convention présentée par le Général БОЕКХОР est acceptée. Comme il rentre

ce soir à Maëstricht, il vous communiquera les arrangemens pris. Je crois que les Belges conservent le fort au nom du Roi et que les troupes hollandaises partent avec armes et bagages ainsi que plusieurs pièces de canon.

„Je n'ai confié vos projets en gros qu'à Monsieur DE BERLAYMONT et à mon introducteur auprès de lui. Je me flatte que vous n'aurez aucun regret de m'avoir pris pour intermédiaire.

„J'ai cru, Monsieur le Général, par humanité devoir faire une visite à Messieurs les officiers d'Arlon et leur offrir mes services; parmi les 9 trois ont femmes et enfans: le major BOELEN laisse à Arlon une femme enceinte et 3 enfans en bas âge; le capitaine FONTENEAU femme et 4 enfans; le lieutenant WENNIGER femme et 4 enfans; enfin le capitaine SCHELT, veuf, a abandonné 4 enfans. Partis le 30 septembre, avant d'avoir touché leur solde, ces MM. n'ont pu laisser d'argent à leurs familles. Je viens, Monsieur le Général, m'intéresser au sort des malheureux demeurés à Arlon. Quant aux prisonniers, ils se louent de la manière dont ils sont traités qu'atteste la lettre ci-jointe.

J'ose de mon côté, Monsieur le Général, faire un appel à vos sentimens en faveur de mon ami J. BEHR, victime innocente de sa bonne foi. Si à cet égard vous aviez quelque ouverture à me faire je désirerais voir un courrier dans la nuit, car par le tems qui court on ne dispose pas du lendemain.

„Veuillez etc.”

(*Onder de handteekening*.) J'écris en grande hâte et prie Monsieur le Général, de faire savoir aux miens que je suis bien arrivé; demain je renverrai les 2 pièces.”

DIBBETS zond bij de volgende dépêche d.d. 6 October afschrift van dit schrijven en van de nieuwe ontwerp-conventie aan prins FREDERIK: „Na al het voor en tegen der onderscheidene mid-delen rijpelijk te hebben overwogen, heb ik eene onderhandeling met den graaf DE BERLAYMONT geopend, door tusschenkomst van den heer DE BROUCKÈRE, lid der Tweede Kamer; bijgevoegde project-conventie, mitsgaders afschrift van den brief van genoemd Heer, en van mijn antwoord, zal U.K.H. inlichten, omtrent hetgeen ik mij voorstelde, en het daarop gevolgd resultaat.” — Het in dit schrijven bedoelde *antwoord* trof ik niet aan bij de stukken.

Blz. 92 noot 150. Nader schrijven in den avond van den 6ⁿ October 1830 van CHARLES DE BROUCKÈRE aan generaal DRIBBETS over de Arlonsche gevangenen :

„Par suite de ma lettre de ce matin, j'ai l'honneur de vous informer que j'ai vu à différentes reprises M.M. les officiers composant la garnison d'Arlon; que j'ai obtenu que huit cents francs seraient envoyés de suite aux 4 familles abandonnées à Arlon, qu'elles seraient recommandées à l'autorité; je viens de demander des passeports pour qu'ils puissent avec le secours envoyé regagner leurs foyers. Ce secours, Monsieur le Général, n'a rien qui compromette la délicatesse des officiers; c'est un prêt fait et remboursable quand les circonstances le permettront; le remboursement se ferait à l'autorité de la ville et au profit d'autres victimes.

„Le porteur de ces lignes est chargé, me dit-on, de vous proposer l'échange de mon ami contre les neuf officiers hollandais; je vais leur faire part de cette démarche rassurante pour eux; j'en ai donné l'idée et je crois qu'elle entre dans vos vues.

„Je crains, Monsieur le Général, de ne pouvoir attendre le retour du courrier, je quitte Liège, probablement demain à 6 heures.”

Blz. 93 noot 151. Zie *Heldendaden* blz. 482, en de *Courier de la Meuse* van 30 October 1830, die het volgende berichtte :

„Aujourd'hui, nos soldats ont eu un engagement avec les troupes de la Citadelle, qui s'étaient répandues pour marauder sur la montagne vis-à-vis du faubourg Vivegnis et du côté des Tawes; ils leur ont tué plusieurs hommes. Les Hollandais ont mis le feu à deux maisons, dont l'une appartient, dit-on, à M. le conseiller DUPONT-FABRY. On rapporte aussi qu'ils ont tué une femme, qui se lamentait et jetait des hauts cris au moment où ils lui enlevaient sa vache.”

Blz. 94 noot 152. Men vindt o. a. de overeenkomst der overgave van de Citadelle te Luik in haar geheel afgedrukt in de *Courier de la Meuse* van 7 October; den substantieelen inhoud op blz. 121, 3^e serie, dl. III (1858) van *De Militaire Spectator*.

Blz. 94 noot 153. J. P. J. DE VILLERS kreeg blijkens de *Staatscourant* van 9 December 1830 de Nederlandsche Leeuw. — Ridder PESTIAUX werd op zijn verzoek bij besluit d.d. 9 October 1830

van den opperbevelhebber van Maastricht toegestaan zich, tot nader bericht van *Oorlog*, te begeven naar *Marchienne au pont* in Henegouwen, waar zijne familie woonde. Bij ministerieele dépêche van 12 October d. a. v. werd hem voor drie maanden verlof gegeven op half traktement, waarna belanghebbende zich opnieuw voor verlenging tot *Oorlog* kon wenden. Blijkens eene algemeene legerorder van 24 November 1834 werd hem door den Koning non-activiteitstraktement toegekend.

Blz. 95 noot 154. DIBBETS' bericht d.d. 6 October 1830 aan prins FREDERIK over de conventie der Citadel van Luik:

„Heden in den namiddag heeft de kapitein-adjutant SUTHERLAND der 11^e afdeeling infanterie mij voorloopig verbaallijk berigt, dat de Citadel te Luik, uit hoofde van volstrekt gebrek aan levensmiddelen, eene overeenkomst heeft aangegaan. De bezetting zal met krijgseer uittrekken, behoudt de wapenen, twee veldstukken en de bagages; nog dezen avond logeren de Hollandsche officieren, onderofficieren en manschappen te Tongeren en zullen morgen alhier binnenwaarts rukken; de Belgen, enkelen uitgezonderd, onder anderen de majoor DE VILLERS, zijn te Luik gebleven.

„De Citadel zal gedurende tien dagen, volgens de conventie, door hen, in naam van Zijne Majesteit, worden bewaakt. De majoor OLIVIER, waarover men zich ten sterkste beklagt en die 's nachts te voren zelfs getracht heeft muiterij onder het garnizoen van de Citadel te verwekken, voert thans het bevel aldaar.

„Het gewigt van bedoelde overeenkomst zal medebrengen, dat de heer generaal-majoor VAN BOECOP zich naar 's Hage begeve, ten einde al het voorgevallene omstandig aan Zijne Majesteit te rapporteren. Zijn adjudant zal tot hetzelfde einde gelijktijdig naar het hoofdkwartier van U. K. H. vertrekken.”

Blz. 95 noot 155. Proclamatie d.d. 6 October 1830 van den graaf DE BERLAYMONT, naar aanleiding der overgave van de Luiksche Citadel (*Courier de la Meuse* van 7 October 1830):

Le Commandant-Général aux habitans de Liège!

Chers Concitoyens!

Les troupes hollandaises vont évacuer la Citadelle.

Elle sera occupée par nos frères, les militaire belges.

La garde urbaine, appréciant les devoirs qu'imposent la justice et l'humanité, accorde aux militaires, qui se retirent, les égards que réclame le droit des gens.

Il y va de l'honneur de notre belle cause, de l'honneur de la garde, que les conventions arrêtées avec la Citadelle soient religieusement respectées. Les nobles sentimens de la population liégeoise sont une garantie dans laquelle je place toute ma confiance.

Fait à l'Hôtel-de-Ville, le 6 octobre 1830.

Le commandant-général, le comte C. DE BERLAYMONT.

Les secrétaires, M. L. POLAIN, A. DEJAER.

Blz. 95 noot 156. Onderschrift van de *Courier de la Meuse* bij de publicatie van de overeenkomst in zake de Luiksche citadel:

„La nouvelle de la capitulation de notre Citadelle a causé une joie générale; chacun se félicite de cet évènement; la journée d'hier avait été employée en négociations infructueuses. Nos troupes étaient allées camper près de St. Walburge pour empêcher toute introduction de vivres dans le fort; car l'on n'était par sans inquiétude sur une nouvelle tentative de la part de la garnison de Maestricht où l'on savait qu'il était arrivé un renfort de troupes.

„Cette considération et celle de la position de la ville, exposée au feu de la Citadelle, ont déterminé M. le commandant-général de la garde urbaine et son conseil à prendre le parti le plus sage et à donner leur assentiment à la capitulation ci-dessus. Par là, les habitans sont délivrés d'un sujet d'inquiétude continuelle qui alarmait toutes les classes et faisait fuir une ville qu'on supposait pouvoir être canonnée et bombardée à chaque instant. Grâces soient rendues à M. le commandant et à son conseil!”

Blz. 95 noot 157. Bericht van de *Courier de la Meuse* in het nommer van 8 October 1830 over de vreugde te Luik bij de ont-ruiming der Citadel op 6 October: „A peine le dernier hollandais avait-il quitté le fort, qu'une foule innombrable de personnes de la ville et des environs, qui s'étaient rassemblés dans le fau-bourg, se sont répandues sur les glacis de la Citadelle qui en

ont été couverts en un instant. Rien de plus animé que ce mouvement: la joie était peinte sur toutes les figures. Aussitôt le canon du fort de la Chartreuse, qui est depuis longtemps en notre pouvoir, s'est fait entendre; ç'a été le signal d'une décharge générale et spontanée des gardes bourgeoises que la curiosité avait amenées aux environs de la Citadelle. Le son de toutes les cloches de la ville s'est fait entendre immédiatement et pendant toute la soirée. La ville présentait le spectacle d'un jour de fête où tout le monde circule d'un air gai et content."

Blz. 95 noot 158. Uit de nabetrachting van de *Courier de la Meuse* van 9 October 1830 over de ontruiming der citadel van Luik: „L'édifice politique, élevé en 1815 dans nos provinces, croule de toutes parts; il n'est plus au pouvoir de personne de le soutenir. C'est un fait qui sera probablement reconnu par tout le monde; et le gouvernement de Guillaume 1^{er} lui-même n'oserait en disconvenir." — En uit het volgend nommer: „La question entre le peuple belge et le gouvernement hollandais est décidée; le peuple a vaincu."

Met de nummers van 9 en 10 October 1830, sluit de verzameling van de *Courier de la Meuse* op de Koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage.

Blz. 104 noot 159. „Un régiment de dragons belges", berichtte een briefschrijver uit Maastricht den 7ⁿ aan de *Courier de la Meuse* van 9 October, „a été dirigé sur Ruremonde; un grande nombre a déserté en route." — „Il est arrivé", leest men in het nummer van den 8ⁿ, „dans les environs de Maestricht un maréchal de logis, un brigadier et trois soldats, faisant parti du régiment des dragons N^o. 5, en garnison à Venlo. Ces braves ont fait au moins 25 lieues pour se rendre parmi les défenseurs de la patrie. Il sont arrivés entièrement montés. Ces militaires ont fait leur entrée à Liége; leur nombre s'est grossi en route; ils étaient quinze".

Blz. 104 noot 160. Brief d.d. 10 October 1830 van kapitein GHISLAIN over den staat van Roermond: „Ik heb de eer UHedG. te informeren, dat mijne onderhebbende manschappen op de doelmatigste wijze in het zelfde gebouw van het escadron zijn gecaserneerd; van dit moment af schijnt de insubordinatie bij

mijne kompagnie toe te nemen; gisteren nacht zijn er zeven man, waarvan twee met volle wapenrusting, gedeserteerd; zoo ik ter zijde onderrigt was, zoude den gepasseerden nacht, de helft mijner onderhebbenden, des noods met geweld zijn weggegaan; echter zijn er maatregelen genomen, en heb mij den geheelen nacht in de kazerne op de been gehouden; op het laatst ging alles in rust en de nacht is vervolgens nog al wel afgeloopen; de geringste onlusten, welke bij de burgers mogten voorvallen, vrees ik, dat dit noodlottige gevolgen na zich zullen slepen; de troepen hebben over luid op straat geroepen: *Vive de Roermonders! Als je begint, helpen we je*; indien men hen tot pligt en rust wil brengen, wordt men door de dragonders met pistool en sabel bedreigd, welke laatsten dan ook de oorzaak van alle deze désordres zijn; ware de kompagnie alleen hier gekomen, kan ik UHedG. verzekeren, dat de geringste ongeregeldeheid niet zoude voorgevallen hebben. De heer majoor BUNO heeft gisteren avond per ordonnans aan den Generaal geschreven, ten einde te vernemen, hoedanig in deze omstandigheden te handelen. — De sergeant KENNIS, welke goed zijn pligt betrachtte, is door de soldaten bedreigd, van mishandeld te worden; een groot gedeelte heeft het op hem voorzien, en ter voorkoming van dit, heb ik, met overleg van den majoor en den plaatskommandant, goed gevonden dezen onderofficier met reiswijzer naar Maastricht te zenden, ten einde aldaar zijne dienst te verrigten.”

Blz. 104 noot 161. Rapport van DIBBETS d.d. 12 October 1880 aan Prins FREDERIK: „De onderofficieren en manschappen van het regiment Dragonders N°. 5, hebben stellig geweigerd zich op marsch te begeven, en nadat de insubordinatie ten top was gestegen, zijn tachtig derzelve of daaromtrent met wapenen en paarden gedeserteerd.”

Blz. 104 noot 162. Rapport d.d. 14 October van majoor PELERIN aan DIBBETS: „J’ai l’honneur de vous informer que la brigade de Ruremonde a été obligée de se replier sur Weert; elle y fera le service pour maintenir la circulation par le Canal. J’ai donné des ordres à Mr. le capitaine LEBOUTTE, afin qu’il ait soin de lui faire procurer le logement nécessaire. — Le maréchal des logis, chef NETTELET de la compagnie du Limbourg est déserté

hier, laissant son cheval à la brigade. Le maréchal des logis JACOBS de la même compagnie est également déserté le même jour avec son cheval d'un poste avancé où il avait été placé. — J'ai tout lieu de croire que le maréchal des logis HUYÉ de la compagnie de Liège est déserté avec le maréchal des logis, chef prénommé; une personne, digne de foi, les ayant vu à Eysden".

Blz. 105 noot 163. Zie o. a. over de ontginning van de kolenmijnen te Kerkrade de lezing van den mijnningenieur N. M. H. DOPPLER d.d. 7 Juli 1900 in het *Tijdschrift der Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid*.

Blz. 105 noot 164. Correspondentie over den staat van Heerlen en omstreken :

Rapport d.d. 10 October 1880 van den administrateur der kolenmijnen te Kerkrade over den inval der opstandelingen, aan het Amortisatie-syndicaat te Amsterdam :

„Je trouve un moment de loisir, pour vous informer d'un attentat épouvantable dirigé contre les houillères domaniales. Hier vers 7 heures du matin, Mr. BEHR, receveur de l'enregistrement à Dixmuiden (Flandres) est venu s'emparer de l'établissement au nom du Gouvernement Provisoire. Il s'est présenté ici avec une bande de gens armés de Heerlen, et accompagné du Bourgemestre de cette commune, d'un assesseur ainsi que du secrétaire de celle de Kerkrade; ainsi que de la brigade de maréchaussée de Heerlen, qui lui prêtait main forte.

„Nous ayant exhibé la commission, dont il était rapporteur, signée par les membres du Gouvernement Provisoire à Bruxelles, appuyée, comme je viens de le dire, de la force armée et de l'autorité locale, nous avons dû céder à la force et nous sommes tous restés à notre poste en vertu des ordres qui m'aient été donnés par la lettre de Mr. l'Inspecteur en chef en date du 6 de ce mois. Mr. RIGTENSTAAL, qui s'était réfugié en Prusse, est revenu à l'établissement sur la promesse de Mr. BEHR, de ne pas attenter à sa liberté.

„Mr. BEHR nous a tout maintenu dans nos postes respectives et s'est ensuite occupé de l'inventaire du matériel; mais son séjour, qu'il avait d'abord annoncé devoir durer 3 jours, ne s'est prolongé que jusqu'à 5 heures du soir. Il s'est

échappé après avoir mis tout en mouvement et en désordre ici et à Heerlen. Notre position était terrible, mais le général DAINÉ ayant été informé de ce qui se passait, a envoyé un détachement de cuirassiers et de troupes de ligne. Ces braves nous ont délivrés. Ils ont passé au bivouac et au moment où je vous écris, 11 heures du matin, ils sont toujours ici. Le Commandant de ce corps attend pourtant l'ordre de retourner d'un moment à l'autre; je le supplie de rester, car s'il part avec sa troupe nous sommes perdus. Heerlen nous menace; notre position est horrible; n'importe, je tiendrai bon jusqu'à la dernière extrémité."

Brief d.d. 11 October 1830 van generaal DIBBETS aan prins FREDERIK over den inval der opstandelingen te Kerkrade:

„Ik heb de eer hiernevens aan U. K. H. over te leggen, een rapport van den heer generaal-majoor DAINÉ, provincialen commandant van Limburg, betreffende het zenden van een detachement kurassiers naar Heerlen en Kerkrade tot het arresteren van zekeren MERCKELBACH en den heer BEHR, om redenen daarin omschreven.

„De familie BEHR doet zich in de tegenwoordige omstandigheden bijzonder kennen; de oudste zoon is onlangs als gijzeelaar der muitelingen, alhier in hechtenis geweest; de tweede, voorheen officier bij de 1^e afd. inf., kommandeert thans te Luik, de zoogenaamde *Légion du Nord*; terwijl van den derden zoon, in het onderhavig rapport wordt gewag gemaakt.

„Tevens heb ik de eer, bij deze te voegen, het rapport wegens de desertie van twee officieren der Maréchaussée, behoorende tot de compagnie van Limburg."

Rapport d.d. 13 October 1830 van majoor PELERIN aan generaal DIBBETS over Heerlen:

„J'ai l'honneur de vous informer que le brigadier WELLENS de la brigade de Heerlen, craignant sans doute d'essuyer des reproches et une punition, qu'il avait méritées, en obtempérant à un réquisitoire illégal du Bourgemestre de cette commune, a pris le parti de désertir avec le maréchaussée QUÆDVLIEG. Cette brigade, à cause de sa situation, nécessitant qu'elle soit commandée par un sous-officier intelligent, j'ai donné des ordres pour qu'il soit pourvu de suite au remplacement du prédit WELLENS et afin que la brigade soit tenue au complet. — Les cavaliers de

l'arme COLLIN, REMIÈRE et ERNOULD, qui avaient été placés en reconnaissance hors la ville, sont désertés avec leurs chevaux.— Les maréchaussées à pied FRAIPONT et CHONUT, qui étaient à Maestricht, sont également désertés.

Bladz. 196 noot 165. Brief d.d. 16 October 1830 van den detachementscommandant te Sittard aan den commandant, kapitein KRANS, over de onlusten aldaar:

„Bij deze informeer ik UEdG., dat gedurende den nacht van den 14ⁿ op den 15ⁿ dezer, verregaande ongeregdheden te Sittard hebben plaats gehad, terwijl eene massa van ongeveer 70 man al schreeuwende (bij zich hebbende eene nationale vlag) van *Vive de Potter*, *Vive Napoleon*, den ganschen nacht door de stad kruisende, waarbij nog eenige vechtpartijen bij die gelegenheid zijn ontstaan; de belhamels of de aanstokers van dit komplot van deze oproermakers zijn BIESMANS, FRANCKEN, beiden herberg hier houdende, HOUBEN, barbier, en SALDEN, leeglooper, allen woonachtig te Sittard; dat nog op dien zelfden nacht in ettelijke burgerhuizen, alsook bij mij, waar ik logeer, eenige glasruiten met groote straatsteen en zijn ingeworpen, terwijl in dezen afge-loopen nacht hetzelfde heeft plaats gehad, doch zonder iemand molest aan te doen; derhalve verzoek ik UEdG., dat het zeer goed zoude zijn, van ten minste 100 man militairen naar hier te dirigeren, om alle onheilen voor te komen, en van dit voor-gevallene ten spoedigste daarvan rapport te maken, dewijl de aanhang der oproermakers van dag tot dag toeneemt, zelfs ziet men hen op klaarlichten dag van dat gemeene ras met twee-keurige kokarden al schreeuwende door de stad gaan; dat indien de burgemeester van genoemde stad niet zoo onachtzaam was en meer voorzorg gebruikte (daar ik hem gewaarschuwd heb) zoo zoude deze baldadigheden niet hebben plaats gehad.”

Blz. 106 noot 166. Brief d.d. 18 October 1830 van majoor PELERIN aan DIBBETS over Heerlen:

„J'ai l'honneur de vous rendre compte que dans la nuit du 17 au 18 de ce mois, un attroupement de plusieurs personnes ont parcouru la commune de Heerlen, en criant *Vive de Potter*; on a brisé la caisse, qui était à la porte du commissaire de police, où on a affiché les annonces, et l'on a porté et pendu à

la sonnette l'effigie de Mr. le ministre du culte protestant. Je pense, mon Général, qu'il conviendrait que l'on envoyât dans cette commune un détachement de quelques hommes de la garnison pour y maintenir la tranquillité."

Blz. 107 noot 167. Correspondentie tusschen den gouverneur van Maastricht en den opperbevelhebber op 9 October 1830 over de beveiliging van Limburg voor den opstand:

Brief van **DIBBETS**: „Heden marcheert van hier naar Maaseyk een detachement der 14^e afdeeling infanterie onder bevel van den kapitein **DRUEZ**, bestaande uit twee officieren en 144 onderofficieren en manschappen, ter aflossing van het aldaar gestationeerd zijnde detachement van het regiment Ligte Dragonders N^o. 5. Eerst genoemd detachement is hoofdzakelijk bestemd, om alle zoodanige posten te bezetten en assistentie te verstrekken, als tot de behoorlijke bewaking en veiligheid van de Zuid-Willemsvaart door de ambtenaren, die zulks concerneert, zal worden noodig geacht. De kapitein **DRUEZ** zal zich, ten voorschreven einde, onmiddellijk bij zijne aankomst in relatie stellen met den heer Hoofdopziener van het Kanaal te *Weert*."

Antwoord van den gouverneur:

„UHoogEd.Gestr. missive van 8 en 9 dezer maand N^{os}. 66 en 75 betreffende het gebruik van troepen buiten de vesting tot bewaring van het platteland beantwoordende, refereer ik mij in de eerste plaats tot mijn schrijven van 3 bevorens N^o. 1059, houdende namelijk dat de linie van Beeringen, Hasselt, Bilsen en Maastricht had moeten bewaard blijven, ten minste door versterkte Maréchaussée, hetgeen toereikend zou zijn geweest om geheel het Noordelijk gedeelte der Provincie te dekken en den oproer te stuiten, die nu in al de gemeenten is uitgebroken en zich ongetwijfeld nog verder zal uitstrekken.

„Thans zoude er, luiden de bekomen narigten, in die streken, tot het doen ophouden der beweging, eene sterkere magt vereischt worden, dan welligt alhier beschikbaar zal zijn.

„Dan na het verlies der voors. door mij voorgestelde landstreek, komt het mij belangrijk voor eene andere te bezetten, welke van Herenthals en Moll de verbinding met Antwerpen daarstelle, en de gemeenten Lommel, Hechtel, Peer, Bree

en Weert, zoude betreffen, die of door vaste of ten minste door aanzienlijke patrouilles zoude kunnen bezet worden, ten einde, gezamenlijk met het garnizoen van Roermond, de scheepvaart op de Zuid-Willemsvaart, den weg naar Venlo op het linker-Maasoever, dien naar 's-Hertogenbosch over Achel en geheel het tusschenland te beschermen.

„Ik onderwerp dit denkbeeld, in het belang des lands, aan UHEdG. onderzoek en doorzigt, zullende het mij aangenaam zijn van UHEdG. beslissing mededeeling te ontvangen.”

Wederantwoord van DIBBERS:

„In antwoord op UHEdG. missive van gisteren, N^o. 1059, heb ik de eer te informeren, dat wat betreft, de eerste paragraaf derzelve, het mij alstoen, door gebrek aan genoegzame troepen, onmogelijk is geweest, de gemeenten *Beringen, Hasselt en Bilsen* te doen bezetten; terwijl wat aangaat de tweede paragraaf dezer missive, voor het tegenwoordige zeer moeilijk valt eenige troepen met vertrouwen en zekerheid derwaarts te zenden, daar men dezelve door alle mogelijke middelen zoekt te verleiden; het zoude dus alleenlijk in hoogst gewigtige omstandigheden zijn, dat ik tot het verzenden van eenige troepen zoude kunnen overgaan.”

Blz. 107 noot 168. Besluit d.d. 13 October 1830 van den gouverneur van Limburg in zake het overbrengen der rijkskas van Roermond naar Venlo:

„De Staatsraad, Gouverneur der provincie Limburg:

Op het ingekomen berigt van de heeren Districts-commissaris en Prokureur des Konings te Roermond d.d. 9 dezer, waaruit blijkt, dat de militaire magt van hier naar gemelde stad gezonden, plotseling dezelve verlaten en alzoo wederom aan onlusten blootgesteld heeft;

Willende zoo veel doenlijk 's Rijks regten en inkomsten beveiligen en derzelve ontvangst bevorderen;

Gelet op de tegenwoordige dringende tijdsomstandigheden, op het koninklijk besluit van 15 December 1820 N^o. 80, en andere bepalingen, aangaande de pligten van de Gouverneurs der provinciën; mede op de dezerzijdsche resolutie van 11 dezer N^o. 1059, bij welke bijzondere maatregelen worden daargesteld

ten opzichte der overstorting van 's Rijks belastingen in de kantoren Maaseyk en Sittard;

Gehoord den heer Provinciaalen Inspecteur der registratie, de Provinciale- en Hoofd-inspecteurs der belastingen, der ambtenaren belast met het Hoofdopzicht van de Zuid-Willemsvaart, enz.;

Heeft goed gevonden en verstaan te bepalen:

Art. 1. De agent van 's Rijks kassier te Roermond zal zich onmiddellijk met zijne kas en bureaux naar *Venlo* begeven, om aldaar zijne ontvangsten te verrigten.

Art. 2. Voor zoover de voorafgaande bepaling niet tot uitvoer gebracht wordt, zal de ontvanger der in- en uitgaande regten en accijnsen te *Venlo*, de aan den agent van 's Rijks kassier te Roermond opgedragen ontvangsten, voorloopig en op last van behoorlijke rekening verrigten.

Art. 3. Alle ontvangers van directe belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen, registratie, alsmede der tollén op de Maas en op de Zuid-Willemsvaart, en de kantoren Roermond, Venloo, Bree, Achel, Weert en Horst, zullen ingevolge de onlangs gegevene of herinnerde instructiën, en wel ten minste tweemaal per maand, hunne inkomsten bij gemelden Rijks kassier, of deszelfs vervanger, art. 2, te *Venlo* en niet elders hebben te storten.

Art. 4. De Hoofd-inspecteur der directe belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen in de provincie, zal onmiddellijk den zetel zijner werkzaamheden te *Venlo* vestigen, wordende hij bij deze gemagtigd, om ten aanzien van de dienst met overleg van den arrondissements-inspecteur en van den districts-commissaris, al zulke wettelijke maatregelen in het belang van de algemeene dienst te beramen en ter executie te leggen, als de tijdsomstandigheden en 's Rijks welzijn zullen doen noodzakelijk voorkomen, mits hem Gouverneur er telkens onmiddellijk over te berigten.

Art. 5. Voor zooveel de Districts-commissaris verhinderd mogt wezen, zijne functiën, met betrekking tot de in het tegenwoordig bedoelde dienstzaken uit te oefenen, zal daarin worden voorzien door den burgemeester van *Venlo*, tot dat einde bij deze gemagtigd.

Art. 6. Het blijft aan hem Gouverneur expresselijk voorbehouden, later naar behooren te beschikken over de fondsen,

welke krachtens het tegenwoordig besluit gestort zullen worden, en zulks voor de behoeften van 's Konings dienst in de provincie, inzonderheid in de vesting Maastricht.

En zal enz.

Blz. 110 noot 169. Schrijven d.d. 14 October 1830 van den opperbevelhebber aan den burgemeester:

„Sedert twee dagen wordt alhier het gerucht verspreid, dat er bij het garnizoen een opzet zoude bestaan om bij zekere gelegenheid, eene plundering aan te rigten, en het schijnt, dat dit gerucht verscheidene inwoners heeft doen besluiten om deze stad te verlaten. — Ik behoef U niet te zeggen, Mijnheer de Burgemeester, dat dit gerucht een nieuw uitvloeisel is van kwaadwillige personen, welke niets meer verlangen, als de tot hiertoe bestaande orde en rust te zien verstoren. — Alleen wilde ik UEdAgtb. Heer maar aanbevelen, om aan de stedelijke politie de sterkste orders te geven, ten einde de verbreiders van het bedoeld gerucht op te zoeken, en voor mij te brengen, om ten hunnen aanzien gestatueerd te kunnen worden, zoo en als het behoort.”

Blz. 124 noot 170. De *Staatscourant* van 1 November 1831 en volgende nommers houdt extracten in van sommige redevoeringen, die in de geheime vergadering te Brussel over de XXIV Artikelen werden gehouden, doch niet de redevoering van JAMINÉ.

Het schrijven d.d. 23 Mei 1833 van DIBBETS aan *Oorlog* luidt als volgt:

„Op den 28^{en} October 1831 werd in de kamer der volksvertegenwoordiging te Brussel, door den bekenden advocaat I. L. JAMINÉ, eene breedvoerige aanspraak gehouden, overgenomen in de *Moniteur* van den 30 daaraanvolgende, hierbij overgelegd. In het bijzonder over Maastricht sprekende, heeft JAMINÉ in zijne aanspraak een gedeelte verduisterd en slechts met punten aangehaald, hetgeen aanleiding gegeven heeft tot onderscheidene gissingen; velen waren van meening, dat hij het zoogenaamd *Comité Secret* beschuldigd had, de gelden op den 7 October 1830 door WUESTENRAAD aangevraagd tot het verwekken van opstand, niet verleend te hebben, en dat het dienvolgens aan hen te wijten bleef, dat Maastricht niet met België vereenigd was.

„Men heeft dezerzijds voortdurend, doch vruchteloos getracht op de eene of andere wijze van dit gedeelte der aanspraak kennis te bekomen; dan eerst als nu, bij gelegenheid der onlangs plaats gehad hebbende arrestatie van JAMINÉ, is het den kapitein HENNEQUIN gelukt, zulks van hem zelven te verkrijgen. Dit stuk, hetwelk ik de eer heb kopyelijk hierbij aan U. E. te doen toekomen, verspreidt nog al eenig licht over den toenmaligen stand van zaken, en zal, om die reden, welligt eenige aandacht waardig zijn.”

Blz. 132 noot 171. Met het oog op VAN BOECOP's verwachte komst, zond DIBBETS den 14ⁿ October 1830 de volgende lastgeving aan majoor PELERIN: „De kommandant der Maréchaussée van Maaseyk wordt gelast zich op morgen den 15ⁿ dezer met vijf of zes maréchaussées, vroegtijdig te *Bree* te bevinden, ten einde den heer Generaal-Majoor VAN BOECOP, die aldaar moet arriveren, naar herwaarts te geleiden.”

Blz. 133 noot 172. Blz. 68 dl. I van NOTHOMB's „*Essai*” over de Belgische revolutie (1876).

Blz. 133 noot 173. Over DAINE's gedachte van voor den rechter te worden getrokken, zie *Heldendaden* blz. 525; over zijne ergernis wegens de overplaatsing, rapporteerde DIBBETS d.d. 17 October 1830 het volgende aan *Oorlog*:

„De heer generaal VAN BOECOP heeft mij gisteren avond ter hand gesteld Uwer Excellenties dépêche van den 11ⁿ dezer N^o. 25, waarop aan de heeren generaals-majoor DAINE en EVERTS eene bestemming wordt aangewezen. Voornoemde generaals hebben de vereischte aanschrijving deswegen van mij bekomen. — De heer generaal-majoor DAINE was uiterst verwonderd, en niet minder gevoelig over de wijze, waarop thans over hem wordt beschikt, te meer, daar hij zich overtuigd houdt, in deze vesting, onder mijne bevelen, meerdere diensten aan den Koning te kunnen bewijzen, dan wel in de Noordelijke provinciën. Zijn HoogEdelGestrenge schijnt voornemens te zijn de reis over *Antwerpen* te nemen en zich aldaar bij Z.K.H. den prins van Oranje te presenteren, met oogmerk, zoo mogelijk, eene verandering van destinatie te verkrijgen.”

Blz. 134 noot 174. Van deze geheime samenkomst bericht DIBBETS aan *Oorlog* in een rapport van 17 Juli 1831.

Blz. 134 noot 175. Blijkens het rapport van 17 Juli 1831.

Blz. 135 noot 176. Dagorder d.d. 20 October 1830, waarbij generaal VAN BOECOP te Maastricht optrad als provinciale commandant, in plaats van DAINE:

Hoofdkwartier Maastricht, den 20^{de} October 1830.

Dagorder.

Krachtens 's Konings dispositie van den 11^{de} dezer maand N^o. 101 en naar aanleiding eener daartoe betrekkelijke aanschrijving van het departement van Oorlog van dien zelfden datum N^o. 25, wordt bij deze het kommando der Provincie provisioneel opgedragen aan den Heere Generaal-Majoor Baron VAN BOECOP, kommanderende de 1^o Brigade der 4^o Divisie infanterie en zulks ter vervanging van den Heere Generaal-Majoor DAINE, die eene andere bestemming bekomen heeft.

De Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der vesting Maastricht, kommanderende in het 5^o Groot Militair kommando,

DIBBETS.

Blz. 135 noot 177. „Soortgelijke demonstratiën”, schreef DIBBETS aan *Oorlog* over de beweging des vijands, medegedeeld in zijne rapporten van 21, 22 en 23 October 1830, „zouden als het ware geene attentie verdienen, indien zij op de inwendige rust geen invloed hadden.”

Bladz. 136 noot 178. In den nacht van den 21^{de} op den 22^{de} October, omstreeks 4 ure, was kolonel BRADE met twee compagnieën en één eskadron kurassiers uitgetrokken op den Tongerschen weg, tot halfweg Tongeren, nabij Heerderen; een half bataljon infanterie vatte bovendien post te Vroenhoven, om zoo noodig BRADE te steunen. Men wachtte bij Heerderen in eene hinderlaag, maar om 11 uur in den ochtend van den 22^{de} rukte men weer binnen, zonder eenige ontmoeting te hebben gehad. Bij deze gelegenheid vernam BRADE, dat te *Tongeren* 'n troep was van 'n 1000 man, aan het hoofd hebbende den graaf DE BER-

LAYMONT, DE BROUCKÈRE en den gewezen 2^e luitenant der 1^e afd. infanterie BEHR. — In den nacht van den 22ⁿ op den 23ⁿ bivakkeerden 'n 600 hunner bij den z.g. *Lindeboom*, halfweg Tongeren—Maastricht, nu een herberg van dien naam. Toen DIBBETS echter den 23ⁿ weer een troep hun te gemoet zond, waren ze verdwenen.

Blz. 136 noot 179. Rapport van majoor PELERIN aan generaal DIBBETS: „J'ai l'honneur de vous rendre compte, que le maréchal des logis SCHRIEKX et le brigadier BOSMAN, qui étaient en station à Galoppe^(a), sont rentrés à Maestricht aver quatre Maréchaussées; les cavaliers BREMAN, VASSEN, OOSTAEGEN et CLAESSEN, placés sous les ordres de ces deux sous-officiers, ont refusé à les suivre. D'après ce que rapporte le maréchal des logis pré-nommé, il paraît que cinquante révoltés avaient projeté de venir les arrêter, et que c'est là le motif qui les avait engagés de se replier sur Maestricht. On présume que les quatre Maréchaussées, qui sont restés en arrière, ne rejoindront pas. Le même maréchal des logis SCHRIEKX fait rapport que les bourgeois n'ont pas voulu accepter le logement, même avec billets du bourgemesire.

Blz. 136 noot 180. Brief van PELERIN d.d. 25 October 1830 aan DIBBETS: „Ik heb de eer UHed.G. te informeren, dat de gemeente *Reckheim* in volle insurrectie is; dat reeds een gedeelte der bedelaars uit het gesticht aldaar, ten getale van drie-entwintig, tot voorkoming van opstand in gemeld gesticht, van daar getransporteerd worden en heden in Maastricht aankomen, om verder te worden overgebracht of in vrijheid te worden gesteld. Het is te vreezen, dat de aldaar gestationeerde brigade eerstdaags zal worden opgeligt. Ofschoon ik nog geen officieel rapport ontvangen heb van het gevangen nemen van de brigade Maréchaussée van *Bree*, schijnt het echter zeker te wezen, dat deze brigade aangevallen is geworden. Te *Valkenburg*, volgens ingewonnen rapporten aan mij gekomen, is ook insurrectie, zooals in alle omliggende gemeenten. Daar het hoogst te vreezen is, dat de nog buiten liggende brigades over en na zullen worden opgeligt,

(a) Oude naam van *Gulpen* in het Fransch of Waalsch.

neem ik de vrijheid UHgEdGestr. orders te vragen, ten einde UHgEdGestr. het goed moge vinden, om nog buiten liggende brigades binnen de vesting te doen rukken."

Blz. 137 noot 181. Men leest namelijk in het rapport van den procureur des Konings VERLOREN: „Het schijnt, dat onder de kwaadwilligen, welke het kanaal doorgestoken hebben, er geweest zijn van de Heerlerheide en van Sittard; dit zou eenig vermoeden kunnen geven tegen VAN SLIJPE van hierin niet vreemd te zijn." Over dien VAN SLIJPE, zie nog blz. 53 van den tekst.

Blz. 137 noot 182. De heer CONRAD, geb. in 1795, overleed in 1853 als hoofdingenieur. Zie over het ingenieursgeslacht CONRAD, een artikel van R. A. VAN SANDICK op blz. 171 van *Eigen Haard*, afl. 14 Maart 1903 vv. Op blz. 196 der afl. van 28 Maart de levensbeschrijving van JAN WILLEM; deze was de vader van den in 1902 overleden JOHAN FREDERIK, vele jaren lid der 2^e Kamer.

Blz. 139 noot 183. Rapport d.d. 30 October 1830 van generaal DIBBETS aan *Oorlog* over den oproerigen staat der provincie:

„In deze streken is de volksgeest bijzonder opgewonden. *Eindhoven* en *Helmond* zijn reeds oproerig, en zoodra *Weert* door de troepen ontruimd wordt, zal het zelfde plaats hebben; dagelijks komen aldaar mitelingen uit *Maaseyck* en *Sittard*; om in het bezit van *Weert* te blijven zoude ten minste 300 goede soldaten worden vereischt. — Het detachement onder bevel van den kapitein DUYCKER, heeft veel desertie gehad, voornamelijk manschappen der 14^e afdeeling infanterie. Het detachement dragonders is bijna geheel ontbonden, en op de overblijvenden is geen staat te maken. De militairen verwijderen zich komplotsgewijze, en ontzien niet te vuren op hen, die hen trachten te achterhalen. — Ik zal last geven tot het binnenrukken der troepen, gestationeerd langs het Kanaal, in afwachting hetzelve weder bevaarbaar zal zijn, of wel de militaire magt te *Neeroeteren* of in de nabijheid door de beambten van den Waterstaat, tot bijstand of dekking van den arbeid wordt gerekwireerd. Eene vermeerdering van garnizoen alhier is hoog noodig; de 14^e afdeeling infanterie is nage^{noeg} tot *niet* gebracht, en hebben de militairen thans maar

2 à 3 nachten rust, hetwelk op den duur te vermoeljend is, en het getal zieken in dit seizoen doet vermeederen."

Blz. 140 noot 184. Rapport d.d. 30 October 1830 van generaal DIBBETS aan *Oorlog*: „Ik heb nog niet kunnen ontdekken, wie de oproerige proclamatie hier gisteren in de Nieuwstraat aangeplakt heeft; men heeft eenig vermoeden, dat die gedrukt zou zijn te *St. Truyen*; het zou belangrijk zijn een gedrukt exemplaar te hebben; men zou mogelijk door het karakter der letters zich hiervan kunnen overtuigen. — Het meest schijnt zich hier met de electiën voor het Congres te bemoeijen de advocaat DES-TOUVELLES; zoo men verzekert, zoekt hij het die wending te doen nemen, dat Z. K. H. de prins van Oranje gekozen wordt. Men zegt, dat gisteren avond in het koffijhuis bij ROTHEU eene voorloopige bijeenkomst voor hetgeen die electiën betreft, geweest is; hiervan zal ik van avond of morgen ochtend naauwkeuriger inlichtingen hebben."

Blz. 140 noot 185. DIBBETS' rapport aan *Oorlog* d.d. 24 October 1830: „Als een voorzigtigheids maatregel, zoo tot het staken der desertie, als om andere beweegredenen van hooger belang, is het mij noodzakelijk voorgekomen, om bij de drie veldbataillons der 14^e afdeeling Infanterie, de miliciens der ligting van 1826, tot groot verlot geregtigd. naar hunne haardsteden te zenden, hetgeen dezen morgen vroegtijdig heeft plaats gehad. Men was eenigzins beducht, dat deze maatregel van de zijde der Belgische officieren, openlijk misnoegen zoude te weeg brengen, doch is zulks met die omzigtigheid beraamd en ten uitvoer gebragt, dat de tevredenheid, zoo bij de vertrekkenden als blijvenden, bewaard is geworden."

Blz. 141 noot 186. Rapport van DIBBETS d.d. 27 October 1830 aan *Oorlog*: „De manschappen, behoorende tot het 3^e bat. veld-artillerie, de beide kompagniën van het 1^e bat. nat. militie, zoomede de komp. art.-transporttrein, zijn bijna alle Maastrichtenaars of uit de ommestreden herkomstig dan wel Walen; het zoude derhalve evenzeer noodig zijn, dat Hollandsche artillerie zich alhier bevond, alvorens met de scheiding een begin te maken."

Blz. 141 noot 187. „Ik heb beide deze kommanderende officieren”, schreef VERMAESEN d.d. 24 October 1830 aan DIBBETS over DE LEEUW VAN COOLWYK en VON KRETSCHMAR, „de noodige voorschriften gegeven, ten einde alle voorzorgen te nemen, welke op hunne marsch noodzakelijk zijn, en hen tevens voorgeschreven, den 28ⁿ dezer vereenigd te marcheren op *Neeroeteren* en hunnen weg nadien, naar den voortgang der schepen te regelen. Bij het detachement infanterie heb ik doen voegen 5 officieren, 4 onderofficieren en 8 korporaaals uit dit garnizoen, ten einde hetzelfde behoorlijk te doen encadreren; ik verzoek UHEdG. echter, aangezien dezelve, zooals UHEdG. wel zal zijn bewust, alhier aller noodzakelijkst zijn, den dag na hunne komst te Maastricht, onder geleide van den ritmeester VON KRETSCHMAR, die wederom met zijne manschappen naar zijne vorige standplaats moet retourneren, naar herwaarts terug te zenden.”

Blz. 142 noot 188. Rapport d.d. 1 November 1830 van DIBBETS aan *Oorlog* over munitie onder zijne officieren:

„Uitgezonderd de majoor DE VILLERS der 11^e afdeeling infanterie en de majoor NIJPELS der afdeeling kurassiers N^o. 1, hebben de officieren, behoorende tot de Zuid-Nederlandsche provinciën, welker aantal vrij aanmerkelijk is, gisteren algemeen het verlangen te kennen gegeven, hunne eervolle demissie uit 's Konings dienst al dadelijk te erlangen.

„Gesteld ook, dat in deze buitengewone tijdsomstandigheden, aan die officieren had kunnen vergund worden, in afwachting Zijner Majesteits beschikking, naar hunnent terug te keeren, ware een dergelijke maatregel hoogst ongeraden geweest. De over bekende heerschende geest van misnoegen bij het regiment Ligte Dragonders N^o. 5 en 14^e afdeeling Infanterie zoude hierdoor ten top zijn gestegen, en buiten twijfel zich hebben medegedeeld aan het 3^e bataillon Veldartillerie, bijna uitsluitend uit Limburgers en Brabanders zamengesteld, te meer, daar ik met zekerheid onderrigt ben, dat gedurig pogingen in het werk worden gesteld, deze militairen tot insubordinatie en defectie over te halen.

„Om dit een en ander voor te komen, heb ik reeds bedoelde officieren onder het oog gebragt, dat voorzeker de voorgenomen

scheiding der Noord- en Zuid-Nederlandsche troepen weldra tot stand zoude komen en zij alsdan volkomen vrijheid zouden hebben, al dan niet in hunne tegenwoordige betrekking te blijven; en alzoo uit eigen belang en tot zelfvoldoening dit tijdstip gerustelijk behoorden af te wachten. Deze redenen hebben bij hen ingang gevonden, en is het mij gelukt, de gemoederen, zoo al niet te bevredigen, immers tot meer bezadigheid terug te brengen.

„Hoe lang dit zal volharden, is zeer onzeker, daar binnen en buiten niets verzuimd wordt, om de woelzieke gezindheid, bij de Belgische inboorlingen door alle middelen aan te wakkeren. Uwe Excellentie zal derhalve met mij inzien, dat alle uitstel in het opzenden van Hollandsche troepen herwaards, hoogst bedenkelijk, ja zelfs voor de veiligheid der vesting gevaarlijk wordt. De belangrijke pligten, welke aan mij zijn opgelegd, en boven al het welzijn van 's Konings dienst, gebieden mij Uwe Excellentie aller dringendst te verzoeken, zoodra immer doenlijk, last te geven, dat 1500 infanteristen, 4 à 500 artilleristen en 300 onbereden manschappen der kavallerie op Maastricht worden gedirigeerd, hetwelk voor het behoud der vesting van een wezentlijk belang moet worden geacht te zijn.” (a).

Blz. 142 noot 189. Het detachement DE LEEUW VAN COOLWIJK bestond uit:

8^e afd. Inf.: 2 luitenants, 2 korporaaals, 1 tamboer, 152 soldaten.
13^e afd. Inf.: 3 luitenants, 6 sergeanten, 7 korporaaals, 1 tamboer, 285 soldaten.

Blz. 143 noot 190. In verband met de opdracht aan luitenant-generaal TRIP, rapporteerde generaal DIBBETS aan *Oorlog* den 3^{en} November: „De voorzigtigheid gebood evenwel om bij het regiment Ligte Dragonders N^o. 5 dit tijdstip niet af te wachten, daar de insubordinatie reeds dermate toenam, dat onderofficieren en manschappen openlijk weigerden dienst te doen. Ik heb dus, met ter zijde stelling van alle bijkomende redenen, mij verplicht gezien, om na rijp overleg met den heer generaal-

(a) Het groot aantal dragonders, dat deels gedeeserteerd was, deels als Zuidelijken ontslag zou krijgen, veroorzaakte, dat er paarden over waren; vandaar het verzoek om *onbereden* dragonders.

majoor VAN BOEOP, de ontbinding van voorschreven regiment op heden vroeg in den morgen te doen plaats hebben, en wel op den voet en de wijze, als in Uwer Excellentie reeds aangehaalde instructie is omschreven."

Blz. 143 noot 191. DIBBETS' rapport van 5 November 1830 aan *Oorlog* over het ontslag der Belgische officieren: „Ik had eenige reden te verwachten, dat deze maatregel, hoe noodzakelijk ook, evenwel min of meer onrust zoude verwekken, hetwelk zich dan ook bevestigd heeft. Heden morgen vroegtijdig ontving ik rapport, dat vele Zuid-Nederlanders der 14^e afdeeling infanterie, en bijna eene geheele kompagnie van het flankbataillon, gekommandeerd geweest zijnde door den kapitein DE LA MARCK, luidruchtig eischten hunne officieren te volgen. Dadelijk heb ik over de afdeeling een ongewapend appèl doen houden, en de manschappen onder het oog gebragt, dat de scheiding op de zelfde wijze, als bij de dragonders, binnen kort tot stand zal komen, doch dat alles zijn tijd moest hebben en zij deze met geduld moesten afwachten. Ter bedwinging, in zooverre noodig, heb ik de gevaarlijke gevolgen van insubordinatie, in oorlogstijd, voorgehouden, met bijvoeging, dat de schuldigen, zonder oogluiking, aan den temporairen kriegsraad zullen worden overgegeven, en zich blootstellen om zelfs, naar bevind van zaken, binnen de *vier-en-twintig* uren de doodstraf te ondergaan. De indruk, hierdoor te weeg gebragt, waarborgt mij, naar het schijnt, voor het tegenwoordige, het behoud van rust bij dit korps."

Blz. 144 noot 192. Dankbetuiging aan generaal DIBBETS van ontslagen Belgische officieren:

Hasselt, 2 décembre 1830.

Général,

J'ai reçu la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire le 29 du mois dernier, en m'adressant ma démission, ainsi que celles de douze officiers Belges, appartenant, ci-devant, à la 14^e division. Je vous remercie de la sollicitude que vous avez apportée à solliciter de votre Gouvernement ces marques honorables de nos anciens services. Ci-joint l'état nominatif des officiers que les démissions intéressoient, je l'ai revêtu de ma

signature au gré de vos désirs. Je ferai remettre à chacun de ces Messieurs la pièce qui le concerne.

Veillez bien agréer, Général, l'hommage de mon respect.

*L'Inspecteur aux revues,
Intendant de l'armée Belge de la Meuse,*

DU FAURE VERCOURS.

Blz. 145 noot 193. De geschiedenis van Venlo, in den tekst aangehaald, is van L. J. E. KEULLER (1843). — Zie ook over SCHEPERN, *Heldendaden* blz. 497.

Blz. 145 noot 194. Rapport d.d. 28 October 1890 van den generaal SCHEPERN aan DIBBETS over den staat, waarin hij *Venlo* bevond:

„Sedert den 23^{de} des avonds alhier aangekomen, heb ik deze vesting in den treurigst mogelijken toestand gevonden, van alle kanten voor den lompten boer toegankelijk. Een eerstaanwezend officier-ingenieur, de kapitein BLANKEN, nul; die der artillerie BOOMKENS idem; enzv.; geen stuk op affuit, geene lading gereed, een gedeelte van het garnizoen der 14^e afd. inf. niet vertrouwd; de 25 man artillerie, alle uit deze omstreken, niet veel beter.

„Van stonde af aan mijner komst, heb ik twee officieren der genie van het garnizoen aan het werk gesteld om te trachten, mij voor een coup de main te dekken; dan er komen geene werklieden op, zelfs per belofte van hoog loon en ook is er geen geld.

„Uit dit kort verslag zal UHgEdG. blijken, dat mijne situatie zeer zorgelijk is, en bid dus instantelijk zoo mogelijk mij door het toezenden van een aantal mineurs en artillerie eenigzins te willen bijstaan, want zonder deze is het nutteloos stukken op de wallen te brengen, welke niet kunnen bediend worden.

„Van den dag mijner aankomst heb ik de gesteldheid dezer vesting aan den directeur-generaal van Oorlog voorgelegd; dan tot heden niets troostrijks vernomen.

„Den 24^{de} dezer heeft men hier getracht al vrij verregaande de rust in de stad te verstooren; dan eenige genomene militaire maatregelen hebben dit vrij uitvoerlijke plan verijdeld en het heeft zich bij wat schreeuwen bepaald.”

Blz. 146 noot 195. Rapport van generaal SCHEPERN te Venlo d.d. 31 October 1830 aan generaal DIBBETS: „Acht van mijnen pligt UHgEdG. bevelen te solliciteren betreffende een aantal officieren, onderofficieren en manschappen der 14^e afd. infanterie, welke mij niet zeer vertrouwd voorkomen, en zoo mij verzekerd houde, zouden wenschen behandeld te worden, gelijk andere Walen en Belgen. Ook bij het detachement van 25 man artillerie dezer bezetting bevinden zich verscheidene, welke geen Hollanders zijn.”

Blz. 146 noot 196. Zie *Heldendaden*. In de *Bijdragen tot de Geschiedenis der Nederlanden*, door F. J. HALLO, in 1831 uitgegeven — dus in een ander boekdeel, dan de verzameling op blz. 10 dezer Bijlagen N^o. 20 vermeld, waaruit tot dusver door mij geput werd — wordt als datum der aanvaarding door DAINE van het commando van het Maasleger genoemd 2 November en in de *Aanteekeningen* N^o. 1, die als bijlagen zijn toegevoegd, vind ik eene proclamatie van hem aan de „Dappere bewoners van Limburg”, waarin de hierboven aangehaalde woorden niet voorkomen. DAINE heeft echter in die eerste tijden zulk een stroom van proclamatiën doen afgaan, dat er de lachlust door is opgewekt geworden.

Blz. 146 noot 197. Rapport d.d. 5 November 1830 van generaal DIBBETS aan *Oorlog*: „Na de ontbinding der 14^e afd. Infanterie, het regiment Ligte dragonders N^o. 5, een gedeelte van het 3^e bataillon Veldartillerie en van het korps Mineurs en Sappeurs, waardoor reeds meer dan 30 Belgische officieren met demissie zijn afgegaan, is er niet te denken aan het kanaal te *Weert* en bij *Neeroeteren* te bezetten, vooral sedert een paar dagen daar de generaal DAINE en zekere NIELLON met hunne benden verwacht worden tot het blokkeren, en, zoo zij rond strootjen, bombarderen der vesting.” — Over die bombardementsplannen zie ook mijn op blz. 10 hiervóór noot 18 vermeld *Tijdspiegel*-artikel October 1903, blz. 160.

Blz. 146 noot 198. Rapport van generaal DIBBETS d.d. 7 November 1830 aan *Oorlog*: „Eene bende van ongeveer 300 muitelingen heeft gisteren in den namiddag, ter hoogte van den doorbraak aan het Kanaal, zich meester gemaakt van den heer CONRAD,

fungerend hoofd-ingenieur der Waterstaat, den opzigtcr van het 3^e en 4^e perceel der Zuid-Willemsvaart VAN DER HOEVE, een brugwachter te *Neeroeteren*, en den aannemer der publieke werken J. VAN 'T HOFF, terwijl het den opzigtcr van de groote sluis alhier, met name KNOOP, gelukt is te ontvlugten. Zoo men verneemt, zijn de gearresteerden naar *Bree* overgebracht. Het zoude niet bezwaarlijk vallen van onze zijde represailles te nemen, en ik zal de eerste geschikte gelegenheid daartoe niet laten voorbijgaan. Eene dadelijke voorziening in de dienst van den heer CONRAD vereischt zijnde, heb ik zulks opgedragen aan den heer L. VAN DER KUN, ingenieur der Waterstaat, laatstelijk in de provincie West-Vlaanderen geémployeerd, en thans met onbepaald verlof alhier aanwezig."

Onder stond: „Zoo op het oogenblik is de heer fung. hoofd-ingenieur CONRAD alhier teruggekomen. ZWEdG. is te Hasselt door den generaal DAINE een pas afgegeven. Reeds was ik voornemens zijne vrijlating bij den heer baron DE LOË, benoemd gouverneur van Limburg van wege het Provinciaal Gouvernement, te reclameren, met bijvoeging, dat indien hieraan niet dadelijk werd voldaan, ik middel zoude vinden, om het regt van wedervergelding uit te oefenen."

Blz. 147 noot 199. Rapport van generaal DIBBETS d.d. 16 November 1830 aan *Oorlog*: „Den 8ⁿ dezer maand is op de route van *Bree* naar *Maeseyck* ontmoet eene kolonne van 800 man infanterie, met vier stukken geschut en drie wagens. Aan het hoofd bevond zich de generaal DAINE, vergezeld van HENRI BOSCH, als officier dienst doende, en nog andere Maastrichtenaren; dezelve hebben te *Maeseyck* vernacht. Eene dergelijke kolonne, bestaande uit 3 à 400 man infanterie en 20 kavalleristen, is den 9ⁿ dezer waargenomen tusschen *Neeroeteren* en *Sel*(?). Deze en de voorgaande dirigeren zich op Venlo."

Blz. 147 noot 200. Over de inhaling te Roermond door de muziek, zie POELL blz. 222. — Over de bedreiging der Hollandsch gezinde ingezetenen, leest men in de Brusselsche *Émancipation* van 16 November 1830: „Des nouvelles de Ruremonde annoncent que le général DAINE est entré, le 9 de ce mois, dans cette ville, et qu'il y a été parfaitement reçu. On

lui avait fourni de faux renseignements sur l'esprit de ses habitans; c'est ce qui explique les paroles qu'on lui prête, que s'il avait trouvé des cœurs hollandais à Ruremonde, il aurait envoyé 100.000 Liégeois pour les extirper jusqu'au dernier."

Aan *Oorlog* schreef generaal DIBBETS d.d. 12 November 1830: „Een gepasporteerd onderofficier van het regiment Ligte Dragonders N^o. 5, uit de Waalsche provincie geboortig, heeft mij verzekerd, dat DAINE zich te Roermond bevond met ruim 1000 man en vier stukken geschut."

Blz. 147 noot 201. Zie over de gevangenneming van de bezetting te Venlo *De Militaire Spectator*, dl. III (1835), blz. 20. — De aangehaalde woorden van BOSSCHA, zie *Heldendaden* blz. 518. — HALLO behandelt de inneming van Venlo op blz. 9—14 zijner *Bijdragen* van 1831; in een Aanhangsel DAINE's proclamatiën enz. — Men leze er ook over onze *Staatscourant* van 16 November en speciaal van 13 December 1830. — De *Émancipation* van 16 November schreef: „La nouvelle de la prise de Venlo est arrivé au gouvernement. Toute la garnison est prisonnière. Il s'y trouve deux généraux et un colonel; 115 pièces de canon, 800 fusils, des munitions en tout genre, 800 tonneaux de poudre arrêtés le long de la Meuse par la compagnie de TILLY; tous les magasins d'habillement font partie de la prise. Notre perte est insignifiante. On cite comme s'étant distingués, les deux MM. LUCAS, le capitaine HARDY, le lieutenant BUDEMAN." — In het nummer van 27 November leest men nog: „M. le chevalier LUCAS, nommé commandant de Huy, a assisté comme simple volontaire à la prise de Venlo; la conduite de ce brave militaire a été appréciée par le gouvernement provisoire, qui l'a nommé capitaine attaché à l'état-major du général DAINE, à la promesse de l'élever au grade de major lorsqu'il prendra possession du commandement de la place de Huy." — Wij zien in het eerste courantenbericht gesproken van *twee* generaals; bedoeld werden SCHEPERN en BRUCE. — Volgens HALLO had BRUCE „zich op Pruisisch grondgebied begeven"; volgens POELL deed DAINE hem voor zich roepen, doch zou de bevolking zich tegen zijne gevangenneming hebben verzet.

Blz. 149 noot 202. Rapport d.d. 13 November 1830 van DIBBETS aan *Oorlog*: „Uwer Exc. heden ontvangen dépêche van den 12ⁿ dezer N^o. 3, verplicht mij in bedenking te geven, dat de daarbij bevolen opzending naar 's Bosch van de hier af te halen paarden, overblijvend personeel en magazijnsgoederen van het regiment Ligte Dragonders N^o. 5, mitsgaders het dirigeren op Nijmegen van een zestigtal artillerie-trekpaarden, in de tegenwoordige oogenblikken geenszins zoude te raden zijn, daar alle gemeenschap met de Noordelijke provinciën, tenzij over Pruissisch grondgebied, zoo te water als te land, in den volsten zin onveilig is. Ook is het te denken, dat de met ongeduld verwachte Hollandsche artilleristen Maastricht niet zullen bereiken, en men dus op eigen krachten zal moeten steunen. Ter bevestiging strekt, dat op den regter Maasoever Beek, Sittard en Roermond, en op den linker Maasoever Tongeren, Hasselt, Asch, Bree, Weert en Maeseck, door de muitelingen zijn bezet. Voorgisteren zijn te *Urmond*, op 2½ uren afstand van hier, aangekomen twee schepen, beladen met hooi en stroo, behoorende aan den aannemer der fourrage *SCHRAMMEN*; niettegenstaande mijne uitdrukkelijke bedreiging om de gemeente vijandelijk te beschouwen, zijn dezelve tot nog toe niet vrij gegeven.” — Den 12ⁿ November had namelijk de opperbevelhebber de volgende Nota aan het hoofd van Urmond gericht: „De schout der gemeente Urmond wordt bij deze ten ernstigste gelast, op ontvangst dezes vrij te geven, en onverhinderd de bestemming naar Maastricht te laten volgen de twee aldaar aangehouden schepen met hooi en stroo, behoorende aan den aannemer *SCHRAMMEN*; bij gebreke van dien, zal de gemeente *Urmond*, als *vijandelijk beschouwd* en als *zoodanig* behandeld worden en hij, schout, de gevolgen daarvan ter zijner persoonlijke verantwoordelijkheid hebben.”

Blz. 149 noot 203. Vandaar deze lastgeving van den opperbevelhebber te Maastricht d.d. 10 November 1830 aan den gouverneur: „De schout der gemeente St. Pieter, voldaan hebbende aan de bevelen van het zoogenaamd Provinciaal Gouvernement ten opzichte der volkswapening van 20 tot 50 jaren, heb ik de eer UHedG. te verzoeken genoemden schout *dadelijk* te doen

vervangen, en mij van de executie dezes, met opgave van den nieuw benoemden schout, wel te willen onderrigten."

Blz. 149 noot 204. Reeds den 19^{de} November 1830 schreef DIBBETS aan *Oorlog*: „De bende onder DAINE heeft zich volgens berigten meer in de nabijheid der vesting zamen getrokken, als *Sittard, Heerlen, Valkenburg* en *Beek*. Heden morgen heb ik ter hoogte van laatst gemelde gemeente eene sterke verkenning gezonden, waardoor ik ben onderrigt geworden, dat zich aldaar 3 à 400 muiters ophouden, slecht uitgerust en gewapend, zonder eenige de minste discipline, en de ingezetenen op alle wijzen mishandelende." Volgens den op blz. 101 van den tekst vermelden DEMANY, wekten de troepen van MELLINET, „dont la majorité était étrangère”, door hun wangedrag een grooten weerzin onder „la brave population du Limbourg”.

Blz. 151 noot 204(bis.) Over de afvoering van DAINE als deserteur, op blz. 525 van *Heldendaden*. — Ziehier de in den tekst vermelde:

NOTA van hetgeen de gedeserteerde Generaal-Majoor DAINE is schuldig gebleven.

Aan het Rijk:

Op het voorschot van *f* 9000,— verleend bij besluit van den 4^{de} October 1824 *f* 625,—

Aan het 3^e Bataillon Veld-Artillerie:

Wegens voorschot, verstrekt op last van den Opperkommandant te Maastricht „ 1150,—^(a)

Aan de 10^e Afdeling Infanterie:

Op quitantie van den Heer Generaal-Majoor OLDENEEL, bij wijze van voorschot op zijne tafelgelden. „ 150,—
f 1925,—

Daarentegen zou DAINE nog te goed hebben over 20 dagen van October 1830:

Voor tractement *f* 287,67
„ fourragegeld „ 24,—
„ 311,67
Blijft schuldig *f* 1613,38

(a) Was voor ingang van campagne . . . *f* 700
Op tafelgeld „ 150
Op tractement, fourr. etc. „ 800
f 1150

Ook volgen hier eenige data over de in beslag genomen goederen van DAINÉ te Maastricht:

DIBBETS was eigenaar van een paar schilderijen, die tijdens de revolutie zich te Brussel bevonden; hij had ze toevertrouwd aan de goede zorgen van den Belgischen majoor CAPIAUMONT. Te vergeefs verzocht DIBBETS hare opzending. Eindelijk riep hij daarvoor de tusschenkomst van den Franschen divisie-generaal HUREL te Hasselt in. Deze vroeg er den Belgischen minister van Oorlog, generaal ÉVAÏN, naar, die d.d. 21 November 1833 het volgend antwoord gaf, hetwelk HUREL aan DIBBETS zond:

„J'ai l'honneur de vous informer que je vous adresserai très incessamment, par une occasion une caisse renfermant les deux tableaux réclamés par M. le Général DIBBETS. Je vous prie de vouloir bien les lui faire parvenir d'une manière sûre.

„Ces tableaux sont dans l'état où ils ont été remis à M. le major CAPIAUMONT. Cet officier m'expose qu'il n'a pas répondu aux deux lettres que lui a fait écrire M. le général DIBBETS, l'une par son aide-de-camp, l'autre par un aide-de-camp du Ministre de la Guerre de Hollande, parce que la réponse interceptée dans les circonstances où se trouvait la Belgique, n'eut pas manqué de le compromettre, les expressions de *marchand* et de *tableaux* ayant une acception particulière dans la correspondance des personnes opposées à la Révolution. (a)

„M. le Major CAPIAUMONT a chargé, à différentes fois, des personnes de Maastricht de faire connaître à M. le Général DIBBETS, qu'il se tenait prêt à restituer les tableaux, dès qu'une occasion sûre lui serait offerte; mais deux habitans de cette ville, à qui il a proposé de se charger de cette commission, n'ont osé accepter sa proposition.

„M. le major CAPIAUMONT, qui n'a pas oublié la bienveillance que M. le Général DIBBETS lui a témoignée quand il servait sous ses ordres, s'est vu avec regret dans la position de ne pouvoir faire droit à la réclamation du Général, aussi promptement qu'il l'eut désiré.”

Het was onder herinnering dezer schilderijen-geschiedenis, dat d.d. 10 Februari 1834 generaal HUREL te Brussel aan

(a) M. a. w. de uitdrukkingen hadden eene overeengekomen verraderlijke beteekenis.

DIBBETS het volgende schreef over de te Maastricht achtergelaten goederen van DAINÉ:

„Les bonnes dispositions que vous m'avez assurées dans les diverses relations qui se sont établies entre nous et les offres que vous m'avez faites, ont dans ce moment une occasion de recevoir leur effet.

„Mr. le Général DAINÉ possède dans la forteresse de Maestricht des meubles et des effets. Depuis longtems j'avais été informé que cet officier général avait des intérêts dans cette forteresse, mais de diverses circonstances, un voyage que j'ai fait, ne s'étaient pas montrées jusqu'à présent à ce que j'eusse ^(a) assez de détails sur cette affaire pour pouvoir vous adresser une demande spéciale. Aussi lorsque j'eus l'honneur de vous renvoyer les tableaux qui vous appartenaient, je ne mis aucune condition à cet envoi, d'abord, pour ne pas perdre de tems et vous montrer par là mon empressement à satisfaire vos désirs, en second lieu, parce que j'étais persuadé que dans le cas où le Général DAINÉ aurait quelques affaires à régler à Maestricht, je trouverais auprès de vous toute la bonne volonté et l'empressement que vous rencontreriez chez moi, si vous réclamez mon intervention pour les intérêts de quelque habitant de Maestricht.

„J'ai eu à me féliciter de ma confiance par les assurances que vous avez bien voulu me donner: les circonstances me mettent à même dans ce moment de les invoquer.

„Je viens vous prier d'autoriser une personne de confiance que le Général DAINÉ désignerait à Maestricht, à faire emballer les meubles et les effets de ce Général, et à les expédier à Bruxelles. Il est bien entendu que cette personne se chargerait de régler tous les comptes et de remplir toutes les formalités auxquels cette affaire pourrait donner lieu.

„Le Gouvernement Hollandais pas plus que le Gouvernement Belge ne peut avoir rien à gagner à léser les intérêts de quelques particuliers. L'affaire du Général DAINÉ est tout-à-fait dans le cercle des questions privées; je ne doute pas que vous trou-

(a) Dit staat zoo in de copie. De woorden *pas montrees* heb ik er tusschengevoegd om van den zin althans iets te maken.

viez ma réclamation juste et que vous l'accueilliez favorablement comme je l'ai fait et comme je ferais sans hésiter en pareille circonstance."

DIBBETS antwoordde d.d. 13 Februari 1834 aan HUREL:

„J'ai l'honneur de vous transmettre ci-jointe une Note, reçue dans le temps du Département de la Guerre, qui se rapporte à l'objet de votre lettre du 10 de ce mois.

„La sortie des effets, dont il est question n'éprouvera aucune difficulté, dès que les comptes auront été réglés par une personne de cette ville, qu'on désignera à cet effet.

„J'ai fait en cette circonstance tout ce qui a dépendu de moi, pour satisfaire au désir que vous me témoignez; et je vous prie, Monsieur le Général, d'agréer de nouveau l'assurance de ma haute considération."

Eindelijk kon DIBBETS d.d. 10 Juli 1834, naar aanleiding van een brief uit 's-Gravenhage, aan *Oorlog* berichten:

„Bij apostillaire dispositie van den 8ⁿ dezer maand, N^o. 16, heeft U.E. in mijne handen gesteld het hier nevens teruggaand rekwest, door de weduwe NIJPELS en JACOBUS DOMINICUS NIJPELS aan Z. M. ingediend, om daarop, in verband met mijn rapport d.d. 10 Julij 1833 N^o. 328, te dienen van consideratiën en advies.

„De vrijheid nemende, mij aan voorschreven rapport te refereren, hetwelk eene uitvoerige behandeling van het onderwerp bevat, vermeen ik aan de bedoeling van U.E. te beantwoorden:

1^o. Door toezending van inliggend authentiek afschrift van het proces-verbaal der verzegeling van het huis, door DAINÉ bewoond geweest, en van de zich daarin bevindende goederen, en van het kopij der pretentie, ten zijnen laste van 's Rijks wege bestaande; als kunnende deze bescheiden, om reeds opgegeven reden, dezerzijds niet voegzaam aan adressanten worden uitgereikt ^(a);

„2^o. Ten aanzien der verlangde overbrenging van bedoelde goederen, naar een of ander landsgebouw, adressanten te doen bekend maken, op welke voorwaarden zulks, blijkens mijn

(a) Ten einde geene bescheiden voor procedures in handen van Belgisch gezinden te geven.

voren aangehaald rapport, ten hunnen laste, zou kunnen worden bewerkstelligd, tenzij echter kon worden goedgevonden, om in dit bijzonder geval en onverminderd de pretensie, welke zij op de huurpenningen kunnen hebben verkregen, die goederen, ten voordeele van den lande, publiek te doen verkoopen, in geval DAINE de door hem verschuldigde f 1613.33 vóór een daartoe te bepalen tijdstip, als b.v. 1 September a.s., zal hebben afbetaald.

„3°. Uwer Excellenties aandacht wederom te vestigen op het gehouden gedrag van J. D. NIJPELS, als voormalig agent van den Rijks kassier te Roermond, en daaruit voortgesproten nadeel van ruim f 20.000 voor het Gouvernement ^(a), hetwelk dus, mijns inziens, buiten aanmerking kan doen brengen de schadevergoeding, die thans door adressanten wordt verlangd.”

Bij dispositie van *Oorlog* d.d. 14 Januari 1835 werd DIBBETS gemachtigd tot de ontzegeling over te gaan en de meubelen op 's Rijks kosten naar een ander lokaal te doen brengen. Dientengevolge droeg de opperbevelhebber d.d. 26 Januari den „Vrederegter van het Zuidelijk gedeelte der stad Maastricht” op, om het huis te ontzegelen.

Nadat het had plaats gevonden, de meubelen van DAINE naar het arsenaal waren overgebracht, en NIJPELS' huis aan den Maastrichtschen advocaat VAN SASSEN was overgegaan, ontving de kapitein, belast met de algemeene politie, het volgend schrijven d.d. 17 Februari van DIBBETS:

„Hierbij ontvangt U, mijnheer de Kapitein, om in het archief der Politie te worden gedeponeerd, de na vermelde bescheiden, als:

„1°. Authentiek afschrift der akte van ontzegeling der meubelen, behoorende aan den voormaligen generaal-majoor DAINE, plaats gehad hebbende in het laatstelijk door hem alhier bewoond huis, op de *St. Pieterstraat*;

„2°. Afschrift der Inventaris daarvan opgemaakt door den notaris NIERSTRASZ, waarop ten slotte gesteld, het bericht van ontvangst, afgegeven door den kapitein VAN THIELEN, inagazijnmeester der Artillerie; en

Zie blz. 107 van den tekst.

„3°. Verklaring van den advocaat JACOB VAN SASSEN nopens het overnemen van bedoeld huis en sleutels.”

Den volgenden dag, den 18ⁿ Februari, rapporteerde DIBBETS aan *Oonlog*:

„Al dadelijk bij de ontvangst Uwer Excellentie's aanschrijving, godagteekend 14 Januarij l.l. N°. 37, heb ik tot de daarin bevolen ontzegeling doen overgaan.

„De goederen van DAINE zijn, na behoorlijke inventaris, naar het arsenaal in een daartoe geschikt lokaal overgebracht. Te dien opzichte heb ik de eer bij deze over te leggen:

„1°. Afschrift mijner dispositie van den 26ⁿ der afgeloopen maand Januarij;

„2°. Afschrift der missive van den notaris NIERSTRASZ in d.d. 17 dezer met vier bijlagen; en

„3°. Afschrift mijner missive aan den Kapitein, belast met de algemeene politie d.d. 17 dezer N°. 87.

„Het ontruimd huis is ter beschikking van den eigenaar J. D. NIJPELS gesteld, en aan zijnen zaakgelastigde de door U.E. voorgeschreven kennisgeving *verbaalijk* gedaan ^(a).

„Blijkens inliggende nota, medegedeeld bij Uwer Excellentie's missive d.d. 14 September 1831 N°. 96 is DAINE nog aan het Rijk schuldig. f 1613.33

en

volgens bijgaand afschrift der missive van den waarnemend Gouverneur der provincie Limburg wegens verschuldigde personele belasting over het

jaar 1830 „ 128.73

Te zamen f 1742.06

„De bedoelde goederen, door verloop van tijd nog aan vermindering van waarde onderhevig, zijn voorbedachtelijk laag getaxeerd, zoodat het Rijk zich voor schade zal kunnen dekken.”

Blz. 151 noot 205. De levensbeschrijving komt voor in de *Biographie Nationale*, uitgegeven door de Koninklijke Academie van wetenschappen enz. te Brussel (1873), voce DAINE, dl. IV, 2° gedeelte. — Over NOTHOMB's opvatting van de Belgische

(a) *Verbaalijk*: om de reden, opgegeven hiervoor in noot a blz. 89.

revolutie zie mijn tijdschrift-artikel in *De Tijdspiegel* van September 1903 blz. 2—3.

Blz. 153 noot 206 ^(a). Zie MELLINET's brief o. a. in de *Émancipation* van 9 Maart 1831. — De geschiedenis van den valschen wissel bij HALLO in zijne *Bijdragen* van 1831. — Eenige jaren na die geschiedenis van 1821 zou „de snoodaard” een voorschot van f 43,000 ontvangen hebben „van den braven Vorst” en niet lang hierna roept „de onverlaat” het volk te wapen „tegen den besten der koningen”. Hm! — Gelijkkluidende verhalen op blz. 131 dl. I van „*La Belgique en 1830*”. Er is geen twijfel aan, dat DAINE nogal ééns op voorschotten werkte.

Blz. 153 noot 207. Zie over DAINE's „verraad” in 1831 het werk van EENENS, in het bijzonder dl. II (1875), blz. 81 vv. — Verder „*Le général Daine en 1831*” van denzelfden in 1878 uit de *Belgique militaire*; zoomede de *Mémoires* van NIELLON (1868).

Blz. 153 noot 208. Verg. W. J. KNOOP: „*Krijgs- en Geschiedkundige geschriften*”, dl. IV (1862), blz. 60.

Blz. 154 noot 209. Rapport van DIBBETS aan *Oorlog* d.d. 19 November 1830: „Dagelijks en nog heden morgen, heb ik met den kolonel VERKOUTEREN, luitenant-kolonel NINABER en majoor ENGELN, alle de werken en batterijen bezigtigd, en steeds de middelen van defensie vermeerderd, vooral tegen overrompeling door verraad. Zoo lang Maastricht staat, zijn de hoofdwal en voorliggende werken tot dekking van de toegangen der poorten, als het inwendige der stad nimmer dermate versterkt en geërmeerd geweest als op dit oogenblik. Over de activiteit en werkzaamheden van de Genie, korpsen Mineurs en Artillerie kan ik niet dan mijne hoogste voldoening betuigen.”

Rapport van DIBBETS aan *Oorlog* d.d. 20 November 1830: „De Militaire politie blijft steeds waakzaam; diegenen op welke zelfs een schijnbaar kwaad vermoeden rust, worden onop houdelijk van nabij gade geslagen, en bij de minste reden gearresteerd, of verplicht de stad te verlaten; eenige burgers

(a) Op blz. 153 van den tekst staat abusievelijk noot 205. De aldaar genoemde WIJNGARDE heette misschien WEINGARTEN.

zijn in hechtenis gesteld, doch de oorzaken niet van genoegzaam belang, om ter kennis van Uwe Excellentie te worden gebracht. Het inwendige der stad is nu, zooals ik het sedert lang verlangd heb; vreezen doe ik niets, maar men vreest mij."

Blz. 154 noot 210. Verg. blz. 102—103 van den tekst. — De serenade bij VAN DER NETTEN blz. 226. — Op president VON REIMANN's mededeeling, dat hij voor de ontvangst der familie zou zorgen, had DIBBETS d.d. 17 November geschreven: „Je m'empresse de témoigner à Votre Excellence mes sincères remerciemens d'avoir accueilli la demande, que j'eus l'honneur de lui adresser, relativement au voyage de mon épouse; aujourd'hui elle arrive à Aix-la-Chapelle, et j'accepte avec reconnaissance votre offre obligeante de lui être utile le cas échéant."

JAN 25 1921

Digitized by Google

BOUND

NOV 5 1934

**UNIV. OF MICH.
LIBRARY**



